



REPUBLIKA KOSOVO
Ministertvo kulture, omladine i sporta

rrrok

Krajnji Organizator
za Kulturu na Prizrenu

PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA 2019-28

Nacrt za javne konsultacije



**KLAUZULA O ODBIJANJU
ODGOVORNOSTI**

Verzija na srpskom jeziku je prevod originala na albanskom jeziku samo za proces javnih konsultacija. U slučaju neslaganja, prevlada će albanski original.

SADRŽAJ

ZAHVALNICA	5
TIM PROJEKATA	Error! Bookmark not defined.
DALI DOPRINOS U PROCESU	6
SKRAĆENICE	7
1. PREGLED IZVEŠTAJA	8
2. UVOD	9
3. PLANOV I UPRAVLJANJA NA DELU	11
4. METODOLOGIJA	19
5. VREDNOSTI I IZJAVA O ZNAČAJU	20
6. VIZIJA PRISTUPA ISTORIJSKOG URBANOG PEJZAŽA UNESCO-a	30
7. AKCIONI PLAN	36
8. ODREDBE O PRIMENI I NADZOR	Error! Bookmark not defi 54
9. BIBLIOGRAFIJA	Error! Bookmark not defi 55
10. INDEKS FOTOGRAFIJA, KARATA I ŠEMA	Error! Bookmark not defi 56
ANEKS 1 ANALIZA KONTEKSTA ISTORIJSKOG CENTRA PRIZRENA	57
1.1 Istorija	
1.2 Pravni okvir	
1.3 Lokacija i urbanistička struktura	
1.4 Interesne strane i uključenost u proces	
1.5 Istraživanje postojećeg stanja	
1.6 SWOT analiza	
1.7 Socio-demografska analiza	
1.8 Ekonomski razvoj	
1.9 Program edukacije o kulturnoj baštini	
1.10 Vizuelni identitet i brendiranje	
1.11 Turizam kulturne baštine	
1.12 Vrednosti, značaj i autentičnost	
ANEKS 2 TABELA OBJEKATA KULTURNE BAŠTINE U ISTORIJSKOM CENTRU PRIZRENA I STATUS NJENE ZAŠTITE	254
ANEKS 3 KARTE ZA ANALIZU SADAŠNJEG STANJA ISTORIJSKOG CENTRA PRIZRENA	258
ANEKS 4 KARTE JAVNIH POVRŠINA U ISTORIJSKOM CENTRU PRIZRENA	288
ANEKS 5 KANCELARIJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZRENA	329

Plan upravljanja
Istorijskim centrom
Prizrena
2019-28

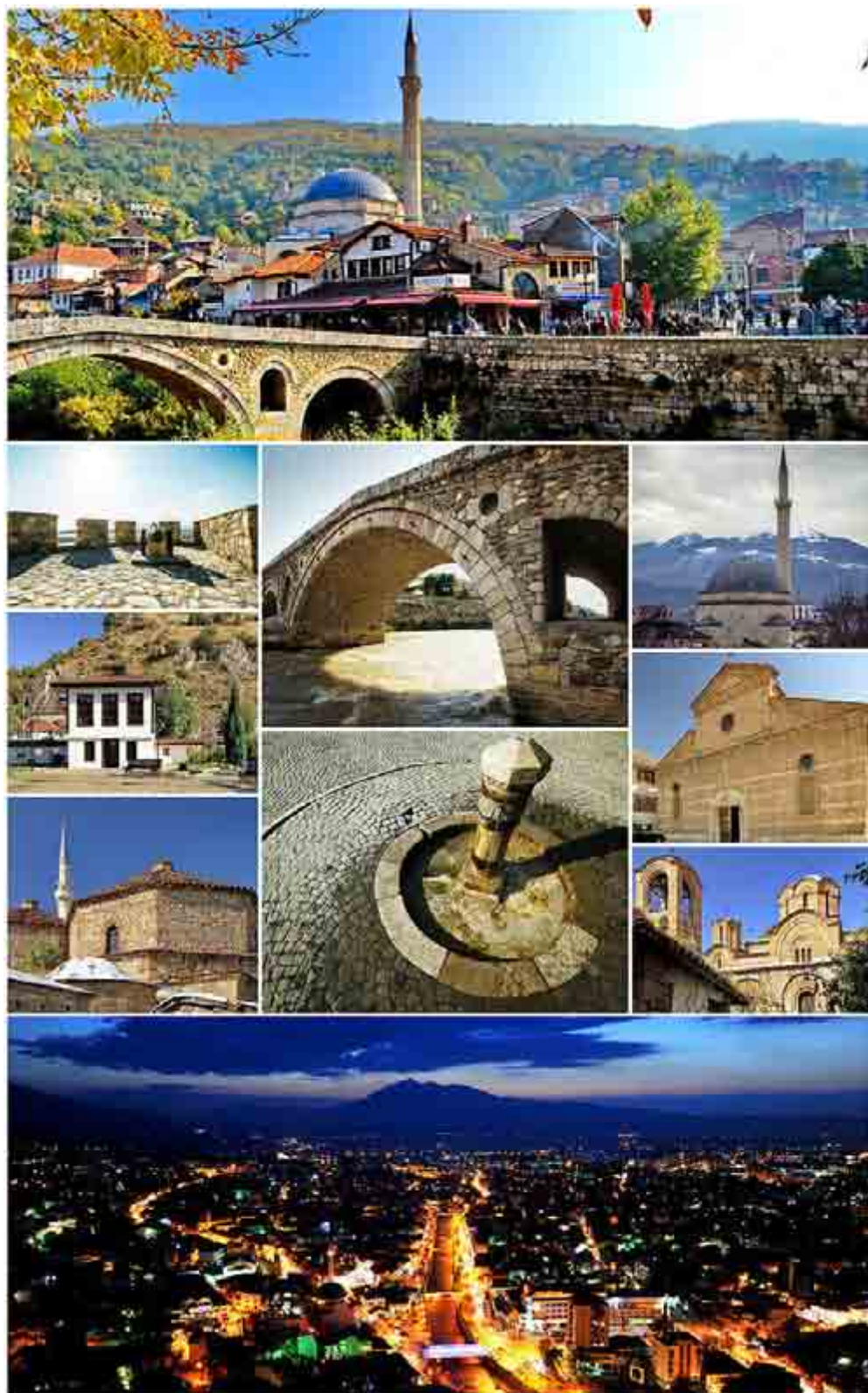


REPUBLIKA KOSOVO
Ministarstvo kulture, omladine i
sporta

rrok

Rrjeti i Organizatave
të Kulturës në Prizren

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju



Fotografija 1 Odozdo naniže: Stari grad, Kaljaja, Kameni most, Sinan-pašina džamija, zgrada Prizrenske lige, Trg Šadrvan, Crkva svete Bogorodice, Gazi Mehmet-pašin hamam, Crkva Bogorice Ljeviške i Prizren u večernjim satima.

ZAHVALNICA

Upućujemo zahvalnost Ministarstvu kulture, omladine i sporta za pokretanje, finansiranje i bezrezervnu podršku pruženu tokom procesa izrade Plana upravljanja Istorijskim centrom Prizrena.

Zahvaljujemo se Opštini Prizren na podršci pruženoj tokom izrade i na obećanju da će sprovesti rešenja proizašla iz ovog Plana.

Zahvaljujemo se Kancelariji OEBS-a na Kosovu, organizaciji EC Ma Ndryshe (finansiranoj preko Kosovske fondacije za otvoreno društvo - KFOS) i Autostrada Bienale (finansiran projektom Kulturne baštine bez granica - CHwB Kosova) na profesionalnoj i finansijskoj podršci pruženoj u posebnim delovima procesa izrade Plana upravljanja Istorijskim centrom Prizrena.

Posebnu zahvalnost upućujemo svim organizacijama članicama i učesnicima ovih organizacija u sklopu Mreže kulturnih organizacija iz Prizrena (RrOK).

Posebnu zahvalnost dugujemo svim interesnim stranama: predstavnicima centralnih, lokalnih institucija, nezavisnim stručnjacima, stručnim organizacijama, organizacijama građanskog društva kao i građanima Prizrena uključenim u ovaj proces.

Uređivački tim

TIM PROJEKATA

Enes Toska, *koordinator projekta (EC Ma Ndryshe)*
Rand Eppich, *međunarodni stručnjak za kulturno nasleđe*
Nora Arapi-Krasniqi, *lokalni stručnjak za konzervaciju kulturnog nasleđa (RCKN Prizren)*
Artnet Haskuka, *lokalni stručnjak za prostorno planiranje (SKB ICP)*
Dita Dobranja, *konsultant za ekonomiju i demografiju*
Ruzhdi Halili, *konsultant za zakonodavstvo*
Arif Muharremi, *konsultant za obrazovanje*
Vesel Hoxhaj, *konsultant za istoriju*
Stan McGahey, *konsultant za turizam (Fulbright Scholar)*
Eliza Hoxha, Yll Rugova i Jeton Jagxhiu, *konsultanti za brendiranje i promociju*
Edona Shala-Morina, *konsultant za GIS (geografski informacioni sistem)*
Enes Toska, *šef za terenska istraživanja (EC Ma Ndryshe)*
Eni Arapi, *istraživač*
Veron Tara, *istraživač*
Fulin Derviš, *istraživač*
Gresa Berisha, *istraživač*
Labëri Dakaj, *istraživač*
Malbora Krajkku, *projektni asistent (Fondacija Lumbardhi)*
Ares Shporta, *službenik za komunikaciju (Fondacija Lumbardhi)*
Tringa Kasemi i Julind Thana, *službenici za finansije (Fondacija Lumbardhi)*

Egzon Bytyqi, *slika sa naslovnice*

DALI DOPRINOS U PROCESU

Radni tim je obrazovan Odlukom Ministarstva kulture, omladine i sporta od dana 21. juna 2016. (br. protokola 1914/2016) i na njegovom čelu nalazila se Vjollca Aliu, direktorka Odeljenja za kulturnu baštinu. Ostali članovi Tima slede: Feim Hoxha, Brikena Mulliqi, Imer Hakaj (MKOS), Samir Hoxha (RCKN Prizren), Shafi Gashi (KSKB), Agim Gërguri (KZZS), Edona Dërguti (RCKN Priština), Milot Berisha (AIK), Suzana Goranci, Luan Nushi (MŽSPP), Mytaher Haskuka, Fatmir Memaj, Ehat Oreshka, Islam Thaçi, Sevil Kazazi (Opština Prizren), Florina Jerliu (UP-FGA), Arbnor Morina, Artnet Haskuka (SKB-ICP), Ares Shporta (RrOK Prizren, NVO Lumbardhi), Edon Mullafetahu (NVO EC Ma Ndryshe), Sali Shoshi, Nol Binakaj (NVO CHwB Kosova), Lorika Hisari (UNDP¹/nezavisan stručnjak²), Marija Mirceska, Ylber Veseli (OEBS), Elvida Pallaska (MŽSPP³ / UBT⁴), Vesel Hoxhaj (arheolog), Ardiana Qorraaj (KZZS), Dafina Morina (MK) and Fitore Bytyqi (RCKN Prizren).

¹ Institucija utvrđena Odlukom MKOS-a

² Funkcija na samom kraju izrade PUICP

³ Institucija utvrđena Odlukom MKOS-a

⁴ Institucija utvrđena na samom kraju izrade PUICP

SKRAĆENICE

AIK – Arheološki institut Kosova

KZZS – Kosovski zavod za zaštitu spomenika

KSKB – Kosovski savet za kulturnu baštinu

SKB – Savet za kulturnu baštinu ICP

MALU – Ministarstvo administracije lokalne uprave

MONT – Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije

MF – Ministarstvo finansija

MKOS – Ministarstvo kulture, omladine i sporta

MŽSPP – Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja

MTI – Ministarstvo trgovine i industrije

MER – Ministarstvo ekonomskog razvoja

OEBS – Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju

PUICP – Plan upravljanja Istorijским centrom Prizrena

ICP – Istorijški centar Prizrena

RCKN – Regionalni centar za kulturno nasleđe

RrOK – Mreža kulturnih organizacija iz Prizrena

KN – Kulturno nasleđe

KPN – Kulturno i prirodno nasleđe

UBT – Koledž UBT

UNDP – Program Ujedinjenih nacija za razvoj

UNESCO – Organizacija za obrazovanje, nauku i kulturu Ujedinjenih nacija

UP-FGA – Univerzitet u Prištini – Fakultet građevinarstva i arhitekture

KICP – Kancelarija za Istorijški centar Prizrena

SZZ – Specijalne zaštićene zone

1. PREGLED IZVEŠTAJA

*Istorijski centar Prizrena se u skladu sa članom 1 Zakona br. 04/L-066 (2012) tretira kao dobro kulturne i istorijske baštine koje podlaže **stalnoj zaštiti i koje je klasifikovana kao specijalna zaštićena zona** od lokalnog, državnog i međunarodnog interesa.*

Ministarstvo kulture, omladine i sporta u saradnji sa Mrežom kulturnih organizacija iz Prizrena, je potpisivanjem Memoranduma o razumevanju avgusta 2016. godine pokrenulo izradu Plana upravljanja Istorijskim centrom Prizrena za period od 2019-28. godine. Ova inicijativa nastupila je iz neophodnosti da se odgovori na probleme koji su se nagomilali duž godina u Istorijskom centru i da se ispune obaveze iz Zakona o kulturnom nasleđu br. 02/L-88 i Zakona o Istorijskom centru Prizrena br. 04/L-066. **Ovaj Plan nastao je kao rezultat višegodišnjih nastojanja institucija i građanskog društva u Prizrenu** da zaštiti i radi na razvoju Istorijskog centra ovog grada. U nastavku ovih nastojanja, strane su se usaglasile da nastave svoju saradnju na realizaciji zajedničkih ciljeva zaštite istorijskog karaktera centra grada, podizanjem društvenog blagostanja i održivog urbanističkog i ekonomskog razvoja.

Cilj je Plana upravljanja Istorijskim centrom Prizrena da utvrdi strateške politike za zaštitu, upravljanje i održiv i savremeni razvoj Istorijskog centra Prizrena. Ovaj istorijski centar, shodno zakonima na snazi, utvrđen je kao oblast za arhitektonsku konzervaciju (redni br. 1327), dobra kulturne i istorijske baštine pod stalnom zaštitom i kao specijalna zaštićena zona od lokalnog, državnog i međunarodnog interesa.

Priprema Plana upravljanja Istorijskim centrom Prizrena 2019-28. počela je marta 2017. godine i ovo je **prvi dokument te vrste koji se izrađuje za jedan istorijski centar na Kosovu**. Plan se bavi izazovima u ovoj zoni i rešenjima na iste imajući u vidu najnaprednije međunarodne prakse i standarde. Ovaj dokument je kao takav prvi dokument svoje vrste koji stvara partnerstvo između javnih institucija centralnog i lokalnog nivoa i građanskog društva u Prizrenu.

Plan upravljanja Istorijskim centrom Prizrena za period od 2019-28. je podeljen u dve zasebne celine, izvršnu i analitičku:

1. Prvi deo Plana upravljanja, odnosno **izvršni deo** dokumenta sadrži glavne informacije o primenjenoj metodologiji, izjavi o značaju, utvrđenoj viziji uključujući ciljeve i akcioni plan. Ovaj deo konkretno navodi i par inspirativnih primera iz regiona, uključujući i načine i izazove u njihovom upravljanju.

2. Drugi deo Plana upravljanja, odnosno **analitički deo** dokumenta organizovan je u vidu aneksa koji se bavi posebnim temama Istorijskog centra Prizrena. Svaki aneks strukturiran je tako da predstavi prirodu problema, analizu problema i da sa svoje strane pruži konkretne zaključke i preporuke. Može se reći da analitički aneksi čine glavnu osnovu svih projekata/aktivnosti predstavljenih u Akcionom planu PUICP-a koji se nalazi u prvom delu. **Aneks 1** sadrži detaljne analize konteksta istorijskog centra i osvrće se na istoriju, pravni kontekst zone, analizu urbanističke infrastrukture, interesne strane i njihovu uključenost u proces, nalaze istraživanja realizovanog na terenu, SWOT analizu, socio-demografski profil, ekonomski razvoj, obrazovanje i podizanje svesti, vizuelni identitet i brendiranje, razvoj turizma i zaključuje se analizom vrednosti kulturnog nasleđa u datoj zoni. Imajući u vidu složenost pravne zaštite različitih objekata u ICP, one su predstavljene u tabelarnom formatu u **Aneksu 2**. Karte terenskih istraživanja nalaze se u **Aneksu 3** dok se konkretnije analize javnih površina i njihove posebne karte nalaze u **Aneksu 4**. Dokument se završava **Aneksom 5** koji predstavlja odredbe o obrazovanju Kancelarije za Istorijski centar Prizrena, koji predstavlja i prve korake preduzete za sprovođenje ovog Plana.

2. UVOD

Opština Prizren prostire se na površini od 627 km² (5.94 % teritorije Kosova) nalazi se na jugozapadu Kosova i ima 76 sela i 177781 stanovnika. Sa gradskom populacijom od 94.517 stanovnika i ruralnom od 83.264 stanovnika. Prizren se najčešće zove: Prizren, prizrenski basen ili Metohijska kotlina. Graniči se sa opštinama Đakovica, Orahovac, Suva Reka, Štrpce i Dragaš kao i sa Albanijom i Makedonijom. Prizrenska ravnica nalazi se na nadmorskoj visini od oko 400 metara dok nekoliko vrhova Šare prelazi visinu od 2000 m nadmorske visine. U gradu preovlađuje mešovita klima. U nižim predelima, usled uticaja sredozemne klime i veoma toplih leta, žetva je među prvima u jugoistočnoj Evropi, sa neuporedivim prednostima po poljoprivredne kulture: vinova loza, voće i povrće. U planinskim predelima preovlađuje alpska klima, zbog čega do juna meseca po kotlinama ostaje velika količina snega pa su njeni vrhovi beli i u sred leta.⁵

Grad Prizren, koji je poznat iz antičkog doba pod nazivom Theranda, podignut je na raskrsnici balkanskih trgovačkih puteva. U vreme Vizantijskog carstva bio je poznat kao Prisdriana dok je u XIII veku postao sastavni deo Kraljevine Stefana Prvovenčanog. U ovom periodu je bio grad slobodne trgovine, prestonica, patrijaršija i regionalni centar umetnosti i kulture, zaštićen dvema tvrđavama. Puno pravoslavnih crkava, uključujući Crkvu Svetog spasa, izgrađeno je u ovom periodu. Krajem XIV veka, kao posledica konflikata i političke nestabilnosti, grad je doživeo degradaciju i pao je pod upravu Osmanlija. U XVI veku grad doživljava procvat, što je imalo za posledicu podizanje velelepni otomanskih spomenika kao što su Gazi Mehmet- pašina džamija, Gazi Mehmet-pašin hamam kao i Sinan-pašina džamija. Dana 10. juna 1878. obrazovana je Prizrenska liga kako bi se očuvao albanski interes u vreme pritisaka u regionu. Početkom XX veka, konkretno sredinom 1920-ih i početkom 30-ih, grad je doživeo epohu masovnog renoviranja, posebno komercijalnih delova grada.⁶

Ono što se nažalost može konstatovati danas, brz porast stanovništva (za sada oko 178.000 stanovnika), pritisak koji dolazi gradnjom i privrednom delatnošću, drastičan porast u broju automobila, poslednji rat, slabo funkcionisanje reda, prava i institucija i nedostatak finansijskih sredstava prete u velikoj meri istorijskoj strukturi grada i kvalitetu života građana u ovoj zoni. Javna imovina i urbanistička struktura, arhitektura, urbani pejzaž i vegetacija su izloženi podjednako riziku.

Istorijskim centrom Prizrena u ovom trenutku se upravlja Planom konzervacije i razvoja, koji je izrađen 2006. godine i usvojen 2009. Ovaj plan predstavlja Urbanistički regulatorni plan i zasnovan je na zakonu o prostornom planiranju. I pored mnogobrojnih pravnih i institucionalnih mehanizama za zaštitu Istorijskog centra Prizrena, Plan konzervacije i razvoja nije primenjen u velikoj meri dok je istorijski centar bio izložen neprekidnom degradiranju kao proces koji nije stao ni dan danas.

Pravnu osnovu ovog Plana propisuju sledeće zakonske odredbe: član 6, stav 6.6 Zakona o kulturnom nasleđu br. 02/L-88; član 2, stav 1,4 Zakona o Istorijskom centru Prizrena br. 04/L-066 kao i imajući u vidu Cilj 2, Mera 2.1.3 (Izrada planova upravljanja i utvrđivanje jedinica za upravu većim lokalitetima kulturnog nasleđa) i Cilj 3, Mera 3.3.4 (Prisvajanje pristupa urbanističkog istorijskog pejzaža za planiranje i međuopštinsko upravljanje širim zonama / teritorijama kulturnog nasleđa, shodno preporukama UNESCO-a (2011)) Akcionog plana Nacionalne strategije za kulturno nasleđe 2017-27. Propisi na snazi takođe propisuju da konzervacija i zaštita Istorijskog centra Prizrena moraju da se obave u skladu sa međunarodnim načelima i standardima sadržanim u Zakonu o kulturnom nasleđu, Zakonu o prostornom

⁵ <https://kk.rks-gov.net/prizren/qyteti/siperfaqja/>

⁶ Council of Europe: Architectural and Urban Heritage of Prizren, Kosovo, 2000

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju

planiranju i međunarodnim dokumentima UNESCO-a o zaštiti kulturnog i prirodnog nasleđa i ugovora EU.

Plan upravljanja Istorijskim centrom Prizrena za period od 2019-28. ima za cilj da pruži detaljnu analizu aktuelnog stanja, koja podrazumeva razmatranje i konsolidovanje relevantnih planova i postojećih saznanja o istorijskom centru, merenje društveno-ekonomske i demografske situacije, analizu pravnog okvira, skeniranje fizičkog stanja kao i ispitivanje drugih aspekata od važnosti u ovoj zoni. Dokumentat će imati i svoj akcioni plan koji među svojim komponentama obrađuje konzervaciju, vizuelnu komunikaciju, ekonomske i turističke planove, obrazovne programe i druge strateške aspekte koji će biti identifikovani tokom procesa, a koji obuhvataju i ključnu preporuku a to je obrazovanje Kancelarije za Istorijski centar Prizrena /Jedinice za upravljanje zonom.



Slika 2. Istorijski centar u večernjim satima

3. PLANOVI UPRAVLJANJA NA DELU PRIMERI IZ ISTORIJSKIH GRADOVA

Ako ne uspete da planirate, onda planirate da ne uspete! –

Benjamin Franklin

Ovaj citat rezimira cilj jednog plana upravljanja. Ono nije važnije nigde do u istorijskim gradovima poput Prizrena u kome su se zajednica i izgrađeno nasleđe razvijali zajedno sa okolinom duž vekova. Nekoliko kratkih godina neplaniranja ima razarajući efekat imajući u vidu da je istorijski aspekt veoma krhk i predstavlja neobnovljiv izvor. Upravo ovo odsustvo planiranja je ono što se dešava u Prizrenu, sa više od polovine uništenih istorijskih kuća u manje od deset godina. Ako uzmemo u obzir brz ritam moderne mehanizovane gradnje i masovno proizvedene materijale, nastupa nepovratna promena koja se dešava upravo sada. Prizren danas treba plan upravljanja koji treba da se primeni, jer će u suprotnom ovaj jedinstveni grad postati poput velikog broja zemalja sa par izolovanih istorijskih struktura. Međutim, nije prekasno, sa dobrim planom upravljanja, institucijama sa posvećenim osobljem, primenom zakona i podrškom društva, vremenom je moguće sprečiti dalje degradiranje Istorijskog centra Prizrena.

Većina ozbiljnih i odlučnih lidera, kada govorimo o zaštiti istorijskog nasleđa njihovog grada, ima plan upravljanja, metode primene, ostvaruje neprekidnu komunikaciju sa zajednicom i sprovodi proces. Ovo poglavlje se osvrće na primere koji su pisani, prepravljani i koji su pridobili podršku zajednice u smislu njihovih planova upravljanja. Isti skreće pažnju na dobre prakse i kako se mogu primeniti u Prizrenu. Ovi primeri su izabrani iz regiona i preporučuje se da odgovorne vlasti u Prizrenu posete i porazgovaraju sa vladinim agencijama i čelnicima neprofitnih organizacija u ovim istorijskim gradovima. Upravo se na taj način konkretno mogu uvideti koristi i rezultati jednog plana upravljanja. Ovakve posete i razgovori daće rukovodstvu Prizrena ideju oko poteškoća sa kojima se suočavaju drugi istorijski gradovi, kao i o društvenim i ekonomskim koristima.

U nastavku možete naći pregled dva regionalna grada koja su nedavno ažurirala svoje planove upravljanja, Ohrid u Makedoniji i Krf u Grčkoj. Dubrovnik je treći primer grada koji godinama nije imao plan upravljanja, ali su ga na isto podstakli UNESCO i Europa Nostra. Razume se da je Dubrovnik nedavno završio svoj plan upravljanja, koji može da posluži kao dobra referentna tačka, imajući u vidu da lideri u Prizrenu mogu naučiti dosta toga iz njihovih nedavnih iskustava.

Svaki grad se razlikuje ali se svi suočavaju sa istim izazovima tako da i ovi gradovi kulturne baštine imaju puno sličnosti i iste izazove kao Prizren. Razmatranje ovih primera može pružiti veliku pomoć u izradi i usvajanju Plana upravljanja Istorijskim centrom Prizrena.

Ohrid (Makedonija)

Prirodna i kulturna baština ohridskih predela. Pozicioniran na obali Ohridskog jezera, grad Ohrid je jedan od najstarijih gradova u Evropi. Izgrađen uglavnom od 7. do 19. veka, ima najstariji slovenski manastir (Sveti Pantelejm) i više od 800 ikona vizantijskog stila koje datiraju od 11. do kraja 14. veka. Nakon kolekcije u Galeriji Tretjakov u Moskvi, ista se smatra najznačajnijom kolekcijom ikona u svetu.⁷



Slika 3. Ohrid (Makedonija)

Ohrid ima puno zajedničkih karakteristika sa Prizrenom, antički je grad koji se prostire duž trgovačkih puteva, sa manastirima i ikonama, osmanlijskim nasleđem a ono što je važno jeste da je takođe mesto sa prirodnom baštinom, sa jezerom i planinama. Prizren je sličan imajući u vidu činjenicu da je okružen zaštićenim planinama i jedinstvenim endemskim vrstama flore i faune u kombinaciji sa rekam koja zapravo razdvaja granicu sa Albanijom i Makedonijom. Što se tiče izgrađenog nasleđa, Ohrid je isto toliko sličan sa Prizrenom u smislu njegove urbanističke arhitekture i "izgrađenog nasleđa", "dobro očuvane otomanske stambene arhitekture iz 18. i 19. veka" i "mreže uskih puteva."⁸ Ohrid, isto kao i Prizren, ima tvrđavu na brdu okruženu naseljima i novi grad na periferiji.

Nedavno, Ministarstvo kulture Republike Makedonije podnelo je ažuriran plan upravljanja UNESCO-u⁹, projektovan tako da upravlja gradom i okolinom za period od 2014-2020. Ovaj plan zapravo je proizašao iz rada Ministarstva kulture i Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja i Vlada ga je zvanično usvojila. Takođe, je održano i par regionalnih seminara i međunarodnih radionica u organizaciji Regionalne kancelarije UNESCO-a u Veneciji. Plan

⁷ <https://whc.unesco.org/en/list/99>

⁸ ibid

⁹ Zahtev za imovinu iz svetskog nasleđa

upravljanja organizovan je dobro uvodom koji jasno navodi viziju grada i okoline, za kojim sledi prezentacija koja govori o granicama njegove lokacije kao i kratak opis vrednosti, integriteta i autentičnosti i nastavlja se ciljem, statusom, pravnim okvirom i procesom. Važno je istaći da se jedno celo poglavlje odnosi na detaljan opis vrednosti i to u tri dela, kulturne (pejzaž, nepokretnosti, urbanističke i arhitektonske), prirodne i društveno-ekonomske (naučne, obrazovne, ekonomske / turističke). Još jedno poglavlje govori o faktorima rizika kao i druga poglavlja kao što su potencijal, detaljna vizija, opšti ciljevi i ključna pitanja. Osobena su poslednja poglavlja koja sadrže akcioni i plan primene (odgovornosti, finansiranje, praćenje i reviziju). Plan upravljanja je sastavljen na lako razumljivom engleskom jeziku, usredsređen je na temu, dobro je ilustrovan fotografijama i kartama i sadrži mnogobrojna upućivanja na literaturu. Takođe je pravičan u svojim kritikama i obazriv da grad ne postane preterano zavistan od razvoja turizma. Akcioni plan je podeljen na kratkoročne, srednjoročne i dugoročne ciljeve i propisuje jasnu odgovornost između vladinih agencija. Kritički nastriješen, izrađen je na osnovu prethodnog plana upravljanja iz 2010. godine. Ovo je od suštinske važnosti imajući u vidu da rukovodstvo Prizrena mora da shvati da je upravljanje proces, a ne samo jedan dokument.

Dok je Ohrid uvršćen u svetsku baštinu (kulturnu i prirodnu) u dve kategorije, on može poslužiti kao dobar primer za Prizren. Ima puno fizičkih i kulturnih sličnosti, ali i izazova. Jedan od načina na koje grad pokušava da reši ove izazove jeste formiranje Komisije koja se prostire koliko vertikalno toliko i horizontalno, između različitih vladinih agencija. Iako je velika i ima više od 20 članova, ovaj pristup sličan je Prizrenu imajući u vidu da postoji predložena kancelarija za istorijski centar. Takođe, ovi izazovi se ispunjavaju nizom programa koji su osmišljeni da izgrade kapacitete planiranja upravljanja. Vlasti u Ohridu nedavno su zaključile pilot projekat¹⁰ odgovora na glavne pretnje u regionu, slanjem pojedinaca na različite kurseve o građevinskom nasleđu u ICCROM¹¹, završile su par radionica o planiranju upravljanja¹² i učestvuju u međugraničnim projektima Evropske unije.

U rezimeu, dobre prakse koje Prizren može preuzeti od Ohrida:

- Osnivanje međuinstitucionalne kancelarije ili komisije koja će predvoditi i sprovesti plan upravljanja
- Utvrđivanje akcionog plana sa jasnim kratkoročnim /srednjoročnim/ dugoročnim odgovornostima
- Ažuriranje plana upravljanja nakon nekoliko godina
- Uključivanje prirode u plan upravljanja
- Uključivanje turizma u plan
- Proaktivna potraga za međugraničnim projektima EU u koje se može uključiti
- Pomoć međunarodnih organizacija
- Uključivanje u plan arheoloških nalazišta koja se nalaze van centra grada

¹⁰ "Toward strengthened governance of the shared transboundary natural and cultural heritage of the Lake Ohrid Region"

¹¹ International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property

¹² <https://whc.unesco.org/en/news/1252/>

<https://whc.unesco.org/en/events/1305/>

<http://www.southeast-europe.net/document.cmt?id=785>

Krf (Grčka)

Stari grad Krf, nalazi se na ostrvu Krf na zapadnoj obali Albanije i Grčke, gde zauzima stratešku poziciju na samom ulazu u Jadransko more a njegovi koreni datiraju još od 8. veka pre nove ere. Tri gradske tvrđave, projektovane od strane poznatih venecijanskih inženjera, korišćene su duž četiri veka kako bi zaštitile trgovačke pomorske interese Venecijanske republike protiv Osmanlijskog carstva. Duž vremena, tvrđave su restaurirane i delimično rekonstruisane u nekoliko navrata, poslednji put pod britanskom vladavinom u 19. veku. Neoklasicistički fond zgrada/stanova u starom gradu jednim delom je poticao iz venecijanskih vremena, a jednim delom iz kasnije gradnje, posebno u 19. veku. Kao utvrđena sredozemna luka, urbanistička celovitost luke Krf vidljiva je u smislu visokog nivoa integriteta i autentičnosti ¹³.

Obratite pažnju na posebno upućivanje u opisu svetskog nasleđa na "fond kuća". Ovo treba podvući imajući u vidu da većina veruje da tradicionalne kuće imaju manju vrednost u poređenju sa monumentalnom arhitekturom koju čine džamije, crkve ili tvrđave. Kriterijum (iv) izvanredne univerzalne vrednosti utvrđuje integritet grada dominacijom tvrđave - vrlo slično Prizrenu. Nad istorijskim kućama na Krfu izvija se tvrđava koja je upravo restaurirana, a koja je takođe slična Prizrenu. Takođe postoji visok nivo zaštite, imajući u vidu da se odgovornost deli na različite agencije kao što su grčko Ministarstvo kulture, Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i javnih poslova i Opština Krf. Ova samo pokazuje da ako imate nekoliko različitih agencija koje su odgovorne, samo možete ujediniti sve njih u zaštiti ovog istorijskog grada. Postoji još jedna (polu) nezavisna kancelarija za nadzor i zaštitu, a nešto slično planirano je i za Prizren.



¹³ World Heritage Centre UNESCO <https://whc.unesco.org/en/list/978>

Slika 4. Krfa (Grčka)

Na kraju, postoji plan upravljanja kao i akcioni urbanistički plan. Ovaj plan zapravo je ažurirana verzija uspešnog plana koji je važio u periodu od 2006-2012. Isti navodi dugoročnu viziju i predstavlja koncept „Konsultativnog komiteta“ kao metode za stalno angažovanje aktera i donosilaca odluka i ažuriran akcioni plan. U plan upravljanja je uključeno i stvaranje registra vlasnika i priznavanje značaja finansiranja primene plana. Još jedan interesantan i koristan aspekt plana jeste uključivanje komentara interesnih strana i građana.

Plan upravljanja uključuje sve standardne komponente a to su vizija, opis, identifikovanje problema i upravljanje rizikom. Još jedan aspekt od ključne važnosti za Prizren jeste uključivanje plana saobraćaja, parkiranja i fizičkog pristupa. Sve dok ne postoji studija o saobraćaju, plan upravljanja bavi se i ovim važnim pitanjem. Ažurirani deo o saobraćaju navodi pitanja koja zvuče poprilično slično situaciji koja preovlađuje u Prizrenu¹⁴.

U zaključku, nijedan plan nije savršen i istorijski gradovi poput Krfa će nastaviti da se suočavaju sa važnim izazovima uključujući širenje luke, nezakonite promene i sve veći turizam. Međutim, ono što ovaj grad ima jeste donet dokumenat koji objedinjuje agencije i interesne strane.

Dobre prakse koje Prizren može preuzeti od Krfa:

- Procena potrebe za studijom saobraćaja i parkiranja
- Obrazovanje konsultativnog komiteta koji će raditi i ostvarivati neprekidnu koordinaciju sa interesnim stranama
- Uključivanje izveštaja o najboljim praksama u plan upravljanja – koji daje par primera koji mogu pomoći u primeni
- Praćenje metodom SUSTCULT (poput Ohrida)
- Jasna mreža koordinacije za prijavljivanje i uticaj akcionog plana sa pokazateljima i odgovornostima
- Proaktivno uključivanje u istraživanja EU i projekte međugranične saradnje

¹⁴ <http://urbact.eu/corf%C3%B9>

Dubrovnik (Hrvatska)

„Biser Jadrana“ se prostire na dalmatinskoj obali i postao je važna sredozemna pomorska sila od 13. veka pa nadalje. Iako je teško oštećen zemljotresom 1667. godine, Dubrovnik je uspeo da sačuva crkve, manastire, palate i prelepe fontane iz gotskih vremena, renesanse i baroka.

Grad je ponovo oštećen 1990-ih usled oružanog konflikta i bio je u žiži važnog programa restauracije, koji je koordinisao UNESCO. Ovaj mali primorski grad ušao je na listu svetske baštine mnogo ranije, još 1979. godine.



Slika 5. Dubrovnik (Hrvatska)

Dubrovnik je takođe veoma sličan Prizrenu. Dubrovnik je izgrađen na raskršću trgovačkih puteva sa jakim istorijskim vezama sa Prizrenom. Mala delegacija trgovaca iz Raguze¹⁵ nastanila se na stalno u Prizrenu i bila je uspešna u obrazovanju jednog od prvih konzulata koji je predodredio i značaj grada. Grad je okružen planinama i ima jednu postojeću tvrđavu čiji se bedemi prostiru oko grada. Grad je ponosan na očuvane kuće i na monumentalnu arhitekturu. Danas se suočava sa mnogobrojnim izazovima koji obuhvataju prevoz i veće probleme sa turizmom.

Dubrovnik dugi niz godina nije imao plan upravljanja. Imao je mnogobrojne odluke Komiteta za svetsku baštinu i podstican je od Centra za svetsku baštinu UNESCO-a i Europa Nostra¹⁶ da izradi svoj gradski plan upravljanja. Postoje regionalni¹⁷, pomorski i ekološki planovi upravljanja, ali ne i poseban plan upravljanja istorijskim centrom.

Godine 2017. Komitet za svetsku baštinu je u svojim odlukama WHC/17/41.COM/8B.Add i WHC/17/41.COM/INF.8B1. izjavio: 1. U vezi sa predloženom izmenom granica starog grada u Dubrovniku, Hrvatska, dozvoljava državi potpisnici da:

Pojasni kako i kada će biti priveden kraju Plan upravljanja i kako će se izmeniti da uključi potrebne regulatorne i upravne mere koje će dozvoliti delotvorno funkcionisanje tampon zone kao dodatnog sloja zaštite datih dobara.

Međutim, ovo nije bio prvi put, jedna ovakva odluka doneta je ranije 2016. godine: Izraditi i podneti Plan upravljanja dobrima Centru za svetsku baštinu na razmatranje savetodavnih organa, uključujući strategiju turizma, propise o nautičkom turizmu, identifikovanje nosećih kapaciteta grada, akcioni plan u vezi sa opasnostima i strategiju tumačenja.

¹⁵ Dubrovnik je u prošlosti bio poznat pod nazivom Raguza

¹⁶ Europa Nostra advocates sustainable development plan for Dubrovnik, Nov. 2013.

¹⁷<http://medwet.org/2017/06/development-of-a-management-plan-for-the-neretva-delta-in-croatia/>

I još 2014. godine: Traži od države potpisnice da podnese Plan upravljanja dobrima Centru za svetsku baštinu, konkretno na razmatranje savetodavnim organima, uključujući strategiju turizma, propise o nautičkom turizmu kao i projektnu dokumentaciju i ocenu uticaja na nasleđe (HIA).

Prema Institutu za restauraciju Dubrovnika¹⁸: „U ovom trenutku je Dubrovnik u fazi izrade Plana upravljanja istorijskim centrom i kontakt područjima, ka proces koji koordinira Institut za restauraciju Dubrovnika. U okviru procesa pod nazivom „Utvrdjeni gradovi, otvorena društva – upravljanje istorijskim zidinama u dobrima svetske urbane baštine, Sijena, Italija od 26-27. januara 2017. (strana 7) pokrenuto je nekoliko aktivnosti: komunikacija sa građanskim društvom, različitim interesnim grupama i stručnjacima, sprovođenje nekoliko studija, prezentacija, istraživanja, osnova za GIS, radionice, fokus grupe, identifikovanje problema itd. Kreirano je nekoliko baza podataka za izradu Plana upravljanja koji će biti što je moguće funkcionalniji i kvalitetniji.”

Jasno je da su zabeležena velika zakašnjenja u izradi plana upravljanja. Ovo pokazuje da nije lako izraditi ovakav sveobuhvatan dokumenat doprinosom velikog broja interesnih strana. Odsustvo i zakašnjenja u izradi plana upravljanja, koji zahteva Centar za svetsku baštinu UNESCO-a, možda su nastupili iz nekoliko razloga: 1) usled strogih zakona za zaštitu i postojećeg planiranja, 2) usled jakih lokalnih i državnih institucija i neprofitnih organizacija, 3) međunarodne pomoći, imajući u vidu ran ulazak na listu 4) zbog toga što su planovi upravljanja teški za pisanje i usvajanje, posebno kada uključuju velike i jake aktere, i 5) politički i razvojni pritisak, imajući u vidu jaku turističku komponentu.

Pre godinu dana, Kancelarija UNESCO-a u Veneciji održala je radionicu pod nazivom Proces izrade plana upravljanja i njegove primene kako bi se očuvao stari grad u Dubrovniku¹⁹. Na ovom seminaru je učestvovao i Institut za restauraciju Dubrovnika, Hrvatska komisija pri organizaciji UNESCO, Ministarstvo kulture i drugi međunarodni stručnjaci. Diskutovane teme bile su slične onima sa čime se suočava Prizren, samo što sada obuhvata i granice, bespravnu gradnju ili neprimerenu restauraciju, strukturu upravljanja i prioritete plana upravljanja.

Dubrovnik je nedavno priveo kraju svoj plan upravljanja. Shodno tome, prizrensko rukovodstvo treba da poseti Dubrovnik i da se upozna sa gradom, državom, neprofitnim agencijama kao i sa onima koji su sastavili i priveli kraju ovaj plan. Ovime će se steći jasna slika o poslednjim poteškoćama sa kojima se suočava grad i usvajanju plana od strane velikog broja različitih aktera.

Imajući u vidu da plan još uvek nije objavljen, Dubrovnik nudi neke od dobrih praksi koje se mogu prilagoditi.

- Uključivanje jedne organizacije iz građanskog društva koja će upravljati i očuvati grad, posebno Udruženje prijatelja antikviteta Dubrovnika.
- Posebna opštinska kancelarija koja se bavi društveno-ekonomskim razvojem.
- Bogat kalendar socijalnih aktivnosti od ekonomske koristi po građane i privlačenje posetilaca u istorijski centar.
- Organizovanje različitih agencija i zasebne lokalne kancelarije koja se bavi očuvanjem i upravljanjem.
- Uključivanje kancelarije UNESCO-a u Veneciji u pružanje pomoći u usvajanju plana upravljanja.

¹⁸ January 2017, Walled Cities & Open Societies: Managing Historic Walls in Urban World Heritage Properties, January 2017.

¹⁹ http://www.unesco.org/new/en/venice/about-this-office/single-view/news/process_of_management_plan_development_and_of_its_applicatio/

- Organizovanje foruma o očuvanju kulturne baštine, uključujući sastanke Europa Nostra i "Best in Heritage", globalne godišnje konferencije muzeja i projekata nasleđa i konzervacije ²⁰.
- Upravljanje masom i turizam

U zaključku, pisanje plana upravljanja je teško, a njegovo usvajanje i primena još teži. Uostalom, ovi primeri su veoma važni i neophodni za svaki grad koji ozbiljno shvata zaštitu svog istorijskog karaktera. Daje se snažna preporuka da rukovodioci Prizrena stupe u kontakt sa gradovima koji su uzeti za primer u ovom delu i da ih posete, da se sastanu sa njihovim predstavnicima i nauče dosta toga iz njihovog rada. Ovi primeri su izabrani konkretno pošto su blizu Prizrena i mogu se posetiti u samo nekoliko dana tokom kojih se izbliza mogu upoznati sa autorima ovih planova upravljanja. Ovi gradovi takođe dele puno sličnosti, izazova i istorije sa Prizrenom. Ne samo da rukovodioci Prizrena mogu naučiti dosta toga o planovima upravljanja već mogu saznati i o kulturnom turizmu, festivalima, marketingu itd. Ovi sastanci mogu dovesti i do budućeg umrežavanja.

²⁰ <https://www.thebestinheritage.com/>

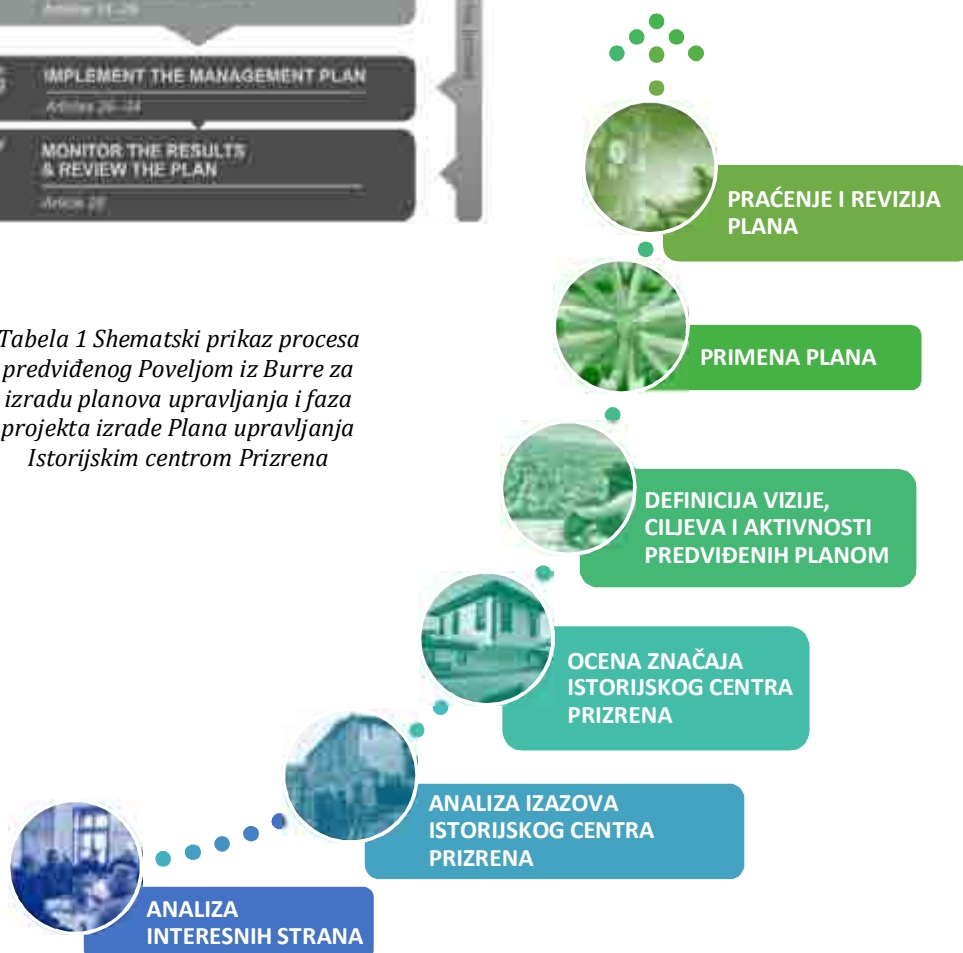
4. METODOLOGIJA



Metodologija Plana upravljanja Istorijskim centrom Prizrena bazira se na načelima Povelje iz Burre i naprednim međunarodnim praksama upravljanja kulturnim nasleđem.

Veoma važan element ovog Plana jeste uključivost duž celog procesa. Projekat je različitim vidovima komunikacije kao što su neformalni sastanci, službeni sastanci, konsultativni sastanci sa različitim institucionalnim i društvenim grupama, radionice i javne prezentacije uspeo da upozna interesne strane o pravima, obavezama i interesima u oblastima zaštite, očuvanja, promocije i društveno-ekonomskog korišćenja Istorijskog centra Prizrena.

Tabela 1 Shematski prikaz procesa predviđenog Poveljom iz Burre za izradu planova upravljanja i faza projekta izrade Plana upravljanja Istorijskim centrom Prizrena



5. VREDNOSTI I IZJAVA O ZNAČAJU

Vrednosti, značaj i autentičnost jesu važne teme, imajući u vidu da predstavljaju osnov da se utvrdi i stekne slika o onome što je važno, što treba da se sačuva i pomaže u utvrđivanju budućih prioriteta.

Vrednosti podrazumevaju istorijske, naučne, društvene, ambijentalne, estetske i ekonomske aspekte a da bi se jedan lokalitet smatrao autentičnim, ove vrednosti se moraju sačuvati i preneti na pravi i verodostojan način.

Konzervacija kulturnog nasleđa i očuvanje istorijskih perioda i slojeva, počiva na procesu pripisivanja vrednosti određenom dobru ili lokaciji. Naša sposobnost da utvrdimo i shvatimo ove vrednosti zavisi od stepena u kome se izvori informacija u vezi sa ovim vrednostima mogu shvatiti kao verodostojni ili istiniti. Poznavanje i shvatanje ovih izvora informacija, u sprezi sa suštinskim karakteristikama kulturnog nasleđa i njihovog smisla, zapravo je preduslov pri ocenjivanju svih aspekata autentičnosti.²¹ Ova izjava proizilazi iz dokumenta Nara o autentičnosti. Dokument Nara izrađen je na osnovu Međunarodne povelje iz Venecije sa namerom da proširi delokrug u rešavanju problema na polju kulturnog nasleđa. Ovaj dokument bavi se potrebom za dubljim shvatanjem kulturne različitosti i kulturnog nasleđa, kada govorimo o očuvanju i podvlači mogućnost koju nam pruža da načinimo različite izbora kada govorimo o njegovom očuvanju. Podržavanje filozofije konzervacije na vrednostima omogućilo je da se ispravi stari pristup u čijem je središtu bilo isključivo očuvanje materijala, stilska restauracija i istovremeno dozvoljava širu definiciju koncepta konzervacije. Različite kulture imaju različite percepcije u vezi sa vrednostima i samim tim i nešto drugačiji pristup njihovom očuvanju. Ocene i sudovi u vezi sa vrednostima pripisanim kulturnim dobrima kao i verodostojnost izvora informacija mogu se razlikovati od kulture do kulture i u jednoj istoj kulturi. Upravo iz tog razloga sud o vrednostima i autentičnosti ne može da počiva na fiksnim kriterijumima.²² Nasuprot tome, definicija i ocena kulturnih dobara moraju se načiniti imajući u vidu kulturni kontekst kome pripadaju.

Podizanje svesti o procesu ocene i vrednosti zapravo je glavni preduslov i potreba da se utvrde sredstva kojima će se zaštititi i očuvati tragovi prošlosti. Ono podrazumeva suštinsko shvatanje vrednosti koje kulturna imovina nosi kao i poštovanje njihove uloge u savremenom društvu.

Šta se onda čuva ako se isključivo ne čuvaju samo fizički materijali?

Utvrđivanjem vrednosti koje se mogu pripisati kulturnom nasleđu čuvamo osnovne vrednosti koje povezuju ljude sa ovim mestima. Vrednosti odražavaju različitost načina na koje se ljudi vezuju sa svojim kulturnim nasleđem. One predstavljaju sredstvo kojim se utvrđuje autentičnost i značaj. Ovim pristupom može se započeti identifikacija onoga što treba sačuvati.

²¹The NARA Document on Authenticity, Japan, 1994, www.whc.unesco.org/document/116018, accessed January 09, 2018.

²²Herb Stovel, Origins and Influence of the Nara Document on Authenticity, APT Bulletin, Vo. 39, No 2/3 2008 pp 9-17.

Proces procene predstavlja važnu fazu u utvrđivanju pristupa konzervacije, odluka o budućnosti, vizije i ciljeva Istorijaskog centra Prizrena.

Istorijaski centar Prizrena zapravo je složen lokalitet na kome su istorija, arhitektura, urbanistički razvoj isprepletani sa tradicijama, običajima i promenljivim svakodnevnim životom. Da bi se stekla dublja i detaljna slika, ocena je podeljena na nekoliko nivoa.

Ocena Istorijaskog centra Prizrena strukturirana je na tri nivoa:

1. Nivo zgrade

- 1.1. Dobra navedena na listi kulturne baštine pod zaštitom;
- 1.2. Individualni objekti koji se prostiru unutar perimetra Istorijaskog centra Prizrena;

2. Nivo zona

- 2.1. Prizrenska kaljaja (tvrđava);
- 2.2. Potkaljaja;
- 2.3. Stambena zona (sa organskom strukturom) – Pantelija;
- 2.4. Stambena zona sa građevinskim trendovima (Potok mahala, Papaz čaršija);
- 2.5. Zona tradicionalnih radnji – Šadrvan, Kujundžijsko, Sinan-pašina čaršija;
- 2.6. Zona rečne obale – Kej;
- 2.7. Zona zapad – Suzi Čelebi i Tabana;
- 2.8. Zona mešovite namene i stanovanja – Atik mahala;
- 2.9. Zona trgovačkog puta – Arasta mahala;
- 2.10. Zona trgovačkog puta – Saračije;
- 2.11. Zona trgovačkog puta – Kovačka mahala i ulica Adem Jashari;
- 2.12. Zona mešovite namene i stanovanja – Rahlin mahala;

3. Nivo grada

- 3.1 Kriterijumi svetske baštine za definisanje posebnih univerzalnih vrednosti
- 3.2 Nara Grid

1. Nivo zgrade

Na ovom nivou se procena vrši u dva aspekta:

Prvi aspekt se bavi pojedinačnim zgradama navedenim na zvaničnoj listi kulturne baštine pod zaštitom, koju je usvojilo Ministarstvo kulture, omladine i sporta.

Lista kulturne baštine pod privremenom zaštitom je formalizovana 2011. godine²³, i ažurira se svake godine. Lista kulturne baštine pod privremenom zaštitom 2017-2018²⁴ sadrži 61 spomenik i 6 zdanja / kompleksa koji se prostiru unutar perimetra Istorijaskog centra Prizrena. Ova dobra su upisana u kategoriju Arheološko nasleđe, pod-kategorija: spomenik / zdanje i u

²³ Memli KRASNIQI, "Positive changes in culture, sport, cultural heritage and youth in 2011" in *Kosovo's Culture, Youth and Sport Newsletter*, No.1, January-February 2012, 2.

²⁴Lista kulturne baštine pod privremenom zaštitom 2017-2018, Ministarstvo kulture, omladine i sporta, izvor: Arhiva Regionalnog centra za kulturno nasleđe Prizren, kome je pristupljeno 09. januara 2018.

kategoriju: Arhitektonsko nasleđe, pod-kategorija: spomenik / zdanje. Istorijski centar Prizrena potpada u kategoriju: Oblast arhitektonske konzervacije.

2016. godine je ozvaničena Lista kulturne baštine pod stalnom zaštitom. Na ovom spisku se nalazi 4 dobra kulturne baštine koja se nalaze u perimetru Istorijskog centra Prizrena.²⁵

Tokom izrade Plana upravljanja Istorijskim centrom Prizrena u vezi sa ovim spomenicima su stavljeni na raspolaganje detaljna studija predmetnih stručnjaka za kulturno nasleđe i dosijeji sa relevantnim tekstualnim, bibliografskim i grafičkim podacima.

Ovi spomenici su provereni još jednom na terenu i ažuriran je proces njihove procene.



Karta 1. Karta sa spomenicima kulturne baštine pod zaštitom (pravni status)

Drugi aspekt se bavi pojedinačnim zgradama koje se nalaze u okviru perimetra Istorijskog centra Prizrena. Za ovaj nivo su određene tri kategorije ocene:

- Zgrada sa vrednostima kulturnog nasleđa;
- Zgrada bez izvanrednih vrednosti kulturnog nasleđa, ali u skladu sa istorijskim kontekstom;
- Zgrada bez izvanrednih vrednosti kulturnog nasleđa koja nije u skladu sa istorijskim kontekstom;

Utvrđivanje i klasifikacija vrednosti izvršeni su na osnovu međunarodnih konvencija²⁶ i nacionalnih zakona i propisa²⁷, kao i na osnovu preporuka sadržanih u Planu konzervacije i razvoja Istorijske zone Prizrena²⁸.

²⁵ Lista kulturne baštine pod stalnom zaštitom, izvor: Arhiva Regionalnog centra za kulturno nasleđe Prizren, kojoj je pristupljeno 09. januara 2018.

²⁶ Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites”, Rome: ICCROM, 1998.

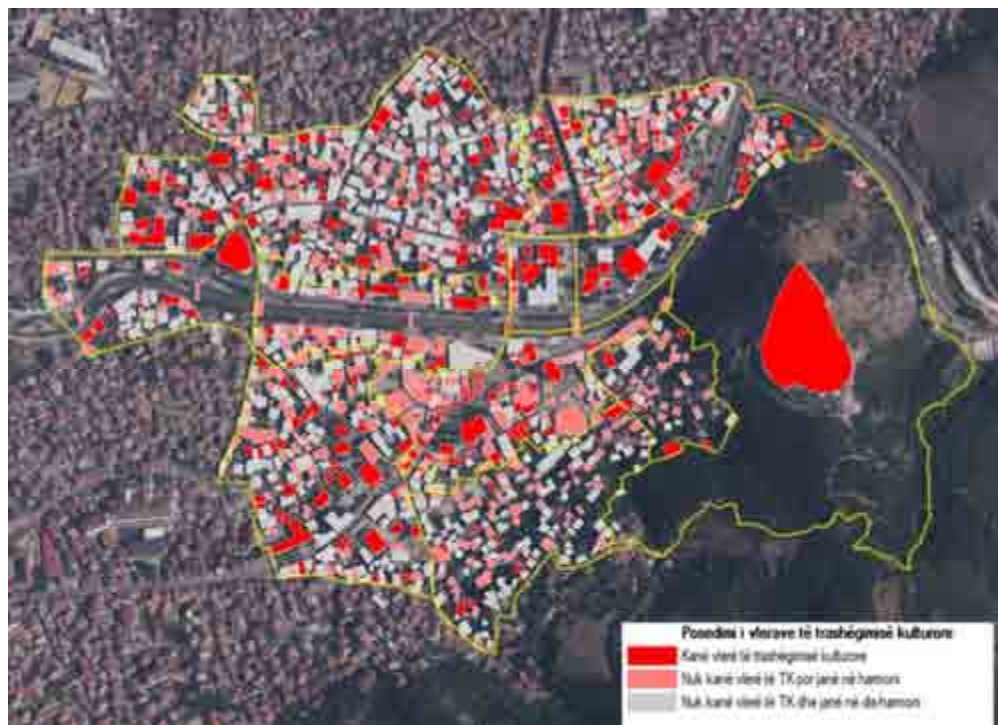
²⁷ Uredba br. 05/2008 o upisu, dokumentovanju, oceni i izboru kulturnog nasleđa koje će podlagati zaštiti, <http://ëëë.mkrs-ks.org/?page=1,111>, kojoj je pristupljeno 09. januara 2018.

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju

Za svaku zgradu je sprovedena studija na terenu i popunjen je dolenađen obrazac.

Kulturne vrednosti	Istorijske (u vezi sa sadašnjim vremenom)	Umetničke (čulne i intelektualne)	Naučne (tehničke/konstruktivne)	Retkost (na osnovu statistika)	Identitet (na osnovu utvrđivanja /priznavanja)	Ambijentalne (prirodni i istorijski pejzaž)
Društvene vrednosti	Društvene (značaj za jednu grupu/zajednicu)	Vaspitne (učini nas nečemu)	Političke (za jednu ili drugu grupu)			
Ekonomске vrednosti	Ekonomске (turizam, eksploatacija)	Funkcionalne (još uvek se koriste)				

Na osnovu procesa procene izrađene su karte sa vrednostima kulturnog nasleđa.



Karta 2. Karta vrednosti pojedinačnih zgrada

2. Nivo zone

Urbanistička struktura Istorijske zone Prizrena predstavljena je u prethodnom poglavlju (vidi poglavlje 4.3). Kao što je predstavljeno u tom poglavlju, struktura grada tokom vremena njegove urbane transformacije, povezana je sa novoizgrađenim strukturama i sa transformacijom

²⁸Enes TOSKA editor, *Plani i Konservimit dhe i Zhvillimit për Zonën Historike të Prizrenit, Përparësitë dhe sfidat e zbatimit*, Prishtinë: CHëB, 2010.

funkcija istorijskih pod-zona. Izvršena ocena pojedinačnih zgrada, na nivou zone, dopuniće se procenom urbanističkih celina - zona.

Podela na 12 zona – mahala sledi:

- 2.1. Prizrenska kaljaja (tvrđava);
- 2.2. Potkaljaja;
- 2.3. Stambena zona (sa organskom strukturom) – Pantelija;
- 2.4. Stambena zona sa građevinskim trendovima (Potok mahala, Papaz čaršija);
- 2.5. Zona tradicionalnih radnji – Šadrvan, Kujundžijsko, Sinan-pašina čaršija;
- 2.6. Zona rečne obale – Kej;
- 2.7. Zona zapad – Suzi Čelebi i Tabana;
- 2.8. Zona mešovite namene i stanovanja – Atik mahala;
- 2.9. Zona trgovačkog puta – Arasta mahala;
- 2.10. Zona trgovačkog puta – Saračije;
- 2.11. Zona trgovačkog puta – Kovačka mahala i ulica Adem Jashari;
- 2.12. Zona mešovite namene i stanovanja – Rahlin mahala;

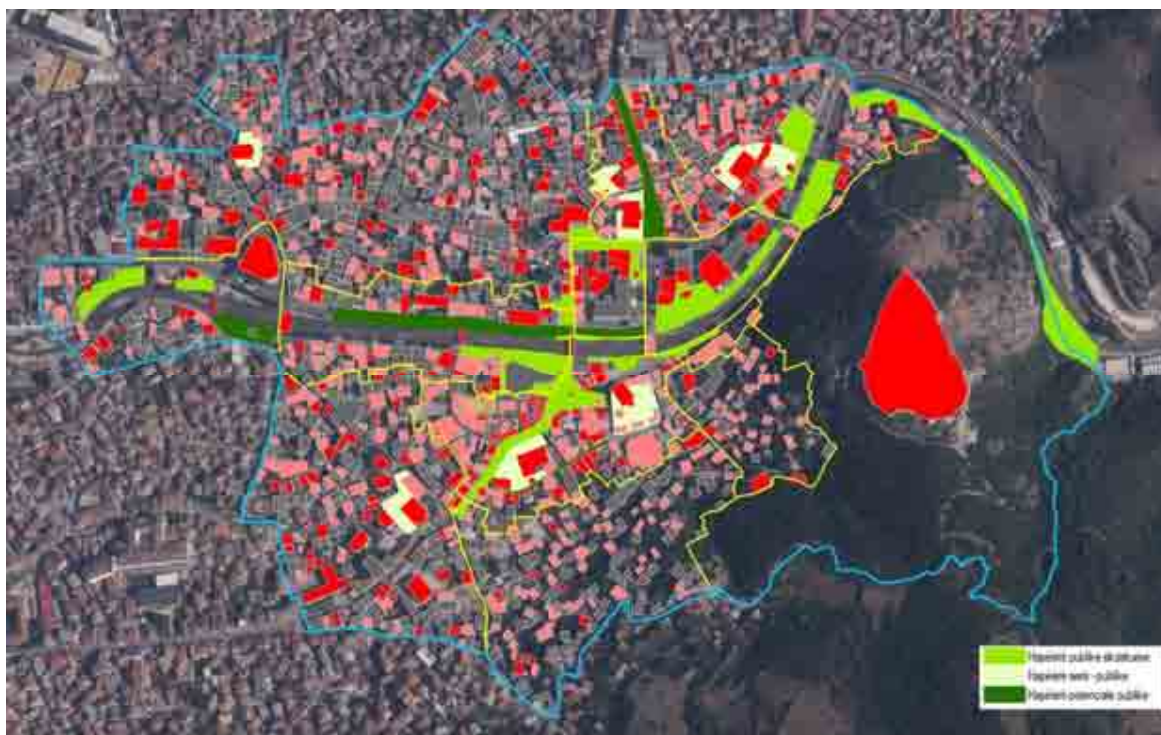
Procena 12 zona (mahala) u Istorijskom centru Prizrena realizovana je imajući u vidu sledeće aspekte:

- Glavne arhitektonske atribute zone;
- Istorijske periode i dominantne stilove;
- Integrisanje materijalnih i duhovnih vrednosti: zgrade i funkcije zone, transformaciju duž vremena i šta je ostalo što treba očuvati danas?
- Kvalitet osobnosti urbanističkog dizajna: ocenu javnih površina.

Nakon ocene na osnovu gorepomenutih aspekata, za svaku zonu će biti predstavljena uputstva i ograničenja u vezi sa nivoom predloženih intervencija, kako bi se vrednosti kulturnog nasleđa date zone zaštitile, očuvale i vratile.



Karta 3. Karta sa zonama unutar Istorijskog centra Prizrena



Karta 4. Karta sa zgradama od vrednosti po kulturno nasleđe i perimetar zona - mahala

3. Nivo grada

Prizren je jedan od najstarijih gradova na Kosovu bogat posebnim urbanističkim i arhitektonskim karakterom. Grad nosi bogato kulturno nasleđe visoke estetske, duhovne, naučne i ekonomske vrednosti.

Prizren je grad bogat kulturom, istorijom, jezicima i prirodom. Crkva Svete Petke, koja se nalazi na listi ugrožene svetske baštine nalazi se u njegovom centru²⁹. Grad takođe smešta albansku Prizrensku ligu, spomenik koji je kandidat da bude predložen za Listu svetske baštine. Albanska Prizrenska liga predstavlja istorijski događaj, kada su u drugoj polovini 19. veka postavljeni temelji obrazovanja albanske države.

Prizren je kulturna i duhovna prestonica Kosova kao i regionalna zahvaljujući bogatoj kulturnoj, jezičkoj i verskoj različitosti. U Prizrenu, lokalno stanovništvo govori barem četiri jezika, postoje tri glavne veroispovesti, muslimanska, hrišćanska i jevrejska. Ove društvene vrednosti obogaćene su još više ambijentalnim vrednostima, imajući u vidu da je grad sa dve strane, okružen planinama u kojima se nalazi i Nacionalni park Šara, koji predstavlja stanište različitih endemskih vrsti.

IZVANREDNE UNIVERZALNE VREDNOSTI

Kako se sve ove vrednosti mogu oceniti na nivou grada?

Jedna od metoda korišćena da se opiše vrednost jednog dobra kao kulturne baštine, jeste da se upotrebe kriterijumi koje je utvrdio UNESCO da jedan lokalitet uđe na Listu svetske baštine.

Ovih 10 kriterijuma zapravo predstavljaju glavne metode rada Konvencije o kulturnom nasleđu i zasnivaju se na konceptu identifikovanja izvanredne univerzalne vrednosti; koje predstavljaju vrednosti koje se ističu kao reprezentativne za celo čovečanstvo. Lokaliteti navedeni na Listi svetske baštine treba da očuvaju, iznad svega, ove utvrđene kriterijume dok se konzervacija ovih lokaliteta prati i procenjuje na osnovu ovih kriterijuma. Prijave za Listu svetske baštine se pripremaju i ocenjuju shodno ovim kriterijumima³⁰. Ocena Prizrena, na osnovu ovih kriterijuma, ubuduće može prerasti u nacrt dosijea za nominovanje ovog grada za Listu svetske baštine.

10 kriterijuma procene sledi:

- (i) Da predstavlja remek delo ljudske kreativne genijalnosti;
- (ii) Da predstavlja značajnu razmenu ljudskih vrednosti, u određenom vremenskom periodu ili unutar jedne svetske kulturne zone, o dešavanjima na polju arhitekture, tehnologije, monumentalnih umetnosti, urbanističkog planiranja ili projektovanja pejzaža;
- (iii) Da predstavlja jedinstveni ili barem izvanredan izraz jedne kulturne tradicije ili civilizacije koja je preživela ili nestala;
- (iv) Da predstavlja istaknuti primer tipologije gradnje, arhitektonskog ili tehnološkog zdanja ili pejzaža, koji oličuje jednu (nekoliko) važnu (ih) fazu (a) u istoriji čovečanstva;
- (v) Da pruži istaknuti primer tradicionalnog mesta stanovanja, iskorišćenosti zemljišta ili mora, koji predstavlja reprezentativan primer jedne (nekoliko) kulture ili razmenu

²⁹Update of the List of World Heritage in Danger (Retained Properties), <http://ehc.unesco.org/en/decisions/6926>, accessed January 10, 2018.

³⁰The Criteria for Selection, Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. <http://ehc.unesco.org/en/criteria/>, accessed January 18, 2018.

- između ljudskog i prirodnog, posebno kada se radi o dobrima koja nisu zaštićena od nepovratnih promena;
- (vi) Da je direktno ili indirektno povezan sa događajima ili tradicijama u kojima žive, sa idejama ili verovanjima, sa umetničkim ili književnim radovima od jedinstvene univerzalne važnosti. (Komitet smatra da ovaj kriterijum ne bi trebalo da se koristi u sprezi sa drugim kriterijumima);
 - (vii) Da sadrži prirodne fenomene u superlativu ili područja sa izvanrednim prirodnim lepotama i od estetske važnosti;
 - (viii) Da predstavi istaknute primere koji oslikavaju glavne faze istorije zemlje, uključujući istoriju života, važne geološke procene u razvoju, u razvoju zemljišta ili važne geomorfološke ili fiziografske karakteristike;
 - (ix) Da predstavi istaknute primere koji zastupaju neprekidne ekološke i biološke procese koji su se odvijali tokom evolucije i razvoja kopnenih voda, izvora, pomorskih ekosistema i zajednice biljaka i životinja;
 - (x) Da sadrži najvažnija i najznačajnija prirodna staništa kako bi se očuvala in situ biološka različitost, uključujući ugrožene vrste sa izvanrednim univerzalnim vrednostima sa staništa nauke ili konzervacije.

Da bi se steklo pravo nominovanja na listu, moraju se ispuniti jedan ili više kriterijuma. Na osnovu sprovedenih istraživanja i rezultata proizašlih sa radionice o proceni koja je organizovana u leto 2017. godine sa različitim interesnim stranama, za Prizren su izabrani sledeći kriterijumi:

V - Da pruži istaknuti primer tradicionalnog mesta stanovanja, iskorišćenosti zemljišta ili mora, koji predstavlja reprezentativan primer jedne (nekoliko) kulture ili razmenu između ljudskog i prirodnog, posebno kada se radi o dobrima koja nisu zaštićena od nepovratnih promena;

Prizren predstavlja primer tradicionalnog mesta u procvatu, koji se još uvek koristi. Grad nosi u sebi pečat mnogobrojnih kultura iz praistorijskih, rimskih, vizantijskih, osmanlijskih, albanskih i srpskih vremena.

Prizren ne predstavlja samo tradicionalno mesto stanovanja sa osobenom arhitekturom, već sadrži primere monumentalne arhitekture izražene u Sinan-pašinoj džamiji i Crkvi Svete Petke, dela inženjera kao što su Kameni most i arhitektonska građa tvrđave.

Arheološki nalazi pokazuju da je prizrenska Kaljaja bila naseljena još od bronzanog doba, sa arheološkim i istorijskim podacima koji ukazuju na neprekidno ustaljivanje različitih kulturnih uticaja od kraja neolita.

Ova zona svedoči o urbanističkoj i društvenoj različitosti koji se mogu uočiti u različitim stilovima kuća koje su uglavnom izgrađene u osmanlijskom dobu, a koje pružaju osećaj pripadnosti zajednici.

Upravo ova isprepletanost mesta stanovanja, arhitekture i stilova čini da Prizren predstavlja istaknuti primer tradicionalnog ljudskog staništa.

VI - Da je direktno ili indirektno povezan sa događajima ili tradicijama u kojima žive, sa idejama ili verovanjima, sa umetničkim ili književnim radovima od jedinstvene univerzalne važnosti.³¹

Prizren je mesto osnivanja Albanske prizrenske lige. Suočeni odlukama donetim ugovorima potpisanim u Evropi, predstavnici područja nastanjenih Albancima, sa celog Balkana, okupili su

³¹ Komitet smatra da ovaj kriterijum ne bi trebalo da se koristi u sprezi sa drugim kriterijumima.

se u Prizrenu gde su obrazovali Albansku prizrensku ligu.³² Prvobitan zahtev bio je očuvanje integriteta u sklopu Osmanlijskog carstva, ali ovaj zahtev nije pružio nikakve rezultate zbog čega je nakon toga promenjen u nezavisnost. Ovo je bio prvi put da su se građani teritorija nastanjenih Albancima udružili kako bi izneli svoj osnovni i univerzalan zahtev za samoopredeljenje i očuvanje područja naseljenih Albancima od rasparčavanja. Ovaj sastanak predstavlja primer i za druge narode u okviru Osmanlijskog carstva, u smislu upućivanja njihovih zahteva i vizije kada govorimo o budućnosti regiona.

Univerzalna vrednost izneta ovde jeste važnost jednog događaja, ideje i verovanja za pravo jednog naroda na samoopredeljenje.

Pored ovog važnog istorijskog događaja, Prizren predstavlja još jedan primer jedinstvenog grada u kome su tri religije živele zajednički u skladu i harmoniji na stotine godina.

II, III, IV Da predstavlja značajnu razmenu ljudskih vrednosti; Da predstavlja jedinstveni ili barem izvanredan izraz jedne kulturne tradicije; Da predstavlja istaknuti primer tipologije gradnje, arhitektonskog ili tehnološkog zdanja ili pejzaža, koji oličuje jednu (nekoliko) važnu (ih) fazu (a) u istoriji čovečanstva;

Ove kategorije su ispunjene i priznate na Kongresu svetske baštine organizacije UNESCO u vezi sa freskama iz 14. veka koje se nalaze unutar Crkve Svete Petke. Ova crkva zapravo je primer preplitanja nekoliko stilova, počevši od renesansnog paleološkog stila, preko kombinacije pravoslavnih vizantijskih i zapadnorimskih uticaja. Ovaj stil je odigrao važnu ulogu u umetnosti koja je usledila na Balkanu.

Crkva Svete Petke zapravo je odraz nekoliko različitih kultura, ona je srednjevekovna crkva iz 14. veka, izgrađena na temeljima peleo-hrišćanske crkve, koja je kasnije preobraćena u džamiju u osmanlijsko doba i nakon toga je ponovo pretvorena u crkvu u prvoj polovini 20. veka.

Slični kriterijumi mogu važiti i u slučaju Sinan-pašine džamije, koja predstavlja jedinstveni primer monumentalne verske arhitekture iz osmanlijskog doba.

VII - Da sadrži prirodne fenomene u superlativu ili područja sa izvanrednim prirodnim lepotama i od estetske važnosti.

Sa istočne, južne i zapadne strane Prizren je okružen planinskim vencem velike nadmorske visine odnosno Šar-planinom. Na ovoj planini rastu različite domaće biljke dok je vrsta koja je njima specifična balkanski ris, vrsta kojoj prethodi istrebljenje.

Nacionalni park Šar-planina prostire se jednim delom na teritoriji Opštine Uroševac a drugim delom u Opštini Prizren i zauzima površinu od oko 54 hektara. Ovaj park se nalazi u severnom delu Šar-planinskog venca, koji dalje produžava u Albaniju, na jugoistoku Kosova i u Makedoniju u jugozapadnom delu.

Park sadrži promenljiv teren koji obuhvata glečerska jezera, alpske pejzaže i glečere³³. Planine koje se prostiru u okolini Prizrena, su jedinstvene i razlikuju se od dela planinskog venca na granici između Makedonije, Albanije i Kosova.

³²Jelavich, Barbara, "History of the Balkans: Eighteenth and nineteenth centuries", Cambridge University: Cambridge University Press, 1999, p. 361.

³³EuroNatur Shar mountain National Park, <https://www.euronatur.org/en/what-we-do/project-areas/project-areas-a-z/shar-mountains/>.

Ovaj jedinstveni pejzaž nedotaknute prirodne lepote, iako nije u centru Prizrena, već se nalazi pored njega, bi trebalo da smatrati izvanrednom univerzalnom vrednošću.

Na osnovu detaljnih analiza vrednosti, u nastavku predstavljamo sledeću izjavu:

IZJAVA O ZNAČAJU PRIZRENA:

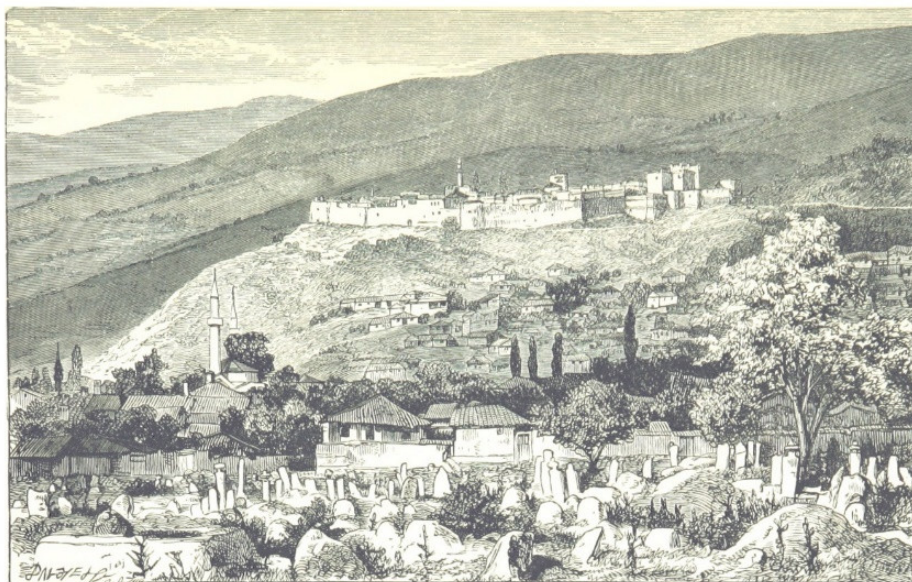
Istorijski centar Prizrena zapravo je jezgro grada, i leži na raskrsnici antičkih puteva i svedoči o prošlim civilizacijama od predistorije, civilizacija Dardana, do pre-rimskog, rimskog, vizantijskog, osmanskog, srpskog i albanskog doba.

Predstavlja primer tradicionalnog mesta u procvatu, koje se još uvek koristi, sa osobenom i monumentalnom arhitekturom, inženjerskim delima i arhitekturom tvrđave, integrisane u prirodna rečna izvorišta i planine, koje stoje u međusobnom skladu.

Njene vrednosti podrazumevaju istorijske pečate prošlog društvenog života, tradicionalni koncept i transformaciju porodice i društva, urbanističku morfologiju i dostignuća u tehnici gradnje. Takođe svedoči o načinu života multietničke zajednice u periodu dužem od hiljadu godina, tokom koga se grad konstantno razvijao, pod uticajem različitih kultura koje obogaćuju današnju kulturnu različitost.

Prizren je mesto osnivanja Albanske prizrenske lige, gde su u drugoj polovini 19. veka postavljeni temelji albanske države. Elementi koji predodređuju karakter grada jesu arhitektonsko postupanje, tradicionalne građevinske tehnike, okruženje u vezi sa gradnjom i mrežom puteva, duhovna dimenzija svakodnevnog i verskog života, bogat kulturni život isprepletan sa prirodom i način življenja, pretočen u urbanistički istorijski pejzaž grada.

Sem materijalnog dokaza koji svedoči o prošlosti, urbanistička istorijska struktura grada igra važnu ulogu u obrazovanju i projektovanju budućeg okruženja.



Slika 14. Slika preuzeta sa strane 121 drugog toma "Putovanja po slovenskim turskim provincijama u Evropi", autor MACKENZIE, Georgina Mary Muir - zatim SEBRIGHT (Georgina Mary) Lady i IRBY (Adelina Paulina). Original zadržan i digitalizovan u Britanskoj biblioteci. Kopiran sa Flickr.

Detaljniju analizu po pod-zonama, uključujući i preporuke i ograničenja i prijavu za Nara Grid u slučaju Prizrena možete naći u ANEKSU 1. Analiza konteksta Istorijskog centra Prizrena, poglavlje 1.12.

6. VIZIJA PRISTUPA ISTORIJSKOG URBANOG PEJZAŽA UNESCO-a

Izjava o viziji jednog grada treba da oslika postojeću situaciju, identitet i snove kada govorimo o ulozu koju će grad odigrati ubuduće. Kako će grad izgledati nakon 10, 20 ili 50 godina? Da li će biti kao i puno drugih gradova na Balkanu sa nekoliko istorijskih spomenika okruženih neopisivom novom gradnjom ili će očuvati svoju osobenost, istoriju i identitet?

Za gradove kao što je Prizren, utvrđivanje vizije nešto je komplikovanije pošto se radi o velikom broju interesnih strana, promenljivim pristupima različitih političkih stranaka i velikoj i neumornoj dužnosti očuvanja dinamičnog sistema funkcionisanja grada. Vizija jednog grada treba da bude dugoročna, da prevaziđe predviđanja aktuelne generacije i da bude predviđanje sa kojim svi mogu da se slože a da istovremeno bude jasno i koncizno. Na svu sreću, za gradove kao što je Prizren, postoji opšti ponos oko njegovih vrednosti i identiteta, koji pomaže da se prevaziđu manje kulturne i društvene razlike. Takođe je mesto sa bogatom istorijom i važnim spomenicima i osobenom arhitekturom koja odaje osećaj dugovečnosti i teže. Prizren je takođe aktivan grad sa dugim životom na ulici, u porodici, sa prijateljima i posetiocima.

Određivanje vizije kao procesa nije samo po sebi dovoljno i ova radnja treba da bude praćena drugim konkretnim koracima koji moraju da se preduzmu za sprovođenje ove vizije. Ovi koraci nose naziv ciljevi, zadaci, strategije i radnje. Često se koriste kao međusobno iskombinovani koraci, ali svaki od ovih koraka ima određenu definiciju:

- Cilj predstavlja dugoročan cilj usmeren ka postizanju vizije;
- Zadaci predstavljaju srednjoročne ciljeve i treba da doprinesu postizanju cilja;
- Aktivnosti predstavljaju konkretne kratkoročne aktivnosti, strategije i programske pristupe za postizanje ciljeva;

Da bismo stekli jasniju sliku ovih koraka, možemo se pozvati na piramidu u kojoj pojedinačne radnje predstavljaju osnovu, zajedno sa zadacima koji se nalaze u sredini i ciljem na vrhu. Strategije predstavljaju način na koji i kada postaviti kamenje. Analiza rizika i plan za vanredne situacije takođe su važni u slučaju da se neke radnje ili zadaci promene i treba da budu dovoljni da spreče obrušavanje piramide.

Ova struktura nam pomaže da ostvarimo svoju viziju duž vremena, ali takođe omogućava da se ljudi usmere tako da obave aktuelne zadatke, u smeru indirektnih zadataka koji na odlučujući način mogu predvideti njihovu odgovornosti, ulogu i položaj ubuduće. Ovo omogućava da pojedinačne inicijative doprinesu ispunjavanju dugoročnih ciljeva i vizije.



Šema 1 Piramida aktivnosti sve do vizije plana

Imajući u vidu ovaj pristup, tim koji je radio na izradi projekta je organizovao različite radionice i sastanke u koje je bio uključen veliki broj interesnih strana, počevši od predstavnika

građanskog društva, građana, predstavnika institucija i nezavisnih stručnjaka. Na ovim sastancima je razgovarano i rađeno na određivanju vizije i zadataka za grad Prizren. Na ovim sastancima su predstavljeni i primeri vizija velikih i malih gradova i različitih kulturnih konteksta i primeri ciljeva, zadataka i načina na koji su planovi ovakvog tipa uticali na poboljšanje života zajednice.

IZJAVA O VIZIJI

PRIZREN 2050, grad svetske baštine i kandidat za evropsku kulturnu prestonicu.

- *Kulturna i duhovna prestonica Kosova sa zasluženim mestom u turističkoj ponudi jugoistočne Evrope*
- *Poseban grad sa nacionalnom, jezičkom i verskom različitosti koji nudi jedinstvena iskustva, dug kulturni život i čistu prirodu*



Slika 6. Pogled na Istorijski centar iz Potkaljaje (autor: Shkelzen Rexha)

Predložena vizija za Prizren je ambiciozna, ističe aktuelnu stvarnost i počiva na opštem ponosu, kao zajedničkom elementu, iznetom od interesnih strana tokom različitih sastanaka održanih u procesu konsultacija.

Vizija na samom početku predviđa konkretan datum, 2050. godinu, koja je usvojena od strane autora vizije, koji su predvideli dugoročno stanje usmereno ka generaciji njihove dece i unučadi. 30 godina od danas potrebno je za postizanje ovog ambicioznog cilja, da postane evropska kulturna prestonica. Ovo je sveobuhvatan, dug i skup proces, koji su evropski gradovi sa stabilnom privredom u stanju da dobiju. Ovaj cilj je dostižan ali iziskuje preduzimanje konkretnih koraka za njegovu primenu.

Vizija oslikava postojeće stanje – grada sa svetskim nasleđem. Prizren u istorijskom centru ima Crkvu Svete Petke (Ljeviške) koja je već uvršćena na Listu ugrožene svetske baštine organizacije UNESCO. Iako njeno stanje nije poželjno, ono opet predstavlja jedan od najznačajnijih dobara kulturnog nasleđa. Vizija takođe predstavlja vizionarski cilj u vezi sa Kompleksom albanske prizrenske lige, kao lokaliteta od izvanredne važnosti po istoriju albanskog naroda, koji kao takav može biti potencijalni kandidat za prijavljivanje za Listu svetske baštine.

Još jedan aspekt od važnosti koji postoji ali treba da se podrži jeste činjenica da Prizren predstavlja duhovni i kulturni centar Kosova. U Prizrenu se govori puno jezika, prisutne su tri velike religije i povrh toga ima bogatu istoriju. Ovakav položaj ojačava Prizren ne samo na nivou Kosova već i u jugoistočnoj Evropi.

Evropska kulturna prestonica predstavlja grad koji Evropska unija (EU) imenuje u jednogodišnjem periodu kao takav i organizuje u njemu kulturne događaje u okviru jake panevropske dimenzije. Priprema za prijavljivanje za dobijanje statusa evropske kulturne prestonice biće prilika za grad da ostvari značajne kulturne, socijalne i ekonomske koristi, može da potpomogne i podstakne njegovu urbanističku obnovu, da promeni sliku grada i da poveća njegovu vidljivost i međunarodni profil³⁴.

Inicijativa evropske kulturne prestonice osmišljena je sa namerom da:

- istakne bogatstvo i raznolikost kultura u Evropi
- proslavi različite kulturne osobenosti Evrope
- poveća osećaj pripadnosti evropskih gradova zajedničkoj kulturnoj zoni
- podstakne doprinos kulture u razvoju gradova.

Komisija Evropske unije upravlja dodeljivanjem ovog zvanja i svake godine Savet ministara Evropske unije zvanično imenuje grad koji dobija ovaj status. Do danas je ovo zvanje dobilo više od 40 gradova. 2004. godine je studija koja je priređena za Komisiju, poznata i kao „Palmerov izveštaj” pokazala kako je izbor jednog grada za evropsku kulturnu prestonicu poslužio kao katalizator za razvoj kulture i transformaciju grada. Posledično, društveno-ekonomske koristi i uticaj u gradu koji je izabran sada se smatraju velikim tokom određivanja i izbora gradova kandidata. Marta 2018. godine Kosovo je po prvi put učestvovalo u programu Kreativna Evropa³⁵.

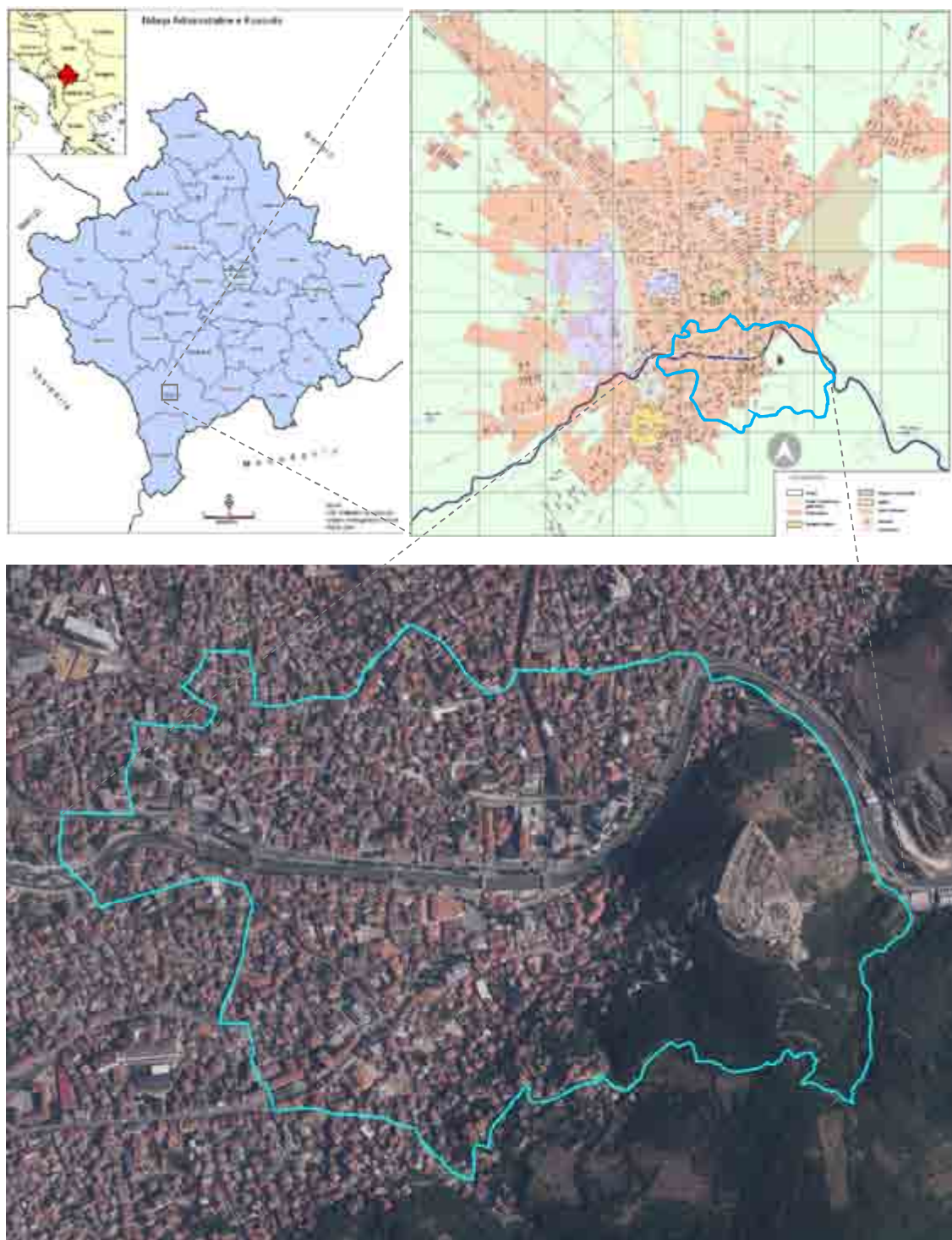
Na Kosovu je Prizrenu dat epitet kulturnog centra, ali vizija prevazilazi ovu činjenicu uključujući i susedne zemlje i region. Zapravo, grad posećuju mnogobrojni posetioci iz različitih zemalja koji posećuju gradove sa liste svetske baštine i druge spomenike, ali treba pronaći načine da se uključe i da se posetioci podstaknu da istraže i druga mesta i da borave duže u Prizrenu. Dopune radi, u viziji je upotrebljena i reč priroda. Prizren je sa obe strane okružen nedotaknutim divljim planinama koje pružaju mnogobrojne mogućnosti i rekom koja prolazi kroz centar grada.

Vizija predstavlja Prizren kao mesto otvoreno za posetioce koje nudi jedinstveno iskustvo, grad festivala i bogatog kulturnog života sa stanovišta ekonomskih mogućnosti koje ovaj grad treba da iskoristi.

Na kraju, važno je napomenuti da vizija Istorijskog centra Prizrena nije stvorena da se spreče promene, već da se nadahnu. Vizija nije povezana sa zamrzavanjem prošlosti, već predstavlja pozitivan pogled ka budućnosti. Takođe, ne podrazumeva sprečavanje razvoja, već usmeravanje i upravljanje razvojem.

³⁴ https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en

³⁵ https://eacea.ec.europa.eu/sites/eacea-site/files/22032018-eligible-countries_en.pdf (Subject to the signing and notification of an Agreement with the European Commission)



Slika 7. Položaj Istorijskog centra Prizrena naspram Kosova (gore levo) i gradskog područja grada Prizrena (gore desno).

Pristup istorijskog urbanog pejzaža UNESCO-a

Prizren predstavlja istorijski grad koji prolazi kroz užurbane promene. Ove promene su istovremeno pozitivne i negativne. Ove promene predstavljaju grad koji je živ, koji se razvija i prilagođava modernom svetu i potrebama svoje zajednice. Puno ovih promena poboljšava život stanovnika Prizrena, kao što su: lak prevoz, dovoljna ulična rasveta, voda za piće i kanalizacija i klimatizacija. Grad koji ne trpi nikakve promene zapravo je statičan, zarobljen u prošlosti i nosi rizik od napuštanja. Međutim, ostale promene utiču negativno na karakter, atmosferu i duh Prizrena, koji je postepeno evoluirao u ovih stotinu godina. Ove promene podrazumevaju rušenje tradicionalnih kuća kako bi prokrčile put parking prostoru, prikrivanje dekorativnih fasada velikim znakovima i podizanje višespratnica koje su u nesrazmeri i procentualno ne odgovaraju njihovim istorijskim naseljima. Ove nepovoljne promene se dešavaju polako, jedna za drugom, mimo pažnje javnosti, iako svaka istorijska struktura i elementi koji je predodređuju, iako na prvi pogled beznačajni, doprinose celini i ne mogu se nikada zameniti. Shodno tome, svim promenama treba upravljati pažljivo, ne treba ih nužno sprečiti, sa ciljem da se ispune potrebe kako promene tako i zaštite istorijskog Prizrena.

Ove ideje zapravo su u samoj srži pristupa istorijskog urbanog pejzaža UNESCO-a (Historic Urban Landscape - HUL). Pristup HUL pokušava da postigne delikatnu ravnotežu između očuvanja i razvoja upravljanjem i planiranjem, i priznaje da gradovi treba da budu živi i da se u njima može živeti, štiteći shodno tome i ono što je jedinstveno i od vrednosti. Ovaj pristup osporava podelu jednog grada na specijalne zaštićene zone, koje prerastaju u muzej statičnog grada i imaju za cilj da očuvaju i poboljšaju kvalitet života i produktivnost urbanih zajednica. Pristup HUL ima za cilj da upravlja promenama umesto da sačuva samo prošlost – kako bi integrisao ekološke, socijalne, kulturne i ekonomske zabrinutosti. Takođe podstiče uključivanje interesnih strana na svim nivoima³⁶.

Priznajući da je poboljšanje života u istorijskim centrima grada poput Prizrena od suštinske važnosti, pristup HUL prepoznaje ovaj značaj i integriše načela razvoja u upravljanje koje počiva na konzervaciji i planiranju. Ovakva integracija je od presudne važnosti za gradove kao što je Prizren, u kome je ekonomski napredak bio brz, turizam se povećava kao i raspoloživost modernih materijala i novih građevinskih tehnika. Pristup HUL prepoznaje da zajednica želi i treba savremene lagodnosti a novi projekti gradnje moraju se povezati sa lokalnom kulturom, u nastojanjima vlasti da zaštite urbani istorijski pejzaž i izvanredne univerzalne vrednosti.

HUL rasprostire mišljenje od posebnih izvora nasleđa pa sve do šireg urbanog i geografskog konteksta. Prizren treba da se shvati ne samo kao skup svojih spomenika, već treba da se tretira kao celovit grad sa skupinom struktura, spomenika i pejzaža, vizura, reka i utvrđenja, obrazovan od strane čoveka i prirode duž vremena, što mu je dalo osoben urbanistički karakter. Pristup istorijskog urbanog pejzaža ima za cilj da očuva kvalitet ljudskog okruženja, tako što će povećati produktivnu i održivu upotrebu urbanih površina priznavanjem njihovog dinamičnog karaktera i promovisanjem socijalne i funkcionalne različitosti. Isti ima za cilj konzervaciju urbanog nasleđa i nasleđa na polju društvenog i ekonomskog razvoja. Koncept je ukorenjen u uravnoteženom i održivom odnosu između gradskog i prirodnog okruženja, između potreba današnjih i budućih generacija i nasleđa prošlosti.³⁷

Iz tog razloga je od suštinske važnosti da se u sklopu Izjave o viziji za Prizren prilagode načela pristupa istorijskog urbanog pejzaža UNESCO-a.

³⁶ UNESCO. (2011). *Recommendation on the Historic Urban Landscape*. UNESCO. Retrieved from <http://whc.unesco.org/en/activities/638>

³⁷ ibid



Slika 8. Učesnici radionice na kojoj je izrađen prvi nacrt vizije Istorijskog centra Prizrena

7. AKCIONI PLAN

Istorijski centar Prizrena će u narednoj deceniji biti važan stub promocije Kosova i održivog razvoja Opštine Prizren. U funkciji istog, Ministarstvo kulture, omladine i sporta, kosovske opštine i ostali partneri radiće na daljem unapređenju sistema zaštite, u delotvornoj saradnji i podizanjem učešća u procesima planiranja i upravljanja dešavanjima i u promovisanju društveno-kulturnih i ekonomskih vrednosti kulturnog nasleđa.

Na osnovu izabrane vizije, pripremljen je detaljan Akcioni plan sa svim projektima i aktivnostima koje odgovaraju predstavljenim ciljevima i zadacima.

IZJAVA O VIZIJI

PRIZREN 2050, grad svetske baštine i kandidat za evropsku kulturnu prestonicu.

- *Kulturna i duhovna prestonica Kosova sa zasluženim mestom u turističkoj ponudi jugoistočne Evrope*
- *Poseban grad sa nacionalnom, jezičkom i verskom različitosti koji nudi jedinstvena iskustva, dug kulturni život i čistu prirodu*

CILJEVI	ZADACI
1. ISTORIJSKI CENTAR PRIZRENA SA ZAŠTIĆENIM KULTURNIM I PRIRODNIM NASLEĐEM I EFIKASNIM UPRAVLJANJEM	1.1. Osnivanje i puštanje u funkciju Kancelarije Istorijskog centra Prizrena 1.2. Zaštita i promocija ICP-a nominovanjem spomenika na Listu svetske baštine UNESCO-a 1.3. Uređivanje pravne osnove za istinsko funkcionisanje procesa zaštite, upravljanja i promovisanja kulturnog nasleđa 1.4. Potpun inventar dobara u sklopu kulturnog nasleđa i podela intervencija na konzervaciji u ICP-u po prioritetima 1.5. Zaštita vrednosti kulturnog nasleđa procesom prostornog planiranja i urbanističkog razvoja 1.6. Zaštita, razvoj i promocija ICP pristupom urbane regeneracije pod-zona i revitalizacije javnih zgrada 1.7. Promocija duhovnog nasleđa i podizanje muzejskih kapaciteta u gradu 1.8. Pretvaranje ICP u prijateljsko okruženje za očuvanje i promovisanje prirode
2. ISTORIJSKI CENTAR PRIZRENA KAO MESTO POVEZIVANJA VREDNOSTI SA OBRAZOVANJEM BUDUĆIH NARAŠTAJA	2.1. Razvoj formalnog i neformalnog obrazovanja o kulturnom nasleđu i različitosti 2.2. Podizanje svesti na polju kulturnog i prirodnog nasleđa 2.3. Podizanje kvaliteta festivala i pretvaranje grada u festivalski centar tokom cele godine

3. OBEZBEĐIVANJE DOSTOJANSTVENOG STANOVANJA SA SAVREMENIM USLOVOMA I PRUŽANJE POTENCIJALA ZA RAZVOJ STAMBENIH OBJEKATA UNUTAR ICP	3.1. Dokumentovanje svih tradicionalnih kuća u sklopu ICP i njihova klasifikacija za intervenciju i budući potencijal 3.2. Podizanje svesti vlasnika tradicionalnih kuća o vrednostima nasleđa i upravljanju njihovom imovinom
4. BRENDIRANJE GRADA PRIZRENA: EVROPSKA KULTURNA PRESTONICA KAO PODSTICAJ ZA ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ	4.1. Promovisanje i brendiranje grada Prizrena 4.2. Održiv ekonomski razvoj putem kulturnog turizma 4.3. Podizanje kvaliteta festivala i pretvaranje grada u festivalski centar tokom cele godine
5. ISTORIJSKI CENTAR PRIZRENA, PRIJATELJSKA PEŠAČKA ZONA, SA KVALITETNIM JAVNIM POVRŠINAMA I SAVREMENOM INFRASTRUKTUROM	5.1. Izrada relevantne dokumentacije kako bi se obezbedilo sigurno kretanje, čisto okruženje i infrastruktura koji odgovaraju međunarodnim standardima 5.2. Izrada održivih i sveobuhvatnih politika upravljanja javnim površinama

CILJ 1. ISTORIJSKI CENTAR PRIZRENA SA ZAŠTIĆENIM KULTURNIM I PRIRODNIM NASLEĐEM I EFIKASNIM UPRAVLJANJEM

OBJEKTIV 1.1. Osnivanje i funkcionalizacija Kancelarije istorijskog centra

Br.	Projekti/ Aktivnosti	Prioritet	Rok projekta	Glavni nadležni	Približni troškovi (€)	Reference / komentari
1.1.1	<p>Osnivanje Kancelarije istorijskog centra</p> <p>1. Dopuna- izmena odluke Skupštine opštine Prizrena o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u opštini za 2012 godinu.</p> <p>2. Obuhvaćenost uloge i odgovornosti Kancelarije ICP-a u ovom n mestu</p> <p>3. Izrada opisa radnih mesta za službenike koje je potrebno zaposliti u kancelariji.</p> <p>4. Uticaj administrativnih procedura za ozvaničavanje angažovanja zaposlenih kako bi im se dodelio status javnih službenika.</p> <p>5. Uticaj zakonskih i administrativnih procedura na rast broja zaposlenih putem: relokacije osoblja, i/ili budžetskog planiranja.</p> <p>6. Regrutacija osoblja.</p>	Visok	Dugoročan 5-10 godina	Opština Prizren	17,000.00	U skladu sa članom 21 stav 1 Zakona (Br.04/L-066) o Istorijskom centru Prizrena Troškovi osoblja/ za godinu dana
1.1.2	<p>Funkcionalizacija Kancelarije Istorijskog centra Prizrena i implementacija mandata određenog u dokumentima plana upravljanja (Pogledati Poglavlje 6)</p> <p>1. Koordinacija aktivnostima koje se tiču zaštite, razvoja i promocije Istorijskog centra Prizrena , uključujući i međunarodnu asistenciju.</p> <p>2. Informisanje javnosti o zaštićenom statusu Istorijskog centra Prizrena.</p> <p>3. Promocija i razvoj Istorijskog centra Prizrena, kao turističke destinacije sa bogatim kulturnim nasleđem;</p> <p>4. Promocija i razvoj Istorijskog centra Prizrena, kao turističke destinacije sa bogatim kulturnim nasleđem;</p>	Visok	Dugoročan 5-10 godina	Opština Prizren	/	U skladu sa članom 21 stav 1 Zakona (Br.04/L-066) o Istorijskom centru Prizrena
1.1.2.1	<p>Koordinacija aktivnosti u vezi sa zaštitom, razvojem i promocijom istorijskog centra Prizrena, uključujući međunarodnu pomoć</p> <p>1. Uspostaviti zajedničku platformu zainteresovanih strana za ICP</p> <p>2. Izraditi srednjoročni plan za identifikaciju svih aktivnosti i projekata unutar ICP</p> <p>3. Usklađivanje i davanje prioriteta projektima institucija na centralnom i lokalnom nivou, u okviru ICP</p> <p>4. Kreiranje zajedničke liste prioriteta za projekte u ICP</p> <p>5. Osnivanje zajedničke konsultativne grupe za rješavanje predmeta / zahtjeva za intervencije unutar ICP (grupa koju čine Općina PZ: DUPH, DI, Vijeće ICP i KRTK Prizren)</p> <p>6. Identifikovati potencijalne donatore i apliciranje za investicione fondove u ICT</p>	Visok	Dugoročan 5-10 godina	Kancelarija ICP-a	/	U skladu sa članom 21 stav 3 Zakona (Br.04/L-066) o Istorijskom centru Prizrena

1.1.2.2	Informisanje javnosti o zaštićenom statusu Istorijskog centra Prizrena. 1. Stvaranje zajedničke radne grupe za koordinaciju procesom informisanja javnosti u vezi sa aktivnostima unutar ICP-a. 2. Primanje informacija od lokalnih i centralnih institucija (Opština, MKOS, QRTK, PZ i civilno društvo), verifikacija, prerada, potvrđivanje i javno plasiranje Beleška: Elaboriranje ovog mandata vrši se u koordinaciji sa relevantnim centralnim i lokalnim institucijama u vezi sa članom 21 tačka 3.	Visok	Dugoročan 5-10 godina	Kancelarija ICP-a	/	U skladu sa članom 21 stav 3 Zakona (Br.04/L-066) o Istorijskom centru Prizrena
1.1.2.3	Promocija i razvoj Istorijskog centra Prizrena kao turističke destinacije sa bogatim kulturnim nasleđem. 1. Stvaranje zajedničke Rдне grupe sa koordinacijom procesa promocije aktivnosti unutar ICP-a (Opština, RCKN Pz-a i civilno društvo) 2. Osiguravanje i širenje informacija i promotivnih materijala u vezi sa Istorijskim centrom Prizrena, uključujući i informativne mape, spiskove usluga koje se nude, agende kulturnih dešavanja i reklame Beleška: Elaboriranje ovog mandata vrši se u koordinaciji sa relevantnim centralnim i lokalnim institucijama u vezi sa članom 21 tačka 3.	Visok	Dugoročan 5-10 godina	Kancelarija ICP-a	/	U skladu sa članom 21 stav 3 Zakona (Br.04/L-066) o Istorijskom centru Prizrena

OBJEKTIV 1.2. Zaštita i promovisanje ICP-a putem nominacije spomenika za spisak Svetske baštine UNESCO-a

Br.	Projekti/ Aktivnosti	Prioritet	Rok projekta	Përgjegjës kryesor	Približni troškovi përafërt (€)	Reference / Komentari
1.2.1	Obezbeđivanje uslova za omogućavanje uklanjanja Crkve Bogorodice Ljeviške sa spiska Svetske kulturne baštine pod rizikom 1. Izrada plana konzervacije na osnovu procene fizičkog stanja; 2. Izrada plana održavanja i upravljanja; 3. Restauracija i rehabilitacija Crkve Bogorodice Ljeviške na osnovu plana konzervacije; 4. Adekvatno obeležavanje crkve u gradu sa ciljem olakšavanja posetiocima; 5. Izrada kampanje promocije na nacionalnom i internacionalnom nivou; 6. Određivanje satnice predviđene za posete posetilaca;	Srednji	Srednjeroč n 3-5 godina	KZM i MKOS	/	Operativni vodič za implementaciju Konvencije o Svetskoj baštini Zakona(Br.02/L-88) o Kulturnom nasleđu

1.2.2	Nominacija kompleksa Prizrenske veze na spisak Svetske baštine 1. Obezbeđivanje i saradnja koordinacije i nadležnosti između institucija lokalnog i centralnog nivoa: Potpisivanje Memoranduma o razumevanju. 2. Imenovanje specijalne komisije za pokretanje istraživanja i promocijenominacija ove lokacije za uvrštavanje na spisak Svetske baštine 3. Izrada dinamičnog plana aktivnosti za imenovanu komisiju za pripremu dosijea za Okvirnu listu 4. Implementacija dinamičnog plana aktivnosti: 4.1 Prikupljanje osnovnih neophodnih pratećih dokumenata dosijeu nominacije 4.2 Studije drugih dosijea nominacije 4.3 Alokacija budžeta za podržavanje procesa nominacije 4.4 Izgradnja literature drugih dosijea nominacije iz uspešnih primera 4.5 Slanje predstavnika Komisije na Kongres svetske baštine i ICOMOS za početak lobiranja. 4.6 Promovisanje procesa nominacije na nacionalnom i internacionalnom nivou.	Visok	Srednjeročan 3-5 godina	MKOS (KTK) i Opština Prizren (Kancelarija ICP-a)	/	Operativni vodič za implementaciju Konvencije o Svetskoj baštini Zakona(Br.02/L-88) o Kulturnom nasleđu
1.2.3	Istraživanje drugih dobara kulturnog nasleđa u ICP-u a u vezi sa potencijalnim podnošenjem zahteva za Okvirni spisak svetske baštine -UNESCO 1. Imenovanje radne grupe za iniciranje i implementaciju analize 2. Analiza i procena postojećih dosijea Dobra kulturnog nasleđa pod stalnom zaštitom – a koji se nalaze unutar perimetra ICP-a. 3. Analiza i procena postojećih dosijea Dobra kulturnog nasleđa pod stalnom zaštitom – a koji se nalaze unutar perimetra ICP-a.	Srednji	Srednjeročan 3-5 godina	MKOS (KTK) i Opština Prizren (Kancelarija ICP-a)	5,000.00	Operativni vodič za implementaciju Konvencije o Svetskoj baštini Zakona(Br.02/L-88) o Kulturnom nasleđu

OBJEKTIV 1.3. Regulisanje zakonske osnove za dobro funkcionisanje procesa zaštite, upravljanja i promocije kulturnog nasleđa

Br.	Projekti/ Aktivnosti	Prioritet	Rok projekta	Përgjegjës kryesor	Približni troškovi përfaqër (€)	Reference / Komentari
1.3.1	Predlaganje Istorijskog centra Prizrena za spisak Kulturnog nasleđa pod stalnom zaštitom kao urbane istorijske zone sa vrednostima od lokalnog interesa, državnog i međunarodnog <i>Beleška: podaci pripremljeni u vezi sa analizom postojećeg stanja i procena a u vezi sa ICP-om tokom procesa izrade Plana upravljanja, mogu služiti kao osnova za popunjavanje zahteva.</i>	Visok	Kratkoročan 0-2 godine	MKOS (KTK i RCKN Prizren)	/	Zakona(Br.02/L-88) o Kulturnom nasleđu Uredba za određivanje javnih institucija kulturnog nasleđa, podređenih Ministarstvu kulture, omladine i sporta, u svojstvu kompetentnih institucija (Br. 06/2017)
1.3.2	Amandmani aktuelnog zakona (Br. 02/L-88) o kulturnom nasleđu Beleška: Obuhvatanje zakonske osnove za izradu Planova upravljanja za lokalitete kulturnog nasleđa	Visok	Kratkoročan 0-2 godine	MKOS	/	

1.3.3	Izrada i usvajanje Zakona o muzejima	Srednji	Srednjeroč n 3-5 godina	MKOS	/	
1.3.4	Izrada pravilnika o radu za određivanje zadataka i nadležnosti Inspektorata za kulturno nasleđe (MKOS) Beleška: Definisane odnose između zadataka u vezi sa obavezama koje proizilaze iz Zakona o Istorijskom centru i Zakona o ZVM.	Visok	Kratkoročan 0-2 godina	MKOS	/	Zakona(Br.02/L-88) o Kulturnom nasleđu Zakon (Br.04/L-066) o Istorijskom centru Prizrena Zakon (Br. 03/L-039) o posebno zaštićenim zonama
1.3.5	Izrada zajedničkog pravilnika između MŽSPP i MKOS o utvrđivanju i podeli nadležnosti i oblasti saradnje između Inspektorata i MŽSPP (centralni i lokalni nivo) i inspektorata MKOS-a u vezi sa ICP-om	Srednji	Kratkoročan 0-2 godine	MKOS MMPH	/	
1.3.6	Amandmani o granicama ICP-a na osnovu istraživanja i preporuka Plana upravljanja ICP-om	Srednji	Srednjeroč n 3-5 godina	MMPH, Opština Prizren MKOS	/	
1.3.7	Dopuna i sinhronizacija dobara kulturnog nasleđa između Spiska kulturnog nasleđa pod stalnom zaštitom (2017-2018) i Dodatka II Zakona o ICP-u - Analiza i procena zgrada navedenih u Dodatku II zakona o ICP-u - Priprema dosijea o inventarizaciji - Sinhronizacija i uključenost na spisak KN-a pod stalnom zaštitom - Amandmani Dodatka II zakona o ICP-u	Visok	Kratkoročan 0-2 godine	MKOS	/	

OBJEKTIV 1.4. Inventarizacija dobara kulturnog nasleđa i prioriteta konzervacionih intervencija

Br.	Projekti/ Aktivnosti	Prioritet	Rok projekta	Përgjegjës kryesor	Približni troškovi përafërt (€)	Reference / Komentari
-----	----------------------	-----------	--------------	--------------------	---------------------------------	-----------------------

1.4.1	Stvaranje baze podataka za ICP - Dokumentovanje zgrada na platformi GIS; - Skeniranje svih službenih dokumenata (odluke, strategije, urbani planovi, mape i stare fotografije); - Uspostavljanje podataka na digitalnoj platformi (baza podataka); - Promovisanje podataka u bazi podataka u javnosti; - Ažuriranje podataka na godišnjem nivou; <i>Beleška: potpun pristup podacima, dozvoliti lokalnim i centralnim institucijama, dok javnosti (studenti, kreatori, naučne studije itd.) uz zahtev i posebnu dozvolu.</i>	Srednji	Srednjeroč n 3-5 godina	Opština Prizren (Kancelarija ICP-a)	100,000.00	Ova baza podataka će služiti za potrebe Opštine Prizren (Urbanizam, katastar, savet ICP-a) kao i regionalnog centra za KN u Prizrenu.
1.4.2	Inventarizacija spomenika koji nisu obuhvaćeni Dodatkom II Zakona o ICP-u, i na spisku KN pod trajnom zaštitom. - Priprema dosijea za predlaganje za Spisak KN pod trajnom zaštitom. <i>Beleška: ovdje uključiti i dobra iz drugog dela XX veka-primere moderne arhitekture.</i>	Visok	Kratkoročan 0-2 godine	RCKN Prizren	/	
1.4.3	Popunjavanje tehničke dokumentacije za ansamble navedene na spisku KN-a za trajnu zaštitu 2017-2018; Kompleks Podtvrđava, Pantelija, i Potok mahala; Kompleks Mahala Maraša, i Tabakana. - Ponovno i tačno utvrđivanje granica ansambala; - Identifikacija dobara KN-a koje treba zaštititi; - Određivanje tačnih kriterijuma za razvoj ovih ansambala.	Srednji	Srednjeroč n 3-5 godina	RCKN Prizren	/	
1.4.4	Izrada spiska prioriteta za hitne intervencije na dobrima kulturnog nasleđa u ICP-u na osnovu potreba i stanja na terenu.	Visok	Kratkoročan 0-2 godine	RCKN Prizren	/	
1.4.5	Dokumentovanje i inventarizacija trga Šedervan, i priprema dosijea za predlaganje za Spisak KN-a pod trajnom zaštitom (2019-2020)	Srednji	Kratkoročan 0-2 godine	RCKN Prizren	/	
1.4.6	Dokumentovanje i inventarizacija ulice Adem Jašari, i priprema dosijea za predlaganje za Spisak KN-a pod trajnom zaštitom (2019-2020)	Srednji	Kratkoročan 0-2 godine	RCKN Prizren	/	
1.4.7	Dokumentovanje i inventarizacija svih dobara kulturnog nasleđa u Drugoj zoni zaštite ICP-a i priprema dosijea za predlaganje za trajnu zaštitu.	Srednji	Srednjeroč n 3-5 godina	RCKN Prizren	/	

OBJEKTIV 1.5. Zaštita vrednosti kulturnog nasleđa putem procesa prostornog planiranja i urbanog razvoja

Br.	Projekti/ Aktivnosti	Prioritet	Rok projekta	Përgjegjës kryesor	Približni troškovi përafërt (€)	Reference / Komentari
1.5.1	Procena Razvojnog plana opštine i izrada mape zona opštine	Visok	Kratkoročan 0-2 godine	Opština Prizren / DUPH	/	Zakon Br.04/L-174 o prostornom planiranju

1.5.2	Redefinisanje Zone dva za zaštitu ICP-a u skladu sa predlogom PU ICP-a i njegove integracije na mapu opštinskih zona - Izrada Potpunog plana pravila za Zonu dva zaštite ICP-a	Srednji	Kratkoročan 0-2 godine	Opština Prizren / DUPH	30,000.00	Zakon Br.04/L-174 o prostornom planiranju
1.5.3	Izrada plana konzervacije i razvoja ICP-a, kao Potpunog plana pravila <i>Beleška: Komplementarni dokument plana upravljanja ICP-om u tehničkim aspektima zaštite i razvoja zone.</i>	Visok	Kratkoročan 0-2 godine	Opština Prizren / DUPH	40,000.00	Zakon Br.04/L-174 o prostornom planiranju

OBJEKTIV 1.6. Zaštita, razvoj i promovisanje ICP-a putem pristupa urbanoj regeneraciji podzona i revitalizaciji javnih zgrada

Br.	Projekti/ Aktivnosti	Prioritet	Rok projekta	Përgjegjës kryesor	Približni troškovi përafërt (€)	Reference / Komentari
1.6.1	Izrada projekta urbane regeneracije i rehabilitacije fasada za: zonu Podtvrđava i Pantelija	Srednji	Kratkoročan 0-2 godine	Opština Prizren	20,000.00	Troškovi projekta obuhvataju i izradu dizajna i ne obuhvataju implementaciju
1.6.2	Izrada projekta konzervacije, rehabilitacije fasada i regeneracije za: ulicu Marin Barleti	Visok	Kratkoročan 0-2 godine	RCKN Prizren	56,000.00	Projekat: " REVITALIZACIJA I SOCIO-EKONOMSKA INTEGRACIJA LOKALNE ZAJEDNICE U ULICI MARIN BARLETI U PRIZRENU" u saradnji između MKOS-a/RCKN Prizren, NVO EC Ma Ndryshe, Kancelarija Evropske unije, Ambasada Velike Britanije u Prištini Troškovi projekta obuhvataju i izradu dizajna i ne obuhvataju implementaciju
1.6.3	Izrada projekta za rehabilitaciju fasada i tretiranje kaldrme za Trg Šedervan <i>Beleška: Trg Šedervan, kao polazna tačka za mnoge građane i turiste treba da se nadogradi na nekoliko načina ali kako se nebi potcenio njegov urbani integritet i istorija. Različiti operatori treba da pronađu druge alternative i da svoje aktivnosti organizuju na drugim prostorima koji nisu u potpunosti upotrebljivi.</i>	Visok	Kratkoročan 0-2 godine	RCKN Prizren i Opština Prizren (DSHP)	20,000.00	Troškovi projekta obuhvataju i izradu dizajna i ne obuhvataju implementaciju
1.6.4	Izrada projekta urbane regeneracije za: Kujumdzilek (Ul.Puškar) - redizajniranje i premeštanje u zonu zanatlija	Srednji	Srednjeročan 3-5 godina	Opština Prizren	20,000.00	
1.6.5	Izrada projekta urbane regeneracije za: Mostovi Bistrice	Visok	Srednjeročan 3-5 godina	Opština Prizren	35,000.00	Troškovi projekta obuhvataju i izradu dizajna i ne obuhvataju implementaciju
1.6.6	Izrada Master plana za Trg veze (Arasta) <i>Beleška: Ovaj plan će integrisati i predstaviti spomenike iz različitih vremenskih perioda: Arheološki lokaliteti, Minare Arasta, stara krošnja Beledija, spomenih LII Sveta, Spomenik rata OVK-a.</i>	Srednji	Kratkoročan 0-2 godine	Opština Prizren	20,000.00	Troškovi projekta obuhvataju i izradu dizajna i ne obuhvataju implementaciju
1.6.7	Izrada projekta urbane regeneracije i rehabilitacije fasada za: Ulicu Adem Jašari	Srednji	Kratkoročan 0-2 godine	Opština Prizren	35,000.00	Troškovi projekta obuhvataju i izradu dizajna i ne obuhvataju implementaciju
1.6.8	Izrada projekta urbane regeneracije za: Naselje Tabakana	Srednji	Kratkoročan 0-2 godine	Opština Prizren	20,000.00	Troškovi projekta obuhvataju i izradu dizajna i ne obuhvataju implementaciju

1.6.9	Identifikacija javnih zgrada odgovarajućih za redestinaciju alternativnih funkcija i izrade projekata adaptacije. 1. Redestinacija postojećih objekata za stvaranje kulturnih institucija: Galerija umetnosti, Višefunkcionalni kulturni centar, Sala za konferencije itd. 2. Instaliranje diplomatskih misija ili drugih administrativnih institucija u ICP; 3. Redestinacija kulturnih funkcija/ umetničkih javnih zgrada koje su neiskorišćene: Prvi bioskop grada, Stara Austro-ugarska ambasada, zgrada Beledija, Ružadija, itd.	Srednji	Dugoročan 5-10 godina	Opština Prizren	/	Projekat rekonstrukcije Ružadije je izrađen od strane TIKa-a; Projekat treba da implementira TIKa;
-------	---	---------	--------------------------	-----------------	---	--

OBJEKTIV 1.7. Promovisanje duhovnog nasleđa i jačanje muzejskih kapaciteta grada

Br.	Projekti/ Aktivnosti	Prioritet	Rok projekta	Përgjegjës kryesor	Približni troškovi përfaqërft (€)	Reference / Komentari
1.7.1	Dokumentovanje i inventarizacija duhovnog nasleđa opštine Prizren povezanog sa ICP-om	Visok	Srednjeročan 3-5 godina	Opština Prizren (DKRS) i MKOS - DTK	50,000.00	
1.7.2	Stvaranje spiska duhovnog nasleđa u opštini Prizren u vezi sa ICP-om, sa odgovarajućim kategorijama	Visok	Srednjeročan 3-5 godina	Opština Prizren (DKRS) i MKOS - DTK	/	
1.7.3	Jačanje kapaciteta i funkcija postojećih muzeja grada 1. Prizrenska veza Albanaca 2. Arheološki muzej regiona Prizrena; Beleška: Obezbeđivanje parkinga za posetioce, obezbeđivanje pristupa za osobe sa posebnim potrebama, audio vodič, tezge za prodaju suvenira, potpuno predstavljanje fonda muzeja na zvaničnim jezicima.	Visok	Srednjeročan 3-5 godina	MKOS – DTK i Opština Prizren	50,000.00	
1.7.4	Osnivanje potpune funkcionalizacije postojećih muzeja grada 1. Muzej Majke Tereze ; 2. Muzej Hidroelektroekonomije; 3. Etnografski muzej Prizrena - Šeherzadina kuća; Beleška: Određivanje statusa muzeja (opštinski, regionalni, nacionalni); Izrada statuta muzeja; Izrada plana promovisanja i upravljanja; Regrutovanje profesionalog osoblja, priprema izložbi.	Srednji	Dugoročan 5-10 godina	MKOS – Muzej Kosova i Opština Prizren	280,000	
1.7.5	Osnivanje muzeja grada koji će reflektovati istoriju grada i njegov kulturni diverzitet. Beleška: Određivanje lokacije, statusa, izrada statuta muzeja; Izrada plana promovisanja i upravljanja; Regrutovanje profesionalog osoblja, priprema izložbi.	Srednji	Dugoročan 5-10 godina	Opština Prizren i MKOS –Muzej Kosova	30,000.00	Troškovi projekta obuhvataju i izradu dizajna i ne obuhvataju implementaciju/ izgradnju
1.7.6	Osnivanje muzeja umetnika Prizrena Beleška: Određivanje lokacije, statusa, izrada statuta muzeja; Izrada plana promovisanja i upravljanja; Regrutovanje profesionalog osoblja, priprema izložbi.	Nizak	Dugoročan 5-10 godina	Opština Prizren i MKOS –Muzej Kosova	30,000.00	Troškovi projekta obuhvataju i izradu dizajna i ne obuhvataju implementaciju/ izgradnju

OBJEKTIV 1.8. Transformacija ICP-a u sredinu prijateljski nastrojenu čuvanju i promociji prirode

Br.	Projekti/ Aktivnosti	Prioritet	Rok projekta	Përgjegjës kryesor	Približni troškovi	Reference / Komentari
1.8.1	Dokumentacija inventarizacije prirodnog nasleđa	Srednji	Srednjeročan 3-5 godina	Opština Prizren (DSHP) i MŽSRPP - IKMM (Kosovski Institut za zaštitu životne sredine)	30,000.00	Zakon (Br. 03/L-025) za zaštitu životne sredine
1.8.2	Stavljanje pod zaštitu dokumentovanog prirodnog nasleđa	Srednji	Srednjeročan 3-5 godina	Opština Prizren (DSHP) i MŽSRPP - IKMM	/	Zakon (Br. 03/L-025) za zaštitu životne sredine
1.8.3	Promovisanje biodiverziteta unutar ICP-a	Srednji	Kratkoročan 0-2 godine	Opština Prizren (DSHP)	5,000.00	
1.8.4	Osnivanje udruženja za zaštitu sredine unutar ICP-a	Srednji	Dugoročan 5-10 godina	Opština Prizren (DSHP) i lokalne NVO	8,000.00	Troškovi za godinu dana
1.8.5	Povećanje zelenih površina na javnim prostorima	Visok	Kratkoročan 0-2 godine	Opština Prizren (DSHP) i lokalne NVO	/	

CILJ 2. ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN KAO MESTO KOJE POVEZUJE VREDNOSTI OBRAZOVANJA BUDUĆIH GENERACIJA
OBJEKTIV 2.1. Razvoj formalnog i neformalnog obrazovanja u vezi sa nasleđem i kulturnim diverzitetom

Br.	Projekti/Aktivnosti	Prioriteti	Rok projekta	Glavni nadležni	Približni troškovi (€)	Reference / komentari
2.1.1	Integracija kurikulluma javnog univerziteta u Prizrenu sa potrebama koje ima sektor kulturnog nasleđa	Srednji	Srednjeročni 3-5 godina	UPZ	/	
2.1.2	Obuhvaćenost kulturnog i prirodnog nasleđa u plan i program osnovnih i srednjih škola i upotreba različitih kreativnih metoda neformalnog obrazovanja o nasleđu - Program obuke za nastavnike za predložene aktivnosti - Priručnik za učitelje za kulturu i diverzitet	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren/DASH	10,000.00	Kurikularni okvir za preduniverzitetsko znanje (MONT)
2.1.3	Nasleđe kroz škole 1. Nedelja nasleđa u školi (shkolla fillore – klasa 6-9) 2. Klubovi nasleđa (shkolla e mesme – klasa 10-13) 3. Program predavanja i edukativnih poseta za učenika spomenicima nasleđa za osnovne i srednje škole grada 4. Kviz o kulturnom nasleđu namenjen školama grada	Visok	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren/DASH	50,000.00	Podaktivnosti mogu biti bez dodatnih troškova, dok podaktivnost 3. uključuje predavanja i 60 edukativnih poseta za 3 godine (20.000€) Aktivnost 4.obuhvata predavanja i igre među školama za 3 godine (30.000€)
2.1.4	Nasleđe van škole 1. Prisvoju (usvoji) lokalitet prostornog nasleđa (srednja škola-razred 10-13) 2. Šta mi je pričao deda 79 (osnovna škola, razred 6-9; srednja škola, razred 10-13) 3. Otvoreni muzej/ Noć muzeja (srednje škole- razredi 10-13) 4. Kino nasleđe (+ rasprava (srednje škole- razredi 10-13) 5. Letnja škola o nasleđu/ Olimpijada nasleđa (za dva nivoa)	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren/DKRS i DASH	130,000.00	
2.1.5	Organizacija kampanja i kampova restauracije za tradicionalne kuće uz targetiranje mladih, zanatlija i vlasnika	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	MKOS – DTK RCKN Pz Kancelarija ICP-a	50,000.00	Regionalni kampovi restauracije na Balkanu (CHwB Albanija)
2.1.6	Osnivanje centra za umrežavanje tradicionalnih zanatlija i obrazovanje novih generacija o ovim zanatima Razvoj programa umrežavanja umetnika starih umetnosti koje su u nestajanju i povezivanje sa tradicionalnim zanatlijama uz potencijalni razvoj kulturnog turizma o Identifikacija starih zanata koji su preživeli o Dokumentovanje starih zanata o Jačanje profesionalnih kapaciteta za obučavanje i obrazovanje tradicionalnih zanatlija	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren Preduzeća	150,000.00	Postojeći projekat udruženja Esnaf "Škola zanata filigranstva"

OBJEKTIV 2.2. Podizanje svesti u oblasti kulturnog i prirodnog nasleđa						
Br.	Projekti/Aktivnosti	Prioriteti	Rok projekta	Glavni nadležni	Približni troškovi (€)	Reference / komentari
2.2.1	Obeležavanje Dana evropskog nasleđa u Prizrenu	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren/DKRS i DASH	40,000.00	Tematika aktivnosti može se menjati svake godine Troškovi za jednu godinu
2.2.2	Edukacija kroz zabavu 1. Put otkrića (elektronska igra) 2. Otkrij Istorijski centar - stona igra Z 3. Vrste zanatlija	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren/DKRS i DASH	70,000.00	Troškovi za jednu godinu
2.2.3	Organizacija kampanji osveščivanja o sprovođenju zakona za zaštitu kulturnog nasleđa	Srednji	Srednjeročni 3-5 godina	MKOS Opština Prizren Profesionalna udruženja	1,500.00	Troškovi za jednu godinu
2.2.4	Organizacija lokalnih i međunarodnih seminara za zaštitu kulturnog i prirodnog nasleđa	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	MKOS Opština Prizren Profesionalna udruženja	20,000.00	Troškovi za jednu godinu
2.2.5	Jačanje lokalnih kapaciteta u oblasti kulturnog i prirodnog nasleđa i programa studijskih poseta, stipendije itd.	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	MKOS Opština Prizren Profesionalna udruženja	35,000.00	Troškovi za jednu godinu

CILJ 3. OSIGURAVANJE DOSTOJANSTVENOG STANOVANJA UZ SAVREMENE USLOVE I PRUŽANJE POTENCIJALA ZA RAZVOJ OBJEKATA ZA STANOVANJE UNUTAR ICP-a

OBJEKTIV 3.1. Dokumentovanje svih tradicionalnih kuća unutar ICP-a i njihova kategorizacija i njihovo potencijalno inventarisanje za budućnost

Br.	Projekti / Aktivnosti	Prioriteti	Rok projekta	Glavni nadležni	Približni troškovi (€)	Reference/ komentari
3.1.1	Kategorizacija tradicionalnih kuća na osnovu njihove vrednosti, određivanje kriterijuma svakog delovanja/ intervencije mogu biti vršene i na tim kućama	Visok	Srednjeročni 3-5 godina	MKOS/ RCKN Prizren	20,000.00	Troškovi projekta obuhvataju samo izradu a ne uključuju implementaciju
3.1.2	Izrada plana delovanja za restauraciju i revitalizaciju starih kuća unutar ICP-a	Srednji	Srednjeročni 3-5 godina	MKOS/ RCKN Prizren i opština Prizren	10,000.00	
3.1.3	Izrada vodiča za revitalizaciju i refunkcionalizaciju tradicionalnih kuća (npr. u kafane)	Srednji	Kratkoročni 0-2 godina	MKOS/ RCKN Prizren	25,000.00	
3.1.4	Izrada vodiča za slobodne metode održavanja tradicionalnih kuća.	Srednji	Kratkoročni 0-2 godina	MKOS/ RCKN Prizren	25,000.00	
3.1.5	Implementacija priručnika i planova	Nizak	Dugoročni 5-10 godina	MKOS/ RCKN Prizren i opština Prizren (DUPH, DSHP)	2,000,000.00	

OBJEKTIV 3.2. Podizanje svesti vlasnika tradicionalnih kuća u vezi sa vrednostima nasleđa i upravljanje njihovim imovinama

Br.	Projekti / Aktivnosti	Prioriteti	Rok projekta	Glavni nadležni	Približni troškovi (€)	Reference/ komentari
3.2.1	Osnivanje udruženja vlasnika tradicionalnih kuća	Srednji	Kratkoročni 0-2 godina	Civilno društvo/MOK PZ i Kancelarija ICP-a	5,000.00	
3.2.2	Organizovanje kampanja osveščivanja vlasnika	Visok	Dugoročni 5-10 godina	Civilno društvo/MOK PZ i Kancelarija ICP-a	20,000.00	Troškovi za 10 godina
3.2.3	Izrada informativnih brošura i relevantne dokumentacije za <u>vlasnike dobara kulturnog nasleđa</u> <i>Beleška: Informisanje u vezi sa procedurama za opremanje dozvolama, intervencije i održavanje dobara kulturnog nasleđa</i>	Srednji	Kratkoročni 0-2 godina	Kancelarija ICP-a	7,500.00	
3.2.4	Izrada informativnih brošura i relevantne dokumentacije za vlasnike novih zgrada u ICP-u <i>Beleška: Informisanje u vezi sa procedurama za opremanje dozvolama, intervencije i održavanje dobara kulturnog nasleđa</i>	Srednji	Kratkoročni 0-2 godina	Kancelarija ICP-a	7,500.00	

CILJ 4. BRENDIRANJE GRADA PRIZRENA: GLAVNI GRAD KULTURE U EVROPI KAO VODIČ ZA ODRŽIV EKONOMSKI RAZVOJ
OBJEKTIV 4.1. Promovisanje i brendiranje grada Prizrena

Br.	Projekti/ Aktivnosti	Prioriteti	Rok projekta	Glavni nadležni	Približni troškovi (€)	Reference / komentari
4.1.1	Brendiranje grada Prizrena Sastavljanje projektnih zadataka konkursa za brendiranje grada na osnovu dole navedene strukture: 1. Otvaranje konkursa (međunarodnog) 2. Organizacija karakterističnih tematskih radionica za brendiranje grada i formulisanje kolektivne naracije u skladu sa gore navedenim oblastima 3. Primena različitih sveobuhvatnih metoda građana u brendiranju (upitnik na terenu, onlajn upitnik na web stranici opštine, foto konkurs, i drugi slični i sveobuhvatni konkursi itd.) 4. Dizajniranje i razvoj brenda (uključujući i tekstualni deo, konceptualni i vizuelni) 5. Dizajniranje urbanih elemenata na osnovu opšteg brendiranja grada (uključujući i orijentacione simbole za pešake o kulturnim i prirodnim dobrima) 6. Primenjivanje brenda u različitim medijima i ciljanje različite publike 7. Nadgledanje brenda i upravljanje istim	Visok	Srednjeročni 3-5 godina	Opština Prizren/DTZhE	50,000.00	Troškovi projekta obuhvataju aktivnosti od 1 do 4.
4.1.2	Podnošenje zahteva za status Glavnog grada kulture u Evropi o Formiranje komisije i izrada dosijea za podnošenje zahteva o Razmatranje drugih uspešnih primera Gradova kulture o Određivanje dinamičnog plana, i potrebnog budžeta i osoba sa uticajem za rad na ovim ciljevima o Formiranje upravnog komiteta za razmatranje o Izvršavanje ekonomske studije sa analizom troškova - dobiti ovog procesa o Stavljanje na pvršinu dugoročnih ekonomskih dobiti od statusa Grad kulture Evrope - rast turizma, stavljanje Prizrena na mape.	Visok	Srednjeročni 3-5 godina	Kabinet predsednika MKOS	150,000.00	Projekat može biti deo šire platforme Kreativne Evrope EU, i može se sufinansirati između MKOS i opštine Prizren.
4.1.3	Sastavljanje web stranice turizma grada uključujući i aplikacije za pametne telefone	Visok	Srednjeročni 3-5 godina	Opština Prizren/DTZhE	/	
4.1.4	Tabele sa informacijama o spomenicima kulturnog nasleđa povezane barkodovima sa turistikom stranicom grada Pružanje besplatnog Wi-Fi unutar ICP-a i promovisanje grada unutar ove mreže	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren/DTZhE	10,000.00	Troškovi za 20 tabala spomenika.
4.1.5	Učešće na turističkim konvencijama i sponzorisane štandova za promociju Prizrena - Sajmovi na Kosovu - Sajmovi u regionu - Učlanjenje u svetske turističke organizacije (Madrid) - ITB Berlin	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren/DTZhE MTI / KIESA	20,000.00	Troškovi za godinu dana

OBJEKTIV 4.2. Održiv ekonomski razvoj putem kulturnog turizma						
Br.	Projekti/Aktivnosti	Prioriteti	Rok projekta	Glavni nadležni	Približni troškovi (€)	Reference / komentari
4.2.1	Izrada strategije turizma kao deo opšte strategije ekonomskog razvoja grada - Identifikacija iskustva posetilaca grada Prizrena (prikupljanje statistika o posetiocima, zadovoljstvo uslugama) - Godišnji program razvoja turističkih aktivnosti - Razvoj i pružanje paketa putovanja uključujući i Prizren kao deo širih turističkih paketa Ohrabrivanje ekonomskog razvoja	Visok	Kratkoročni 0-2 godina	Opština Prizren/DTZhE	/	
4.2.2	Subvencionisanje vlasnika tradicionalnih kuća za transformaciju u kafane (BnB)	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren/DTZhE	160,000.00	Troškovi uključuju izradu projekta i investicije do 10.000 evra po kući (ukupno 15 kuća za 3 godine). Projekat će biti završen putem javnog konkursa, sami vlasnici će izraziti volju za pružanje kuća kao kafane, dok će opština investirati u tehnička poboljšanja.
4.2.3	Kapitalno investiranje u restauraciju objekata kulturnog nasleđa	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren/DTZhE	/	Broj zgrada i troškova inventarisanja utvrđuje se na osnovu karakterističnih analiza zgrada.
4.2.4	Jačanje profesionalnih kapaciteta za razvoj turizma: • Profesionalno osposobljavanje • Studijske posete • Obuke za turističke vodiče i njihovo licenciranje	Visok	Srednjeročni 3-5 godina	Opština Prizren/DTZhE	25,000.00	Troškovi za godinu dana
4.2.5	Jačanje kapaciteta i info turističkih centara i opremanje željenim promotivnim materijalima Izrada mesečne brošure za promovisanje kulturnih aktivnosti koje se odvijaju u ICP-u i Prizrenu	Visok	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren/DTZhE Tur operatori	10,000.00	Troškovi za godinu dana
4.2.6	Zonifikacija preduzetničkih aktivnosti unutar ICP-a - Kategorizacija vrste preduzeća koja se mogu razvijati unutar ICP-a - Stvaranje trgovinske zone sa umrežavanjem zanatlija i donošenje novih biznisa (Rekonstruisanje ulice Adem Jašari)	Srednji	Srednjeročni 3-5 godina	Opština Prizren/DTZhE	/	
4.2.7	Razvoj kulinarske ponude o Tržište tradicionalne kuhinje jednom nedeljno u ICP-u o Promovisanje tradicionalne ishrane u gradskim restoranima	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	ESNAf Udruženje zanatlija	/	
4.2.8	Stvaranje finansijskih izvora za investiranje unutar ICP-a o Stvaranje fonda investicija posvećenog ICP-u od sredstava generisanih u ICP-u o Osnivanje posebnog fonda za revitalizaciju i održavanje ICP-a o Stimulativni i promotivni paket za male biznise i inovacije. U saradnji sa inovacionim centrima i inkubatorima biznisa, potrebno je poboljšavanje sredine za nove ideje i održive biznise. o Izdavanje dozvola za ideje pop-up biznisa, i u srednjem roku osigurati fizičku infrastrukturu (pružanje kabina), u kojima mogu raditi karakteristični biznisi	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren/DTZhE MER	/	

4.2.9	Stvaranje fiskalnih politika za olakšavanje investicija unutar ICP-a o Modifikovanje/proširenje spiska proizvoda koji podležu redukovanoj normi PDV-a od 8& upotrebljenih u kulturnim delatnostima, zanatima, turizmu i rekreaciji. o Sprovođenje Administrativnog uputstva za oslobađanje od poreza, ograničene na investicije po sektorima sa potencijalnim zapošljavanjem, uključujući i turizam.	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren/DEF MF	/	
-------	---	---------	--------------------------	-------------------------------	---	--

OBJEKTIV 4.3. Rast kvaliteta festivala i transformacija centra grada u centar festivala tokom godine

Br.	Projekti / Aktivnosti	Prioriteti	Rok projekta	Glavni nadležni	Približni troškovi (€)	Reference / komentari
4.3.1	Izrada kulturne strategije koja će pružiti uslove za razvoj, upravljanje i promovisanje duhovnog nasleđa, kulturnih institucija i aktivnosti. - Izrada pravilnika i određivanje kriterijuma za finansiranje kulturnih aktivnosti - Re-organizacija kulturnih aktivnosti za distribuiranje tokom cele godine- - Ažuriranje i ozvaničavanje kulturnog kalendara - Promovisanje kulturnog godišnjeg kalendara	Visok	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren/DKRS i DASH RROK Pz	20,000.00	
4.3.2	Osnivanje festivala za promovisanje vrednosti nasleđa (Tradicionalna hrana, muzika; građani, folklor, itd.)	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren/DKRS NVO	20,000.00	Troškovi za godinu dana

CILJI 5. ISTORIJSKI CENTAR PRZREN, PRIJATELJSKA ZONA ZA PEŠAKE, SA JAVNIM KVALITETNIM PROSTORIMA I SAVREMENOM INFRASTRUKTUROM
OBJEKTIV 5.1. Izrada relevantne dokumentacije za obezbeđivanje sigurnog kretanja, čistog ambijenta i infrastrukture u skladu sa svremenim standardima

Br.	Projekti / Aktivnosti	Prioriteti	Rok projekta	Glavni nadležni	Približni troškovi (€)	Reference / komentari
5.1.1	Izrada Plana mobilnosti, gde će se tretirati sva relevantna pitanja (saobraćaj u zoni, regulisanje i standardizacija parkinga, teleferik, biciklistička staza, itd.)	Visok	Srednjeročni 3-5 godina	Opština Prizren/DSHP	50,000.00	Član 12 Zakona o ICP-u
5.1.2	Sprovođenje postojećeg Plana upravljanja otpadom i njegova izmena i stavljanje u rad u ICP-u	Srednji	Kratkoročni 0-2 godina	Opština Prizren/DSHP	/	Član 11 Zakona o ICP-u
5.1.3	Izrada Plana za hitne slučajeve u ICP-u Mere zaštite protiv vatre ili prirodnih nepogoda 1. Opština izrađuje plan za zaštitu Istorijskog centra Prizren od vatre, prirodnih nepogoda, rizika i drugih nezgoda. 2. Svaka lokacija, spomenik kulture, u javnom vlasništvu ili privatnom unutar Istorijskog centra Prizren, treba da bude opremljen vatrogasnim aparatima, u skladu sa priručnikom o zaštitnim merama od prirodnih nepogoda i vatre.	Visok	Kratkoročni 0-2 godina	Opština Prizren/DSHP	10,000.00	Član 13 Zakona o ICP-u
5.1.4	Preventivne mere za objekte nasleđa u lošem fizičkom stanju a koje predstavljaju opasnost za prolaznike.	Visok	Kratkoročni 0-2 godina	Opština Prizren/DSHP	150,000.00	Ovaj fond se koristi za fizičku konsolidaciju oko 20 zgrada
5.1.5	Regulisanje podzemne infrastrukture i njena modernizacija u skladu sa kontekstom ICP-a.	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren/DSHP	500,000.00	Zonska mapa Prizrena
5.1.6	Izrada projekta za pristup spomenicima i zgradama od javnog značaja, gde je predviđeno obeležavanje i prilagođavanje osobama sa ograničenim sposobnostima.	Srednji	Dugoročni 5-10 godina	Opština Prizren/DSHP	20,000.00	Troškovi projekta obuhvataju izradu dizajna ali ne i implementaciju
5.1.7	Izrada vodiča za vertikalno i horizontalno obeležavanje saobraćaja, uključujući i lokalitete kulturnog i prirodnog nasleđa na nivou opštine, grada i ICP-a • Obeležavanje ulica • Obeležavanje spomenika kulturnog nasleđa • Tabele sa informacijama o spomenicima kulturnog nasleđa • Označavanje lokaliteta prirodnog nasleđa • Tabele sa informacijama o spomenicima prirodnog nasleđa	Srednji	Srednjeročni 3-5 godina	MKOS, MI, Opština Prizren/DSHP	80,000.00	deo projekta treba da se sprovede nakon izrade pravilnika na centralnom nivou

OBJEKTIV 5.2. Razvoj održivih i sveobuhvatnih politika za upravljanje javnim prostorima

Br.	Projekti/ Aktivnosti	Prioriteti	Rok projekta	Glavni nadležni	Približni troškovi (€)	Reference / komentari
5.2.1	Razvoj okvira/vodiča za povećanje broja javnih prostora i regulisanje njihovog korišćenja (javno osvetljenje, parkići za decu, fontane sa pijaćom vodom, javni toaleti, sređivanje keja Bele reke, itd.)	Srednji	Srednjeročni 3-5 godina	Opština Prizren/DSHP	15,000.00	Troškovi projekta obuhvataju izradu dizajna ali ne i implementaciju
5.2.2	Izrada vodiča za dizajn i javno opremanje	Srednji	Srednjeročni 3-5 godina	Opština Prizren/DSHP dhe DUPH	10,000.00	Troškovi projekta obuhvataju izradu dizajna ali ne i implementaciju

5.2.3	Kreiranje posebnih standarda sa adekvatnim dizajnom za pokretne trgovine i kioske u ICP-u	Visok	Srednjeročni 3-5 godina	Opština Prizren/DSHP	20,000.00	Troškovi projekta obuhvataju izradu dizajna ali ne i implementaciju
5.2.4	Izrada pravilnika i tehničkog priručnika za reklame u ICP-u.	Visok	Srednjeročni 3-5 godina	Opština Prizren/DSHP	10,000.00	Troškovi projekta obuhvataju izradu dizajna ali ne i implementaciju

8. ODREDBE SPROVOĐENJA I PRAĆENJE

Javna konsultacija

Ministarstvo kulture, omladine i sporta, kao inicijator projekta Plan upravljanja Istorijskim centrom Prizrena (PUICP), u skladu sa članom 6, stavom 6.6 Zakona o kulturnom nasleđu Br.02/L-88; član 2, stav 1,4 Zakona o Istorijskom centru Prizren Br.04/L-066 imajući u vidu Objektiv 2, Meru 2.1.3 i Objektiv 3, Meru 3.3.4 Strateškog nacionalnog plana delovanja za kulturno nasleđe 2017-27, otvara javnu konsultaciju, i to pored konsultacija koje su napravljene tokom procesa izrade, konačni proces javnih konsultacija je završen.

Usvajanje

Plan upravljanja za Istorijski centar Prizrena je odobren od strane Ministarstva kulture, omladine i sporta, u konsultaciji sa MSPP, Opštinom Prizren i drugim stranama uključenim u proces.

Sprovođenje i praćenje

PUICP je strateški multi-sektorski plan i njegova implementacija uključuje različite institucije na centralnom i lokalnom nivou, kao i druge agencije za implementaciju. Iako nadležna institucija za praćenje planova upravljanja nije definisana u Zakonu o kulturnom nasleđu, praćenje implementacije PUICP će napraviti posebna Nadzorna komisiju koju će odrediti MKOS, uključujući sve relevantne aktere.

Ova Komisija izrađuje svoje dužnosti i odgovornosti na osnovu relevantnog zakonodavstva. Komisiji za nadzor se preporučuje da informiše različite međunarodne instancije o odobravanju i implementaciji PUICP -a kao što su UNESCO, ICCROM, Europa Nostra, itd..

Trajanje i revizija

Plan upravljanja Istorijskim centrom Prizren je izrađen za desetogodišnji period 2018-28 i predviđa revizije tokom njegovog sprovođenja.

Prva procena sprovodljivosti dokumenta se vrši na kraju 2020 godine, dok se revizija dokumenta predviđa za kraj 2023, 2026 i 2028 godine.

Baza digitalnih podataka na GIS-u (Geografski Informativni Sistem) predviđa ažuriranje na godišnjem nivou.

9. BIBLIOGRAFIJA

Beleška: Sadržane su u konačnom nacrtu dokumenta

10. INDEKSI FOTOGRAFIJA, MAPE I ŠEME

Beleška: Sadržane su u konačnom nacrtu dokumenta

ANEKS 1

ANALIZA KONTEKSTA ISTORIJSKOG CENTRA PRIZRENA



1.1

Istorijat



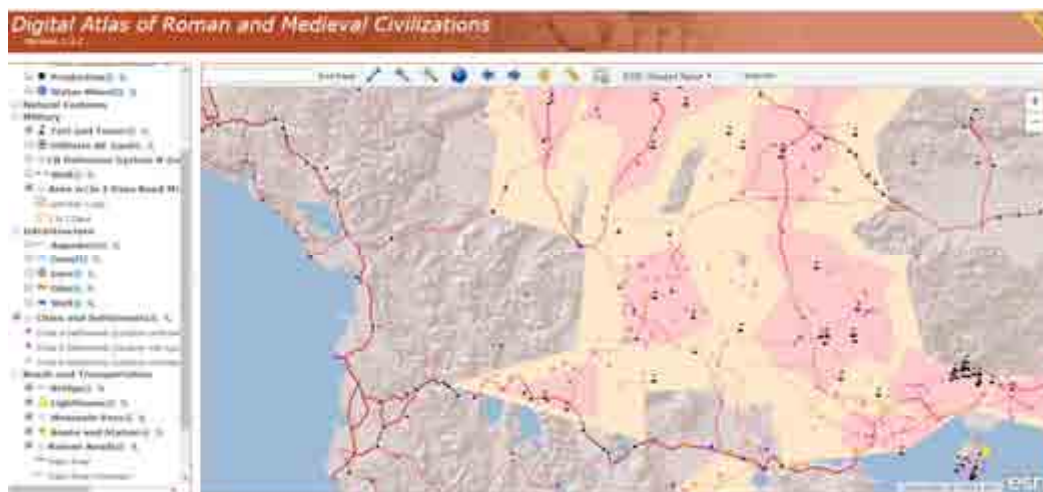
1.1 ISTORIJAT

Prizren je jedan od najdrevnijih gradova na Kosovu i ima poseban urbanistički i arhitektonski karakter. Grad ima bogato kulturno nasleđe visoke estetske, duhovne, naučne i ekonomske vrednosti. Tragovi materijalnog kulturnog nasleđa nude dokaz da je ovo nasleđe prisutno u kontinuitetu još od praistorije u antičkim vremenima, srednjem veku, renesansi pa do danas. Ovo daje Prizrenu jedinstveni duh i arhitekturu, okarakterisanu integrisanjem lokalne kulture sa uticajima, verovanjima i civilizacijama koje su donosili različiti trgovci i osvajači.¹

Grad je bio poznat pod imenima Theranda, Prizdriniana, Peneropolis, Praeserem, Prizna, Prizrenum, Presarin, Prisareno, Prizirendi, Prezren, Prozdren, Pruzrenin, Zorin, Torzerin, Perserin i Prizrend. Pošto je imao dobru geografsku i geopolitičku poziciju, Prizren je uvek bio na raskrsnici velikih kultura, na značajnim trgovačkim putevima od jadranske obale do Balkana.²

Antikvitet

Prizrenska dolina je prvobitno naseljena plemenom Dardana iz reda Ilira. Kasnije, područje Kosova pada pod vladavinu Rimljana, nakon borbe između njih i Dardanaca u II veku p.n.e. Prizren je prvobitno bio poznat kao rimski grad Theranda, u Ptolomejevoj geografiji u II veku n.e. i kasnije kao Petrizen kod Prokopija iz Cezareje u delu *De aedificii* u V veku.³



Karta 1- Prizren se prostire duž drevnih trgovačkih puteva koji su povezivali planinske predele sa Sredozemljem i Balkansko poluostrvo i Egejsko more (Harvard DARMC, 2016)

Srednji vek, XI-XII veka

Vizantijski period nalazi grad pod imenom Prisdriana. Na Karti vizantijskog cara Vasilija II, grad se pominje kao eparhija pod jurisdikcijom Ohridskog arhiepiskopa. Početkom XIII veka grad pada pod bugarsku vladavinu, izuzev perioda od 1214-1216. godine kada je Prizren bio pod

¹ Nixha & Partners, "Zaštita kulturne baštine", u Urbanističkom razvojnom planu Prizrena 2003-2013, 1.

² Noel MALCOLM, "Prezentacija" u *Kosovo kratka istorija*, (London: Pan Books, 2002), 5.

³ "Ndërtesat e Prokopit", e publikuar në Loeb Classical Library, 1940, arritur më 17 April, 2012, http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Buildings/4B*.html.

vladavinom Stefana Prvovenčanog iz srpske dinastije Nemanjića.⁴ U ovom periodu, grad je zaštićen utvrđenjem i nekolicinom manjih utvrđenja u njegovoj okolini.⁵ Prizren je bio grad slobodne trgovine, rezidencije katoličkog biskupa i vizantijskog, bugarskog i srpskog episkopa i centar umetnosti i kulture.

Srednjevekovna orijentacija Prizrena zapravo je vidljiva na liniji između gradske tvrđave koja se nalazi na vrhu brda i bazilike Svete Petke. Pretpostavlja se da su drugi verski i svetovni objekti izgrađeni u ravni između tvrđave (Kaljaje) i Bazilike, duž reke Bistrice. Od XII-XIII veka u urbanističko-arhitektonskom razvoju Prizrena, sem Bazilike i Tvrđave, možemo naći vrlo malo drugih pokazatelja.⁶ Pretpostavlja se da je reka imala drugačiji tok u odnosu na aktuelnu lokaciju.⁷

Srednjevekovni period u XIV veku

Prizren je dostigao svoj istorijski vrhunac, kada je poprimio tipičan izgled zapadnih gradova sa naprednim tvrđavama, *civitas* (administrativni i ekonomski centar) i *castrum* (grad-tvrđava). U prvoj polovini XIV veka, Prizren je primio veliku koloniju trgovaca iz Raguze (današnji Dubrovnik). Da bi zaštitili svoje interese, trgovci iz Raguze koji su delovali u Prizrenu tražili su da se u gradu imenuje njihov konzul. Ovo je obeležilo početak konzularnog života na Kosovu.⁸

U drugoj polovini XIV veka, grad je oslabljen usled konflikata i političkih podela. U to vreme, nakon smrti cara Dušana (1355. godine), gradom je upravljao srpski kralj Vukašin (1360-1371) a kasnije nakon Vukašinove smrti 1371. godine Prizrenom je upravljao albanski princ iz porodica Balšaj i Kastriot.⁹

Sem urbanog karaktera Prizrena kao trgovačkog centra, grad je takođe poprimio karakteristike regionalne prestonice, utičući na razvoj urbane infrastrukture i osnivanje javnih institucija.¹⁰ Tokom XIV veka su podignuti mnogi poznati spomenici među kojima i Crkva Bogorodice Ljeviške, koja je adaptirana na temeljima trobrodne bazilike u crkvu sa kupolom i zvonikom (1307. godine) a tokom 1352. godine je izgrađen Manastir svetih Arhangela, na temeljima prethodnog crkvenog kompleksa.

4 Noel MALCOLM, "Kosova Mesjetare para Princit Lazar: 850-1380" në Kosova një histori e shkurtër, (Londër: Pan Books, 2002), 41-44.

5 Jahja DRANÇOLLI, "Historia e Prizrenit" në Planin e Konservimit dhe Zhvillimit për zonën historike të Prizrenit, avantazhet dhe sfidat e zbatimit, (Prishtina: CHwB, 2010), 17-19.

6 Serafin NIKOLIC, Prizreni nga mesjeta deri në epokën moderne – urbanistik – zhvillimi arkitekturor, (Prizren: Grafika, 1998), 68-74.

7 Ibid, 68-74.

8 Jahja DRANÇOLLI, "Historia e Prizrenit" në Planin e Konservimit dhe Zhvillimit për zonën historike të Prizrenit, avantazhet dhe sfidat e zbatimit, (Prishtina: CHwB, 2010), 17-19.

9 Ibid, 17-19.

10 Serafin NIKOLIC, Prizreni nga mesjeta deri në epokën moderne – urbanistik – zhvillimi arkitekturor, (Prizren: Grafika, 1998), 68-74.



Slika 1. Slika sa iskopavanja Manastira svetih Arhangela tokom 1927. godine (izvor <http://www.wikiwand.com/sr/>)

Prizren pod Osmanlijskim carstvom od XV-XIX veka

Prizren je pao pod opsadu Osmanlijskog carstva 1455. godine.¹¹ Grad je doživeo nešto drugačiji period širenja od XVI veka, postajući kulturni i trgovački centar regiona. Iskorišćavajući svoju povoljnu geografsku poziciju duž značajnih trgovačkih puteva koji su ga povezivali unutar Osmanlijskog carstva, Prizren je postao jedan od najvažnijih zanatskih i trgovačkih centara od XVIII-XIX veka.¹²

Prizren je pretvoren u značajan kulturni, verski i administrativni centar važnih *vakufa* (dobrotvornih fondacija), sa džamijama, medresama (verskim školama), osnovnim školama, hamamima (javnim kupatilima) i mostovima. Etnička i verska različitost Prizrena podstaknuta je osmanlijskom vladavinom i isticala se po suživotu albanskog muslimanskog življa, albanskih katolika i srpskih i albanskih pravoslavaca.¹³

Krajem XIX veka, Prizren je postao glavni politički centar u kome je po prvi put organizovana Prizrenska liga kako bi se zaštitila prava Albanaca u regionu i kako bi se prvobitno zagovarala

¹¹ Noel MALCOLM, "Kosova e hershme osmane: 1480-1580" në *Kosova një histori e shkurtër*, (Londër: Pan Books, 2002), 91-105.

¹² Emin RIZA & Nijazi HALITI, *Banesa qytetare Kosovare e shek. 18-19*, (Prishtina: Grafoprint, 2006), 30.

¹³ Noel MALCOLM, "Lufta, rebelimi dhe jeta fetare: 1580-1680" në *Kosova një histori e shkurtër*, (Londër Pan Books, 2002), 126.

¹³ Noel MALCOLM, "Lidhja e Prizrenit me revolucionin e ri turk: 1878-1908" në *Kosova një histori e shkurtër*, (Londër: Pan Books, 2002), 215-238.

veća autonomija u okviru Osmanlijskog carstva.¹⁴ Tokom ovog odlučujućeg perioda, grad se širio u svom perimetru, čuvajući svoju organsku i otvorenu strukturu.



Slika 2- Crkva Svete Petke (Ljeviške) pretvorena u džamiju



Slika 3 – Pogled sa Prizrenske tvrđave tokom osmanlijskog perioda, kraj XIX veka

¹⁴ Ibid.



Slika 4. Pogled sa prizrenske tvrđave 1913. godine

XX vek –1912-1999. godine

Ovaj period je okarakterisan krajem vladavine Osmanlijskog carstva i drastičnim urbanističkim intervencijama sa namerom da grad bude modernizovan. Kapitulacija Osmanlijskog carstva 1912. godine i kraj njegove vladavine na Balkanskom poluostrvu, bila je prekretnica za mnoge narode. Udaljavanjem turske vojske, Kosovo je brzo osvojeno od strane Kraljevine Srbije.¹⁵ 1918. godine Prizren je kao i Kosovo postalo sastavni deo Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca koja je nakon 1929. godine nosila naziv Kraljevina Jugoslavija.¹⁶ Nakon osnivanja Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Kosovu je dat status autonomne pokrajine sa značajnim pravima i samoupravom.

Urbanističku strukturu Prizrena činili su urbanistički postojeći elementi, stambena naselja i pijace, reka i mostovi, drumski putevi i česme.

Jedna geodezijska studija koju su sproveli vojni inženjeri 1913. godine predstavlja prvi pokušaj da se snimi postojeće urbanističko stanje. Kasnije je 1924. godine izrađen plan ponovne urbanizacije grada.¹⁷ U skladu sa ovim planom, planirano je da se organski-orientalni model grada zameni redovnom ortogonalnom mrežom. Usled ekonomskih ograničenja, ovaj plan nije primenjen i krajem Drugog svetskog rata 1945. godine, urbanistički razvoj Prizrena i dalje se odvijao stihijski.

Da bi se ispunile savremene potrebe grada u rastu u periodu između dva svetska rata izgrađeno je puno javnih, ekonomskih, obrazovnih i stambenih zgrada: Prva hidrocentrala; gimnazija;

¹⁵ Noel MALCOLM, "Rebelime të mëdha, pushtimi serb, Lufta e Parë Botërore: 1908-1918" në Kosova një histori e shkurtër, (Londër: Pan Books, 2002), 239-263.

¹⁶ Ibid, 239-263.

¹⁷ Serafin NIKOLIC, *Prizreni nga mesjeta deri në epokën moderne – urbanistik – zhvillimi arkitekturor*, (Prizren: Grafika, 1998), 332-369.

katolička verska škola pri Katoličkoj crkvi; prvi hoteli; stambene zgrade koje se razlikuju od stambenih zgrada sa kraja XIX veka gde je bio očigledan uticaj evropskog stila.



Slika 5. Izgled grada početkom 20. veka (1930-e')

Tokom socijalističkog perioda, grad je doživeo ubrzani razvoj pod geslom 'modernizacije', koji je imao za posledicu gubitak orijentalnog modela nasleđenog iz XIX veka.¹⁸ Stari centar Prizrena pretrpeo je drastične promene, uništavanjem tradicionalnih čaršija i njihovim zamenjivanjem višespratnicama od betona.

Počelo je planiranje urbanističkog razvoja obrazovanjem Zavoda za urbanizam i zaštitu spomenika i prirodnih retkosti 1967. godine i izradom Prvog plana urbanističkog razvoja 1977. godine. Prvi zakon o zaštiti spomenika kulture usvojen je takođe 1977. Glavni ciljevi ovog plana podrazumevali su utvrđivanje starih i novih delova grada, širenje grada ka severu i zapadu, razvoj novih stambenih zona na severu, razvoj industrijske zone na zapadu i koncentraciju obrazovnih, zdravstvenih i sportskih aktivnosti na zapadu.¹⁹

¹⁸Ibid, 401-432.

¹⁹ Ibid, 387-390.

Zanatlijske delatnosti doživele su ekspanziju stvaranjem industrijske zone u severozapadnom delu grada. Podignuto je puno novih javnih zgrada: dva bioskopa, jedan kulturni centar, jedna radio stanica, osnovna i srednja škola, sportski centar, zgrade banaka, zdravstveni centar i određena je vojna zona na severu grada.



Slika 6. Promena nivoa rečnog korita i nova gradnja na trgu Arasta

Neodrživa politička situacija u Jugoslaviji nastupila je Titovom smrću 1980. 1991. godine, Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija se raspala i Kosovo je ostalo pod srpskom upravom, sa time da se politička i socijalna situacija posebno pogoršala po albanske stanovnike.²⁰ Nekoliko decenija nakon uspostavljanja srpske represivne uprave na Kosovu i u Prizrenu, grad je ponovo postao jedan od centara albansko-kosovske borbe za nezavisnost.²¹

XXI vek – Od 1999-2012. godine

Od proleća 1998. godine pa do leta 1999, Kosovo je bilo poprište oružanog konflikta i divljeg etničkog čišćenja. Kraj rata i stavljanje Kosova pod privremenu upravu Ujedinjenih nacija predstavljalo je početak nove ere njegovih građana.

Februara 2008. godine je proglašena nezavisna država Kosovo, koja je dala posebna prava svim svojim građanima, posebno onima iz manjinskih zajednica.

Promena u političkoj situaciji odrazila se i na urbanistički razvoj grada. Nekontrolisani urbanistički razvoj i masivna gradnja karakterišu ovaj period. Socijalistički sistem planiranja okarakterisan gradnjom širokog opsega, stambenim blokovima velike gustine nastavljeni su sada i među privatnim projektantima.

Za nezavisnošću je usledila liberalizacija privrede, opšta privatizacija javne imovine propraćena sa manje građevinskih pravila. Sve ovo dovelo je do drastične promene u društvenoj strukturi i u karakteru i prirodi istorijskog urbanog jezgra. U sklopu ove užurbane gradnje podizane su višespratnice na periferiji centra i u njemu. Ove zgrade nisu odgovarale istorijskom karakteru i naglašeno je korišćenje novih materijala kao što su beton, aluminijum i staklo. Ovo je uticalo na podizanje vrednosti imovine i na maksimalno iskorišćavanje područja korišćenih za gradnju,

²⁰ Noel MALCOLM, "Kosova pas vdekjes së Titos: 1981-1998" në Kosova një histori e shkurtër, (Londër: Pan Books, 2002), 346.

²¹ Jahja DRANÇOLLI, "Historia e Prizrenit" në Planin e Konservimit dhe Zhvillimit për zonën historike të Prizrenit, avantazhet dhe sfidat e zbatimit, (Prishtina: CHwB, 2010), 17-19.

izlažući istorijske strukture pritisku. Prizemni stambeni objekti su zamenjeni komercijalnim, koji su imali važan uticaj na urbanističku strukturu i siluetu grada.

Sa ciljem da se užurbani razvoj drži pod kontrolom i da se izradi strategija planiranog razvoja, centralne i lokalne institucije su pripremile urbanističke i regulatorne razvojne planove za grad Prizren. 2008. godine ove izmene su primećene i rešene master planom poznatim pod nazivom Plan konzervacije i razvoja Istorijskog centra Prizrena. Ovaj plan je usvojen u Skupštini opštine Prizren i pored činjenice da se poštuje u velikoj meri, nije uspeo da obezbedi opštu zaštitu individualnih dobara niti da očuva istorijsku urbanu celinu.

Na polju politike, evropske integracije zacrtane su kao značajan cilj aktuelne kosovske agende kao i agende drugih zemalja na Balkanu. Konzervacija i promovisanje etničke različitosti i kulturno nasleđe igraju suštinsku ulogu u tom smeru.

Do sada je izrađeno puno planova, zakona i propisa o zaštiti materijalnog i duhovnog kulturnog nasleđa. Zakonske mere usvojene na Kosovu obuhvataju Zakon o kulturnom nasleđu 2006. godine, Zakon o specijalnim zaštićenim zonama iz 2008. godine, Zakon o Istorijskom centru Prizrena iz 2012. godine i Zakon o selu Velika Hoča iz 2012. godine.

Početakom 2016. godine na inicijativu i finansiranje Ministarstva kulture, omladine i sporta Kosova započeo je proces izrade Plana upravljanja Istorijskog centra Prizrena koji realizuje Mreža kulturnih organizacija iz Prizrena.

1.2

Zakonski okvir



1.2 ZAKONSKI OKVIR

Institucije koje su nadležne za čuvanje i upravljanje kulturnim nasleđem

Kulturnim nasleđem se upravlja putem institucija centralnog i lokalnog nivoa.

Savet Kosova za kulturno nasleđe je nezavisna agencija osnovana 2007 godine od strane Skupštine Kosova u skladu sa Ustavom Republike Kosovo i na osnovu Zakona o kulturnom nasleđu br.02/L-88. Glavni mandat Saveta se fokusira na procenjivanju i proglašavanju kulturnog nasleđa pod stalnom zaštitom, procenom projekata i određivanjem finansijskih prioriteta u oblasti kulturnog nasleđa, i saradnja sa domaćim i međunarodnim institucijama na unapređivanju i čuvanju kulturnog nasleđa u Republici Kosovo.

Ministarstvo kulture, omladine i sporta je osnovano 2002 godine, i predstavlja glavnu centralnu instituciju za upravljanje oblašću kulture uopšte na Kosovu. Odeljenje za kulturno nasleđe u okviru ovog ministarstva a putem odgovarajućih institucija predstavlja nadležni organ za upravljanje i čuvanje kulturnog nasleđa Kosova¹. Ovo odeljenje ima pod svojom nadležnošću Nacionalni institut i Regionalne centre za kulturno nasleđe, putem kojih razvija programske politike za razvoj strategija za inventarizaciju, čuvanje i zaštitu dobara kulturnog nasleđa, izradu planova intervenisanja radi čuvanja i promocije kulturnog nasleđa.

Regionalni Centar za kulturno nasleđe u Prizrenu je osnovano 1967², kao Jedinica za urbanizam i zaštitu spomenika i prirodnih retkosti, a koji je bio pod administracijom lokalnog nivoa. 2001 godine ova institucija je prenela nadležnost na centralne institucije imenovanjem Instituta za zaštitu spomenika Prizren, dok je 2010 izmenila ime u Regionalni centar za kulturno nasleđe Prizren. RCKNP je institucija koja je nadležna za zaštitu, čuvanje i promovisanje kulturnog nasleđa u južnim opštinama Kosova, prvenstveno u opštini Prizren, Suva Reka, Orahovac, Dragaš, Mališevo i Mamuša.

Inspektorat za kulturno nasleđe u skladu sa Zakonom o kulturnom nasleđu su imenovani novi od strane Ministarstva kulture, omladine i sporta³. Mandat i regulisanje njihovih zadataka nije određeno, i nije jasno koja će biti njihova uloga u obezbeđivanju poštovanja radova u skladu sa dozvolama izdatim u okviru Istorijiskog centra Prizren. Inspektori kulturnog nasleđa, u skladu sa Zakonom o kulturnom nasleđu su imenovani od strane Ministarstva kulture, omladine i sporta⁴. Mandat i

¹ Robert PICKARD and Florent ÇELIKU, "State of cultural heritage policies in South-East Europe - Kosovo (UNMIK)" u *Analysis and Reform of Cultural Heritage Policies in South-East Europe*, Strasbourg: Council of Europe, 2008, 61-70.

² Jusuf XHIBO, "Izazovi u zaštiti Istorijske zone Prizren", u *Planu konzervacije i razvoja za Istorijsku zonu Prizren, prednosti i izazovi implementacije*, (Priština: CHwB, 2010), 162-165

³ MKOS-a za 2017 predstavili su dostignuća i njegove izazove, januar 29, 2018, <http://www.mkr-ks.org/?page=1,6,1648#.Wm8l5q6nHcs>

⁴ Zakon NB. 04/L-175 o inspektoratu životne sredine, voda, prirode, prostornog planiranja i gradnje, izdato mart 12, 2018, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=8910>.

regulisanje njihovih zadataka nije određeno, i nije jasno koja će biti njihova uloga u obezbeđivanju poštovanja radova u skladu sa dozvolama izdatim u okviru Istorijskog centra Prizren.

Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja je osnovano 2002 i ima glavni mandat u kreiranju i sprovođenju zakonodavstva za opšte upravljanje u oblasti životne sredine, voda, prostornog planiranja i isgradnje stanovanja. Na osnovu zakonodavstva koje je usvojeno, ovo ministarstvo je nadležno za sprovođenje i implementaciju Zakona o posebnim i zaštićenim zonama, gde spada i Istorijski centar Prizren, i drugih zakona koji su izrađeni na osnovu ovog zakona, uključujući i Zakon o istorijskom centru Prizren.

Inspektorat Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja funkcioniše u okviru ovog Ministarstva i ima mandat nadgledanja Istorijskog centra Prizren, koji ima status posebno zaštićene zone⁵.

Savet za praćenje i sprovođenje⁶ je osnovan od strane Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja, i ima za zadatak da nadgleda sprovođenje odredbi zakona Republike Kosovo u vezi sa zaštitom verskog i kulturnog nasleđa srpske zajednice na Kosovu, uključujući i posebne odredbe Zakona o posebno zaštićenim zonama, Istorijski centar Prizren i selo Velika Hoča.

Na lokalnom nivou, Opština Prizren je nadležna institucija za upravljanje za upravljanje i razvoj grada. Pitanja kulturnog nasleđa se tretiraju putem Direktorata za urbanizam i prostorno planiranje⁷, Direktorat za kulturu, omladinu i sport, Direktorat za ekonomski razvoj i turizam, Direktorat inspektorata i saveta za kulturno nasleđe Prizrena, u saradnji sa Regionalnim centrom za kulturno nasleđe u Prizrenu.

Savet za kulturno nasleđe Prizren je osnovan od strane Skupštine opštine Prizren i ima svetodavnu ulogu u vezi sa aktivnostima koje sprovodi Istorijski centar Prizren za očuvanje njegovog kulturnog nasleđa.⁸

Kancelarija Istorijskog centra Prizren, u skladu sa Zakonom o istorijskom centru Prizren, predviđena je za osnivanje od strane Opštine Prizren. Glavni mandat ove kancelarije se fokusira na koordinaciju aktivnosti u vezi sa zaštitom, razvojem i promocijom Istorijskog centra Prizren; podizanje svesti javnosti o važnosti statusa istorijskih centara, kao i promovisanje i razvoj istih u obliku turističkih destinacija⁹. Pored toga što je zakon usvojen 2012, ova kancelarija još uvek nije osnovana.

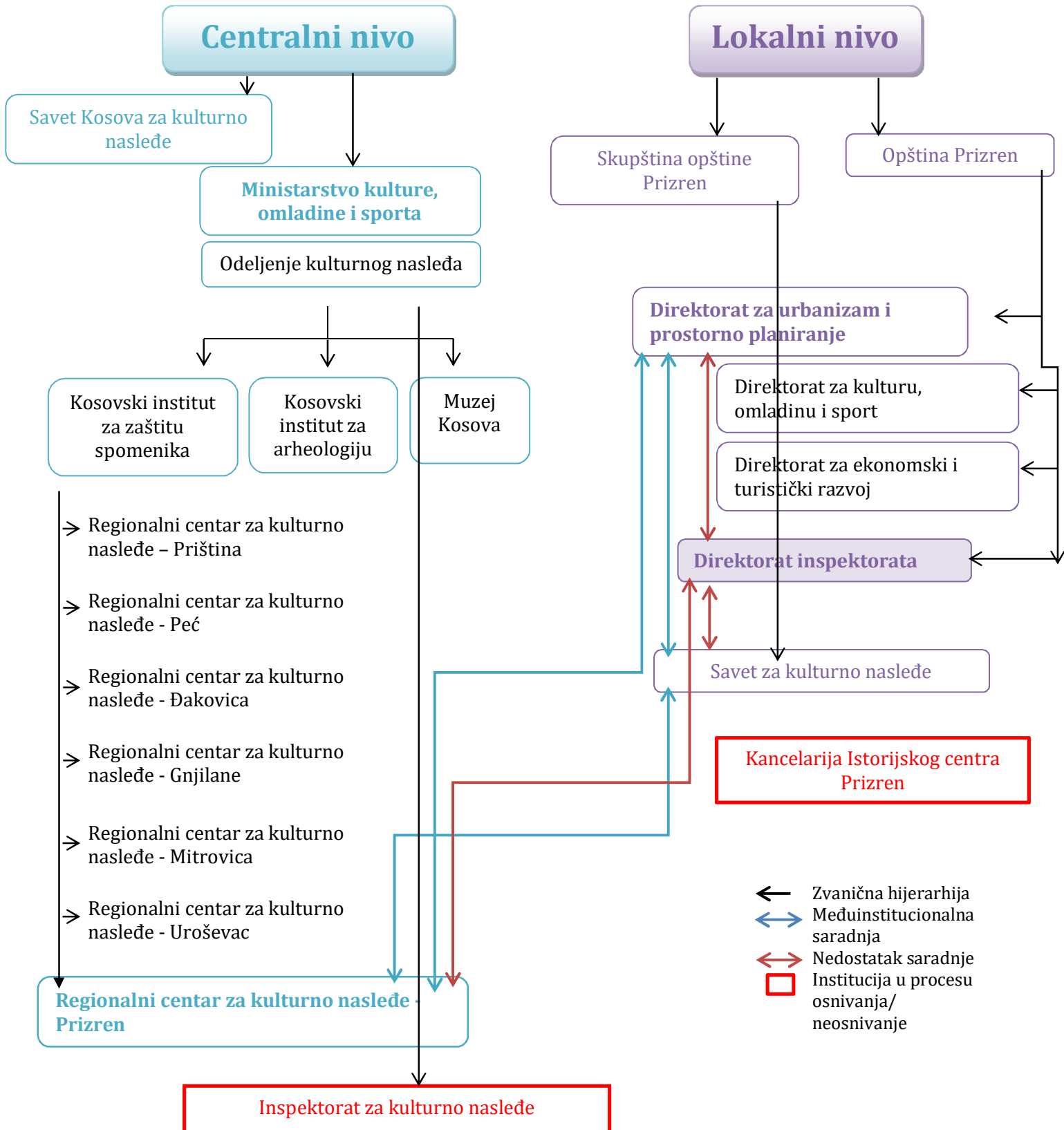
⁵ Zakon o posebno zaštićenim zonama, izdat januara 12, 2018, <http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,248>

⁶ Shpresa OSMANOLLAJ, "Regulativni urbanistički plan za Istorijisku zonu grada Prizrena kao vodič za lokalni razvoj grada", u *Planu konzervacije, i razvoja za Istorijisku zonu Prizren, prednosti i izazovi implementacije*, (Priština: CHWB, 2010), 166-169

⁷ Zakon o Istorijskom centru Prizren, izdat Januara 12,2018, <http://gzk.rksgov.net/ActDetail.aspx?ActID=2836>

⁸ Ibid.

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju



Šema 1. Diagram upravljanja kulturnim nasleđem na centralnom i loklanom nivou na Kosovu

Zakonski mehanizmi

Zakon (Br.02/L-88) o kulturnom nasleđu je izrađen od strane Ministarstva kulture, omladine i sporta, uz podršku Saveta Evrope i usvojeno je 2006¹⁰. Ovaj zakon predstavlja zakonsko sredstvo za regulisanje procesa inventarizacije dokumenata, izbora, zaštite, čuvanja, restauracije, razvoja i promovisanja kulturnog nasleđa u skladu sa kartama i međunarodnim konvencijama¹¹. Ovaj zakon ima za cilj utvrđivanje organizacione šeme nadležnih institucija koje će biti usvojene direktno uz sprovođenje nadležnosti proizišlih iz ovog zakona.

Tokom implementacije ovog zakona su pronađeni nedostaci u aspektu funkcionisanja, i sa tim ciljem je 2012 godine započeto sa njegovim izmenama, i taj proces još uvek nije završen.

U okviru ovog zakona su izrađene i uredbe koje pomažu razjašnjavanje zadataka i nadležnosti i osiguravaju njegovo efikasnije sprovođenje.

Uredba (MKOS) Br.06/2017 za utvrđivanje Javnih institucija kulturnog nasleđa, podređenih Ministarstvu kulture, omladine i sporta u svojstvu kompetentnih institucija¹², određuje specifične zadatke i nadležnosti nacionalnih institucija i regionalnih centara za Kulturno nasleđe u Prizrenu, što je u vezi sa čuvanjem i upravljanjem Istorijskim centrom Prizren.

Zakon (Br.04-L/174) o prostornom planiranju je usvojen 2003, dok je 2013 izmenjen. Ovaj zakon ima za cilj promovisanje racionalnog razvoja prostornog planiranja, povećavajući balans između razvoja i čuvanja prostora kao i čuvanje ambijenta¹³. Zakon o prostornom planiranju u njegovim osnovnim principima određuje prostorno planiranje i regulisanje, između ostalog treba da se zasniva i na promovisanju zajedničkih interesa građana Kosova, štiteći prirodne izvore, kulturno nasleđe i podržavajući održiv razvoj.

Integrisanje kulturnog nasleđa u proces prostornog planiranja urbanog prostora sa pristupom integrisanoj konzervaciji koja je podnela novi koncept za institucije Kosova. Koncept održivog razvoja i integrisane konzervacije predstavljen je u ovom zakonu putem članova gde je predstavljena potreba za određivanjem posebnog režima za organizaciju, razvoj, korišćenje i čuvanje za posebne zone sa posebnim karakteristikama.

Drugi zakon koji jača čuvanje kulturnog nasleđa, sa posebnim naglaskom na versko, je **Zakon (Br.03/L-039) o posebno zaštićenim zonama**¹⁴, koji je proizišao iz preporuka za objavljivanje

⁹ Zakon o kulturnom nasleđu, Zakon br. 02/L-88/2006, <http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,205>, izdat Januar 12, 2018.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Uzeto od arhive RTCK-a Prizren, dana 11. Januar 2018.

¹² Zakon o prostornom planiranju, uzeto 12 januara ,2018, <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/Law%20on%20spatial%20planning.pdf>

nezavisnosti Države Kosovo¹⁵ i usvojena je 2009 godine. Glavni cilj ovog Zakona je obezbeđivanje i zaštita Srpskih verskih spomenika, kao i lokaliteta kulturnog nasleđa od posebne važnosti za zajednice koje žive na Kosovu, a putem osnivanja Posebno zaštićenih zona.

Jedna od preporuka proizišlih iz ovog zakona je osnivanje Posebno zaštićene zone za Istorijski centar Prizren, što obuhvata i važne zone kulturnog nasleđa i različite istorijske periode.

Na osnovu preporuka ovog zakona je izrađen i Zakon (Br.04/L-066) o Istorijskom centru Prizren, koji je usvojen u Skupštini Republike Kosovo 2012¹⁶. Ovaj zakon je izrađen od strane Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja, uz podršku Međunarodne civilne kancelarije (ICO), i u saradnji sa predstavnicima MKOS, QRTK Prizren i opštine Prizren.

Istorijski centar Prizren predstavlja zonu posebne važnosti i zaštićen je posebnim zakonom, čiji je cilj utvrđivanje pravila za zaštitu, upravljanje i istovremeni održivi razvoj Istorijskog centra Prizren kao imovine kulturnog nasleđa pod stalnom zaštitom i klasifikovan kao Posebno zaštićena zona od lokalnog, državnog i međunarodnog značaja¹⁷. Za upravljanje Istorijskim centrom Prizren po ovom zakonu se predviđaju mehanizmi koji deluju unutar njega. Ovi mehanizmi su nezavisna institucionalna tela koja su nadležna za sve aktivnosti unutar zone sa podeljenim nadležnostima da deluju u skladu sa nadležnostima koje određuje zakon. Zakon takođe utvrđuje ograničene aktivnosti koje su zabranjene na teritoriji Istorijskog centra, kao i infrastrukturne intervencije, obeležavanja, kretanje automobila i zaštita od prirodnih nepogoda.

Putem ovog zakona se utvrđuju i načini i procedure snabdevanja dozvolama, konsultacije i informisanje stranaka.

Nasuprot činjenici da u zakonu piše Istorijski centar Prizren, klasifikuje se kao imovina kulturnog nasleđa pod stalnom zaštitom, ova zona nastavlja da bude na spisku Kulturnog nasleđa pod stalnom zaštitom.¹⁸

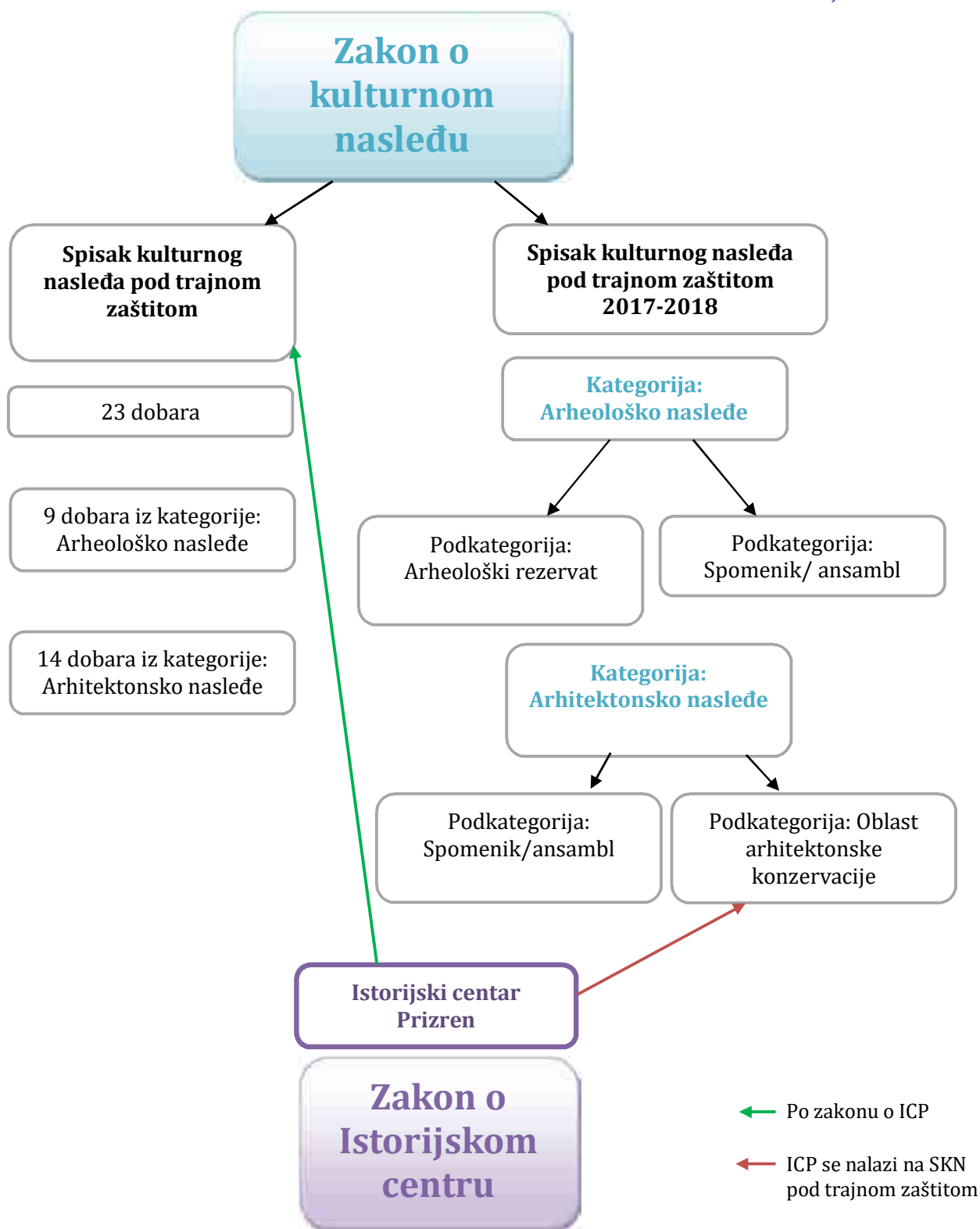
13 Zakon o posebno zaštićenim zonama, preuzeto 12 januara , 2018, <http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,191,248>.

14 Martti AHTISAARI, " Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's future status", preuzeto 05 april, 2012, <http://www.unosek.org/docref/report-english.pdf>.

15 Zakon o Istorijskom centru Prizren, izdat Januara 12,2018, <http://gzk.rksgov.net/ActDetail.aspx?ActID=2836>.

16 ibid.

17 Spisak Kulturne baštine pod trajnom zaštitom 2017-2018, Izvor: Arhiva Regionalnog centra za kulturno nasleđe, preuzeto 09 januar,2018.



Šemq 2. Dijagram kategorija kulturnog nasleđa po zakonu o kulturnom nasleđu

Nadležnosti institucija u vezi sa Istorijskim centrom Prizren

Na osnovu zakona (Br.04/L-066) o istorijskom centru Prizren, institucionalne nadležnosti za čuvanje, zaštitu, upravljanje i promociju kulturnog nasleđa u okviru ovog centra se deli na opštinu Prizren kao lokalni organ upravljanja i Regionalni centar za kulturno nasleđe, kao instituciju podređenu Ministarstvu kulture, omladine i sport.

Pored Zakona o istorijskom centru Prizren, gore pomenute institucije rade na osnovu planiranih strateških dokumenata, dok: Plan prostornog razvoja Kosova 2010-2020; Razvojni plan opštine Prizren 2013-2025; Urbanirazvojni plan Prizrena 2003-2013, i Plan konzervacije i razvoja za Istorijsku zonu Prizrena, usvojene 2008.

Nakon izmene Zakona o prostornom planiranju 2013-te, zvanična imenovanja i pristup izradi ovih strateških dokumenata se izmenilo. Opština Prizren je tokom 2017 otpočela proces izrade mapa sa označenim zonama opštine. Dok se ne usvoji nova Karta zona, odredbe predstavljene u starim dokumentima su na snazi, samim tim i sprovođenje Plan konzervacije i razvoja za Istorijsku zonu Prizren je još uvek u toku.

Opština Prizren

Opština Prizren preko odgovarajućih direktorata sa posebnim akcentom putem Direktorata za urbanizam i prostorno planiranje je institucija odgovorna za planiranje i sprovođenje dokumenata prostornog planiranja, regulisanje transporta, obezbeđenja, osiguravanje zaštite od rizika i transparentnost sa publikacijama u vezi sa aktivnostima obavljenim unutar granica -istorijskog centra Prizren.

Druga odgovornost opštine je osnivanje Saveta za kulturno nasleđe i Kancelarije Istorijškog centra Prizren.

Druga važna delatnost opštine je upravljanje i koordinacija procesom izdavanja dozvola za svaku vrstu intervencija u okviru Istorijškog centra Prizren.

Direktorat za urbanizam i prostorno planiranje u koordinaciji sa Regionalnim centrom za Kulturno nasleđe u Prizrenu i Savet za kulturno nasleđe treba da osiguraju efikasan proces, transparentan tokom podnošenja prijave za stranke a povodom fizičkih intervencija unutar Istorijškog centra Prizren.

Na drugoj strani, Direktorat inspektorata je nadležan za određivanje inspektora za nadgledanje aktivnosti u oblasti urbanizma, izgradnje, kulturnog nasleđa i javnih usluga u istorijskom centru Prizren¹⁹.

18 Beleška: U Zakonu o RTCK-u Prizren pominu se stari nazivi, kao npr: Institut za zaštitu spomenika Prizrena.

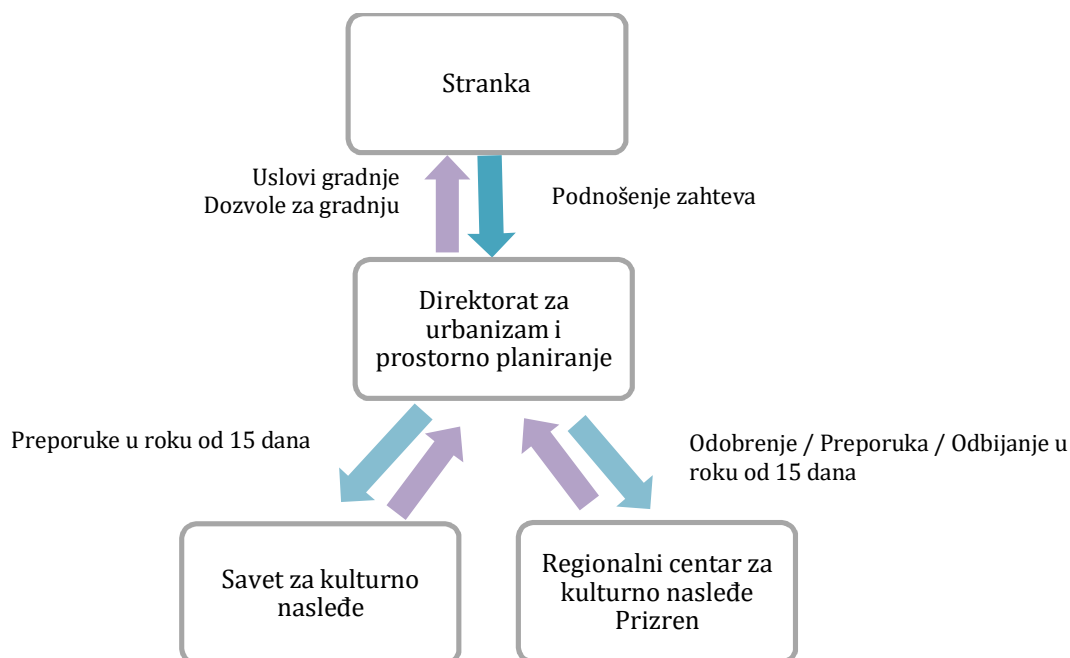
19 Zakon o Istorijškog centru Prizren, izdat Januara 12,2018, <http://gzk.rksgov.net/ActDetail.aspx?ActID=2836>

Savet za kulturno nasleđe

Ima savetodavnu ulogu u vezi sa aktivnostima razvijenim u Istoorskom centru Prizren. Jedan od glavnih zadataka Saveta je davanje preporuka u roku od 15 dana u vezi sa predmetima poslatim od Direktorata za urbanizam.

Regionalni centar za kulturno nasleđe u Prizrenu

Na osnovu Uredbe (MKOS) Br.06/2017, RCKN kao i Inspektorata. Prizren je nadležna institucija za saradnju i koordinaciju aktivnostima u oblasti urbanizma, izgradnje, kulturnog nasleđa i javnih usluga u okviru Istorijskog centra Prizren zajedno sa Direktoratom za urbanizam i prostorno planiranje



Šema 3. Procedura izdavaza različite aktivnosti u okviru Istorijskog centra Prizren

U slučaju neslaganja, stranke imaju pravo podnošenja žalbi Ministarstvu životne sredine i prostornog planiranja (MŽSPP). Razmatranje žalbi vrši se od MŽSPP-a u saradnji sa Ministarstvom kulture, omladine i sporta i Savetom Kosova za kulturno nasleđe putem ministarstva²⁰.

Žalbe u vezi sa Srpskom pravoslavnom crkvom treba podnositi Savetu za sprovođenje putem Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja, Ministarstva kulture, omladine i sporta, Saveta Kosova za kulturno nasleđe i ukoliko je potrebno nadležnog suda²¹.

²¹ Zakon o Istorijskom centru Prizren, izdat Januara 12,2018, <http://gzk.rksgov.net/ActDetail.aspx?ActID=2836>.

²¹ Ibid.

1.3

Lokacija i urbana struktura



1.3 LOKACIJA I URBANA STRUKTURA

„Zamislite jedan simpatičan grad na Balkanu. Grad koji se prostire na obali plitke reke u čijoj pozadini se izdižu zelene planine, grad koji je povezan sa primorjem i sa drevnim trgovačkim putevima, grad pun starih elegantnih zgrada izgrađenih tokom vekova, grad prekriven snegom tokom hladne zime i prašinom tokom toplog leta, grad koji je video puno različitih ljudi i vladara koji su dolazili i odlazili, grad koji je bio svedok puno rušenja i restauracija, grad koji je preživio i prevazišao poteškoće, grad koji već sada odlučno traži budućnost. Ovaj grad je Prizren”¹.

Grad Prizren se nalazi na jugu Kosova i prostire se na površini od 3194 ha, na nadmorskoj visini od 412-500m, gde preovlađuje kontinentalna i sredozemna klima. Prizren kao prestonica ovog regiona je prošao kroz različite faze razvoja na koje je uticalo puno faktora. Jedan od najznačajnijih faktora koji su uticali na razvoj jesu povoljni fizičko-geografski uslovi ne zapostavljajući one društveno-ekonomske koji su imali ključnu ulogu u stvaranju i razvoju Prizrena.

Ovo poglavlje će predstaviti urbanu analizu grada na osnovu:

- postojećih dokumenata o prostornom planiranju;
- urbane strukture Istorijškog centra shodno osobenostima nasleđenim iz prošlosti i
- urbane strukture Istorijškog centra, na osnovu podele na pod-zone koje predviđa Plan konzervacije i razvoja Istorijškog centra Prizrena

1.3.1. Postojeća dokumenta o prostornom planiranju – razvoj opštine i grada Prizrena počiva na sledećim dokumentima o prostornom planiranju:

- Prostorni plan Kosova 2010-2020 – predstavlja strateški plan centralnog nivoa koji je Prizren tretirao u sklopu kosovskih bašti kao narandžastu površinu². Prema ovom planu, Prizren je grad sa drevnim kulturnim i istorijskim vrednostima koji treba da se proglasi za „grad muzej”, razvojnim aktivnostima kako na polju obrazovanja, tako i na polju trgovine, turizma, poljoprivrede, lake prehrambene industrije, tekstila, lekova. Što se tiče specijalnih zaštićenih zona, one se određuju na osnovu Ahtisarijevog paketa³ i propisuju delatnosti koje su zabranjene. Ovaj plan ne predstavlja detaljno SZZ i ne određuje parametre.
- Opštinski razvojni plan Prizrena 2025 – predstavlja plan lokalnog nivoa u skladu sa zakonom o prostornom planiranju. Ovaj plan tretira Opštinu Prizren identifikovanjem izazova opštine, strateških prioriteta i razvojnim scenarijima usmerava razvoj opštine. ORP Prizrena se nije pozabavio prostorom u čijoj urbanoj granici se nalazi Istorijški centar Prizrena. Kasnije, Istorijški centar je tretiran Planom za konzervaciju i razvoj Istorijške zone Prizrena.
- Urbanistički razvojni plan 2003-2013 – nakon poslednjeg rata (1999) Prizren je poput drugih gradova doživeo migraciju stanovništva iz seoskih u gradska područja i užurbanu gradnju, koja je nosila sa sobom i izazove za sve gradove koji nisu bili spremni da je usmere na odgovarajući način. Iako je Opština Prizren imala Generalni plan iz 1981⁴ koji je važio do 1991, bilo je skoro nemoguće proveriti dešavanja i na odgovarajući način usmeriti razvoj. Shodno tome, 2003. godine je doneta odluka da se izradi novi plan, Urbanistički razvojni plan za period od 2003-2013. Pri izradi ovog Plana uzet je u obzir niz faktora i parametara. U ovom planu je zaštita urbanističko-arhitektonskih vrednosti

¹Jeroen Van Marle, Tourist guide Prizren in Your Pocket, editor, 2010

² Institut za prostorno planiranje-MMPPH, Prostorni plan Kosova

³ Sveobuhvatan predlog sporazuma o statusu Kosova

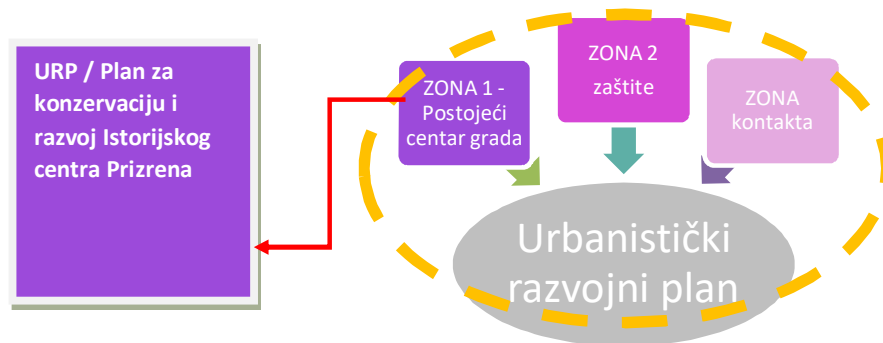
⁴ NIXHA & Partners, Urban Development Plan of Prizren 20043– 2013, Prizren, 2004

bila glavni cilj i služila je u profilisanju grada⁵. Prema Urbanističkom razvojnom planu za period od 2003-2013, centralna celina⁶ obuhvata tri zone (vidi šemu) ;

- Prva zona zaštite – postojeći centar starog grada Prizrena,
- Druga zona zaštite i
- Kontakt zona.

Prva zona ima definisane granice (vidi kartu- tamno ljubičasto) i podrazumeva centralnu površinu grada sa prizrenskom tvrđavom van njenih granica.

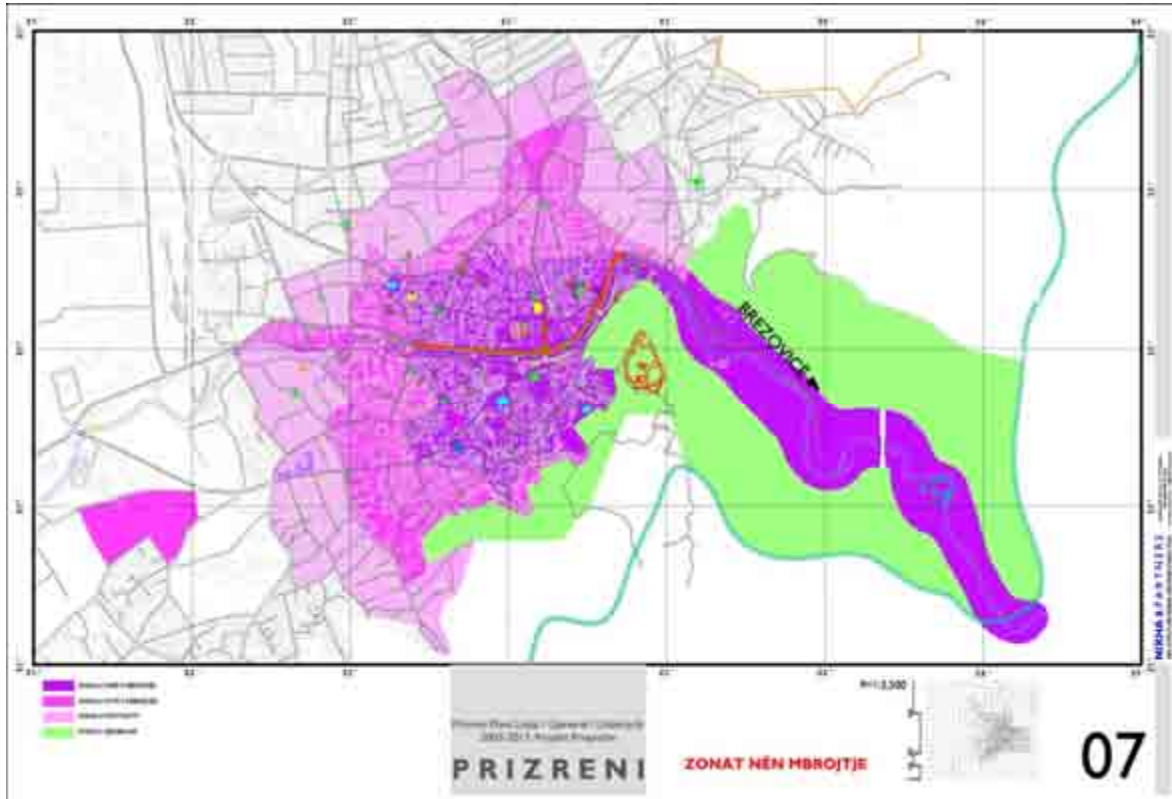
U nastavku sledi shematski prikaz povezanosti URP i centralnih celina sa Planom konzervacije i razvoja Istorijiskog centra Prizrena.



Šema 5 Šema centralne celine u skladu sa Urbanističkim razvojnim planom 2003-2013.

⁵Ibid

⁶Ibid, urbanističko-teritorijalno zoniranje Prizrena predstavljeno je njegovim centralnim i okružnim celinama, strana 2

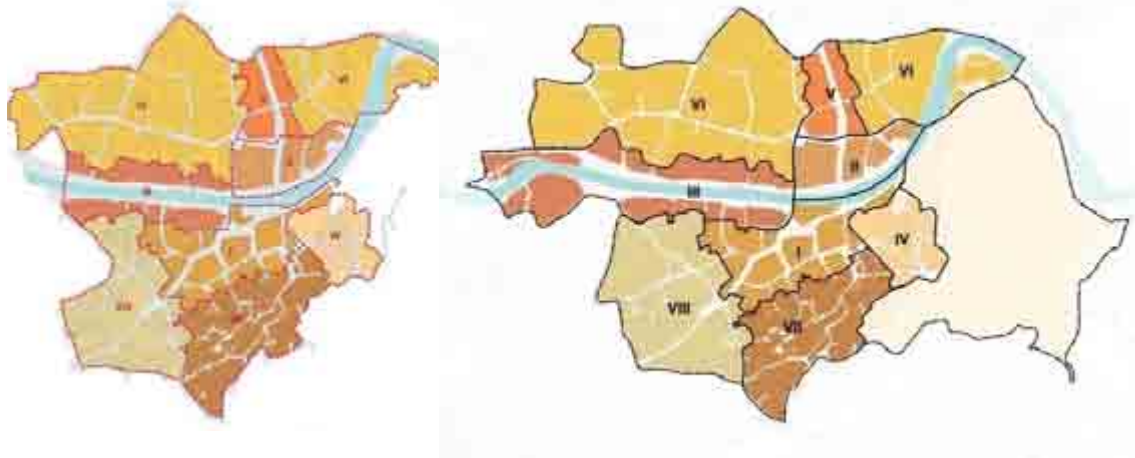


Karta 1 Zone pod zaštitom u skladu sa Urbanističkim razvojnim planom 2003-2013

- Plan za konzervaciju i razvoj Istorijske zone Prizrena – imajući u vidu značaj centra u 2008. godini je izrađen Plan konzervacije i razvoja Istorijske zone Prizrena koji je poslužio kao urbanistički regulatorni plan. Granica zone je definisana urbanističkim razvojnim planom 2003-2013. Sa druge strane, juna 2008. godine Skupština Kosova je usvojila Zakon o specijalnim zaštićenim zonama, kao sastavni deo Ahtisarijevog paketa⁷ među kojima je bila i Istorijska zona/centar Prizrena. Među zahtevima iz Ahtisarijevog paketa nalazila se i izrada zakona o ovim zonama. Kasnije je Istorijski centar Prizrena zaštićen i zakonom – Zakon o Istorijskom centru Prizrena (br.04/L-066) ali granica je proširena uključivanjem tvrđave i nekolicine drugih zgrada u okviru njenih granica. Treba istaći da je u Planu konzervacije korišćen izraz ZONA dok je u Zakonu (br.04/L-066) korišćen izraz CENTAR.

Istorijski centar Prizrena se nalazi u samom srcu grada, odvojen je osom istok – zapad od reke Bistrice, sa tvrđavom u istočnom delu i stambenim područjima duž transverzale što je bez ikakve sumnje uticalo na njegov razvoj.

⁷ Sveobuhvatan predlog sporazuma o statusu Kosova



Karta 2 Istorijiski centar shodno Planu konzervacije i Zakonu o Istorijiskom centru Prizrena

Istorijiski centar Prizrena obuhvata površinu od 62.88 ha i sadrži značajan broj zona koje u sebi imaju veliki broj kompleksa, veliki broj zgrada počevši od verskih pa do stambenih, česme i javne zgrade visoke vrednosti sa stanovišta kulturnog nasleđa. Ono što je karakteristika koja ovaj deo čini još atraktivnijim jeste da se ne prostire na ravnoj površini već da nadmorska visina varira. U najvišoj tački – centralnom siluetom dominira Kaljaja - tvrđava koja pretpostavljamo predstavlja prvo jezgro grada. Ona je u obliku srca i predstavlja jedan od najdrevnijih lokaliteta.

1.3.2. Urbana struktura Istorijiskog centra shodno osobenostima nasleđenim iz prošlosti

„Grad predstavlja sredinu u kojoj se odvija proces ljudskog života. Ova sredina uslovljena je prirodnom, ekonomskom, tehničkom, socijalnom, estetskom i intelektualnom klimom. STARO i NOVO obrazuju jedinstvenu klimu u jednoj ovakvoj sredini...Grad se stvara i menja. Doživljava tenzije. Postaje ideal, simbol i nadahnuće. Prizren je kao takav jedan od članova gradova od vrednosti POLIS Bashkim Fehmiu (“Prizren-Remek delo nepoznatih majstora”)⁸.

Od XV-XX veka trgovina u Prizrenu dostiže visok stepen razvoja i on postaje trgovački i administrativni centar⁹ što utiče na izgradnju niza objekata kulturnog nasleđa koji se svrstavaju u red spomenika visoke istorijsko-arhitektonske vrednosti. Ratovi i seobe u gradu su uticale na obrazovanje karaktera grada, međutim ekonomski razvoj je imao ključnu ulogu u obrazovanju njegovog ugleda. Tokom ovog vremena stvorena su naselja (mahale) okarakterisane svojom osobenom fizionomijom, mrežom organski povezanih puteva, svojom bliskošću izvorištima vode, prisustvom vode u dvorištima u vidu jazova¹⁰, trgovima i javnim površinama, zdanjima od kulturne i istorijske važnosti i velikim brojem verskih i svetovnih objekata. Struktura grada podeljena je na dve velike organizativne jedinice koje se razlikuju po svojoj funkciji: stambene zone – MAHALE i ČARŠIJE¹¹. Iako su organizativne jedinice izgubile svoju autentičnost one su prisutne i danas u istorijskom centru. U nastavku teksta ćemo se osvrnuti na:

8 NIXHA & Partners, Urban Development Plan of Prizren 2004– 2013,

9 HASKUKA Esat, Analiza Historiko Gjeografike e Funksioneve Urbane të Prizrenit, [Historic Geographic Analysis of the Urban Functions of Prizren], Prizren: Kosova, 2004.

10 HASKUKA Esat, Analiza Historiko Gjeografike e Funksioneve Urbane të Prizrenit, [Historic Geographic Analysis of the Urban Functions of Prizren], Prizren: Kosova, 2004.

11 NIKOLIC Serafin, Prizren od Srednjeg Veka do Savremenog Doba – Urbanisticko – Arhitektonski Razvoj, [Prizren from the Middle Ages to the Modern Period – urban architectural development], Prizren: Grafika, 1998

- a) čaršije u kontekstu istorijskog razvoja i transformacije duž vremena
- b) mahale u kontekstu istorijskog razvoja i transformacije duž vremena

a) Čaršije u kontekstu istorijskog razvoja i transformacija duž vremena

Visok nivo ekonomskog, društvenog i političkog razvoja grada Prizrena uticao je na izgradnju velikog broja trgovačkih zgrada, odnosno tržnica (*čaršija*) kao posebnog gradskog oblika koji se razvijao na raskršću važnih gradskih puteva. Za što kvalitetniju funkciju, zgrade za potrebe trgovine izgrađene su u blizini izvorišta vode, reke i u blizini važnih javnih zgrada i grupisane su ili postavljene na linearan način. One su obično bile dvoetažne, u prizemlju se odvijala trgovinska delatnost dok je gornji sprat služio kao radionica ili prostor za odmaranje. Čaršija je kao arhitektonska celina podeljena na dva tipa¹²:

Tip 1 – predstavlja čaršiju koja se obrazuje u grupi oko uglavnom verskih objekata i u slobodnom organskom obliku, koja je uključivala naselja Saračije (2), Arasta (1) i Sinan paša (5). Ono što je zajedničko za sve čaršije jeste da su bile grupisane oko džamija i nisu bile zatvorene već su bile otvorenog tipa. Jedini izuzetak bila je Arasta koja je bila zatvorena.

Naselje Saračije potiče od arapske reči serdžun koja znači sedlo¹³. U ovoj čaršiji su se uglavnom nalazili SEDLARI koji su prerađivale kožu i mešinu, pojaseve i druge vidove opreme za konje. Bilo je i KALAJDŽIJA koji su radili sudove za domaćinstvo, KOVAČI koji su izrađivali poljoprivredne alatke, NOŽARI koji su pravili noževe, čekiće¹⁴.

Arasta potiče iz persijskog jezika i znači pokriven a glavni razlog što je ova čaršija bila pokrivena bio je da se zaštiti od atmosferskih padavina i istovremeno od krađa. U njoj se nalazila 41 prodavnica i uveče je zatvarana iz bezbednosnih razloga. Ovo je bila najbogatija čaršija u Prizrenu i spaljivana je 2 puta dok je nestala nakon 1913¹⁵. U ovoj čaršiji se uglavnom prodavao porcelan, tekstil a bilo je i zanatlija kao što su jorgandžije, prodavci voća, krojači, čevabdžinice itd.

Sinan-pašina čaršija dobila je ovo ime pošto je pozicionirana oko Sinan-pašine džamije. U ovoj čaršiji je otvorena prva fotografska radnja, ali je bilo i prodavaca voća, tekstila, knjižara i obučara.

Tip 2 – obuhvata čaršije koje se razvijaju frontalno duž puta; Kovačka čaršija (4).

Kovačka čaršija prostirala se duž glavnog puta. Ovde su uglavnom bile skoncentrisane zanatlije koje su se bavile preradom gvožđa.

Nažalost, danas su neke od pomenutih čaršija kao što su Saračije, Arasta, jedan deo Kujundžijske čaršije u potpunosti uništene. Na ostale, iako nisu sačuvali svoju autentičnost (ovo se posebno odnosi na Kovačku čaršiju) se može naići u Istorijskom centru Prizrena. U Kujundžijskoj čaršiji su bili skoncentrisane zlatari i proizvođači makaza, u čaršiji Tabana su uglavnom bili skoncentrisani stolari. Kada govorimo o autentičnosti, najveću originalnost je očuvao centar i to Šadrvan gde su se trgovačke delatnosti obavljale u prizemlju i po spratovima. Međutim, nedostatak detaljnih – adekvatnih planova, društveno-političke okolnosti su i i dalje ugrožavaju očuvanje vrednosti i vizuelni užitak koji čaršija nudi.

12Ibid

13 Haskuka Esat, Ura, Čarshia dhe Lagjja Arasta 1999

14 Muhamed Shukriu, Prizreni I lashtë

15 Haskuka Esat, Ura, Čarshia dhe Lagjja Arasta 1999



Karta 3 Položaj čaršija u periodu od XVI-XVII veka

b) Mahale u kontekstu istorijskog razvoja i transformacija duž vremena

Mahale predstavljaju naselja / mesta za stanovanje koja su obuhvatala stambene zgrade, džamije, škole, prodavnice, česme i male trgovice. One su obrazovane shodno interesima stanovnika (da budu blizu izvora vode, česme, trgovinskih i verskih zgrada), razvoja mreže puteva i usled visokog kvaliteta zemljišta. Mahale su se razlikovale po svojoj veličini i imale su određene nazive.

Između mahala su postojale i i danas postoje razlike. Kod nekih je bilo evidentno prisustvo vode, druge su bile na padinama i stambene kuće su prilagodili terenu zajedno sa mrežom puteva koji su sa njima dobijali organski oblik. Još jedan faktor koji je uticao bio je i ekonomski status stanovnika.



Slika 10 Nekadašnji izgled Potkaljaje

U urbanističkoj strukturi su najveći uticaj imali jazovi koji su prolazili po kućama i iz tog razloga su neke mahale gušće naseljene i bliže izvorištima vode. Od reke Bistrice račvale su se četiri glavne grane koje su se širile po mahalama u obliku kanala, dopirući preko jazova i u kućna dvorišta. Nažalost, jazovi nisu očuvani i danas se mogu naći kao strukture očuvane po kućnim dvorištima.

Mahale su obično bile organskog oblika kao rezultat prirodnog razvoja. Prisustvo reke predstavlja još jedan značajan faktor koji je uticao na urbanistički razvoj Prizrena. Reka je uticala na sastav i funkciju većine okolnih zgrada.



Slika 11 Izgled mahala početkom XX veka

Mahale su dobijale svoja imena na osnovu arhitektonskih zgrada i i dan danas čuvaju svoja imena čak i nezvanično. Ekonomski i socijalni razvoj uticali su na promenu životnih trendova što se oslikalo ne samo na gradnju već i na transformaciju urbane strukture mahala.

Da bismo bolje shvatili mahale u nastavku, dajemo primer iz XIX veka. Najpoznatije mahale bile su: Atik mahala, Suzi Čelebi mahala, Arasta mahala, Ilijaz Kuka mahala, Mehmet Pasha mahala, Čatib Sinan mahala, Kurilla mahala, Maraš mahala, Myderiz Ali Efendi mahala, Sejdi Beg mahala, Sinan -pašina mahala, Potkaljaja¹⁶.

Karta u nastavku predstavlja mahale iz XIX veka i granicu Istorijskog centra Prizrena i može se primetiti koje mahale se nalaze unutar granice ICP.

¹⁶NIKOLIC Serafin, Prizren od Srednjeg Veka do Savremenog Doba – Urbanisticko – Arhitektonski Razvoj, [Prizren from the Middle Ages to the Modern Period – urban architectural development], Prizren: Grafika, 1998



Karta 4 Mahale u XIX veku

1.3.3. Urbanistička struktura Istorijskog centra na osnovu podele na zone, u skladu sa Planom konzervacije i razvoja Istorijskog centra Prizrena

Prizren je jedan od najstarijih gradova na Kosovu sa izvanrednom urbanističko-arhitektonskom strukturom i bogatim fondom nasleđa visoke materijalne i duhovne kulture, kreirane nastankom i neprekidnim raslojavanjem duž vekova. Tragovi materijalne kulture dokazuju da ovo nasleđe obuhvata period od praistorije, antičkog doba, srednjeg veka pa sve do savremene istorije i čini da Prizren ima poseban duh i arhitekturu, okarakterisanu isprepletanošću domaće kulture i uticaja kultura koje su donosili različiti trgovci i osvajači.

Plan konzervacije i razvoja Istorijske zone Prizrena usvojen je 2009. godine kao Urbanistički regulatorni plan. Ovaj plan vrši podelu Istorijskog centra u 8 jedinica¹⁷ koje naziva zonama. Zone unutar PKRIZP-a jesu: Zona tradicionalne tržnice (zona I), Zona tradicionalne tržnice (zona II), Zona rečne obale (zona III), Stanovanje/mešovita namena (zona VI), Zona trgovačkog puta (zona V), Stanovanje/mešovita namena (zona VI), Organska stambena zona (VII) i Stambena zona shodno aktuelnim građevinskim trendovima (zona VIII)

Za dalju analizu, u narednom poglavlju uzimamo u obzir podelu koja je izvršena Planom konzervacije i razvoja Istorijske zone Prizrena, koja je predstavljena u nastavku.

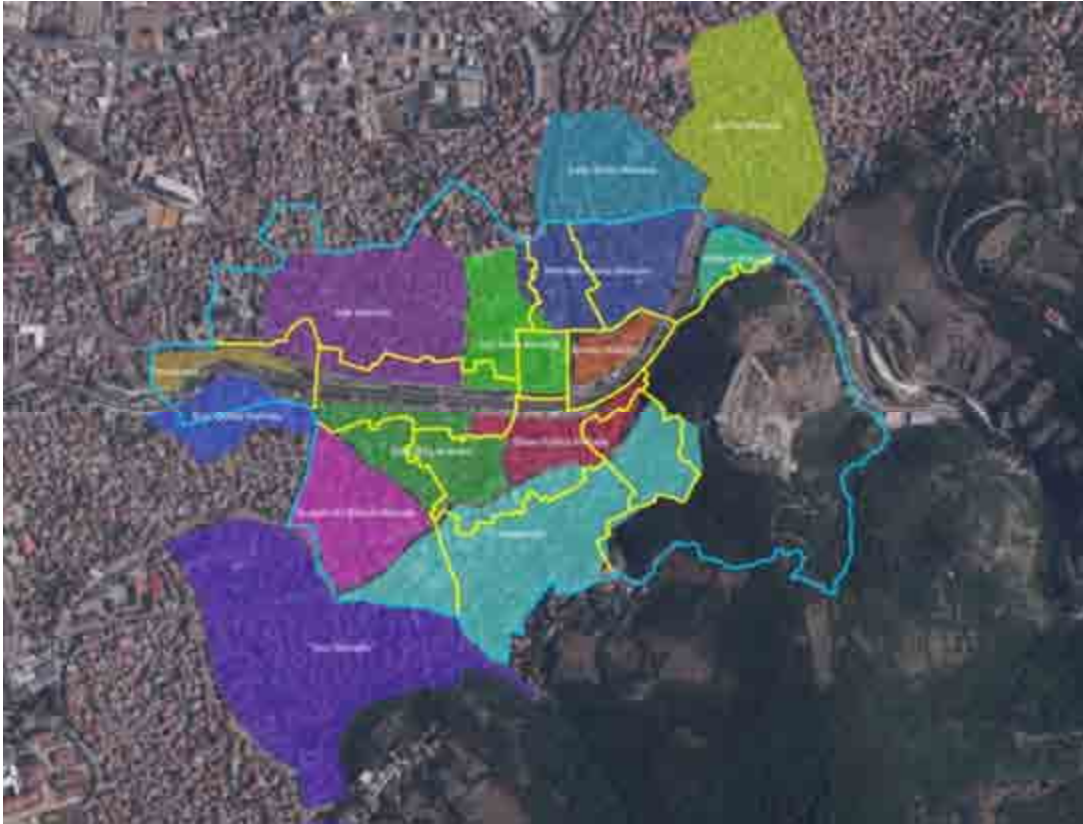
¹⁷ TOSKA Enes editor, Conservation and Development Plan for the Historic Zone of Prizren – Advantages and Challenges of Implementation, Prishtina: CHËB, 2011



Karta 5 Podela na zone u skladu sa Planom konzervacije i razvoja Istorijske zone Prizrena

Ako analiziramo podelu i nazive mahala iz XIX veka i Plan konzervacije i razvoja Istorijske zone Prizrena primećuje se da postoje razlike kako u imenu tako i u podeli, kao odraz dešavanja koja su se desila u centru duž godina. Karta koja sledi u nastavku pruža obe kategorije; mahale iz XIX veka i podelu na zone prema Planu za konzervaciju i razvoj Istorijske zone Prizrena i daje pregled gde se ove mahale nalaze danas i kojoj zoni pripadaju:

- Potkaljaja i Pantelija koja je bila jedna od najvećih mahala Planom konzervacije su podeljene u dva dela od kojih je jedna Potkaljaja a druga Organska stambena zona (zona VII).
- Sinan-pašina mahala i jedan deo Sejdi-begove mahale uključeni su u Zonu tradicionalne tržnice (zona I).
- Myderiz Ali Efendi mahala je uključena u Stambenu zonu shodno aktuelnim građevinskim trendovima (zona VIII).
- Jedan deo Atik mahale, Suzi Celebi i Saračijske mahale su uključeni u Zonu rečne obale (zona III), dok je preostali deo ušao u sastav Zone za stanovanje / mešovitu namenu (zona VI).
- Ilijaz Kuka mahala i jedan deo Memhmet-pašine mahale uključeni su u Zonu trgovačkog puta (zona V).
- Saračije i Arasta su uključene u Zonu tradicionalne tržnice (zona II); i
- Mehmet-pašina mahala, Maraš mahala u Zonu za stanovanje/mešovitu namenu (zona VI).



Karta 6 Granica i podela na zone u skladu sa Zakonom o Istorijskom centru Prizrena i mahale u XIX veku

Nazivi jedinica u Planu konzervacije vrlo su slabo poznati građanima Prizrena zbog čega se preporučuje da se ubuduće, pri izradi detaljnih regulatornih planova, uzmu u obzir zone koje imaju zajedničke karakteristike i da se vrate nazivi koji se koriste i dan danas u svakodnevnom životu od strane stanovnika ove zone. Ovom radnjom za kojom bi usledile i druge radnje fizičke i urbanističke intervencije, stvorili bi se uslovi za vraćanje identiteta i obnavljanje kolektivnog sećanja građana.

U nastavku ćemo obraditi mahale i čaršije u sklopu podela koje postoje u Planu konzervacije i razvoja Istorijske zone Prizrena, koje slede:

- 1.1 Prizrenska kaljaja (tvrđava);
- 1.2. Potkaljaja;
- 1.3. Stambena zona (sa organskom strukturom) – Pantelija;
- 1.4. Stambena zona sa građevinskim trendovima (Potok mahala, Papaz čaršija);
- 1.5. Zona tradicionalnih radnji – Šadrvan, Kujundžijsko, Sinan-pašina čaršija;
- 1.6. Zona rečne obale – Kej;
- 1.7. Zona zapad – Suzi Čelebi i Tabana;
- 1.8. Zona mešovite namene i stanovanja – Atik mahala;
- 1.9. Zona trgovačkog puta – Arasta mahala;
- 1.10. Zona trgovačkog puta – Saračije;
- 1.11. Zona trgovačkog puta – Kovačka mahala i ulica Adem Jashari;
- 1.12. Zona mešovite namene i stanovanja – Rahlin mahala;

1. Prizrenska tvrđava

Tvrđava se prostire na istoku Istorijškog centra Prizrena, pozicionirana je na vrhu u kupastom obliku, na najvišoj koti centra grada. Njena topografska pozicija, koja dominira nad gradom, poprilično privlačan prirodni pejzaž i dobro osmišljena arhitektonska konfiguracija, čine da ovaj lokalitet ima neosporive prirodne, naučne, istorijske i ekonomske vrednosti. Tvrđava je tretirana URP-om 2003-2013 kao deo posebnih kompleksa sa posebnim kulturnim vrednostima. Plan predlaže valorizaciju kompleksa i spomenika unutar njega i izradu detaljnih/regulatornih planova za ove komplekse.



Karta 7 Prizrenska tvrđava

Plan konzervacije i razvoja Istorijske zone Prizrena ne obrađuje zonu tvrđave pošto je ona van granica zone definisane ovim planom. Zakon BR. 04/L-066 o Istorijškom centru Prizrena shodno članu 7 koji govori o Zoni tvrđave, zabranjuje svaki vid građevinske i infrastrukturne delatnosti, sem onih koje se direktno odnose na konzervaciju, restauraciju, rekonstrukciju /obnovu i upravljanje ovom zonom.

Organizacija CHWB je izradila projekat tako da ovaj lokalitet ima mešoviti sastav sa stanovišta mogućnosti korišćenja u smislu da se deo gornjeg grada pretvori u sredinu za organizovanje različitih kulturnih događaja. Korišćena je terenska konfiguracija da se napravi fleksibilan oblik amfiteatra, koja bi omogućila prikazivanje različitih nastupa kao što su koncerti, filmovi ili šta već. Rađeno je na infrastrukturi; izgrađene su sanitarne prostorije za posetioce. Takođe, još jedan veoma važan element kojim se ovaj projekat bavi jeste pristup za sve; pristup i za lica sa posebnim potrebama¹⁸.

Signalizacija kao važan element mora biti prisutna shodno svetskim standardima i istovremeno unifikovana u svim drugim zonama.



Slika 12 Istorijska slika prizrenske tvrđave

18 HALITI Senat, CHWB, <https://xk.usembassy.gov/sq/kalaja-e-prizrenit/>

2. Potkaljaja (zona IV) – Varoš mahala

Prostire se u istočnom delu Istorijeskog centra i svojim organskim oblikom, gradnjom u obliku amfiteatra sa stambenim zgradama, je vidljiva u celom gradu. Sa upečatljivim stambenim elementima ona je pružila poseban izgled gradu ali je nažalost izgubila svoju autentičnost. Oblik amfiteatra joj je obezbedio da svaka kuća gleda ka gradu, da ima svetla i da je dovoljno izolovana¹⁹ Uzajamno poštovanje među susedima ne samo u ovoj zoni već i u celom gradu, poslužilo je kao dokaz visoke građevinske etike.



Po završetku poslednjeg rata (1999) i martovskih nemira 2004. godine oblast Potkaljaje je oštećena. Ovom prilikom, Vlada Kosova je u saradnji sa međunarodnim organizacijama obrazovala Komisiju za rekonstrukciju i primenu (KRP) čiji je zadatak bio da proceni i da nakon toga sanira pričinjenu štetu.

2005. godine Komisija za rekonstrukciju i primenu (KRP) procenjuje štetu i sprovodi projekte rekonstrukcije spomenika i oštećenih stambenih struktura. Zona Potkaljaje zajedno sa Pantelijom i Potok-malom jesu kompleksi koji se nalaze na Listi kulturne baštine pod privremenom zaštitom. Potkaljaja kao zona i dalje nosi tragove drevnih vremena ali intervencije koje su načinjene duž vremena nisu bile u skladu sa kriterijumima koji proizilaze iz URP i Plana konzervacije i razvoja Istorijske zone Prizrena što je uticalo na to da se umanjni njen drevni karakter. Plan konzervacije i razvoja Istorijske zone Prizrena navodi četiri kriterijuma koji predstavljaju osnovu da se zaštiti slika ove zone: karakteristike obima, karakteristike detalja i ornamenata i karakteristike uličnog izgleda a svaki kriterijum sadrži parametre koji moraju da se ispoštuju tokom različitih intervencija. Ukoliko analiziramo zonu Potkaljaje sa aspekta ispunjenosti kriterijuma, kao što su: odnos između zgrada, odnos između izgrađenih i slobodnih površina ne treba da prekorači 50% iskorišćenost parcele, visina ne treba da premaši 1 do 2 sprata, krovovi na dve ili četiri vode, fasadni materijali koji moraju da budu od opeke i prozori i vrata od drveta, korišćenje svetlih boja, kaldrmisan put, prisustvo zelenila u zoni, vidi se da poštovanje kriterijuma nije na zadovoljavajućem nivou. Prisustvo zgrada u suprotnosti sa gorenavedenim kriterijumima uticalo je na uništenje urbanističke strukture što je doprinelo negativnoj slici zone.

Pokretljivost i lak pristup objektima još jedan je važan elemenat koji utiče na kvalitet života. Prisustvo organskog modela puteva je još uvek očigledno. U nekim delovima zone, otežan je pristup. Iz tog razloga neophodno je asfaltirati sve puteve unutar zone, ne zanemarujući i rasvetu koja treba da bude u skladu sa arhitekturom zone. U zoni se nailazi na nekoliko vrsta znakova koji nisu unifikovani što predstavlja još jedan elemenat koji ne doprinosi pozitivno njenom ugledu.

¹⁹ NIKOLIC Serafin, Prizren od Srednjeg Veka do Savremenog Doba – Urbanisticko – Arhitektonski Razvoj, [Prizren from the Middle Ages to the Modern Period – urban architectural development], Prizren: Grafika, 1998



Slika 13 Istorijaska slika Potkaljaje koja datira iz polovine XX veka

3. Organska stambena zona (zona VII) - Pantelija

Prostire se u jugoistočnom delu Istorijaskog centra i nastavak je Potkaljaje sa karakteristikama kosog terena i gusto je naseljena. Zgrade su uglavnom dvoetažne i troetažne i nisu istaknute nekom osobenom arhitekturom. Kos teren koji je omogućio da svaka kuća ima dovoljno svetla za sada je izgubljena vrednost usled visoke, nekontrolisane gradnje. Može se smatrati da ova zona nije nimalo očuvala svoju staru urbanističku strukturu a još manje aspekt života u zajednici.



Karta 9 Organska stambena zona – Pantelija



Slika 14 Istorijska fotografija Pantelije

Organska stambena zona se kao kompleks nalazi na Listi kulturne baštine pod privremenom zaštitom.

Plan konzervacije i razvoja Istorijske zone Prizrena određuje kriterijume obima, veličine zgrada koje ne smeju da prekorače 50% parcele, maksimalan broj od 2 sprata, krovove na dve ili četiri vode, vrata i prozori moraju biti dimenzija tradicionalnih otvora, mora biti prisutno zelenilo i koristiti bele i svetle boje. PKRIZP predlaže očuvanje tradicionalnog modela i korišćenje kaldrme sa prirodnim kamenom a u hitnim slučajevima treba predvideti uređivanje uslužnih puteva. Sadašnja situacija nije u skladu sa gorepomenutim kriterijumima. Danas u ovoj zoni ili u Panteliji srazmera zgrada-dvorište je velika i ne pruža dovoljan prostor za stvaranje unutrašnjih dvorišta sa zelenilom, broj spratova je veliki i različiti, elementi i materijali fasade nisu u skladu sa tradicionalnom arhitekturom zbog čega imamo nekonzistentan izgled koji se oslikava na sliku i strukturu. Očuvan je organski model puteva izuzev korišćenog materijala imajući u vidu da se na nekoliko mesta nailazi na betonske kocke a negde na kamenje. Ukoliko se uzmu u obzir kriterijumi koji je trebalo da budu primenjeni tokom različitih faza razvoja, onda je jasno da u stvarnosti imamo drugačiju situaciju, izgled i siluetu koji su daleko od onoga kako su izgledali u prošlosti. Sadašnja situacija ne doprinosi očuvanju originalnosti i ambijentalne vrednosti zone. U onim delovima u kojima je kosina terena velika, korisno je predvideti korišćenje stepenica kako bi se olakšala pokretljivost. U ovoj zoni nije korišćena signalizacija. Postoji prostor da se poboljša rasveta i da bude u skladu sa tradicionalnom arhitekturom.



Slika 15. Sadašnji izgled Organske stambene zone - Pantelija

4. Stambena zona sa aktuelnim trendovima gradnje (zona VIII) Papaz čaršija

Prostire se u jugozapadnom delu centra i nadovezuje se na Panteliju i nastavlja se ka centru sve do granice sa rečnom obalom. U sebi sadrži veliki broj visokih zgrada različitog broja spratova počevši od jednospratnica pa do četvorospratnica. Kao zona ne ističe se istinskom arhitekturom i nekadašnjom urbanističkom strukturom. Prema osnovnim kriterijumima koje propisuje PKRIZP ciljevi treba da budu povezani sa prodavnicama u prizemlju, iskorišćenost parcele ne sme da prekorači 60%, visina 2 do 3 sprata,



Karta 10 Stambena zona shodno aktuelnim građevinskim trendovima / Papaz čaršija

Ne dozvoljava se bašta sa prednje strane objekta, otvori treba da budu tradicionalnih dimenzija, prozori od drveta, krovovi na dve ili četiri vode, boja bela ili svetla, od materijala asfalt treba da se koristi za puteve a kamen za trotoare. Kao posledica nepoštovanja gorepomenutih kriterijuma, nastala je haotična situacija. U silueti ove zone dominira katolička crkva kojoj su vizure isprekidane usled visokospratnica. Slika koja se stvara ne pruža vizuelni užitek usled šarenila kako na ulazu, tako i kada govorimo o fasadnim materijalima, visini objekata, boji i materijalu korišćenom za trotoar. Na kolovozima je identifikovan i problem bezbednosti pešaka za šta je PKRIZP predložio da se obezbede. Usled velike gustine zone, primetan je nedostatak zelenih

površina. Iako zona obuhvata nekoliko važnih zgrada, ono što nedostaje je signalizacija i istinsko informisanje.



Slika 15 Brod crkve, pre i posle



Slika 16 Džamija Ilijas Kukla i mahala pre i posle

5. Zona tradicionalne tržnice (zona I) – Čaršija Šadrvan, Kujundžijsko i Sinan-paša

Graniči se sa zonom Potkaljaje i Papaz čaršije na jugu i sa obalom Bistrice na severu. Zona koja čini jezgro današnjeg grada Prizrena obuhvata česmu kod Šadrvana, odakle i trg dobija svoje ime i povećava slavu grada. U okolini i bočno se nalazi niz objekata drevne kulturne vrednosti. Ono što je osobeno za ove čaršije jeste organski redosled objekata oko Šadrvana.



Karta 11 Zona tradicionalne tržnice/ Čaršija Šadrvan, Kujundžijsko i Sinan-paša

Drumska mreža sa malim jedinicama prodavnica koncentrisanih u zavisnosti od vrste zanata čini izvanrednu arhitektonsko-urbanističku aglomeraciju. Do kasno je bila ekonomski centar celog grada, a danas predstavlja značajnu lokaciju sa dobrim ekonomskim i turističkim mogućnostima.

Sastavni elementi koji čine sliku ove zone jesu originalne veličine, visina objekata nije tretirana u potpunosti ali ako napravimo uporedbu sa drugim zonama u Istorijском centru, Zona

tradicionalne tržnice pruža najveći vizuelni užitek. Oba plana, URP i PKRIZP predlažu da se zona očuva i da se ponovo ožive tradicionalni zanati i da se pored njih integrišu i nove delatnosti kao faktor koji će podstaći da život u ovoj zoni oživi. Iako PKRIZP predviđa da ova zona bude pešačka, i dalje je primetan promet vozila i parkiranje van dozvoljenog vremena. Signalizacija postavljena u ovoj zoni u nekim slučajevima smeta vizuru. Korišćenje granitnih kocki na trgu Šadrvan i drugih vrsta na nekim površinama i trotoarima još jedna je pojava na koju se nailazi i koja treba da se reši usklađivanjem sa kriterijumima koji proizilaze iz PKRIZP.

Element koji nije ništa manje važan jeste urbanistička opremljenost i rasveta koja se može primetiti takođe u nekoliko oblika. PKRIZP predviđa da svi elementi koji čine sliku jednog objekta budu u skladu sa tradicionalnom arhitekturom Prizrena. Zona nudi mogućnosti da se povećaju zelene površine koje mogu koristiti građani i posetioци.



Slika 18 Trg Šadrvan pre i posle

6. Zona rečne obale (zona III) - Kej

Prostire se u centralnom delu Istorijškog centra. Ono što je njena karakteristika jeste da je podeljena osom istok – zapad rekom Bistrica i putem koji je deli na dve strane od kojih je jedna obeležena kolektivnim 4-spratnim stambenim objektima a druga niskoetažnim stambenim zgradama. Njen povezujući položaj uticao je na to da se u prizemlju ovih objekata obavlja privredna delatnost sa obe strane reke.



Karta 12 Zona rečne obale - Kej

Ova zona prisustvom Bistrice, mostova logičnih udaljenosti koji spajaju dve obale predstavlja izvanredno prirodno i ambijentalno nasleđe i pruža mogućnost da se ova površina zaštiti intervencijama i da istinskom prezentacijom postane atrakcija za posetioce. Međutim, u desnom

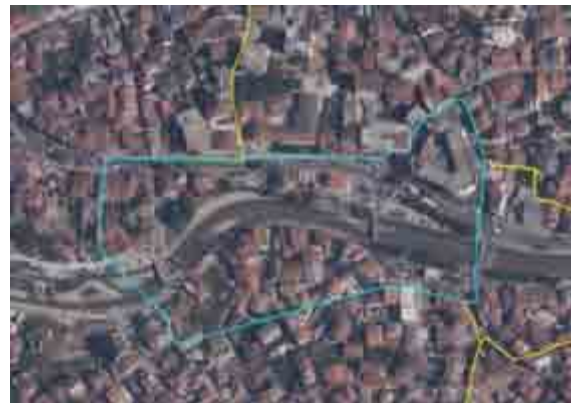
delu koji se graniči sa rekom, može se primetiti dinamična silueta koja ne oslikava tradicionalnu arhitekturu. Oba plana, URP i PKRIZP određuju kriterijume za zaštitu a ono što se vidi je rezultat nekontrolisanog razvoja. Korišćenje materijala, boja u suprotnosti sa kriterijumima iz PKRIZP stvorili su zonu koja ne oslikava ambijentalne vrednosti i sliku koja ne pruža vizuelni užitak. Širenje zelenih površina povećalo bi kvalitet života građana. Rasveta i signalizacija zapravo su dva elementa koja treba da budu prisutna i da odgovore na tražene kriterijume. Povećanje urbanističke opremljenosti povećalo bi mogućnost postojanja slobodnih površina koje bi se koristile za druženje građana.



Slika 19 Kameni most pre i posle

7. Suzi Çelebi mahala i Tabana

Suzi Çelebi mahala i kompleks Tabane nalaze se na zapadu Istorijaskog centra Prizrena. Tabana se prostire na severnoj obali Bistrice između Ahmet-bejove džamije, Suzi džamije i zgrade Beledije. Naselje Tabana nosi ovaj naziv jer se tu prerađivala koža u svim procesima: pranje, sušenje, bojenje itd.



Karta 13 Suzi Çelebi mahala i Tabana

Nakon poplava 1979, Tabana je skoro u potpunosti uništena i izgubila je svoj karakterističan izgled, tako da su ostali samo mlin i skladište kože. Tabana se u URP tretira u drugoj zoni zaštite, koja predlaže integrisanje zone u savremene tokove, poštovanjem i utvrđivanjem urbanističko-arhitektonske i ambijentalne vrednosti Tabane. PKRIZP se ne bavi istom imajući u vidu da potpada van utvrđene granice. Međutim, Tabana je Zakonom br. 04L-66 o Istorijaskom centru Prizrena uključena unutar granica zaštite. Iako nevidljivo, prisustvo reke Bistrice kao prirodnog elementa koji deli na pola ovu zonu, zapravo podiže njenu prirodnu i ambijentalnu vrednost.

Savremenim metodama planiranja integrisanja reke unutar zone poboljšaće se slika grada. U nekim delovima će se pružiti mogućnost povećavanja zelenih površina koje se mogu pretvoriti u mesta za druženje mladih. Odgovarajuća upotreba rasvete, odgovarajuća urbanistička opremljenost, boje koje su u skladu sa tradicionalnom arhitekturom, samo su uslovi koji još više podižu ambijentalnu vrednost ove zone.



Slika 20 Slika poplava iz 1979.

8. Zona za stanovanje/mešovitu namenu (zona VI) - Atik mahala

Prostire se u severozapadnom delu Istorijskog centra i ima veliki broj stambenih zgrada. Ova gusta zona sadrži spomenike i mali broj objekata koji su očuvali svoju vrednost. Nekontrolisani razvoj ugušio je niz zgrada visoke vrednosti po kulturno nasleđe.



Karta 14 Stanovanje/mešovita namena - Atik mahala

Iako PKRIZP propisuje jasne kriterijume za razvoj, iskorišćenost ne sme da prekorači 60%, maksimalna visina treba da bude 3 sprata, otvori treba da odgovaraju tradicionalnoj arhitekturi, prozori od drveta, treba koristiti belu ili svetlu boju, primećuje se da su ovi kriterijumi ispoštovani vrlo malo. Razvoj u suprotnosti sa navedenim kriterijumima stvorio je sliku koja ne pruža vizuelni užitak. Uske ulice, trotoari zakrčeni parkiranim automobilima, nadzemna električna mreža još više su doveli do gubitka ambijentalne vrednosti ove zone. Pošto su putevi u zoni prohodni za vozila, bezbednost pešaka je od presudne važnosti a uređivanje saobraćaja pitanje koje treba razmotriti ubuduće. Zelenih površina skoro i da nema. Primena savremenih metoda planiranja kao i regeneracija pružiće mogućnosti da se donekle poboljša slika zone.



Slika 21 Atik mahala, pre i posle

9. Zona tradicionalne tržnice (zona II) - Saračije

Prostire se u centralnom delu Istorijškog centra, i povezana je sa zonom za stanovanje / mešovitu namenu (zona VI). U ovoj zoni dominira Sarač džamija i kompleks Alveti tekije. U različitim razvojnim periodima, zona je pretrpela transformacije koje su uticale na promenu njene urbanističke funkcije i strukture.



*Karta 15
Zona tradicionalne tržnice / Saračije*

I pored činjenice da URP i PKRIZP predlažu očuvanje i predstavljanje urbanističko-arhitektonskih vrednosti, ova zona je u vrlo malom stepenu očuvala svoju originalnost. Nakon 1999. godine zona je ugušena automobilima i služila je kao mesto za parkiranje. Oživljavanje zanata, preduzeća bilo je nemoguće usled slabog prometa ljudi u istoj.

Istraživanjem koje je sproveo UN-Habitat su identifikovani problemi. Imajući u vidu situaciju u zoni, u saradnji sa SO Prizren i UN-Habitatom odlučeno je da se poboljša situacija u ovoj zoni. Primena učesničkog i sveobuhvatnog procesa i metodologija rada imali su za posledicu da je "vlasništvo" dato građanima Prizrena. Vraćanjem nekolicine urbanih elemenata vratila se izgubljena živahnost u Kovačkoj ulici. Ovaj projekat može poslužiti kao model u kome se kolovoz

pretvara u pešačku zonu, dok druga ulica omogućava saobraćanje ograničenom brzinom. Uz poboljšanu rasvetu, podzemnu električnu mrežu, materijale korišćene za ulicu, imamo mnogo napredniju sliku. Korišćenje signalizacije koja nije istinska, kako u svim drugim zonama tako i u ovoj ostaje izazov na koji treba odgovoriti.



Slika 22 Kovačka ulica, pre i posle

10. Zona tradicionalne tržnice (zona II) - Arasta mahala

Prostire se u severoistočnom delu Istorijeskog centra, i sem minareta džamije, ona je u potpunosti izgubila svoju autentičnost. Danas ova mahala sadrži u sebi višespratnice izgrađene u drugoj polovini XX veka koje dominiraju siluetom grada i prekidaju vizure iz različitih delova grada. Zona obuhvata i trg na kome se odvijaju komercijalne delatnosti i arheološko nalazište za koje istraživanje još uvek nije privedeno kraju.



Karta 16 Zona tradicionalne tržnice - Arasta mahala

Iako arheološka nalazišta predstavljaju resurs koji se može koristiti kao turistička atrakcija, ona su izložena uništenju atmosferskim uslovima i faktorom čovek. Kako bi preživela, potrebna je prikladna zaštita i istinsko upravljanje. Prisustvo reke Bistrice i položaj koji pruža povezanost sa drugim zonama kao što je zona Šadrvana i Maraša još više povećavaju njenu ambijentalnu i

prirodnu vrednost. Da bi se ova zona još više oživela, realizovan je projekat trga "Prizrenske lige" time što je ulica kojom su saobraćali automobili pretvorena u pešačku zonu.

Slika zone prepliće različite istorijske periode koji su ostavili svoj trag u urbanističkoj strukturi, počevši od arheološkog nalazišta, minareta džamije Arasta iz osmanlijskog perioda i zgrade iz socijalističkih vremena.



Slika 23 Arasta mahala, pre i posle

11. Zona trgovačkog puta (zona V) – Kovačka čaršija

Prostire se u severnom delu Istorijaskog centra i sačinjena je od celine zgrada komercijalne prirode sa obe strane glavnog puta (koji povezuje centar sa severnim delom grada i priključak na auto-put). U ovim dvospratnim zgradama obavlja se trgovačka delatnost.



Karta 17 Zona trgovačkog puta – Kovačka čaršija

Ova zona je duž godina pretrpela vidljivu transformaciju kako u smislu spratova, materijala koji su uticali na njenu strukturu i opštu sliku. I pored činjenice da PKRIZP predviđa tačne kriterijume koje treba primeniti tokom gradnje, sadašnja situacija svedoči o situaciji koja je u suprotnosti sa predlozima koji proizilaze iz plana. U okviru njegove slike, vidimo prisustvo raznovrsnih elemenata na fasadi koji svedoče o nekontrolisanom razvoju.

Zona je podeljena na pola glavnom ulicom kojom saobraćaju motorna vozila i time umanjuju bezbednost pešaka. Duž zone imamo i prisustvo ilegalnih parkinga, što je negativna pojava na koju treba odgovoriti.



Slika 25 Slike iz Kovačke mahale

12. Zona za stanovanje/mešovitu namenu (zona VI) – Ralin mahala

Prostire se u severoistočnom delu duž zone Arasta i podeljena je na dva dela; deo duž reke koji se inače zove Maraš povezan je sa rekreativnim prostorom kao i površina duž puta koji se graniči sa Zonom trgovačkog puta. Deo duž puta sadrži veliki broj novih objekata; dvospratne i trospratne sa različitim elementima fasade i različitim visina.



Karta 18 Zone za stanovanje/mešovitu namenu/ Ralin mahala

Prisustvo reke Bistrice još više povećava svežinu u ovoj zoni i istovremeno povezuje ambijentalne i prirodne vrednosti. Model uskih ulica je očuvan međutim urbanistička morfologija je pretrpela promene duž razvoja. Nivo glavnog puta bio je na istoj koti sa nivoom reke, međutim tokom izgradnje puta za Tetovo, ovaj nivo je podignut još više što je uticalo i na promenu slike ove zone. Prisustvo malog broja zgrada od vrednosti ne doprinosi puno urbanističkoj strukturi imajući u vidu da nedostaju jazovi koji su prolazili po dvorištima kuća, nedostaje i prisustvo nekadašnjeg zelenila. Ukoliko preispitamo kriterijume koje propisuje PKRIZP u vezi sa maksimalnom visinom do tri sprata, iskorišćenošću do 60% građevinske površine, prozora od drveta i sa tradicionalnim oblikom i uporedimo postojeću situaciju u zoni, možemo zaključiti da imamo nekontrolisan razvoj ali svakako imamo bolju situaciju u poređenju sa drugim zonama.

Promet automobila po uličicama, uzani trotoari uzurpirani parkiranim automobilima otežavaju pokretljivost pešaka a istovremeno njihova sigurnost nije na zadovoljavajućem nivou. Postojeća rasveta ima prostora za poboljšanje, kako bi se prilagodila arhitekturi zone. Prisustvo neunifikovane signalizacije na zgradama od vrednosti stvara celinu koja ne nudi veći vizuelni užitak.

Kao što je to slučaj u drugim zonama, i u ovoj zoni treba zaštititi i predstaviti kulturne, istorijske i prirodne vrednosti i integrisati ih u sve oblasti razvojnih strategija koje unapređuju turistički i ekonomski razvoj.



Slika 26 Ralin mahala, pre i posle

Zaključak

Na osnovu činjenica koje su pomenute u ovom poglavlju shvatamo da Prizren kao antički grad sa viševekovnim razvojem čini sastavni deo gradova kroz koje prolazi reka Bistrica, a koja čini njegovu posebnu prirodnu vrednost. Sa obe strane reke prostiru se urbanističke i arhitektonske strukture koje obrazuju sliku grada. U silueti grada dominira stara tvrđava koja nažalost danas ne može da se vidi sa svih strana zbog isprekidanosti vizure visokom gradnjom.

Možemo zaključiti da je tokom različitih razvojnih etapa Istorijiski centar Prizrena pretvoren i izgubio svoju nekadašnju vrednost. Kao sastavni deo urbanističke strukture, postojale su stambene kuće sa ograđenim dvorištima i bašte pune zelenila sa vodom-jazom na koje danas ne možemo naići. Na kosinama, kuće su organizovano u obliku "amfiteatra" ali sa tendencijom da se omogući pravo na vizuru i dovoljnu izolaciju. Ova vrednost već je izgubljena usled visoke i nekontrolisane gradnje u velikom broju zona.

Istorijiski centar i dan danas obuhvata zone organskog oblika (koje su bile prirodno obrazovane) koje se graniče sa uzanim ulicama međutim njihova morfološka struktura je pretrpela vidljivu transformaciju izgradnjom visokih stambenih objekata, hotela Theranda, izgradnjom višespratnica, neadekvatnim korišćenjem materijala za asfaltiranje puteva, neadekvatnom signalizacijom, neunifikovanom rasvetom, gubitkom zelenih površina, neadekvatnom javnom umetnošću, spomenicima itd. I pored radnji koje nisu bile u skladu sa urbanističkim i arhitektonskim karakterom zbog kojih je Prizren cenjen i imajući u vidu kriterijume koje propisuju URP, PKRIZP i postojeći zakoni, i dalje postoji mogućnost poboljšanja slike. Primena savremenih metoda planiranja u vidu urbanističke regeneracije može doprineti da se poveća ambijentalna vrednost i poboljša slika. Imajući u vidu činjenicu da su zone opterećene automobilima koji otežavaju kretanje, ubuduće treba urediti način saobraćanja automobila. Da bi se podigao nivo bezbednosti pešaka, treba razmotriti mogućnost da se kolovozi pretvore u ulice za pešake i bicikliste (zatvaranje ulica za motorna vozila predviđa PKRIZP). Odgovarajuća urbanistička opremljenost, unifikovana signalizacija u skladu sa standardima, rasveta u skladu sa tradicionalnom arhitekturom, faktori su koji doprinesu poboljšanju slike. Pošto je zaštita kulturnog nasleđa u sklopu koncepta grada jedan od osnovnih elemenata, ovaj plan će predložiti konkretne radnje koje imaju za cilj da zaštite i promovišu Istorijiski centar Prizrena, kako bi poslužio kao preimućstvo za njegov turistički i ekonomski razvoj.

1.4

Zainteresovane strane i inkluzija u procesu



1.4 STRANE OD INTERESA I UKLJUČENOST U PROCES

Jedan od prvih zadataka nadležnog tima za izradu Plana upravljanja za Istarski centar Prizren je bio identifikacija stranaka od interesa i njihovo učešće sa kojima će zajedno raditi kroz različite faze procesa. Ova aktivnost je zahtevala uključenost velikog broja individua, institucija i organizacija od različitih stranaka od interesa koje su direktno ili indirektno povezane sa Istarskim centrom Prizren.

Analiza učesnika je načinjena u skladu sa tematskim oblastima i bila je dinamičan proces koji je pomogao pri identifikaciji legitimiteta, interesa i uloge svakog učesnika u procesu izrade ovog plana. Posebna pažnja je data uključivanju osetljivih grupa kao što su žene/devojke, starima, manjinskim zajednicama i grupi sa posebnim potrebama.

Uključivanje stranaka u proces je zahtevalo i ispunjavanje nekoliko važnih kriterijuma, kao što sledi:

- Partnerstvo; koristeći pristup partnerstva učesnika koji treba da rade zajedno,
- Liderstvo; na način koji prevazilazi izazove i da osigura da rezultati u radu učesnika imaju liderske karakter,
- Kontinuitet; je ključan kod partnerstva liderstvo na način koji osigurava dugoročnu strategiju,
- Podela vizije; vizija treba da bude podeljena i usklađena sa širom grupom učesnika,
- Implementacija aktivnosti; učesnici treba da osiguraju sprovođenje aktivnosti koje proizilaze iz ovog plana.

Kako bi izrada Plana upravljanja za Istarski centar Prizren bila sveobuhvatna, identifikovan je veliki broj stranaka od interesa i njihova uloga u institucijama/organizacijama.



Fotografija 1. Prizor sa konsultativnog sastanka sa različitim interesnim grupama

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju

1. STRANKE OD INTERESA ZA PROCES PUICP-a	
Stranke od interesa	Uloga i mandat
CENTRALNI NIVO	
Ministarstvo kulture, omladine i sporta	Centralna institucija koja se bavi izradom politika i strategija za zaštitu kulturnog nasleđa. Centralna institucija za čuvanje i upravljanje spomenicima kulturnog nasleđa Kosova.
Regionalni centar za kulturno nasleđe Prizren	Institucija podređena Ministarstvu kulture, omladine i sporta i nadležna za čuvanje, restauraciju i upravljanje kulturnim nasleđem opštine i Prizrenskog regiona.
Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja	Mandat Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja je određen uredbom UNMIK-a Br.2002/5 i 2005/15. U okviru ovih uredbi odgovornosti se tiču kreiranja i sprovođenja zakonodavstva za opšte upravljanje u oblasti Životne sredine, voda, prostornog planiranja i stanogradnje ¹ , MŽSPP je inicijator Zakona o Istorijskom centru Prizren, koji je usvojen 2012.
Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije	MONT je stvoren uredbom UNMIK-a Br.2001/19 (izmenjenom Uredbom Br.2005/15 o Izvršnom ogranku privremenih institucija samoupravljanja na Kosovu) za izvršavanje funkcija u oblasti obrazovanja i nauke. Prema ovim uredbama, MONT je nadležan za: - Politike i zakonodavstvo obrazovanja uopšte, uključujući i visoko obrazovanje kao i tokom celog života, - Istraživanje i razvoj, - Biblioteke ²
Ministarstvo trgovine i industrije	Institucija nadležna za sakupljanje, prerađivanje i analizu statističkih podataka o tržištu Kosova sa ciljem poboljšanja trenutnog tržišta poboljšavanja trenutnog tržišta, alokacijom novih pokazatelja, sklapanjem trgovinskih sporazuma sa EU i trećim zemljama, putem osiguravanja postojanja slobodnog tržišta gde je prilikom svake evidencije štetnog

¹ [https://sq.ëikipedia.org/ëiki/Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapsinor e Kosov%C3%ABs](https://sq.ëikipedia.org/ëiki/Ministria_e_Mjedisit_dhe_Planifikimit_Hapsinor_e_Kosov%C3%ABs)

² <https://map.rks-gov.net/getattachment/11b68209-82c1-467d-82e1-8ecf2aa4fe73/Ministria-e-Arsimit,-Shkences-dhe-Teknologjise.aspx>

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN

Nacrt za javnu konsultaciju

	ponašanja od strane različitih kompanija koje dolaze iz trećih zemalja. U okviru ovog ministarstva radi i Odeljenje industrije / Turistička divizija.
Savet Kosova za kulturno nasleđe	Savet Kosova za kulturno nasleđe – SKKN je nezavisna agencija osnovana u skladu sa članom 142 Ustava Republike Kosovo. SKKN ima mandat procene i objavljivanja kulturnog nasleđa u trajnoj zaštiti kao i druge zadatke u skladu sa Zakonom o Kulturnom nasleđu br.02/L-88, Zakonu o posebno zaštićenim zonama br.03/L-039, Zakon o istorijskom centru Prizrena br.04/L-066, sopstvenih podzakonskih akata i drugih akata na snazi.
Institut Kosova za spomenike	Je institucija podređena Ministarstvu kulture, omladine i sporta, nadležna za čuvanje, restauraciju i upravljanje kulturnim nasleđem na nivou zemlje.
Arheološki institut Kosova	Je institucija podređena Ministarstvu kulture, omladine i sporta, nadležna za čuvanje i upravljanje arheološkim nasleđem na Kosovu.
Savet za sprovođenje i nadgledanje (SSN)	Organ koji je određen prema Zakonu o posebno zaštićenim zonama br.03/L-039/2008. Ima za zadatak da nadgleda sprovođenje zakonskih odredbi Republike Kosovo u vezi sa zaštitom verskog i kulturnog nasleđa Srba na Kosovu, uključujući posebno odredbe Zakona o posebno zaštićenim zonama, Istorijski centar Prizren i selo Velika Hoča.
LOKALNI NIVO	
Opština Prizren	Lokalna institucija nadležna za upravljanje i razvoj grada uopšte, uključujući i Istorijski centar Prizren.
Osnovno tužilaštvo u Prizrenu	Krivično nadležna institucija
Savet za kulturno nasleđe za istorijski centar Prizren	Osnovan od strane Skupštine opštine Prizren i ima savetodavnu ulogu u vezi sa aktivnostima koje se razvijaju u Istorijskom centru Prizren za čuvanje njegovog kulturnog nasleđa.
Savet islamske zajednice Prizrena	Predstavnici islamske verske zajednice koji žive u Prizrenu.

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju

	Vlasnici određenog broja spomenika koji se nalaze u ICP-u. Podizanje verske svesti Obrazovanje
Srpska pravoslavna crkva	Predstavnici pravoslavne verske zajednice koji žive u Prizrenu. Vlasnici određenog broja spomenika koji se nalaze u ICP-u. Podizanje verske svesti Obrazovanje
Apostolska administracija Kosova-Parohija Prizrena	Vlasnici religioznog kompleksa unutar ICP-a koja je na spisku zaštite i jedan broj objekata unutar ICP-a Podizanje verske svesti Obrazovanje
Protestantska Jevanđelistička crkva u Prizrenu	Predstavnici protestantske verske zajednice koji žive u Prizrenu
Udruženje Jevreja u Prizrenu	Predstavnici jevrejske verske zajednice koji žive u Prizrenu
MEĐUNARODNI PREDSTAVNICI	
Kancelarija Evropske unije na Kosovu	Kancelarija EU igra ključnu ulogu u sprovođenju značajne institucionalne i finansijske pomoći EU za Kosovo. EUSR pruža savete i podršku Vladi Kosova u političkom procesu; osigurava opštu koordinaciju prisustva EU na Kosovu; i doprinosi razvoju i konsolidaciji poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda na Kosovu. Kancelarija radi pod autoritetom Visoke predstavnice za spoljnu saradnju i bezbednosne politike ³
OSBE	Vodeća uloga u svim pitanjima koja se tiču izgradnje institucija i demokratije, kao i ljudskih prava na Kosovu. Misija je fokusirana svojim radom na oblast zaštite i promovisanja ljudskih prava i zajednica; polne zajednice i učešća građana, Policija Kosova i javne administracije; kao i pružanje podrške u pitanjima izbora ⁴

³https://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/7629/për-zyren-e-be-së-në-kosovëppbe_sq

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju

UNESCO	UNESCO (Obrazovno, naučna i kulturna organizacija Ujedinjenih nacija) je nadležna za koordinaciju i međunarodnu saradnju u obrazovanju, nauci, kulturi i komunikaciji ⁵
Europa Nostra	Je federacija pan-evropskih NVO-a nasleđa, koja podržava širok spektar javnih organa, kompanija, privatnih ali i pojedince. Pokriva 42 evropske države u Evropi i 5 zemalja van kontinenta, u pitanju je mreža predstavnika koja radi u ovoj oblasti i u oblasti nasleđa u Evropi ⁶
Ambasada SAD-a	Održava i razvija odnose između SAD-a i Kosova
Ambasada Velike Britanije	Održava i razvija odnose između Ujedinjenog Kraljevstva i Kosova
Ambasada Turske	Održava i razvija odnose između Turske i Kosova
Ambasada Albanije, Norveške, Luksemburga, itd.	Različite ambasade koje održavaju i razvijaju odnose između Kosova i njihovih država
TIKA	Turska Agencija za saradnju i koordinaciju (TIKA) je mehanizam saradnje za institucije i državne organizacije, univerzitete, neprofitne organizacije i privatni sektor ⁷⁸
PREDSTAVNICI CIVILNOG DRUŠTVA	
MKO Prizren	Mreža kulturnih organizacija Prizrena je neformalna mreža sa 23 organizacije na polju kulture u opštini Prizren. Misija ove mreže je postizanje razvijene lokalne ekonomije u Prizrenu putem obogaćivanja i struktuiranja turističke ponude na osnovu povećanja kvaliteta i obima kulturnih aktivnosti. Osnovni ciljevi rada Mreže u Prizrenu obuhvataju: obogaćivanje kulturnog života, podizanje kvaliteta postojećih kulturnih

⁴<https://www.osce.org/sq/mission-in-kosovo/mandate>

⁵ <https://en.unesco.org/about-us/introducing-unesco>

⁶ <http://www.europanostra.org/>

⁷ http://www.tika.gov.tr/en/page/about_us-14650

⁸ Međunarodni predstavnici, kao što su EU i gore pomenute ambasade su potencirane zbog prisustva i velikog finansijskog investiranja u Istorijiski centar Prizren. Ovo ne izuzima i ambasade i druge agencije koje suradile ili investirale z ICP.

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju

	aktivnosti, struktuiranje kulturno turističke ponude, poboljšavanje kulturnih politika na opštinskom nivou, decentralizovano upravljanje kulturom, diverzifikacija finansiranja kulturnih aktivnosti i podizanje stepena aktivnog građanstva i odgovornosti.
EC Ma Ndryshe – član MKO-a	Lokalna NVO u Prizrenu, promoter aktivnog učešća građana u izradi politika i podizanja svesti za zaštitu i promovisanje kulturnog nasleđa.
Fondacija Bistrica - član MKO-a	Lokalna NVO u Prizrenu, osnovana u aprilu 2015 kao nastavak inicijative za zaštitu bioskopa Bistrica.
DokuFest - član MKO-a	Lokalna NVO u Prizrenu, međunarodni festival kratkog dokumentarnog filma u Prizrenu.
CHwB Kosova - član MKO-a	Fondacija koja se bavi zaštitom i promocijom kulturnog nasleđa na nivou Kosova.
Autostrada Biennale - član MKO-a	Lokalna NVO koja se bavi podrškom jačanja savremene kulture i njene zajednice.
Poslovna zajednica (1. Udruženje zanatlija i preduzetnika Prizrena, 2. Udruženje ESNAF i 3. Udruženje SOFRA)	Lokalna NVO koja obuhvata članstvo različitih etničkih zajednica i predstavlja interese poslovnih zajednica u Prizrenu.
DOWN Sindrom - Prizren	NVO koja se bavi zaštitom i poštovanjem ljudskih prava i dostojanstva osoba sa Daunovim sindromom.
Handikos	NVO koja podržava osobe sa ograničenim sposobnostima, zagovarajući, lobirajući i pružajući usluge putem mreže rasprostranjene na celom Kosovu.
Udruženje arhitekata Kosova	NVO udruženje arhitekata za stvaranje i razvoj kreativnog ambijenta na Kosovu i stvaranje zajedničkog glasa koji će govoriti u ime većine i o svim pitanjima od važnosti za profesiju, udruženje i životni ambijent.
Udruženje građevinaca Kosova	NVO telo koje predstavlja građevince Kosova

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju

Udruženje planera Kosova	NVO koja predstavlja planere
OBRAZOVNE INSTITUCIJE	
Univerzitet "Ukšin Hoti"	Institucija visokog obrazovanja i javne edukacije u Prizrenu
Univerzitet "Hasan Priština"	Institucija visokog obrazovanja i javne edukacije u Prizrenu
Muzička Škola "Lorenc Antoni"	Institucija obrazovanja i javne edukacije u Istorijском centru Prizren
OSTALI PREDSTAVNICI	
FEMAktiv	Inicijativa žena i devojaka Prizrena koja ima za cilj da se suočava sa patrijahalnim mišljenjima u javnom diskursu grada
Tur Operator	Pružalac turističkih usluga
Kosovska agencija za privatizaciju – kancelarija u Prizrenu	Agencija koja je ovlašćena za upravljanje, uključujući i ovlašćenje za prodaju, transfere i/ili likvidaciju preduzeća i dobara društvenih preduzeća
TV Besa	Lokalna mreža koja vrši emitovanje različitih televizija
Televizija Opinion	Lokalna mreža koja vrši emitovanje različitih televizija
TV Prizreni	Lokalna mreža koja vrši emitovanje različitih televizija
Regionalna biblioteka Prizrena	Obrazovna institucija
Vlasnici tradicionalnih kuća	Vlasnici, korisnici
Prizrenska Liga	Muzej koji se nalazi unutar ICP-a
Policija Kosova	Bezbednost građana

Nakon analize učesnika koji ispunjavaju kriterijume koji su gore pomenuti, a utiču na direktan način, imaju interes u specifičnim pitanjima i imaju uticaja, ili pristup kontroli izvora (finansijskim, tehničkim, intelektualnim) gde su učesnici podeljeni na ključne, one koje imaju direktan uticaj na Plan upravljanja za Istorijски centar Prizren i na druge važne i zainteresovane za ovaj plan. U tabelama koje slede su predstavljene ključne stranke sa direktnim uticajem na njihovu ulogu na Plan upravljanja za Istorijски centar Prizren.

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN

Nacrt za javnu konsultaciju

2. GLAVNE STRANKE SA DIREKTNIM UTICAJEM NA PUICP	
Stranke od interesa	Njihova uloga u PUICP
Ministarstvo kulture, omladine i sporta	Pokretač i finansijer izrade Plana upravljanja za Istorijiski centar Prizren. Osnivač, vođa i član Radne grupe projekta. Nadležan za sprovođenje PUICP-a i finansiranje delovanja koja proizilaze iz ovog plana.
Opština Prizren	Nadležan za sprovođenje PUICP-a i finansiranje delovanja koja proizilaze iz ovog plana. Član Radne grupe projekta.
Regionalni centar za kulturno nasleđe u Prizrenu	Profesionalna ekspertiza za izradu Plana upravljanja (lokalni stručnjaci) Deo radne grupe projekta Deo Grupe za izradu projekta
Savet za kulturno nasleđe za Istorijiski centar Prizren	Profesionalna ekspertiza za izradu Plana upravljanja (lokalni stručnjaci) Deo radne grupe projekta Deo Grupe za izradu projekta
MKO Prizren	Deo radne grupe projekta i Grupe za izradu projekta putem sopstvenog članstva Ugovorna stranka sa (Fondacijom Bistrica kao sekreterijat) sa MKOS za izradu projekta
EC Ma Ndryshe – član MKO-a	Koordinator PUICP-a – nadležan za planiranje i upravljanje procesom izrade PUICP-a u okviru MKO-a Prizren Profesionalna ekspertiza Finansijer posebnih aktivnosti PUICP-a Deo radne grupe projekta Deo Grupe za izradu projekta
Fondacija Bistrica - član MKO-a	Sekreterijat MKO-a za izradu PUICP-a i administrator projekta Deo radne grupe projekta Deo Grupe za izradu projekta

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju

Osim ključnih stranaka postoji i druga grupa od važnosti za specifična pitanja upravljanja. U nastavku je na tabelaran način predstavljena ova grupa sa njenom ulogom.

3. OSTALE STRANKE OD VAŽNOSTI A KOJE IMAJU INTERES U IZRADI I SPROVOĐENJU PUICP-A	
Stranke od interesa	Njihova uloga u PUICP-a
Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja	Deo radne grupe projekta
Ministarstvo trgovine i industrije	Učesnik u aktivnostima koje su deo izrade projekta
Savet Kosova za kulturno nasleđe	Deo radne grupe projekta
Institut Kosova za spomenike	Deo radne grupe projekta
Arheoliški institut Kosova	Deo radne grupe projekta
Savet za sprovođenje i praćenje (SSP)	Nadzor u procesu sprovođenja Plana na osnovu zakona na snazi
Savet Islamske zajednice Prizrena	Učesnik u procesu i u konsultacijama za PUICP
Srpska pravoslavna crkva	Učesnik u procesu i u konsultacijama za PUICP
Apostolska administracija Kosova – Parohija Prizrena	Učesnik u procesu i u konsultacijama za PUICP
Protestantska evanđelistička crkva u Prizrenu	Učesnik u procesu i u konsultacijama za PUICP
Udruženje Jevreja u Prizrenu	Učesnik u procesu i u konsultacijama za PUICP
Evropska kancelarija na Kosovu	Učesnik u procesu i u konsultacijama za PUICP Potencijalni donator za finansiranje aktivnosti koje proizilaze iz PUICP-a
OSBE	Deo radne grupe projekta Finansijer posebnih aktivnosti PUICP-a Potencijalni donator za finansiranje aktivnosti koje proizilaze iz PUICP-a
DokuFest - član MOK-a	Učesnik u procesu i u konsultacijama za PUICP Implementues potencial të ndonjë veprimi që del nga PMQHP

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju

CHwB Kosovo - član MOK-a	Deo radne grupe projekta Finansijer posebnih aktivnosti PUICP-a putem Autoputa Biennale Potencijalni implementator aktivnosti koje proizilaze iz PUICP-a
Autoput Biennale - član MOK-a	Učesnik u procesu i u konsultacijama za PUICP
Poslovna zajednica (2. Udruženje zanatlija i preduzetnika Prizrena, 2. Udruženje ESNAF i 3. Udruženje SOFRA)	Učesnik u procesu i u konsultacijama za PUICP
Handikos	Deo radne grupe projekta
Udruženje arhitekata Kosova	Učesnik putem sopstvenih profesionalnih članova u procesu
Udruženje građevinaca Kosova	Učesnik putem sopstvenih profesionalnih članova u procesu
Udruženje planera Kosova	Učesnik putem sopstvenih profesionalnih članova u procesu
Univerzitet "Hasan Priština"	Deo radne grupe projekta
FEMAktiv	Učesnik u procesu i u konsultacijama za PUICP
Tur Operator	Učesnik u procesu i u konsultacijama za PUICP
Regionalna biblioteka Prizren	Učesnik u procesu i u konsultacijama za PUICP
Vlasnici tradicionalnih kuća	Nekoliko njih učesnici u procesu i u konsultacijama za PUICP
Prizrenska Liga	Učesnik u procesu i u konsultacijama za PUICP

Vredi istaći da postoji još jedna važna grupasa specifičnom ulogom unutar Istorijske zone Prizren, ali nema uticaja i interesa u Planu upravljanja. U nastavku je na tabelaran način predstavljena ova grupa sa njenom ulogom.

4. STRANKE KOJE NEMAJU UTICAJ ALI MOGU POMOĆI SPROVOĐENJE PUICP-a U BUDUĆNOSTI	
Stranke od interesa	Njihova uloga u PUICP-a
Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije	Potencijalna uključenost u budućnosti u sprovođenju aktivnosti PUICP-a
Osnovno tužilaštvo Prizrena	Ngritja e aktakuzave për dëme në asete të trashëgimisë kulturore
UNESCO	Informisanje odgovarajućih institucija nakon izrade PUICP-a Potencijalna uključenost i finansiranje u budućnosti sprovođenja aktivnosti PUICP-a
Europa Nostra	Informisanje odgovarajućih institucija nakon izrade PUICP-a Potencijalna uključenost i finansiranje u budućnosti sprovođenja aktivnosti PUICP-a
Ambasada SAD-a	Potencijalna pomoć u sprovođenju i finansiranju aktivnosti PUICP-a
Ambasada Velike Britanije	Potencijalna pomoć u sprovođenju i finansiranju aktivnosti PUICP-a
Ambasada Turske	Potencijalna pomoć u sprovođenju i finansiranju aktivnosti PUICP-a
Ambasada Albanije, Norveške, Luksemburga, itd.	Potencijalna pomoć u sprovođenju i finansiranju aktivnosti PUICP-a
TIKA	Potencijalna pomoć u sprovođenju i finansiranju aktivnosti PUICP-a
Univerzitet "Ukšin Hoti" u Prizrenu	Stranka za implementaciju putem obrazovnih aktivnosti
Muzička škola "Lorenc Antoni"	Stranka za implementaciju putem obrazovnih aktivnosti
Kosovska agencija za privatizaciju – kancelarija u Prizrenu	Potencijalna pomoć u sprovođenju aktivnosti PUICP-a
TV Besa	Zagovaranja u sprovođenju aktivnosti PUICP-a

Televizija Opinion	Zagovaranja u sprovođenju aktivnosti PUICP-a
TV Prizren	Zagovaranja u sprovođenju aktivnosti PUICP-a
Policija Kosova	Pružanje bezbednosti i zaštita dobara kulturnog nasleđa unutar granica Istorijskog centra Prizren

Veoma važan element ovog plana je i sveobuhvatnost tokom celog procesa. Projekat, putem različitih oblika komunikacije, kao i neformalni susreti, službeni sastanci, konsultativni sastanci sa različitim društvenim grupama, itd., do sada je konsultovano više od 100 stranaka od interesa o pravima, obavezama i oblastima zaštite, čuvanja, promocije i socio-ekonomskog korišćenja Istorijskog centra grada.



Fotografija 2. Prizor sa konsultativnog sastanka sa različitim interesnim grupama

1.5

Istraživanje postojećeg stanja



1.5 ISTRAŽIVANJE O POSTOJEĆEM STANJU

1.5.1 Istorijiski Centar u Prizrenu

Glavni cilj istraživanja je da se što tačnije preslika trenutno stanje svih struktura (ukupno 1622) koja se nalaze u Istorijiskom Centru Prizrena, podrazumevajući pod tim i baštenska dobra, nove zgrade, mostove, spomenike, česme, itd. na način da se po ovom stanju preduzmu konkretni koraci u suočavanju sa izazovima koje ima ova zona.

Radna metodologija je u sebi sadržala i: analizu zgrada i spomenika od vani i u određenim slučajevima ulazeći i unutra, istraživanje zvaničnih dokumenata, istraživanje literature, direktne sastanke sa predstavnicima institucija, rađenje intervjua sa profesionalcima koji se bave sferom kulturnog nasleđa i prostornog planiranja, rađenje intervjua sa vlasnicima dobara kulturnog nasleđa kao i posete na terenu iz razloga dobijanja jedne analize, koja bi bila što potpunija o trenutnom stanju na terenu.

Prema podacima koji su dobijeni sa Liste Kulturnog Nasleđa radi stalne zaštite (Oktobar 2016), Lista Kulturnog Nasleđa o privremenoj zaštiti (Oktobar 2017) i Zakona o Istorijiskom Centru Prizrena – Dodatak II: Spomenici kulture u ICP (April 2012), Istorijiski Centar u Prizren navodi: (Potpunu listu dobara možete videti u Dodatku 1)

- 13 Džamija
- 3 Teke i Turbeta
- 10 Objekti Srpske pravoslavne crkve
- 1 Objekti Katoličke Crkve
- 13 Mlinovi i Česme
- 6 Kamen Ploče
- 11 Javni objekti
- 38 Zgrade i stambeni kompleksi
- 5 Obrazovne Institucije
- 1 Prirodne retkosti
- 5 Arhitektonski kompleksi

Fotografija 1. Među najviše pominjanih spomenika iz Istorijiskog Centra u Prizrenu mogu se pomenuti: Gradska Tvrđava, Crkva Svete Petke, Sinan Pašina Džamija, Katedrala Gospe Pomoćnice, Albanska Prizrenska Liga, Kuća Šeh žade, gradski Hamam, Šadravska česma, Kameni most, Sahat kula, itd.





Prema zakonu o Istorijском Centru u Prizrenu i o retkim objektima ili objektima od posebne važnosti, statusa objekata pod zaštitom su dobili objekti kao na primer: stubovi za rasvetu iz XX veka, stare radionice, bioskop, itd. S' toga, ne mogu se brojem zaokružiti objekti od vrednosti jer će biti da svi oni koji se ne nalaze na listi nisu od vrednosti. Ne treba zaboraviti da se proces procene nastavlja i nije završen.¹ Čak šta više, postoji jedan značajan broj dobara koja su samo uvedena u inventar ali nemaju status dobara pod zaštitom.

Dalje u nastavku je dat opis i objašnjenje u vezi kriterijumima koji su korišćeni tokom istraživanja i rada na terenu:

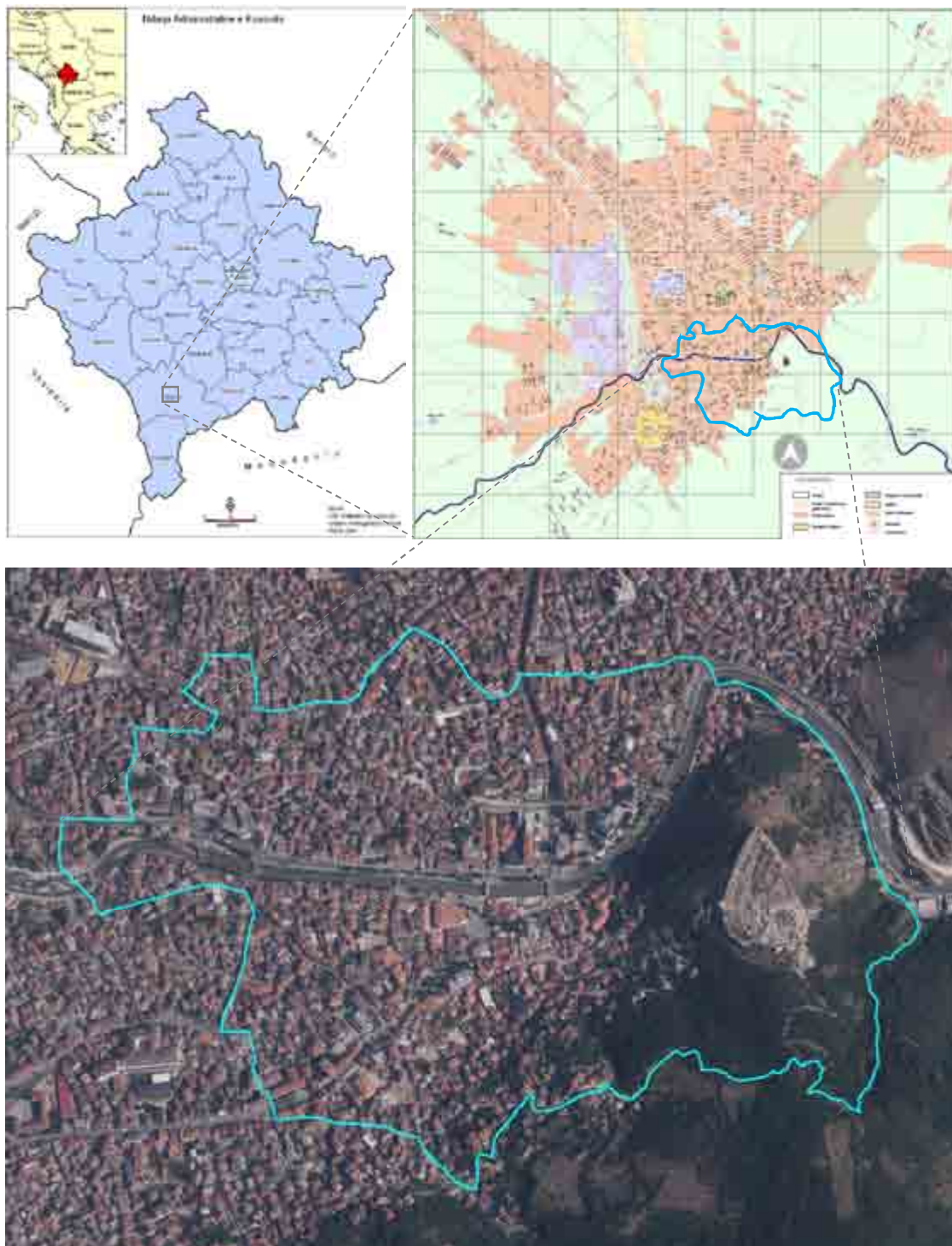
Dodeljivanje imena spomeniku. Određuje se na osnovu Liste o Kulturnom Nasleđu pod Privremenom Zaštitom ili i na osnovu zakona o ICP. Ako je dobru dodeljeno neko drugo ime ili alternativu dodaje se i to.

Geografsko obeležavanje. Celokupna teritorija Istorijskog Centra u Prizrenu je geografski obeležena i svi podaci su obrađeni platformom Geographic Information System (GIS). Ovaj sistem može služiti u budućnosti za ažuriranje podataka sa terena i izradu različitih analiza.

Foto dokumentacija. Urađene su fotografije svih struktura koje se nalaze na Istorijском Centru u Prizrenu (baštinska dobra, novi objekti, mostovi, spomenici, česme, itd.) i napravljena je jedna baza podataka u fotografijama obuhvatajući time i fotografije iz arhive RCKN Prizren.

Lokacija. Utvrđeno je da ako se zgrada nalazi unutar granica Istorijskog Centra u Prizrenu, u Drugoj Zoni pod Zaštitom ili Kontakt zoni.

¹ Dopuna zakona od Istorijском Centru u Prizrenu, strana 14



Mapa 1. Pozicija Istorijskog Centra Prizren u odnosu na Kosovo (iznad sa leve strane) i urbane zone grada Prizrena (iznad sa desne strane).

Vreme izgradnje. Utvrđena je starost objekata, istorijski period i vreme izgradnje objekta (vek, godina ili približni datum).



Fotografija 2. Istraživanja na terenu

Spratovi na zgradama. Prikupljeni su podaci o maksimalnom broju spratova koja je dozvoljena Planom o Konzervaciji i Razvoju koji je na snazi i onog što je zatečeno na terenu.

Fizičko stanje objekata. Iz razloga utvrđivanja opšteg fizičkog stanja, određeni su kriterijumi prema vrsti oštećenja elemenata na dobru / strukturi u pogledu: spoljašnjih zidova, krovu (prema materijalu za pokrivanje, odžaku i olucima), vrata i prozori i enterijer, tamo gde je bio moguć pristup.² Kao rezultat toga, kombinovanje vrsti oštećenja koja su se pojavila na nekom dobru, dat je jedan pregled njegovog opšteg fizičkog stanja, i dobro je priključivano listi prema kategoriji kojoj pripada:

Dobro stanje: Kada je objekat u stabilnom stanju u pogledu strukture, nema oštećenja i potrebu za intervencijom;

Srednje: Kada je objekat u stabilnom stanju u pogledu strukture, ali postoji potreba da se urade manje popravke i treba se voditi svakodnevna briga;

Loše stanje: Kada postoje oštećenja na zidovima, ili ima krov koji prokišnjava, sa oštećenjima koja su izazvana zbog atmosferskih uticaja, što je uglavnom praćeno i sa oštećenjima na jednom značajnom delu elemenata objekta.

Veoma loše stanje: Kada je objekat urušen u nekom delu svoje strukture i kada ima jasne znakove da nije u stabilnom stanju (pogoršano stanje na zidovima, popuštanje na krovnoj konstrukciji, pojava vlage).

² Historic England (2017) How to Assess Condition. Čemu se može pristupiti na:
<https://historicengland.org.uk/images-books/publications/guidance-delisting-building/>

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN

Nacrt za javnu konsultaciju

Delimično urušeno: kada nisu svi delovi strukture objekta rastavljeni, imaju svoju formu i još uvek stoje na zemlji ili kada struktura objekta nije potpuno uočljiva, ili kada se deo strukture može naći razbacan po lokaciji.

Vlasništvo nad objektima je analizirano na osnovu zvaničnih podataka iz opštine Prizren. Na nesreću, nisu prikupljeni svi podaci u vezi vlasništva jer opština nije ažurirala podatke za ovu kategoriju.

Tipologija i arhitektonska pod tipologija. Na početku je definisan opšti arhitektonski tip građevina, kao što su: tvrđava/fortifikat, džamija, crkva, kuća, škola, turbe, teka, mlin, hamam, spomenik/memorijal, itd. Takođe su prikupljeni podaci o istorijskim periodima i stilovima. Sledeći korak je bio definisanje arhitektonskih pod tipova (tamo gde je bilo moguće), kao što je bilo u nekoliko slučajeva koji su dati na tabeli ispod:

DŽAMIJA		KATOLIČKA CRKVA
Sa kupolom / kube	Sa krovom	Sa tri broda
		
<i>Sinan Pašina Džamija</i>	<i>Džamija Suzi Čelebije</i>	<i>Katedrala Gospa Pomoćnica</i>

PRAVOSLAVNA CRKVA ³			
Sa tri broda i pet kupola	Sa tri broda i tri centralne kupole	Sa jednim brodom i jednom centralnom kupolom	Sa jednim brodom i krovom
			
<i>Crkva Svete Petke (Ljeviška)</i>	<i>Crkva Svetog Đorđa (Sinodal)</i>	<i>Crkva Svete Nedelje</i>	<i>Crkva Svetog Đorđa (Runović)</i>

³ Pristup spomenicima i detaljni podaci su obezbeđene od strane Srpske Pravoslavne Crkve i RCKN u Prizrenu

TRADICIONALNE KUĆE ⁴		
Prizemne kuće	Kuće pokrivene spratom	Kuće na čardaku
		
Kuće sa centralnim salonom	Kuće sa tremom	Kuće sa posebnim rešenjima
		

Tabela 1 Tipologija i arhitektonska pod tipologija

Trenutna svrha korišćenja. Utvrđene su sve svrhe u kojima se građevine koriste, kao što je stanovanje, poslovni prostor, obrazovanje, administracija, itd. U ne retkim slučajevima javljaju se dve ili više svrhe korišćenja u okviru jednog objekta. Ove svrhe korišćenja su analizirane kao što je analizirano to da li su u korisnom stanju ili ne.

Vrednost i harmonija objekata. Najpre je utvrđeno da li neka zgrada poseduje vrednosti kulturnog nasleđa. Ako je potvrdno, onda se pristupa elaboraciji koja je detaljna i govori od tome kakve vrste vrednosti poseduje građevina (za još detaljnije podatke o analizi vrednosti pogledajte poglavlje 5. Vrednosti, važnost i autentičnost). Druga kategorija analiziranja je urađena oda kada zgrada ne poseduje vrednosti jedne baštine (uglavnom su to one koje su izgrađene kasnije) i da li su u harmoniji ili nisu u harmoniji, u smislu urbanog istorijskog konteksta.

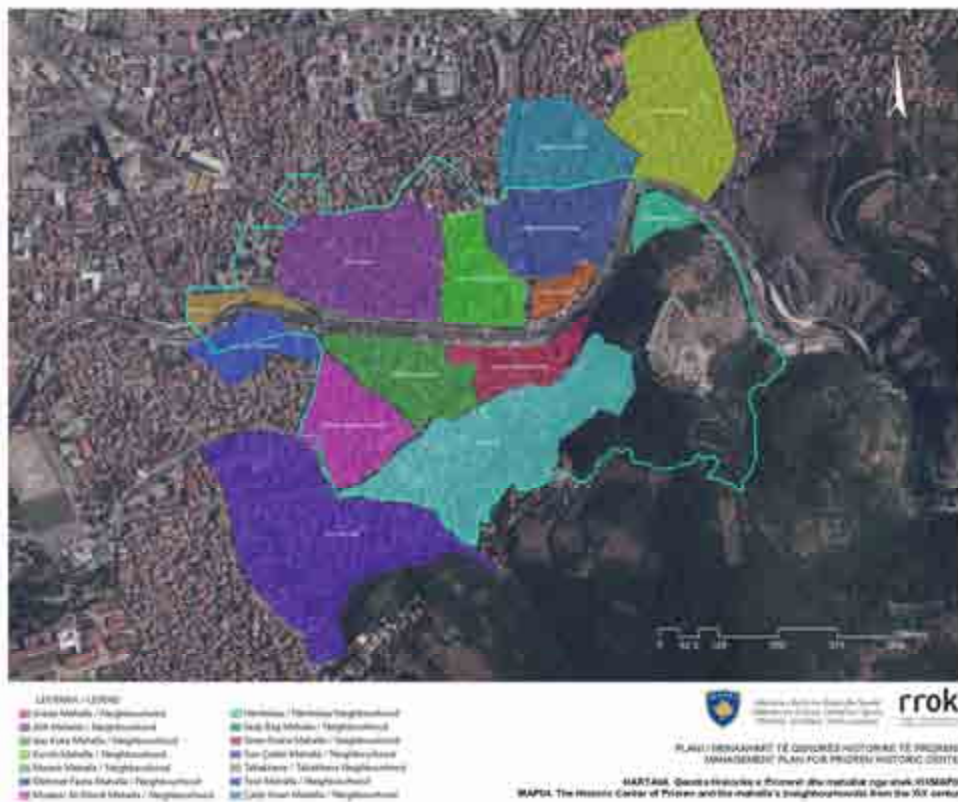
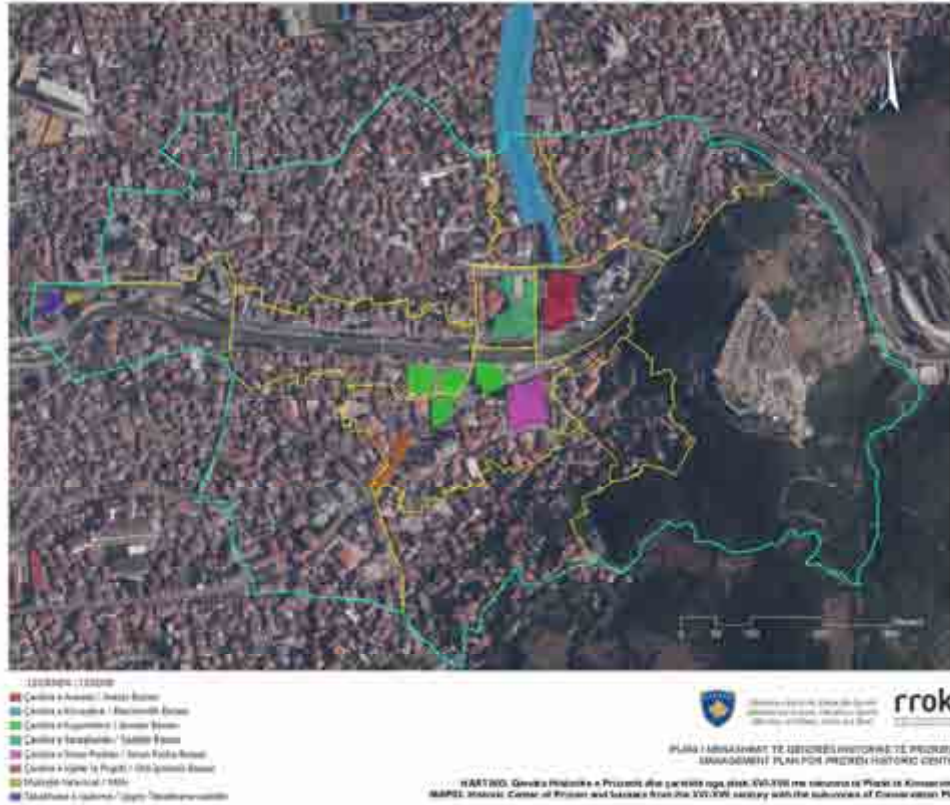
Na stranama koje slede, možete naći priključene mape sa istraživanja na terenu. Za još bolji kvalitet mapi, pogledajte Aneks 3.

Zaključak

Preporučuje se da se podaci iz baze podataka ICP-a ažuriraju na godišnjem nivou, na način kako bi se kontrolisali trendovi izgradnje i eventualna prekoračenja.

⁴ Klasifikacija kuća je urađena na osnovu izučavanja koje je sproveo Emin Riza "Narodni stan u Prizrenu" objavljeno od strane: Akademija Nauka Albanije

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju



PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
 Nacrt za javnu konsultaciju



- LEGJENDA / LEGEND**
- | | |
|-----------------------|-------------------------|
| ■ Prizreni / Prizreni | ■ Bishkopia / Bishkopia |
| ■ Prizreni / Prizreni | ■ Prizreni / Prizreni |
| ■ Prizreni / Prizreni | ■ Prizreni / Prizreni |
| ■ Prizreni / Prizreni | ■ Prizreni / Prizreni |
| ■ Prizreni / Prizreni | ■ Prizreni / Prizreni |
| ■ Prizreni / Prizreni | ■ Prizreni / Prizreni |
| ■ Prizreni / Prizreni | ■ Prizreni / Prizreni |
| ■ Prizreni / Prizreni | ■ Prizreni / Prizreni |



PLAN I DOKUMENTI TE DOKUMENTI HISTORISKE TE PRIZRENIT
 MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORIC CENTER

LEGJENDA / LEGEND
 MAPS: The map shows the neighborhoods from the 19th century in relation to the Plan of Conservation Plan.



- LEGJENDA / LEGEND**
- | |
|--|
| ■ Historijska spomenika / Historical monuments |
| ■ Historijska spomenika / Historical monuments |
| ■ Historijska spomenika / Historical monuments |
| ■ Historijska spomenika / Historical monuments |
| ■ Historijska spomenika / Historical monuments |
| ■ Historijska spomenika / Historical monuments |
| ■ Historijska spomenika / Historical monuments |
| ■ Historijska spomenika / Historical monuments |



PLAN I DOKUMENTI TE DOKUMENTI HISTORISKE TE PRIZRENIT
 MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORIC CENTER

LEGJENDA / LEGEND
 MAPS: The map shows the cultural heritage sites.

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju



LEGENDA / LEGEND
 ■ Mlađe zgrade od 50 godina / Older than 50 years (42%)
 ■ Starije / Newer (58%)
 ■ PUA (5%)



PLANI UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
 MANAGEMENT PLAN FOR HISTORIC CENTER

MAPA 7. Starost i dob zgrade
 MAP07. Age of the buildings



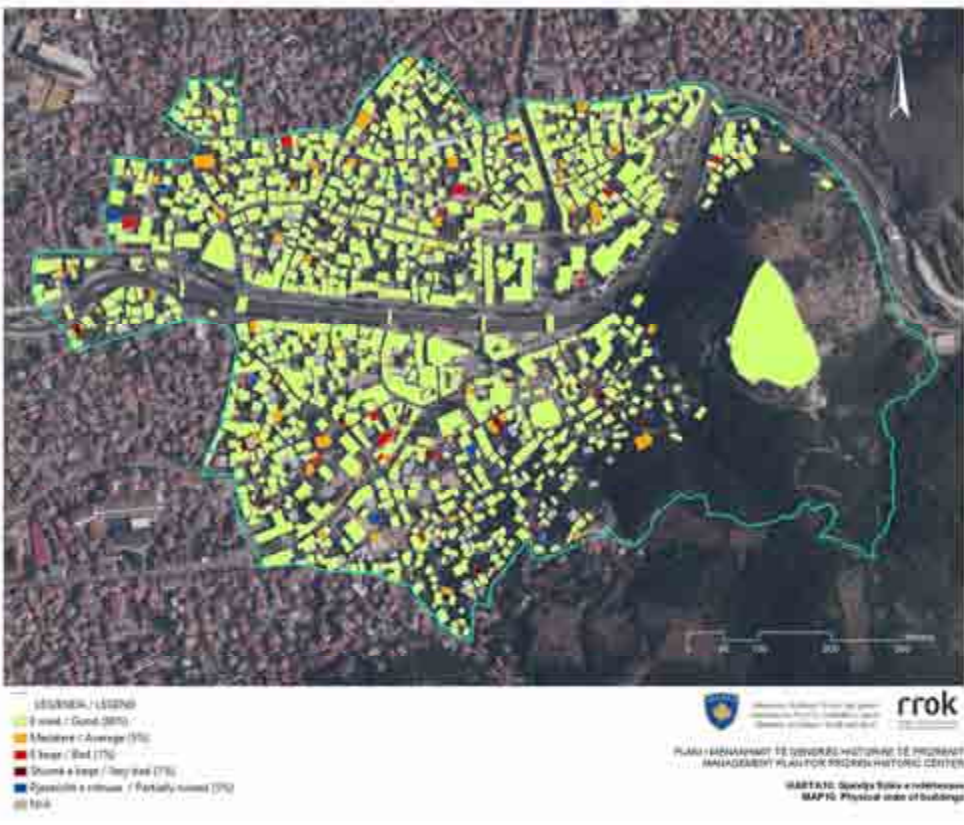
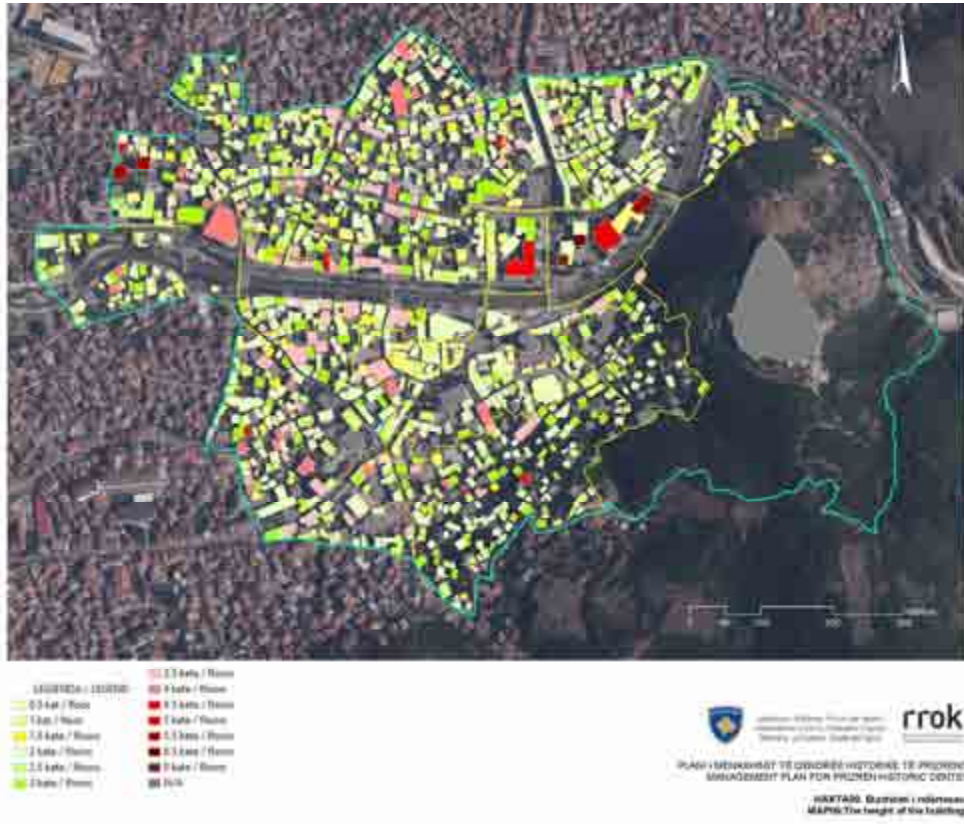
LEGENDA / LEGEND
 ■ Max. 3 etaže / Floors
 ■ Max. 2 etaže / Floors
 ■ PUA



PLANI UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
 MANAGEMENT PLAN FOR HISTORIC CENTER

MAPA 8. Dozvoljena visina zgrade prema Planu za očuvanje i razvoj (2006)
 MAP08. Permitted height of buildings by the Conservation and Development Plan (2006)

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju



PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju



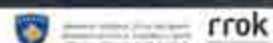
- ZEMLJA (LAND)**
- Zemlja / Green (Green)
 - Zemlja / Blue (Blue)
 - Zemlja / Red (Red)
 - Zemlja / Yellow (Yellow)



PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORIC CENTER
MAP11. Qendër e Shtetë në kushte të rindërtimit të shtetit në 90 vjet
MAP11. The physical condition of heritage areas after 90 years



- KLASA (CLASS)**
- Klasa / Class 1
 - Klasa / Class 2
 - Klasa / Class 3
 - Klasa / Class 4
 - Klasa / Class 5
 - Klasa / Class 6
 - Klasa / Class 7
 - Klasa / Class 8
 - Klasa / Class 9
 - Klasa / Class 10
 - Klasa / Class 11
 - Klasa / Class 12
 - Klasa / Class 13
 - Klasa / Class 14
 - Klasa / Class 15
 - Klasa / Class 16
 - Klasa / Class 17
 - Klasa / Class 18
 - Klasa / Class 19
 - Klasa / Class 20
 - Klasa / Class 21
 - Klasa / Class 22
 - Klasa / Class 23
 - Klasa / Class 24
 - Klasa / Class 25
 - Klasa / Class 26
 - Klasa / Class 27
 - Klasa / Class 28
 - Klasa / Class 29
 - Klasa / Class 30
 - Klasa / Class 31
 - Klasa / Class 32
 - Klasa / Class 33
 - Klasa / Class 34
 - Klasa / Class 35
 - Klasa / Class 36
 - Klasa / Class 37
 - Klasa / Class 38
 - Klasa / Class 39
 - Klasa / Class 40
 - Klasa / Class 41
 - Klasa / Class 42
 - Klasa / Class 43
 - Klasa / Class 44
 - Klasa / Class 45
 - Klasa / Class 46
 - Klasa / Class 47
 - Klasa / Class 48
 - Klasa / Class 49
 - Klasa / Class 50

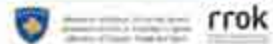


PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORIC CENTER
MAP12. Tipologjia arkitekturore
MAP12. Architectural Typology

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju



- LEGENDA / LEGEND
- Zona "Pacifik" (ZP)
 - Zona "Baza" / Zona "Kamion" (ZK)
 - Zona "Baza" (ZB)
 - Zona "Kamion" / Zona "Kamion" (ZK)
 - Zona "Kamion" (ZK)
 - Zona "Kamion" (ZK)
 - Zona "Kamion" (ZK)
 - Zona "Kamion" (ZK)



PLAN I UPRAVLJANJE ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
MANAGEMENT PLAN FOR HISTORIC CENTER

MAPS: The camera function



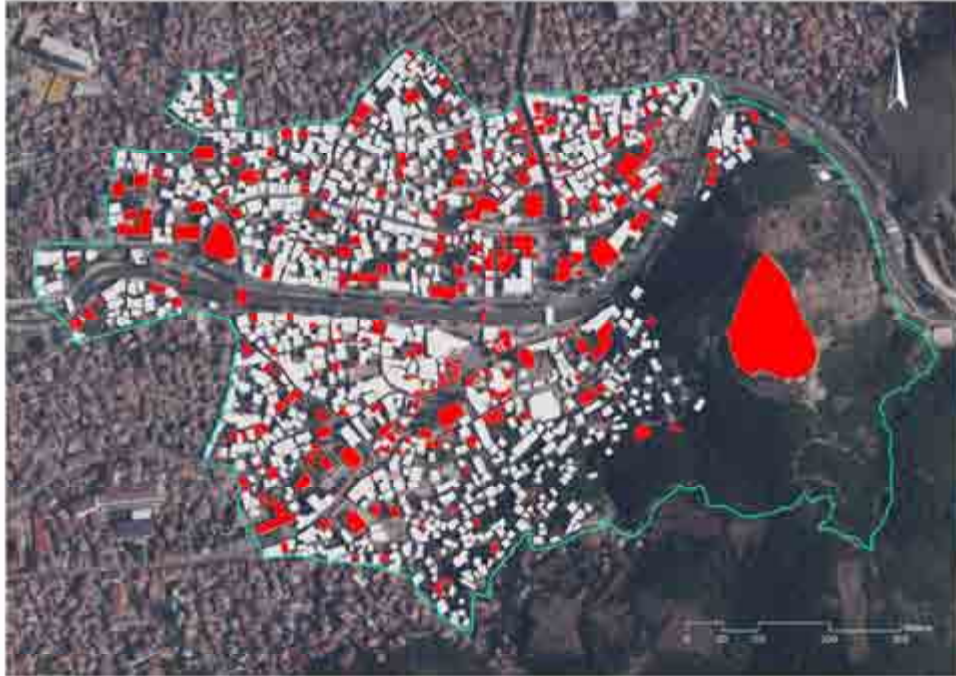
- LEGENDA / LEGEND
- Zona "Kamion" / Zona "Kamion" (ZK)
 - Zona "Kamion" / Zona "Kamion" (ZK)
 - Zona "Kamion" / Zona "Kamion" (ZK)
 - Zona "Kamion" / Zona "Kamion" (ZK)



PLAN I UPRAVLJANJE ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
MANAGEMENT PLAN FOR HISTORIC CENTER

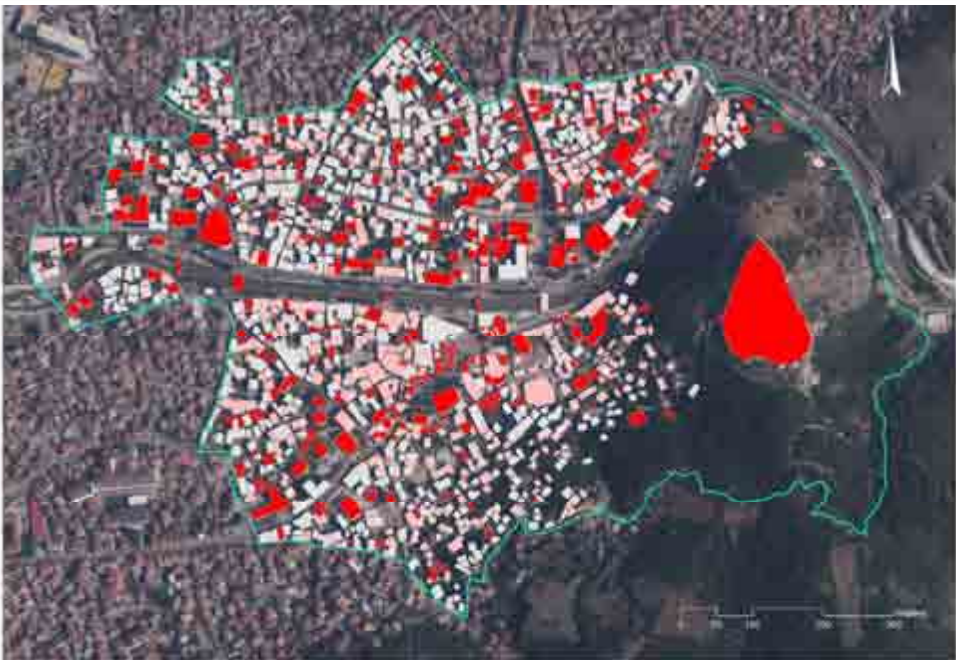
MAPS: Building use

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju



PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORIC CENTER
MAP 15. Presetina i vlerat e trashëgimisë kulturore
MAP 15. Possession of cultural heritage values

LEGENDA / LEGEND
 ■ Ka vlerë të trashëgimisë kulturore / There is heritage value (27%)
 ■ Nuk ka vlerë të trashëgimisë kulturore / There is no heritage value (73%)



PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORIC CENTER
MAP 16. Vlerat dhe harmonia me trashëgiminë kulturore
MAP 16. Values and harmony with the culture

LEGENDA / LEGEND
 ■ Ka vlerë të TC / There is heritage value (27%)
 ■ Nuk ka vlerë të TC por në harmoni / No heritage value but in harmony (37%)
 ■ Nuk ka vlerë të TC dhe në dis-harmoni / No heritage value and not in harmony (37%)

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju



LEGJENDA / LEGEND

- Zona e zonave të Tërës të trashëgimisë (2012)
- Zona e zonave të Tërës të trashëgimisë (2012)
- Zona e zonave të Tërës të trashëgimisë (2012)
- Zona e zonave të Tërës të trashëgimisë (2012)
- Zona e zonave të Tërës të trashëgimisë (2012)



PLAN I MBROHTJESËS TË QESQORES HISTORIKE TË PRIZRENIT
MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORIC CENTER
NIVITI I: Zonat, funksionet dhe kategoritë e zonave
MAP 1: Zones, functions and public spaces



LEGJENDA / LEGEND

- Gjelbërimi i lartë / Higher green areas
- Gjelbërimi i ulët / Lower green areas



PLAN I MBROHTJESËS TË QESQORES HISTORIKE TË PRIZRENIT
MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORIC CENTER
NIVITI II: Zonat e gjelbra
MAP 2: Green areas

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju



- | | |
|---|---|
| <ul style="list-style-type: none"> 1. Zonen i kategorije 2. Zonen i kategorije 3. Zonen i kategorije 4. Zonen i kategorije 5. Zonen i kategorije 6. Zonen i kategorije 7. Zonen i kategorije 8. Zonen i kategorije 9. Zonen i kategorije 10. Zonen i kategorije 11. Zonen i kategorije 12. Zonen i kategorije 13. Zonen i kategorije 14. Zonen i kategorije 15. Zonen i kategorije 16. Zonen i kategorije 17. Zonen i kategorije 18. Zonen i kategorije 19. Zonen i kategorije 20. Zonen i kategorije 21. Zonen i kategorije 22. Zonen i kategorije 23. Zonen i kategorije 24. Zonen i kategorije 25. Zonen i kategorije 26. Zonen i kategorije 27. Zonen i kategorije 28. Zonen i kategorije 29. Zonen i kategorije 30. Zonen i kategorije 31. Zonen i kategorije 32. Zonen i kategorije 33. Zonen i kategorije 34. Zonen i kategorije 35. Zonen i kategorije 36. Zonen i kategorije 37. Zonen i kategorije 38. Zonen i kategorije 39. Zonen i kategorije 40. Zonen i kategorije 41. Zonen i kategorije 42. Zonen i kategorije 43. Zonen i kategorije 44. Zonen i kategorije 45. Zonen i kategorije 46. Zonen i kategorije 47. Zonen i kategorije 48. Zonen i kategorije 49. Zonen i kategorije 50. Zonen i kategorije | <ul style="list-style-type: none"> 1. Zonen i kategorije 2. Zonen i kategorije 3. Zonen i kategorije 4. Zonen i kategorije 5. Zonen i kategorije 6. Zonen i kategorije 7. Zonen i kategorije 8. Zonen i kategorije 9. Zonen i kategorije 10. Zonen i kategorije 11. Zonen i kategorije 12. Zonen i kategorije 13. Zonen i kategorije 14. Zonen i kategorije 15. Zonen i kategorije 16. Zonen i kategorije 17. Zonen i kategorije 18. Zonen i kategorije 19. Zonen i kategorije 20. Zonen i kategorije 21. Zonen i kategorije 22. Zonen i kategorije 23. Zonen i kategorije 24. Zonen i kategorije 25. Zonen i kategorije 26. Zonen i kategorije 27. Zonen i kategorije 28. Zonen i kategorije 29. Zonen i kategorije 30. Zonen i kategorije 31. Zonen i kategorije 32. Zonen i kategorije 33. Zonen i kategorije 34. Zonen i kategorije 35. Zonen i kategorije 36. Zonen i kategorije 37. Zonen i kategorije 38. Zonen i kategorije 39. Zonen i kategorije 40. Zonen i kategorije 41. Zonen i kategorije 42. Zonen i kategorije 43. Zonen i kategorije 44. Zonen i kategorije 45. Zonen i kategorije 46. Zonen i kategorije 47. Zonen i kategorije 48. Zonen i kategorije 49. Zonen i kategorije 50. Zonen i kategorije |
|---|---|



PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
MANAGEMENT PLAN FOR HISTORIC CENTER
NARTAN: Zonen i kategorije i kategorije
MAPS: Types of zones and categories

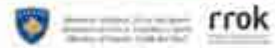


PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
MANAGEMENT PLAN FOR HISTORIC CENTER
NARTAN: Zonen i kategorije
MAPS: Parking zones

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju



LEGENDA / LEGEND
 ■ Private 40
 ■ Publica 100



PLAN I MENEDŽMENTI TE QESORËSI HISTORIKE TE PRIZRENIT
 MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORIC CENTER

HARTI21. Përmasa e parë dhe
 MAP21. Parking categories



LEGENDA / LEGEND
 ■ Tok institucionale / An institutions 4
 ■ Tok gjenerale private / All private properties 22
 ■ Tok shtetit (regjori / Rrasti-Regal) 56
 ■ Tok shtetit (regjori / Rrasti-Regal) 38
 ■ Tok institucionale regjori / Subnational-Regal 12
 ■ Tok institucionale regjori / Subnational-Regal 4



PLAN I MENEDŽMENTI TE QESORËSI HISTORIKE TE PRIZRENIT
 MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORIC CENTER

HARTI22. KATEGORIJA I PARINGESISE
 MAP22. Parking categories

1.5.2 Javni Prostori

Utisak koji mi stičemo o jednom gradu, pored istorijskog identiteta i urbanizma, formira se i na osnovu kvaliteta javnih prostora. Oni moraju biti prijatni, pristupačni i da nude bezbednost. Čak šta više, oni igraju jednu važnu ulogu u društvenom i ekonomskom životu zajednica koje žive i uživaju na tim prostorima.

Tokom 2017 godine urađeno je istraživanje⁵ svih javnih prostora unutar Istorijskog Centra u Prizrenu. Istraživanje sadrži podatke o tri glavne kategorije javnih prostora:

1. Postojeći javni prostori,
2. Polu-javni prostori (uglavnom oni koji se nalaze blizu spomenika kulture a posebno u blizini onih verskih)
3. Prostori koji imaju potencijal da budu pretvorene u javne prostore u budućnosti.

Tokom istraživanja je analizirano u koje se sve svrhe trenutne koriste svi javni prostori koji su identifikovani, elementi koji ih karakterišu uključujući i postojeću urbanu mobilnost, pristup za osobe sa ograničenom odgovornošću i elemente koji nedostaju na tim prostorima. Korisnost ovih prostora je utvrđena nakon što su uzete u obzir svi faktori koji su gore navedeni i njihovo korišćenje na godišnjem nivou.



Mapa 2. Granica Istorijskog Centra u Prizrenu i prostori koji su obrađivani tokom istraživanja. Ostale mape iz istraživanja se nalaze u Dodatku 3

⁵ Ovaj deo Plana Upravljanja ICP-om, pored MKOS-a urađen je i uz dodatnu podršku NVO-a EC Ma Ndryshe, i uz finansijsku podršku od Kosovske Fondacije za Otvoreno Društvo, KFOS i ostvareno je u okviru projekta "Proširenje evropskog znanja o urbanističkom planiranju i razvoju"

Šta su to javni prostori?

Između zgrada u gradu postoji i jedna mreža prostora koji pojačavaju veze između ljudi. Kada mi pominjemo ulice ili druge prostore u jednom gradu, u stvari mi govorimo o samom identitetu grada. Javne površine su društvene površine koje su otvorene i pristupačne za ljude. Ovi prostori igraju jednu važnu ulogu u društvenom i ekonomskom životu za zajednicu. Jedan dobar javni prostor koji oslikava raznolikost i ohrabruje ljude da žive zajedno bez nekog napora, obezbeđujući potrebne uslove.

U jednom širem smislu, javni prostori su prostori gde svi uživaju u suživotu i predstavljaju zajedništvo i zajedničke interese razvrstavajući svoje različitosti.

Kvalitet javnih prostora i bezbednost na tim prostorima zavise od nekoliko faktora⁶:

Raznovrsnost iskorišćenosti:
Raznovrsnost dovode do različitih aktivnosti koje doprinose bezbednosti prostora. Ova raznovrsnost u funkcionalnosti se trebaju primenjivati u svako doba dana. Ako bi se javni prostori koristili samo tokom dana, oni će opet biti nebezbedni prostori.



Fotografija 3. Trg Šadrvan kao reprezentativna tačka javnih prostora u Prizrenu. Autor: Berat Hoxha

„Aktivne fasade“: Veza između zgrada, trotoara i ulica doprinosi bezbednosti i atraktivnosti javnih prostora. Pored toga, ova veza utiče na shvatanje ljudi o gradu na način kako da ga oni upotrebe.

Socijalna dimenzija i urbana revitalizacija: Kao jedno mesto gde se ljudi okupljaju, javni prostor ima uticaj na socijalnu dimenziju. Ulice, trgovci, parkovi, trotoari, biciklističke staze i urbani nameštaj, sa sveobuhvatnim pristupima, pokreću sadejstvo među ljudima i životne sredine, stvaraju jedno pozitivno korišćenje prostora u povećavaju urbanu vitalnost.

Ljudske proporcije: Izgradnja prostora sa velikim proporcijama može da utiče negativno na zdravlje ljudi. Tokom svojih izučavanja na terenu, Jan Gel je predočio da ljudi naginju bržem kretanju kada prolaze kroz prazne zone ili ne aktivne zone, drugačije je kretanje to jest sporije i mirnije kada se odvija u sredinama koje su življe i koje su aktivnije. Izgradnje koje odgovaraju ljudskim shvatanjima utiču pozitivno na ljudsku percepciju javnih prostora.

Rasveta: Efektivna rasveta koja je orijentisana direktno prema ljudima, olakšava korišćenje javnih prostora tokom noći, pojačavajući bezbednost i stvarajući uslove koji su potrebni za što sigurnije kretanje u nedostatku dnevnog svetla.

Stimulisanje lokalne ekonomije: Javni prostori koji su kvalitetnim, ne samo da ljudima nude slobodne zone, već isto tako imaju potencijal za unapređenje lokalne ekonomije.

Lokalni identitet: Javni prostori trebaju da integrišu i male biznise koje su karakteristične za zemlju. Velika preduzeća mogu dati doprinos ekonomiji uopšte, ali mali biznisi i preduzetništva vrše važan uticaj u dugoročnom smislu, a takođe daju karakter i formiraju identitet zemlje. Tokom

⁶ Public Spaces: 10 Principles for Connecting People and the Streets (The City Fix: World Resources Institute, Ross Center)

planiranja javnih prostora potrebno je da se uzme u obzir i socijalna dinamika i kulturne specifičnosti zone, na način da se stvori jedna dobra povezanost ljudi sa državom. Važan faktor je i upotreba lokalnog građevinskog materijala jer su oni združeni sa životnom sredinom.

Zone sa zelenilom: Pored toga što doprinose kvalitetu vazduha i pomažu pri visokim temperaturama tokom leta, javne zone sa zelenilom imaju snagu da humanizuju grad jer izvlače ljudi vani radi vršenja aktivnosti u prirodi. Dok gradovi postaju sve više naseljeni, pristup javnim prostorima sa zelenilom bivaće još važnija, jer pošumljavanje u urbanim sredinama može doprineti smanjenju nivoa stresa kod ljudi i da povećaju blagostanje u gradovima.

Socijalno učešće: Obuhvatanje stanovnika pri projektovanju, planiranju i upravljanju javnih prostora, predstavlja jednu bit za očuvanje kvaliteta ovih prostora. Obuhvatanje stanovnika (podrazumevajući pod tim i učešće po osnovu rodne ravnopravnosti) obezbeđuje da priroda i upotreba javnih prostora odgovore na sve posebne potrebe zajednice. Ako jedan prostor ne odražava zahteve i želje lokalnog stanovništva, onda on neće biti korišćen ili održavan. Socijalno učešće predstavlja jedan centralni elemenat za izgradnju javnih zona koje će biti bezbedne i jednake po značaju.

Cilj istraživanja

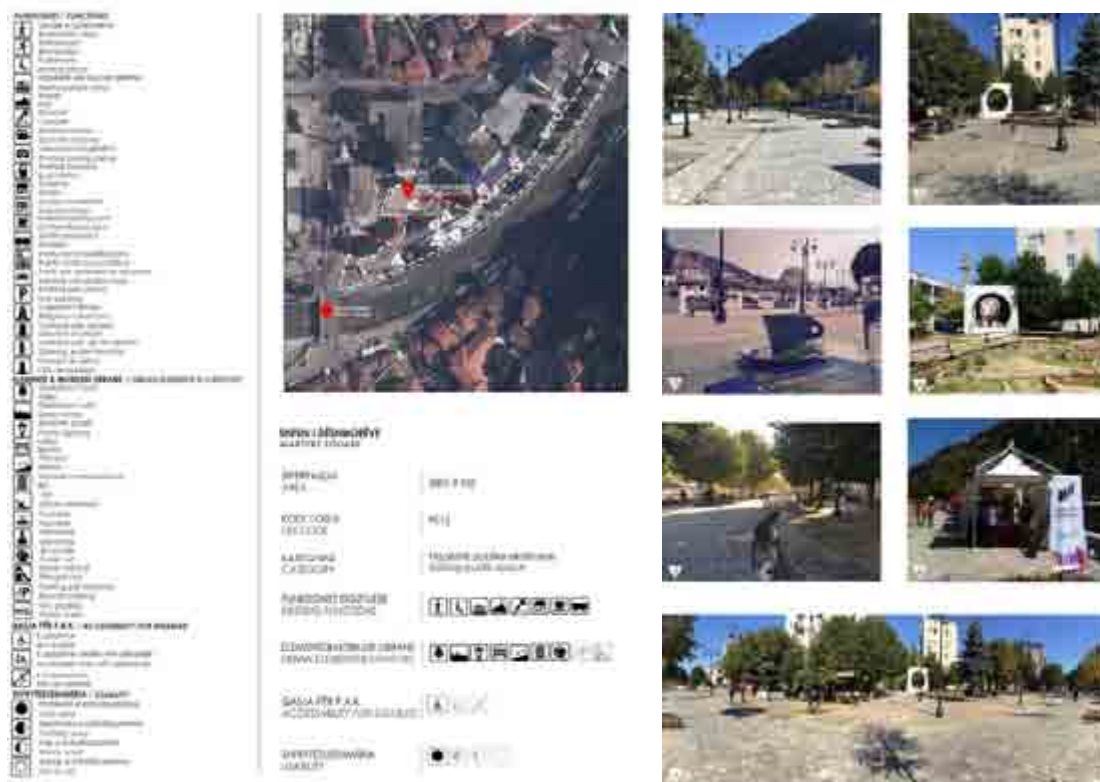
Ovo istraživanje ima za cilj da analizira postojeće stanje svih javnih prostora u Istorijском Centru ako oni ispunjavaju optimalne uslove za život i upotpunjuju vrednosti u kontekstu istorijskog urbanog centra grada. Čak šta više, ovo istraživanje nastoji da da i predloge i preporuke o tome kako ovi prostori mogu doprineti u poboljšanju kvaliteta života građana i kako da budu što korisniji za građane u zoni ali i turističkim posetiocima koji ovde često svraćaju.

Tokom 2017 godine urađeno je istraživanje svih javnih prostora u okviru Istorijского Centra u Prizrenu. Istorijски Centar u Prizrenu koja je pod zaštitom posebnog zakona koji u sebi podrazumeva visoke kulturno istorijske vrednosti. Ovaj centar pored spomenika o kojima se govori ima i jednu organizovanu urbanu mrežu koja povezuje spomenike formirajući tako jedan specifični karakter ne samo na Kosovu nego i šire. Čak šta više, centar grada Prizrena je jedan od najposećenijih gradova na Kosovu.

Metodologija i podaci sa terena

Istraživanje javnih prostora je urađeno sa aspekta identifikacija i procene ukupno 36 javnih prostora na terenu, gde su prikupljeni podaci i njihovo foto dokumentovanje. Nakon analize svih tih podataka za svaki od tih javnih prostora, a oslanjajući se i na korišćenje prostora tokom jedno godišnjeg ciklusa, urađena je i procena njihove iskorišćenosti. Postojeća foto dokumentacija je urađena iz različitih uglova. Tu su dodate i fotografije sa različitih aktivnosti koje se održavaju na specifičnim prostorima a na način da se približi jednoj percepciji koja će biti potpuna u smislu korišćenja prostora.

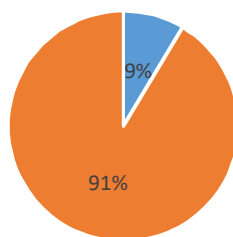
Svi javni prostori su obrađeni uz pomoć platforme Geographical Information System (GIS) i kvalifikovani su na način da se iskoriste i za dalja istraživanja. U cilju proširenja istraživanja, nekoliko javnih prostora je iz razloga svog karaktera i funkcija koje poseduju podeljeni su na nekoliko delova, kao na primer; Kej na Bistrici nije samo tretiran kao jedan poseban prostor nego je analiziran kroz svoja osam segmenta. Razlog stoji u tome da nekoliko delova Keja na Bistrici su najčešće korišćeni i imaju i drugih funkcija dok se u nekim delovima ne koristi uopšte.



Fotografija 4. Primer jedne mape / formulara za svaki javni prostor koji je identifikovan. Sve mape iz istraživanja se nalaze u Dodatku 4.

Identifikacija Prostora

Istorijski Centar u Prizrenu ima ukupnu površinu od 62,88 hektara i samo 9% od ove površine se koristi kao javni prostor. Istraživanje je bilo fokusirano samo na javne prostore koji su u funkciji i u okviru tog procenta nije uključena i putna mreža, a u nekoliko slučajeva ni trotoari.



Istorijski Centar u Prizrenu	Površina (m2)	%
Postojeći javni prostori	53,929.4	9%
Privatni prostori i ostalo	574,828.2	91%
Ukupno	628,757.6	100%

Tabela 2. Istorijski Centar u Prizrenu je karakterizovana niskim procentom javnih prostora.

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju

Kod GIS-a	Davanje naziva javnim prostorima	Površina (m2)
PS01	Kej na Bistrici 1	2,279.3
PS02	Kej na Bistrici 2	188.5
PS03	Kej na Bistrici 3	618.4
PS04	Kej na Bistrici 4	623.7
PS05	Kej na Bistrici 5	122.3
PS06	Kej na Bistrici 6	81.5
PS07	Kej na Bistrici 7	649.8
PS08	Kej na Bistrici 8	1,860.9
PS09	Prizrenska Tvrđava	11,282.2
PS10	Maraš 1	1,803.8
PS11	Maraš 2	5,861.8
PS12	Trg Heroja	3,801.9
PS13	Trg Šadrvan 1	2,208.2
PS14	Trg Šadrvan 2	1,834.0
PS15	Trg Šadrvan 3	2,490.7
PS16	Bivši zanatski centar	1,295.0
PS17	Otvoreni Arheološki Muzej	1,661.0
PS18	Prostor ispred Prizrenske Lige Albanaca	371.0
PS19	Prostor iza Kuće Gani Dukađinija	235.1
PS20	Ulica "Saraći"	1,598.4
PS21	Ulica "Kovača"	1,114.4
PS22	Ulaz u Poštu	479.5
PS23	Dvorište Džamije Sinan Paše	2,414.4
PS24	Dvorište Džamije Emin Paše	792.8
PS25	Dvorište Džamije Gazi Mehmet Paše	1,312.3
PS26	Dvorište Hamam Gazi Mehmet Paše	887.1
PS27	Dvorište Prizrenske Lige Albanaca	950.7
PS28	Dvorište Katedrale Gospe Pomoćnice	1,294.9
PS29	Dvorište Crkve Svetog Đorđa	1,739.7
PS30	Dvorište Crkve Svete Petke	831.5
PS31	Plato ispred Komplexa Evrope	630.7
PS32	Prostor iza Medicinskog Centra Porodični 1	613.9
PS33	Ulica "Marin Barleti"	785.7
PS34	Ulica "Adem Jashari"	2,976.7
PS35	Ulica "Remzi Ademaj"	5,350.9
PS36	Zona oko benzinske pumpe	1,525.7

Tabela 3. Lista javnih prostora koji su analizirani zajedno sa kodifikacijom na GIS platformi.

Kategorizacija Prostora

Sa ciljem da se analiziraju tipologije od ukupno 36 javnih prostora koji su identifikovani, i svi su oni kategorisani u tri grupe koje su predstavljene u nastavku:

1. Postojeći javni prostori: Postojeći prostori koji su uvek otvoreni i lako su pristupačni za građane.



Fotografija 5. Ulica Kovača je jedna od ulica na kojoj ljudi koriste za pešačenje i u isto vreme je i javni prostor koji se koristi u velikoj meri

2. Prostori koji su polu –javni: Prostori koji okružuju jednu javnu građevinu (ili i dvorište) i kojim upravlja upravnik zgrade ili oni koji nudi usluge. Ovi prostori nisu u potpunosti otvoreni i stalno su pod kontrolom. U najčešćim slučajevima su to verski spomenici ili i oni koji oskrnavljeni, kao što je na primer Hamam. Ima i slučajeva kada su oni dostupni uz novčanu nadoknadu ili uz neku posebnu dozvolu.

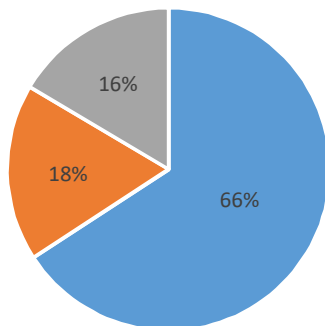


Fotografija 6. Crkva Svetog Đorđa zajedno sa svojim dvorištem što predstavlja jedan primer polu javnog prostora.

3. Potencijalno javni prostori: Prostori koji imaju potencijal da budu pretvoreni u javni prostor za građane. Ova kategorija je utvrđena tako što je kao osnov uzet mali broj javnih prostora unutar Istorijskog centra i u budućnosti bi mogli služiti kao predmet planiranja od strane opštinskih institucija.



Fotografija 7. Benzinska pumba koja se nalazi u zapadnom delu ICP-a nije usaglašena sa urbano istorijskim karakterom ove zone. Ona predstavlja jedan prostor koji ima potencijala da bude pretvoren u javni prostor za zajednicu.



Istorijski Centar u Prizrenu	Broj prostora	Površina (m2)	%
Postojeći javni prostori	22	42,461.4	66%
Prostori koji su polu javni	10	11,468.0	18%
Prostori koji su potencijalno javni	4	10,639.0	16%
Ukupno	36	64,568.4	100%

Tabela 4. Kategorizacija javnih prostora i njihov procenat u pogledu na površinu koju obuhvataju.

Funkcije, elementi i urbana pokretljivost na prostorima

Postojeće funkcije: Na javnim prostorima su razmatrane sve postojeće funkcije i to posebno za svaki od prostora. Ovi podaci su predstavljeni prema svakoj funkciji koju može imati jedan javni prostor tokom jedne kalendarske godine. Jedan javni prostor može imati nekoliko funkcija i oni su detaljno dati u donjem grafikonu i na mapama u Dodatku 4.

Elementi i urbana pokretljivost: Tokom ocenjivanja javnih površina u obzir su uzeti svi postojeći elementi i urbana pokretljivost. Takođe na osnovu karaktera javnih prostora identifikovani su i elementi koji nedostaju na način da se oni upotpune i da u potpunosti budu funkcionalni.

Pristup za osobe sa ograničenim sposobnostima

U okviru istraživanja, svi prostori su analizirani i u pogledu obezbeđivanja lakšeg pristupa za osobe sa ograničenim sposobnostima. U smislu toga može se pomenuti da ovi uslovi će biti prilagođeni i za roditelje koji im pristupaju sa kolicima za decu. Prostori su klasifikovani po grupama:

- 1. Pristupačni* - To su prostori na kojima ne postoji ni jedna prepreka za slobodno kretanje osobama sa ograničenim sposobnostima.
- 2. Pristupačni samo uz pratnju* - To su prostori na kojima osobe sa ograničenim sposobnostima se ne mogu kretati slobodno iz razloga što ne postoje odgovarajuće rampe ili postoje druge prepreke i na kojim je njihovo kretanje moguće samo uz pratnju.
- 3. Ne pristupačni* - Prostori na kojima postoje prepreke tako da je kretanje osoba sa ograničenim sposobnostima nemoguća.

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju

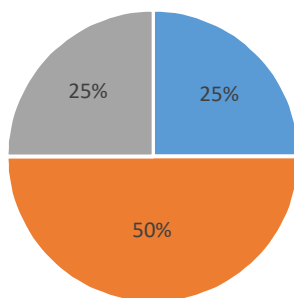
Vrste funkcija Na javnim prostorima	Broj javnih prostora Gde su predstavljene I funkcije	%
Odmarašta	19	15%
Kretanje građana	14	11%
Kafići / restorani	12	10%
Prostori za više namena	8	6%
Prodavnice	8	6%
Lokacije za fotografisanje	7	6%
Koncertna Mesta	6	5%
Prodavnice suvenira	6	5%
Javne institucije / kancelarije	6	5%
Zone na kojima saobraćaju vozila	6	5%
Parking za vozila	5	4%
Letnji bioskop	4	3%
Ulični prodavci	4	3%
Verski obredi	4	3%
Česme sa vodom za piće	4	3%
Vašar	3	2%
Česme koje vernici služe za umivanje	3	2%
Rekreacija	2	2%
Nema nikakvu funkciju	2	2%
Stara groblja	2	2%
Benzinska Pumpa	1	1%
	126	100%

Tabela 5. Funkcije koje su utvrđene kao najčešće na javnim prostorima unutar ICP-a su one koje služe za odmaranje, za kretanje građana, a isto tako i kao komercijalne kao što su kafići

Tabela 6. Javni prostori koji dominiraju zelenilom i u jednom značajnom delu imaju i javnu rasvetu, dok je primetno da ima malo prostora za decu i parking mesta za bicikle.

Elementet & mobilitetë urbane që mungojnë në hapësira publike	Numri i hapësirave publike ku paraqitet mungesa	%
Rampë për P.A.K. (8%)	24	29%
Paking për biçikleta	15	18%
Ulëse	10	12%
Shportë e mbeturinave	10	12%
Ndriçim publik	6	7%
Gjelbërim i ulët	5	6%
Nuk aplikohet	4	5%
WC publike	3	4%
Nuk ka mungesë të mobilitetit urbane	3	4%
Kënd i lojërave	2	2%
Gjelbërim i lartë	1	1%
	83	100%

Tabela 7. Većina javnih prostora imaju potrebu za rampama koje su potrebne ljudima sa ograničenim sposobnostima, kao i za parkirališta za bicikle.



Pristupačnost za O. O. S	Broj javnih prostora	%
Pristupačni	9	25%
Pristupačni samo uz pratnju	18	50%
Ne pristupačni	9	25%
Ukupno	36	100%

Tabela 8. Javni prostori u Istorijском Centru nisu pristupačne za osobe sa ograničenim sposobnostima.

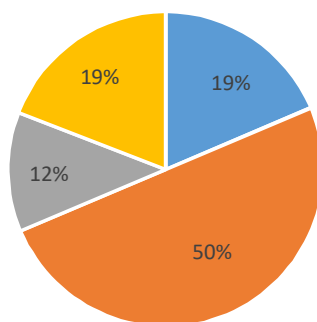


Fotografija 8. U okviru dana kada se održava Međunarodno Bienale Savremenih Umetnosti u Prizrenu, EC Ma Ndryshe i Autostrada Bienale su organizovali javni performans kao reakciju na ne korišćenje rečnog korita kao javni prostor.

Iskorišćenost prostora

U cilju analiziranja svih faktora koji su povezani sa javnim prostorima, kao i informacije koje su prikupljene o tome koliko se jedna javna površina koristi tokom jedno godišnjih ciklusa, istraživanje se zaključuje sa kategorizacijom iskorišćenosti, i to u četiri grupe:

1. *Potpuna Iskorišćenost* - Javni prostori koji se koriste u najvećoj meri.
2. *Relativna Iskorišćenost* - Javni prostori koji se dosta koriste, i to uglavnom u određenim godišnjim periodima.
3. *Mala iskorišćenost* - Javni prostori koji se koriste samo tokom jednog određenog perioda tokom jedne godine.
4. *Najmanja iskorišćenost* - Javni prostori koji se zbog određenih razloga koji sprečavaju promene, gotovo se i ne koriste.



Iskorišćenost javnih prostora	Broj javnih prostora	Površina (m ²)	%
Potpuna iskorišćenost	5	12,029.6	19%
Relativna iskorišćenost	14	32,288.0	50%
Mala iskorišćenost	11	7,893.2	12%
Najmanja iskorišćenost	6	12,357.6	19%
Ukupno	36	64,568.40	100%

Tabela 9. Najviši procenat iskorišćenosti i ako postoji potreba za poboljšanjem u određenim slučajevima.

Zaključci i Preporuke

Na osnovu analiza koje su predstavljene u ovom istraživanju, u nastavku se nalazi jedna lista sa zaključcima i preporukama za relevantne institucije i u vezi javnih prostora unutar Istorijškog Centra u Prizrenu:

- Opština Prizren, kao organ koji donosi odluke za stvaranje uslova i održavanje javnih prostora treba da usvoje sveobuhvatni pristup pri obrađivanju i u saglasnosti prema javnim prostorima za potrebe zajednice i u harmoniji sa Istorijškim Centrom u Prizrenu, ali i uz konsultovanje sa RCKN u Prizrenu i sa ICP-om.
- Opština Prizren treba da otvori jedan javni konkurs i sveobuhvatni pristup u cilju stvaranja novih prostora.
- Opština treba da podigne efikasnost u prikupljanju smeća, sa posebnim naglaskom na ICP-u.
- Kej na Bistrici treba da se tretira na osnovu same prirodne konfiguracije i 'da se vrati' građanima. On se treba tretirati kao integralni deo centra grada putem investiranja u određenim segmentima i sa drugačijim elementima, kao što je ozelenjavanje, javni WC-i i dodatnim funkcijama.
- Iako je ozelenjavanje prisutno u većini javnih prostora, Opština treba da investira još i više u tom pravcu. Očigledni nedostaci su primetni na Keju na Bistrici i to u najvećoj meri tokom letnje sezone.
- Da se sprovede sanacija svih trotoara na javnim površinama na način da budu pristupačniji za osobe sa ograničenim sposobnostima i roditelja sa dečjim kolicima. Da se izgrade rampe na svim javnim prostorima, a da se postojeće rampe koje nisu lako pristupačne za osobe sa ograničenim sposobnostima ponovo izgrade i to sa uglom nagima koji će biti odgovarajući.
- Tvrđava u Prizrenu, kao jedan od spomenika o kome se najviše govori a koji je unutar Istorijškog Centra, da se obezbedi potpuni pristup za O.O.S bez da se oštete ili obezvrede vrednosti kulturno-istorijskog svojstva spomenik-lokalitet.

- Trg Šadrvana, kao referentna tačka za mnoge građane i turiste, i sa njega je potrebno ukloniti nekoliko funkcija kao što su na primer: pokretne prodavnice, privremeni komercijalni štandovi, i tako dalje, na način da se bi ugrozio urbani i istorijski identitet samog trga. Različiti poslovni korisnici koji koriste trg za svoje poslove treba da pronađu drugačije alternative za svoje aktivnosti, kako bi ih organizovali na nekom drugom prostoru, kao onih koji nisu u potpunosti iskorišćeni, kao i prostore / kioske koji su specijalno dizajnirani za te namene.
- Otvoreni arheološki muzej koji se nalazi nasuprot Prizrenskoj Ligi treba da se re-konceptira jer većina građana nisu obavešteni za ovaj muzej i veoma je malo posećen. Ovaj prostor je mnogo više posećeniji tokom letnje sezone, kada se otvori letnja čajdžinica.
- Na prostoru ispred glavne Pošte i Hotela Theranda, treba da se postave barijere koje će omogućiti građanima da se kreću slobodno.
- Verski spomenici, zajedno sa prostorima koji ih okružuju, trebaju biti još pristupačniji i otvoreniji za javnost. Na mnogima od njih nisu ispisani rasporedi za posete ili bilo kakav kontakt za posete.
- Na javnim prostorima gde su uslovi bezbednosti na zadovoljavajućem nivou, treba da se projektuju parkovi za igranje dece.
- Iz razloga koji ugrožavaju bezbednost pri kretanju u slučajevima kada nedostaje prirodne svetlosti, da se ugradi efektivna rasveta, i to na prostorima koji su identifikovani tokom istraživanja.
- Treba dodati fontane sa pijaćom vodom kao jedan elemenat urbane istorije Prizrena.
- Trebaju se dodati parkinzi za bicikle po javnim prostorima. U vezi sa tim, Opština takođe treba da saraduje sa organizacijama / kompanijama koje izdaju bicikle uz novčanu nadoknadu.
- Gotovo polovina javnih prostora se ne iskorišćava onoliko koliko bi trebalo. Opština treba da re-dizajnira i da pojača njihov kvalitet na način da bude što više alternativa za građane.
- Narodna umetnost je integralni deo mnogih javnih prostora. U slučaju Istorijaskog Centra u Prizrenu bi trebalo obratiti više pažnje da ova vrsta umetnosti ne ugrozi identitet kulturnog nasleđa.
- Da se organizuje jedan prostor koji će služiti za organizovanje radnih aktivnosti zanatlijama za njihovu proizvodnju i prodaju njihovih proizvoda.
- Da se osmisli primereni dizajn za ulične prodavce, kioske ispod lokalne autobuske stanice, tabele sa različitim obaveštenjima za javnost, itd. Sve ovo bi trebalo da ima jedan "zajednički imenitelj" pri njihovom dizajniranju jer ne sme biti šarenolikosti bez koncepta i da budu u harmoniji sa istorijskim karakterom centra.
- Mora se strogo zabraniti postavljanje plakata, objava i raznovrsna obaveštenja po deblima stabala voća (hrastova), izloga, zidova zgrada, mostovima, i dr.
- Iz razloga ograničenog broja javnih prostora potrebno je da se uradi strateško planiranje u vezi njihovog povećanja, i to:
 1. Da se sprovede urbanistički oporavak prostora u ulici "Marin Barleti" i "7 Juli" (bivši zanatlijski centar)
 2. Da se pronađe neka druga alternativa za saobraćaj vozila u ulici "Remzi Ademaj" i ulice "Adem Jašari" na način da se poveća površina javnih površina u Istorijaskom Centru u Prizrenu;
 3. Kod trga Trg Heroja, (ili bivša Arasta) da se sprovede jedno Redizajniranje javne površine, uzimajući u obzir očuvanje i predstavljanje dostojanstva spomenika iz različitih perioda : arheološki lokalitet, Minaret Arasta i fontana (iz otomanskog perioda), spomenik palim borcima iz drugog svetskog rata i spomenik palim borcima rata iz 1999; i
 4. Da se uradi dislociranje benzinske pumpe koja se nalazi unutar granica Istorijaskog Centra u Prizrenu i da se taj prostor pretvori u javni.
 5. Prostor kod Starog Duba (Platanus Orientalis) u naselju Maraš, koje je ugroženo od kafe – restorana i tekija sečom grana kao od strane ulaska motornih vozila u tom delu. Ovaj prirodni

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju

spomenik treba takođe da imati dostojanstva kao ograda, rasveta, zelenilo koje ga okružuje, i ostalo.

Zaključni deo istraživanja sadrži dva aneksa gde su predstavljene mape i geografske karte koje su napravljene za svaki analizirani prostor (Aneks 4).

1.5.3 Gradski Muzeji

Muzej je institucija koja se brine o sakupljanju artefakata i drugih objekata koji su od umetničke, kulturne, istorijske ili naučne važnosti. Ti artefakti, muzeji daju na uvid javnosti putem izložbi koje mogu biti stalne ili privremene.⁷

Muzeji koji su veliki, nalaze se u većim gradovima po celom svetu, dok hiljade lokalnih muzeja postoje u ostalim gradovima, gradićima i seoskim sredinama koje su manje.

Muzeji imaju različite namene, počevši od pružanja usluga za studente koji su na specijalističkim studijama pa sve do pružanja usluga široj javnosti. Cilj pružanja studijskih usluga uvek se mnogo više zamenjuje sa pružanjem usluga široj javnosti.

Od 2010 godine, neprestano ubrzanje digitalizacije informacija, koje se kombinuje sa povećanjem kapaciteta za čuvanje tih informacija, dovodi do toga da tradicionalni model muzeja se proširuje uz uključivanje virtualnih multimedijalnih izložbi sa jednim mnogo kreativnijim pristupom u obrazovanju javnosti.

Grad Prizren, u poređenju sa epitetom glavnog grada kulture na Kosovu, prema opštem shvatanju kosovske javnosti je i grad sa drevnim kulturnim i istorijskim vrednostima, i s' toga dobija i epitet "Grad Muzej".

Muzeji Grada Prizrena, od kojih se većina nalazi u Istorijskom Centru Prizrena, predstavljeni su na mapi i fotografijama kao u nastavku:



Mapa 2. Mapiranje muzeja u gradu Prizrenu

⁷Edward Porter Alexander, Mary Alexander; Alexander, Mary; Alexander, Edward Porter (September 2007). Museums in motion: an introduction to the history and functions of museums. Rowman & Littlefield, 2008. ISBN 978-0-7591-0509-6. Retrieved 6 October 2009.



Fotografija 9. Muzej unutar Kompleksa Lige Albanaca



Fotografija 10. Arheološki muzej – Hamam Šemsedin bega i Sahat Kula



Fotografija 11. Etnološki Muzej – Kuća shehzade



Fotografija 12. Arheološki muzej na otvorenom



Fotografija 13. Elektro Ekonomski Muzej - Hidroelektrana "Prizrenka"



Fotografija 14. Muzej Majke Tereze

Epitet "Grad Muzej" neminovno oslikava čuvanje istorijske strukture grada i shodno tome podrazumeva i promociju ovog bogatstva kod šire javnosti. I Prostorni Plan Kosova 2010 – 2020+ kod regiona jug gde je obuhvaćena i Opština Prizren, Suva Reka i Dragaš (koje su iz aspekta prostornog planiranja, ovim planom konceptirane kao Bašta Kosova) u odeljku opšte vizije i ciljeva se pominje da se Prizren treba proglasiti i da se promoviše kao "Grad Muzej".

Znajući da je grad Prizren jedan od najposećenijih gradova na Kosovu, jedno od sredstava pomoću koji se promoviše ovo bogatstvo koje poseduje Prizren su i muzeji koji među ostalog ima i ovu misiju. Međutim, da li danas Prizren zaslužuje da ponese taj epitet? Koliko se muzeja danas nalazi u Prizrenu i koliko od njih su funkcionalni i otvoreni za javnost? U kakvom su stanju i šta nude muzeji u ovom gradu? Koliko se oslikava kulturni diverzitet ovog grada u njegovim muzejima?

Prema najnovijim istraživanjima⁸ muzeji grada Prizrena ne ispunjavaju u potpunosti trenutno važeće međunarodne standarde. Shodno tome, epitet "Grad Muzej" uključujući tu i gubitke i degradiranje lokaliteta kulturnog nasleđa tokom poslednjih godina, što sve navodi na to Prizren i ne zaslužuje.

Dva od ukupno šest muzeja u gradu nisu uopšte otvoreni za javnost i nisu funkcionalni. A i stanje u četiri druga muzeja u gradu ne izgleda da je na zadovoljavajućem profesionalnom i tehničkom nivou.

Opšti problemi koji se javljaju u ova četiri muzeja koji su funkcionalni, počevši od toga da nijedan od njih ne predstavlja nikakvu od međunarodnih ili regionalnih inicijativa; ne predstavljaju dostojanstvo kulturne raznolikosti grada Prizrena; ne nude savremene usluge kojima bi sebe predstavili više atraktivnim i privlačnim za posetioce; uopšte nisu sveobuhvatni sa aspekta mogućnosti da odgovori potrebama savremene publike ali i publike koju predstavljaju osobe sa ograničenim sposobnostima, itd.

I ako postojeći muzeji imaju vredne fondove i bogate kolekcije, u nekoliko slučajeva njihova prezentacija se ne odvija na odgovarajući način, na primer eksponati su pokriveni prašinom, prozori i vitrine su oštećeni, tradicionalna nošnja zakovana na zidu, itd.

Na kraju, ali ne i manje važno u pogledu značaja, u muzejima grada je veoma primetno da postoji veliki nedostatak u smislu ljudskih i profesionalnih resursa.

U nastavku se nalazi jedna lista sa preporukama koje upućuju na tri različita nivoa u pogledu kako da se rešavaju problemi i izazovi koji se javljaju pred muzejima u gradu Prizrenu:

Ministarstvu za Kulturu, Omladinu i Sport

- Da se što pre usvoji zakon koji reguliše osnivanje i funkcionisanje muzeja po opštinama na Kosovu
- Da se usvoji administrativno uputstvo za opštine koji bi se definisale tipologije muzeja i zakonski propisi koji se moraju ispoštovati pri njihovom osnivanju i stavljanja u funkciju
- Da se prevaziđu etnološko / etnografski koncepti muzeja i da se podrže novi koncepti muzeja koji imaju interakciju / komunikaciju u širem smislu sa publikom
- Da se napravi jedna baza podataka i statistika o posetiocima muzeja, a koji će biti uređivan od strane ove institucije uključujući i prihode koje one ostvaruju
- Neprekidno povećanje profesionalnih kapaciteta u pogledu osoblja muzeja i kojim će upravljati ova institucija

⁸ Istraživanje "Prizren, "grad muzej" bez muzeja?" EC Ma Ndryshe 2018

- Muzej Prizrenske Lige i Arheološki Muzej da pređu pod okriljem opštine Prizren za što efikasnije upravljanje. Aktivnosti muzeja mogu se finansirati zajednički od strane MKOS i Opštine Prizren.
- Javne konsultacije i sveobuhvatnost pri upravljanju postojećim muzejima i planiranje izgradnje novih muzeja
- Otvaranje i stavljanje u funkciju muzeja Hidroelektrane
- Otvaranje i stavljanje u funkciju muzeja Majke Tereze
- Otvaranje i stavljanje u funkciju muzeja na Tvrđavi

Opštini Prizren

- Da se napravi jedna baza podataka i statistika o posetiocima muzeja kojim će upravljati ova institucija
- Neprekidno povećanje profesionalnih kapaciteta u pogledu osoblja muzeja i kojim će upravljati ova institucija
- Javne konsultacije i sveobuhvatnost pri upravljanju postojećim muzejima i planiranje izgradnje novih muzeja
- Spomenici u gradu koji nisu u funkcionalnom stanju da se pretvore u muzeje sa kreativnim tematikama, na način da se spreči degradiranje i njihovo ne korišćenje
- Da se osnuje Muzej Grada Prizrena gde će biti predstavljena istorija i urbanistički razvoj grada, slojevi kulture tokom istorije, gde će se takođe vršiti prezentacija i kulturne raznolikosti grada. U muzeju trebaju biti jednim delom zastupljene i važne ličnosti grada tko istorije, ili da to bude tretirano kao posebni muzej.
- Da se osnuje Muzej o poznatom glumcu Bekimu Fehmiu.

Muzeji grada Prizrena

- Da se stvori jedan sistem efikasnog upravljanja sistemom u pogledu profesionalnog osoblja i u tehničkom smislu.
- Da se obogati postojeći fond za muzeje kojim se upravlja, tako što bi se vršila savremena interpretacija kolekcija na svim službenim lokalnim jezicima kao i na engleskom, a isto tako bi se uključila upotreba audio vodiča, video projekcija, virtuelne izložbe, itd.
- Da se promeni raspored rada muzeja u pogledu redovnih radnih dana. Tokom vikenda grad ima najviše posetioca a shodno tome i muzeji trebaju biti otvoreni.
- Raspored za javnost, zajedno sa vremenom za posete, cenom karti, telefonom i veb stranicom trebaju biti postavljeni na ulaznoj tabli muzeja.
- Ponuda ulaznica za grupne posete, putem kojih će posetioci sa jednom ulaznicom i sa što povoljnijom cenom moći da posete nekoliko ili sve muzeje u gradu.
- Muzeji grada da pre prilagode na način da se mogu koristiti za različite aktivnosti, kao što su konferencije, seminari, radionice. Na taj način će se moći obezbediti i dodatni prihod za održivost muzeja.
- Da se planiraju posebni programi u pogledu obrazovanja i koje će biti interaktivno za učenike i studente na način da budu što atraktivniji za posećivanje, n.pr. izgradnja posebnih kutaka u kojima će biti kopije artefakata koje se mogu dodirnuti, prerađuju i da se crtaju.
- Da se uklone fizičke barijere u muzejima i da se prilagode kako bi mogle biti korišćene i od strane osoba sa ograničenim sposobnostima, n.pr. rampa koja bi bila odgovarajuća na ulazu u muzej, neometan pristup (bez pragova) u unutrašnjem delu muzeja, WC za osobe sa

ograničenim sposobnostima, interpretacija kolekcija Brajevim pismom za slepe, odgovarajuća signalizacija za osobe koje su delimično slepe, itd.

- Da se isplaniraju posebni obrazovni i interaktivni programi za osobe sa ograničenim sposobnostima na način da budu što atraktivnije za posećivanje.
- Iz razloga stvaranja finansijske samo održivosti trebaju se primenjivati različite forme biznisa, na način da se ne zavisi u potpunosti od javnih fondova (prostorije za kafiće/čajdžinice/za služenje pića, prodavnice suvenira, knjižara, itd.). Na taj način će se stvoriti i nova radna mesta.
- Da se dizajniraju posebna izdanja u vezi postojećih kolekcija u muzejima
- Da se kreiraju veb stranice za muzeje uključujući i virtuelne posete
- Da se dodaju različiti kanali za komunikaciju na stranicama društvenih medija uzimajući u obzir njihovo veliko korišćenje, naročito među mladima.

1.5.4 Signalizacija i reklamiranje

Putna signalizacija, obeležavanje lokaliteta baštine i tabele na kojima će biti predstavljena interpretacija tih lokaliteta koji su sastavni deo, ali da suština toga ne bude samo promocija jednog lokaliteta iz kulturnog nasleđe, nego da se promoviše i prirodno nasleđe.

. U sveto postoje standardi koji su utvrđeni a tiču se putne signalizacije i obeležavanja lokaliteta kulturnog i prirodnog nasleđa. Iako se tu mogu videti razlike od zemlje do zemlje, ono što je zajedničko je to da su u plavoj boji/i zlatnoj koja simbolizuje taj međunarodni standard.

Prvi utisak koji jedan posetilac stekne kada poseti grad Prizren je nedostatak jasnog obeležavanja lokaliteta nasleđa ili u drugim slučajevima raznolikost ili raznovrsnost znakova i reklama koje se pojavljuju. Ova šarenolikost često ostavlja utisak haotičnosti za jedan istorijski grad koji bi trebao biti privlačan i sa vizuelnog aspekta.

I lokaliteti svetske baštine pri UNESCO sadrže isti standard, samo što se pored toga i jasno obeležava simbol zaštite od strane UNESCO. Obeležavanje na svetskom nivou pored signalizacije, usmeravanja posetioca i promocije lokaliteta, koristi i posebne standarde i može da šalje razne druge poruke.

Prema poslednjim istraživanjima⁹, u gradu Prizrenu i to na poseban način, u njegovom istorijskom centru, stanje signalizacije kao i komercijalnih reklama, javlja se u haotičnom stanju. Razlog za to je ne zadovoljavajući nivo postojećih zakonskih propisa koji bi trebalo da regulišu ovu oblast, njihovo ne sprovođenje ali i nedostatak tehničkih uputstava za biznise. Ova se problematika još više očuva onda kada imamo jedan nizak nivo svesti kod građana, koji ne primenjuju međunarodne



Foto 15. Signalizacija unutar ICP

⁹ "Haotična signalizacija i reklamiranje u Istorijском Centru u Prizrenu" EC Ma Ndryshe, 2018

standarde pri obeležavanju jednog istorijskog grada.

Plan konzervacije i razvoja u Istorijskom Centru u Prizrenu

Materijali za signalizaciju i šema boja treba da poštuju materijal i šemu boja na objektu, kao i to da se ispoštuje karakter izgleda ulice. Materijali koji su dozvoljeni su drvo, obojeno drvo, limarija od metala, kovano gvožđe, bronza, ili neke druge legure, kamen, staklo ili materijali od plastike i plastične listove ili pak vinilne ploče koje će biti odštampane na digitalni način, i koje će se koristiti i na neki potpuno drugačiji način a ne samo onako kako je predviđeno.¹⁰

Znakovi za samostalne prodavnice treba da se postave na takav način da ne pokrivaju nijedan integralni arhitektonski detalj. Obeležavanje istorijskog nasleđa, kao što su tradicionalne gravure u malteru, rezbarenja na drvetu ili gravure u kamenu, itd. koje predočavanju informacije u vezi originalnog imena objekta, godinu izgradnje, ime starog vlasnika ili sve druge informacije iz istorijskog nasleđa koje treba očuvati.¹¹

Zakon o Istorijskom Centru u Prizrenu

Prema ovom zakonu, član 6, jedna od aktivnosti čije se sprovođenje ograničava u ovoj zoni predstavlja i postavljanje fiksiranih reklama, privatna obeležja, dekoraciju ili elementi koji ometaju jer zahvataju veću površinu od jednog metra kvadratnog (1m²) i bez saglasnosti od strane Instituta za Zaštitu Spomenika u Prizrenu.

Čak šta više, prema Članu 21 iz istog zakona, Opština Prizren, u sklopu svojih nadležnosti prema oblastima koje te nadležnosti pokrivaju, osniva jednu svoju kancelariju u Istorijskom Centru u Prizrenu. Ova kancelarija ima četiri oblasti nad kojima sprovodi svoju nadležnost, a četvrta od tih oblasti ima mandat da prikuplja i objavljivanje tačnih informacija koje su u vezi sa Istorijskim Centrom u Prizrenu, uključujući i informativne mape, listu usluga koje se nude, agende iz oblasti kulture, kao i reklama. Ova kancelarija, već od 2012 godine, iz razloga nezainteresovanosti institucija sa centralnog nivoa, ali i onih lokalnih, još uvek čeka da bude osnovana.

Odluka o postavljanju tabli i reklama na teritoriji grada Prizrena

Opština Prizren je tokom 2015 godine, nakon što je usvojen Zakon o Istorijskom Centru u Prizrenu, usvaja i jednu posebnu Odluku u vezi postavljanja tabli i reklama na teritoriji grada Prizrena, uključujući i one koji se nalaze unutar Istorijskog Centra u gradu.

Prema ovoj odluci, dozvolava za postavljanje Tabli i Reklama unutar Istorijskog Centra u Prizrenu biće izdato u skladu sa uslovima i kriterijumima, pri čemu će se voditi računa o kulturno istorijskim vrednostima samih objekata i lokacija. Još specifičniji članovi ove odluke su opisani ispod:

U članu 2.1 ove Odluke, govori o tome da će "Postavljanje reklama, privatnih znakova, i dekoracija ne smeju biti postavljene na površini većoj od jednog metra kvadratnog (1m²), i da uz prethodno dobijenu dozvolu od strane Instituta za Zaštitu Spomenika u Prizrenu. Ali u zavisnosti od veličine i prirode zgrade, nadležna institucija (RCKN Prizren) može da zatraži da te reklame budu čak i manje ili pak da se uopšte i ne postave".

Član 2.2: Ne dozvoljava se da se reklame postavljaju na krovu zgrade, na njenim dekorativnim elementima, kao i na delovima gde se time ugrožava struktura same zgrade kao i na delovima gde se ometaju vizure same zgrade ili onih zgrada koje se nalaze oko predmetne zgrade.

¹⁰ Norme za detalje i dekoracije iz Plana za očuvanje i razvoj istorijske zone Prizrena (2009)

¹¹ Detalji i dekoracije građanske arhitekture iz Plana za očuvanje i razvoj istorijskog područja Prizrena (2009)

Član 2.3: U zavisnosti od veličine fasada, reklamna tabla ne treba da zauzima više od 20% ukupne površine od dela na kome će biti postavljena.

Član 2.6: Materijal koji će biti korišćen za reklamu ne sme biti takav materijal koji bi vršio emisiju (da se reflektuje) svetlost (u vidu ekrana) ili da unutar nje bude izvor svetlosti.

Član 2.7: Ne dozvoljava se da reklama u sebi ima ugrađene izvore fluorescentne svetlosti, ili sa treperavim svetlima.

Član 2.9: Kada je priroda zgrade takva da ne omogućava postavljanje reklame, ili kada ta zgrada ima veliku kulturnu vrednost, istorijsku, itd., onda se reklama postavlja na staklo vitrine ili na nekoj dodatnoj površini (prema uputstvima RCKN-a);

Član 2.10: Materijal od kojih je napravljena reklama ne sme da ugrožava zgradu ili prolaznike, na bilo koji način;

Član 2.11: Reklama može biti ispisana uz pomoć različitih materijala (u skladu sa tačkom 5) i ona (reklama) može biti osvetljena samo sa belim svetlom (ne u boji) i koje će biti izvan nje.

Na kraju, treba takođe napomenuti da su unutar Istorijskog Centra u Prizrenu primećuje jedan očigledan nedostatak tabli sa sadržajem za interpretaciju kao što je to slučaj sa muzejima u gradu ali na na spomenicima nasleđa, gde jedini izuzetak predstavlja možda samo Tvrđava u Prizrenu.



Fotografija 16. Tabla sa interpretirajućim sadržajem na Tvrđavi

Tokom ovog istraživanja identifikovano je ukupno 224 zgrada koje imaju tabele i reklame koje su komercijalnog karaktera i reklamiraju različite biznise i koje nisu u skladu sa Zakonom o Istorijskom Centru u Prizrenu i Odluke o postavljanju tabli i reklama na teritoriji grada Prizrena.





Fotografija 17. Reklame koje nisu u skladu sa zakonom i odlukom na snazi

Na osnovu podataka koji su predstavljeni u ovom istraživanju, stanje signalizacije kulturnog i prirodnog nasleđa u Istorijском Centru u Prizrenu obuhvatajući ovde i postavljanje znakova i reklama, u stvari oslikava i opšte stanje po ovom pitanju na nivou države.

Najpre postoji nedostatak zakonskih rešenja na centralnom nivou, dok se na lokalnom nivou i ako postoje nekoliko dokumenata, zakoni i odluke koje regulišu ovu oblast, primetan je nedostatak volje da se ti propisi sprovode, bilo da se radi o institucijama ili i samih biznisa pa i građana.

Opština Prizren je dokazala da ne može da kontroliše stanje samo ako ne izdaju kazne za prekršioce zakona kao i ne upućivanjem detaljnih uputstava o tome kako se one mogu dizajnirati. Čak šta više, Opština ne uspeva da ostvari prihode od tih reklama, što predstavlja nešto što je suprotno od toga kako se u drugim zemljama radi.

Uopšteno primećuje se jedna tendencija kod političkih partija, organizacija ali i kod biznisa da se reklame postavljaju bez dozvole i saglasnosti nadležnih organa iz sfere kulturnog nasleđa. Kao posledica toga, evidentirana su i fizička oštećenja na spomenicima i opšta vizuelna degradacija unutar istorijskog centra zbog ciljeva za reklamiranjem.

Preporuke

Institucijama sa Centralnog Nivoa

- Ministarstvu za Kulturu Omladinu i Sport i Ministarstvu za Infrastrukturu da što pre dovrše utvrđivanje zakona o standardizovanu putne signalizacije za lokalitete kulturnog nasleđa.
- Ministarstvu za Kulturu, Omladinu i Sport i Ministarstvu za Infrastrukturu da što je pre moguće donesu uputstvo za opštine na Kosovu, gde će se utvrditi tehnički format znakova za putnu signalizaciju kao i za pešačke staze, utvrđujući i momenat o više jezičnosti koji mora biti prisutan na znakovima za kulturno nasleđe.
- Ministarstvu za Životnu Sredinu i Prostorno Planiranje i Ministarstvu za Infrastrukturu da se što pre dovrši donošenje zakona o standardizaciji putne signalizacije za prirodna nasleđa.

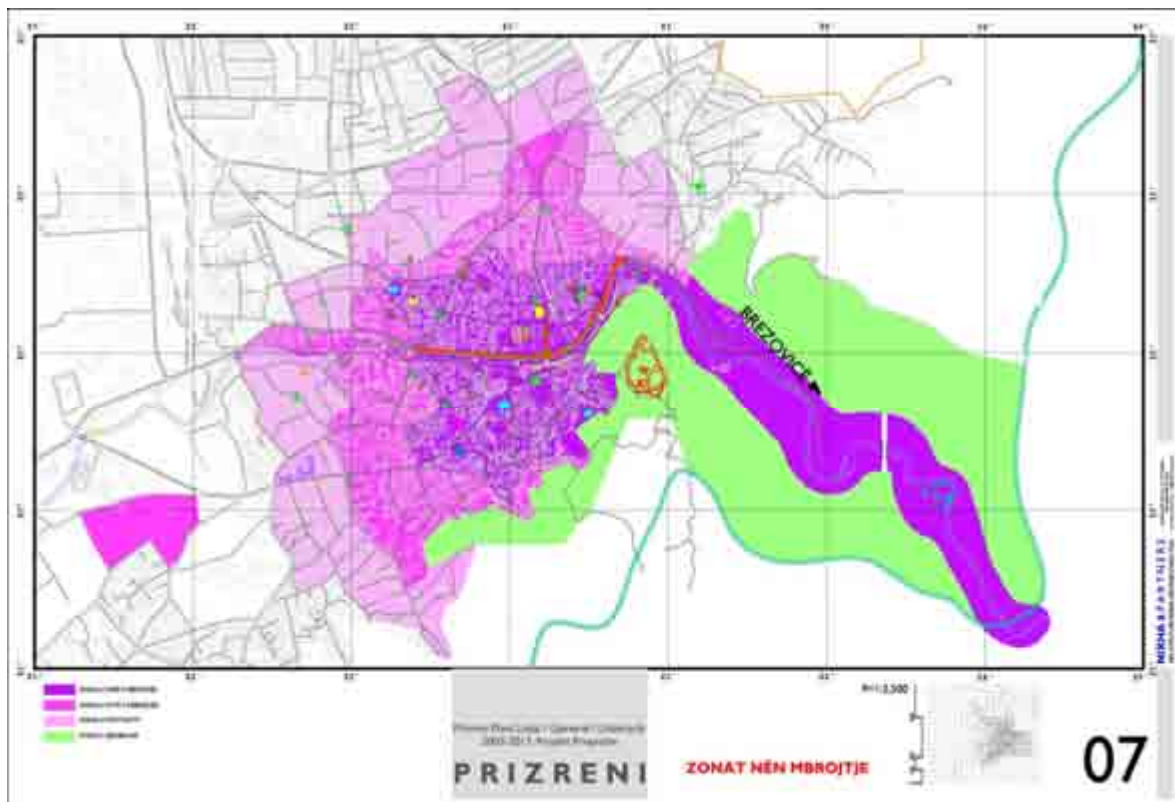
Opštini Prizren

- Ažuriranje i poboljšanje Odluke o postavljanju tabli i reklame na teritoriji opštine Prizren, dodajući uz to i nekoliko odgovarajućih članova kako bi se razjasnili nekoliko drugih članova.
- Izrada grafičkog uputstva za znakove i reklame unutar Istorijского Centra u Prizrenu. Ovo uputstvo treba da na tačan način obradi kako se te reklame postavljaju o odnosu na objekte kulturnog nasleđa, kao i u odnosu na one koji su novi.

- Nakon ažuriranja Odluke i donošenja Tehničkog Uputstva, poslati obaveštenje svim vlasnicima unutar Istorijskog Centra u Prizrenu da su napravili prekoračenja u pogledu reklama, i da im se odredi jedan vremenski period (predlog: 3 meseca) tokom kojeg bi sami vlasnici ispravili ta prekoračenja.
- Da se primene posebne tarife i takse za reklamiranje na način da se opštini obezbedi ostvarivanje prihoda.
- U slučaju da vlasnici ne poštuju osvojena pravila, da se pristupi izdavanju kazni na osnovu zakona koji su na snazi i da se uklone reklame koje su u suprotnosti sa zakonom o Istorijskom Centru u Prizrenu i Odluke o postavljanju tabli i reklama na teritoriji grada Prizrena.
- Nakon odobrenja standarda od strane institucija sa centralnog nivoa, dizajniranje i postavljanje putne i pešačke signalizacije za lokalitete kulturnog nasleđa, uz odobrenje nadležnih institucija za kulturno nasleđe.
- Dizajniranje i postavljanje panela sa interpretacijom na spomenicima Istorijskog Centra u Prizrenu, uz odobrenje nadležnih institucija za kulturno nasleđe.
- Izrada mobilnih aplikacija za pametne telefone koje će funkcionisati interaktivno sa bar kodom koji će biti postavljen na spoljašnjim zidovima spomenika u gradu Prizrenu.

1.5.5 Druga zona zaštite

Na osnovu analiza, podataka i u skladu sa međunarodnim pravilima o mapiranju vrednosti kulturnog nasleđa. Urbanističko Razvojni Plan 2003 – 13 definiše 3 (tri) Zone pod Zaštitom u okviru grada Prizrena. Granice zona pod zaštitom su predstavljene na mapi koja je data ispod:



Mapa 3. Zone pod zaštitom prema Urbanističko Razvojnem Planu 2003-2013

Druga Zona pod Zaštitom će obuhvatati delove starog grada sa malim integrisanjem u urbanističko i arhitektonski sistem ali koje će moći biti identifikovan kao celokupni urbanistički sistem koji zahteva obavezu za koordiniranim formama delovanja. Ova zona još uvek odslikava komplekse kao što je onaj u Karabašu i objekte sa istorijskom vrednošću, ambijentalnu i arhitektonsku ali koji se tako transformisani da ugrožavanju istorijski, arhitektonski i ambijentalni karakter same zone.¹²

Tim projekta za Plan Upravljanja Istorijskog Centra u Prizrenu, u smislu sprovođenja istraživanja urbanističke i istorijske strukture nisu se ograničavali sam na granice ICP-a, nego je prošireno i na Drugu Zonu pod Zaštitom kao i jedan deo Zone Kontakta. Kriterijumi za istraživanje (iako redukovani u pogledu nekoliko aspekata) su bili zadržani i bili isti kao i sa onima iz ICP. Tokom Istraživanja je obuhvaćeno preko 2000 struktura. U nastavku možete naći priključene nalaze iz ovog dela istraživanja:

U nastavku možete pronaći priključene mape iz istraživanja na terenu. Za viši kvalitet mapa, vidi Dodatak 2.

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
 Nacrt za javnu konsultaciju



Legjenda / Legend
 - Zona e Qendrore e Historike e Prizrenit
 - Zona e Dytë e Mbrojtjes / Second Protection Zone



PLAN I UPRAVLIMJEVE TE QENDRORE HISTORIKE TE PRIZRENIT
 MANAGEMENT PLAN FOR HISTORIC CENTER
 HARTAZI: Kufiri i Qendros Historike te Prizrenit dhe Zona e Dytë e Mbrojtjes
 MAPS: The border of the Historic Center of Prizren and the Second Protection Zone



Legjenda / Legend
 - Zona e Qendrore e Historike e Prizrenit
 - Zona e Dytë e Mbrojtjes / Second Protection Zone
 - Zona e Hulumtimit / Research Area



PLAN I UPRAVLIMJEVE TE QENDRORE HISTORIKE TE PRIZRENIT
 MANAGEMENT PLAN FOR HISTORIC CENTER
 HARTAZI: Zona e Historike (Zona e Dytë e Mbrojtjes e saj pjesë e Rrethit Zonave)
 MAPS: Research area (Second Protection Zone + part of Contact Zone)

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju



Legjenda / Legend

- Ndërtësia më e re / New buildings (82%)
- Ndërtësia më e vjetër se 50 vjet / Buildings older than 50 years (11%)
- Të tjera Pa info / Other-no info



Ministria e Kulturës dhe Mirënjohjes
Ministry of Culture and Heritage
Tirana, Kosovë, 10000

rrok

PLANA I MENAXHIMIT TE BIRORRES HISTORIKALE TE PRIZRIT
MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORICAL CENTER

MAPA 23. Koha e ndërtimit
MAP23. Building age



Legjenda / Legend

- Numërimi i shtyllave / Street numbering
- Pa info / No info
- 1-10
- 11-20
- 21-30
- 31-40
- 41-50
- 51-60



Ministria e Kulturës dhe Mirënjohjes
Ministry of Culture and Heritage
Tirana, Kosovë, 10000

rrok

PLANA I MENAXHIMIT TE BIRORRES HISTORIKALE TE PRIZRIT
MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORICAL CENTER

MAPA 26. Numri i ndërtesave të rrugës
MAP26. Number of houses on the buildings

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju



Legjenda / Legend

- I rreth / Good (94%)
- Mirreth / Moderate (20%)
- II rreth / Bad (7%)
- Shpreh / Very Bad (2%)
- Përmirësi e rëndësive / Partially demolished (2%)
- Shpreh / Demolished (2%)
- Pa shtyllë / No data



Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
Republika e Kosovës / Ministry of Culture, Youth and Sports
Republic of Kosovo



PLAN I MENAXHIMIT TË QENDRES HISTORIKE TË PRIZRENIT
MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORIC CENTER

KARTAZI: Qendrat e rëndësive e rrethosuar
MAPET: Physical condition of buildings



Legjenda / Legend

- I rreth / Good (94%)
- Mirreth / Moderate (20%)
- II rreth / Bad (7%)
- Shpreh / Very Bad (2%)
- Përmirësi e rëndësive / Partially demolished (2%)
- Shpreh / Demolished (2%)
- Pa shtyllë / No data



Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
Republika e Kosovës / Ministry of Culture, Youth and Sports
Republic of Kosovo



PLAN I MENAXHIMIT TË QENDRES HISTORIKE TË PRIZRENIT
MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORIC CENTER

KARTAZI: Qendrat e rëndësive me të qendrën e shtyllave
MAPET: Physical condition of buildings shpreh dhe shtyllave

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju



Legenda / Legend



PLAN I MENADŽMENT IZ OBLASTI ISTORIJSKE IZ OBLASTI
MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORIC CENTER

MAPA 2: Tipologija i raspored arhitekturne
MAPS: Typology and architectural heritage



Legenda / Legend



PLAN I MENADŽMENT IZ OBLASTI ISTORIJSKE IZ OBLASTI
MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORIC CENTER

MAPA 3: Tipologija i raspored arhitekturne
MAPS: Typology of heritage



Legenda / Legend
■ Zona za zaštitu / Zone to be protected
■ Zona za zaštitu / Zone to be protected



PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
MANAGEMENT PLAN FOR PRIZREN HISTORIC CENTER
MAPERK31 - Prizren - vlerave të trashëgimit kulturor
MAP31, Potences of culture heritage values

Zaključak

Na osnovu istraživanja Druge Zone pod Zaštitom, kao i u jednom delu Zone Kontakta, preporučuje se da sprovede potpuna inventarizacija svih dobara kulturnog nasleđa i dodeljivanje statusa pod zaštitom onima koji ispunjavaju kriterijume. Čak šta više, ova zona sadrži i fragmente različitih arhitektonskih kompleksa, koje treba očuvati i konzervirati.

Uzimajući u obzir smerove u kompleksu prodavnica u ulici Adem Jašari, oni formiraju jedan arhitektonski kompleks koji poseduje posebne vrednosti. Ovaj arhitektonski kompleks, sa granicom ICP-a odvaja se na dva dela i preporučuje se da se u budućnosti proširi i sama granica ICP-a sve do Bele Kuće / Skupština Opštine.

1.6

SWOT analiza



1.6 SWOT ANALIZA

Tokom različitih informativnih i zvaničnih sastanaka, konsultativnih sastanaka kao i radionica koje su organizovani tokom procesa izrade Plana Upravljanja Istorijskim Centrom Prizrena, izrađena je i SWOT analiza. Ovom analizom su definisane prednosti, nedostaci, mogućnosti, i rizici sa kojima se suočava ICP, kao i drugi faktori u širem kontekstu u Opštini Prizren. Ova analiza je u velikoj meri služila i kao sredstvo za definisanje vizije, težnji i glavnih ciljeva za zaštitu i promovisanje Istorijskog Centra u Prizrenu.

SWOT analiza je jedno od sredstava za ocenjivanje trenutnog stanja i koja služi za prikupljanje raznovrsnih ideja od strane predstavnika određenih sektora, koji uzimaju učešće u ovom procesu na jedan aktivan način. Samo ime SWOT analize proizilazi od početnih slova reči iz engleskog jezika:

Prednosti / Strengths – predstavlja pozitivne osobine koje se odnose na ICP.

Nedostaci / Weaknesses – predstavlja negativne osobine koje se odnose na ICP.

Mogućnosti / Opportunities – spoljašnji faktori čijom bi primenom moglo doći do poboljšanja stanja u ICP.

Rizici / Threats – spoljašnji faktori koji bi svojim uticajem mogli pogoršati stanje u ICP.

Radilo se sa različitim zainteresovanim stranama koje su bile uključene u procesu izrade projekta, što je rezultiralo sledećim podacima u pogledu na pet različita tematska područja:



Fotografija 1. Pogled na radionice koje su sprovođenje tokom izrade PUICP.

1. Kulturno i prirodno nasleđe

Prednosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zakonska zaštita <ul style="list-style-type: none"> – Veliki broj spomenika koji imaju status / pod posebnom zaštitom – Postojeća zakonska infrastruktura – Dovoljan kapacitet u ljudskim i profesionalnim resursima za unapređenje KN – Postojanje mehanizama za zaštitu kulturnog nasleđa (KKNICP & RCKN) 2. Zastupljenost na listi svetske kulturne baštine UNESCO-a <ul style="list-style-type: none"> – Crkva Svete Petke kao deo od četiri spomenika iz srednjeg veka na Kosovu koja se nalazi na listi ugroženih po UNESCO-u 3. Raznovrsnost baštinskih dobara <ul style="list-style-type: none"> – Raznolikosti kulturnog nasleđa (različiti arhitektonski stilovi i raznovrsnost na jednoj maloj površini) – Očuvani kompleksi (Papaz Čaršija, Trg Šadrvan, Ulica Kovača, Kompleks Maraša, Kompleks Prizrenske Lige, delimično Adem Jašari) – Karakteristična struktura urbanog dela (prisustvo prirode u urbanim zonama) 4. Postojanje različitih projekata investicija u okviru ICP <ul style="list-style-type: none"> – Projekat adaptacije i interpretacije Prizrenske Tvrđave 5. Prirodno nasleđe i ambijent <ul style="list-style-type: none"> – Postojanje reke u Istorijском Centru Prizrena – Grad koji je okružen planinama (Šarski Venac) – Bogati bio diverzitet – Postojanje zelene zone u blizini urbanog dela Šadrvan – Maraš – Prožimanje između prirode i arhitekture (voda, drvo i kamen) – Zajednica stanovnika koji se bave rekreacijom 6. Javne površine <ul style="list-style-type: none"> – Festival “Bunarfest” – promovisanje brige o prirodi putem festivala, Festival “Bunarfest” – Staza za pešake Maraš - Tvrđava
Nedostaci	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ne zadovoljavajuća primena zakona i odsustvo političke volje <ul style="list-style-type: none"> – Ne-poštovanje zakonskog okvira u vezi zaštite ICP – Ne-primenjivanje zakona (prekoračavanje i građevinske dozvole, reklamiranje, zaposedanje javnih površina, itd.) – Nedostatak koordinacije među institucijama i akterima – Odsustvo političke volje na lokalnom nivou a delimično i na centralnom nivou u pogledu očuvanja kulturnog nasleđa – Nedostatak u kvalifikovanom osoblju u okviru inspekcijske uprave u Opštini Prizren – Nepostojanje pristupa Uprave za Urbanizam spomenicima (jer samo MKOS ima nadležnost njihovom pristupu) – Nedostatak podrške od strane Policije Kosova za odgovarajuće funkcionisanje inspektora na terenu 2. Izazovi u pogledu restauracije spomenika <ul style="list-style-type: none"> – Nedovoljno investiranje u pogledu održavanja i restauracije spomenika – Nedostatak održavanja spomenika – Nedostatak sredstava za restauraciju – Pažljivo održavanje 3. Izazovi u pogledu funkcionalizacije spomenika <ul style="list-style-type: none"> – Nedovoljna funkcionalnost restauriranih spomenika – Nepostojanje Istorijског Muzeja Grada – Nedostatak upravljanja i funkcionalnosti spomenika

<p>4. Neprilagođena Signalizacija</p> <ul style="list-style-type: none">– Nedostatak signalizacije i neprilagođenost postojeće signalizacije– Neodgovarajuća signalizacija <p>5. Pristupačnost nije usaglašena prema potrebama svih lica</p> <ul style="list-style-type: none">– Nije obezbeđen pristup za lica sa Posebnim Potrebama– Prostori sa kojima upravlja Srpska Pravoslavna Crkva, ne nude slobodan pristup za građane i posetioce <p>6. Izazovi u pogledu zakonodavstva</p> <ul style="list-style-type: none">– Status privatne svojine koja je po zaštitom nije zakonom definisan– Uzurpiranje javnih površina i spomenika– Pristup starim zgradama je ograničen– Imovinski kontekst – izazovi u pogledu sprovođenja radova unutar Istorijskog Centra u Prizrenu– Izostaje kažnjavanje / podizanje krivičnih prijava prema prekršiocima zakona koja se dešavaju unutar zone ICP <p>7. Nedostatak odgovornog upravljanja</p> <ul style="list-style-type: none">– Planom za upravljanje prizrenskom tvrđavom nije predviđen nijedan konkretan korak za sprovođenje intervencija u cilju konzervacije / restauracije unutar prostora Tvrđave– Nedostatak uprave / direkcije za kulturno nasleđe u okviru opštinske administracije Prizrena– Neozbiljno angažovanje opštinske administracije Prizrena u pogledu nadgledanja nad primenjivanjem zakona– Korišćenje ilegalnih parkirališta koja su izgrađena na mestima gde se nalaze stare kuće i ne kažnjavanje prekršioca od strane Opštine Prizren– Propust institucija da odgovore na pravilan način u pogledu pitanja koja su povezana sa poslovima konzervacije / rekonstrukcije na prizrenskoj tvrđavi. Izgradnja Muzeja u okviru tvrđave (rekonstrukcija prema postojećim temeljima) i odbijanje rekonstrukcije džamije unutar tvrđave, a nakon peticije koju je sprovela zajednica (rekonstrukcija prema postojećim temeljima), dovela je to stvaranja modela ne transparentnosti i dvostrukih standarda u pogledu tretiranja stvari.– Prizren Prekoračenje dozvola i sprovođenje radova bez dozvole od strane Katoličke Crkve u okviru prostora kompleksa Crkve Gospe Pomoćnice u Prizrenu <p>8. Nepostojanje infrastrukture za prirodno nasleđe</p> <ul style="list-style-type: none">– Nepostojanje odgovarajućih rampi u zoni– Nepostojanje mapa za prirodno nasleđe <p>9. Izazovi u pogledu životne sredine</p> <ul style="list-style-type: none">– Smanjenje prostora koji su pod zelenilom– Nedostatak javnog zalaganja za zaštitu prirode– Zvučno uznemiravanje (buka, muzika)– Nedostatak faune u reci– Manjak zelenih površina– Nedostatak organizovane zajednice i ljudi koji se zalažu za zaštitu životne sredine u gradu– Zvučno ugrožavanje koje je nesnošljivo za građane (maksimalno 70db) <p>10. Izazovi u pogledu javnih površina</p> <ul style="list-style-type: none">– Problemi vezani za otpad i loše osobine sistema za upravljanje higijenom– Ne prilagođeno dizajniranje javnih površina– Uzurpacija javnih površina

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju

	<ul style="list-style-type: none"> – Arheološki lokalitet koji se nalazi u blizini trga Lige i koji je bez odgovarajuće pažnje – Ne održavanje javnih površina u Marašu – Nepostojanje adrese na kojoj bi se prijavljivali hitni slučajevi u ICP-u – Nedostatak javnih toaleta, korpi, itd. – Nedostatak u upravljanju javnim površinama – Nedostatak odgovarajućih kutaka za decu – Nedostatak olakšavajućih pristupa za osobe sa ograničenim sposobnostima
Mogućnosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Osnivanje kancelarije pri ICP koja će se baviti primenom Plana Upravljanja ICP-a i olakšavanje koordinacije među institucijama i drugim različitim strankama 2. Sveobuhvatni proces izrade Plana Upravljanja ICP-om 3. Izrada novog Plana / revidiranje Plana za Konzervaciju ICP-a / Regulativnog Plana 4. Revidiranje postojećih planova 5. Zainteresovanost donatora za investiranje u ICP 6. Da se ICP postavi kao prioritet za investiranje na centralnom nivou 7. Istorijski Centar u Prizrenu kao prioritet državne agende Kosova 8. Kancelarija ICP-a treba da okupi sve glavne aktere: Opština Prizren, MKOS / RCKN i civilna društva 9. Instaliranje diplomatskih misija ili drugih administrativnih entiteta unutar ICP-a 10. Planiranom gentrifikacijom (planirano izazvana urbana obnova) procesa zaštite kulturne baštine 11. Prenamena dobara kulturne baštine u kreativne funkcije putem adaptivne ponovne upotrebe 12. Sticanje prihoda od spomenika 13. Iskorišćavanje neiskorišćenih prostora za različite ciljeve (Kultura, NVO, Dobrotvorne Svrhe, Zdravstvo) 14. Prirodno nasleđe i životna sredina <ul style="list-style-type: none"> – Integrisanje (povraćaj) reke Bistrice u urbani prostor i u društveni život – Kontrola ulaska u tvrđavu i formiranje upravljačkog tima kao i za njen održivi razvoj – Integracija Tvrđave i Daltuluma u istorijski deo – Recikliranje otpada – Obrazovanje mlađih generacija u vezi prirodnog nasleđa 15. Javni prostori <ul style="list-style-type: none"> – Refunkcionalizacija Bioskopa Lombardi kao javnog prostora – Stvaranje održivih prostora za upotrebu tokom cele godine – Mogućnost otvaranja prostora oko spomenika za alternativne aktivnosti – Redizajniranje trgova i postojećih javnih prostora – Identifikacija javnih objekata u vlasništvu Opštine Prizren i njihovo proširenje za kulturne aktivnosti
Pretnje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Neuspeh pri učlanjivanju u UNESCO-u 2. Politizacija nasleđa u kontekstu ICP 3. Nedostatak Strategije održivog razvoja zasnovanog na potencijalima ICP-a 4. Nekontrolisana urbani i ekonomski razvoj 5. Uzurpacija spomenika, zgrada i javnih objekata 6. Zvučno ugrožavanje zbog buke iz kafića i lokala, posebno kod Sinan Pašine Džamije, Saračane i Sejdi Bega 7. Nedovoljne profesionalne intervencije na spomenicima i na urbanim strukturama 8. Gubitak stare gradske strukture 9. Gubitak tradicionalnih tehnika gradnje

	<ol style="list-style-type: none">10. Nedostatak tržišta tradicionalnih materijala11. Getoizacija Istarskog centra (Prostor kod 7 juli, Panteleja, Podgrađa)12. Uništavanje privatne svojine13. Zagađenje životne sredine, vode (kanalizacija koja se izliva u reku), erozija zemljišta kod Tvrđave14. Iščezavanje flore i faune u reci Bistrice15. Projekat betoniranja (kaskada) korita reke Bistrice
--	--

2. Obrazovanje, duhovno nasleđe i kulturne aktivnosti

Prednosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kultura i kolektivna svest <ul style="list-style-type: none"> – Grad sa kulturnom, verskom i jezičkom različitosti – Veza između urbanog i duhovnog nasleđa – Kolektivno sećanje na istorijski centar, odnosno grad, zgrade i događaje – ICP kao izvor važnih institucija kulture (Institut za zaštitu spomenika, Muzička škola, KUD Agimi, Pozorište, Kino, Dogri Ioli i Kulturno Umetnička Društva) – Centralna pozicija u društvenom i javnom životu 2. Zajednica koja je aktivna po pitanju KN <ul style="list-style-type: none"> – Javni i verski spomenici sa svojom aktivnom zajednicom – Visoka kolektivna svest i civilnog društva po pitanju vrednosti kulturnog nasleđa grada 3. Veliki broj festivala, što ga čini dostojnim konkurentom glavnom gradu Kosova 4. Duhovno nasleđe <ul style="list-style-type: none"> – Folklor – Raznovrsnost u pogledu kuhinje – Folklori - narodne nošnje – Običaji – Tradicija u zanatstvu kao Filigran
Nedostaci	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nedostatak podrške i dobronamernog upravljanja <ul style="list-style-type: none"> – Nedostatak (ažuriranja) kalendara u vezi kulturnih aktivnosti – Nedostatak podrške starim zanatima i rukotvorinama – Nedostatak upravljanja u oblasti kulture 2. Infrastruktura je nepodobna za unapređenje kulture <ul style="list-style-type: none"> – Nedostatak prostora za organizovanje kulturnih aktivnosti (kao što su trgovi, objekti, sale za koncerte, itd.) 3. Ne odgovarajuće ažuriranje dokumenata <ul style="list-style-type: none"> – Nedostatak digitalizovanog inventara za ažuriranje Duhovnog Nasleđa (XX, XIX, XVIII vek, garderoba / ukrasi ...) 4. Održivo organizovanje kulturnih društava / zanatlija <ul style="list-style-type: none"> – Ne funkcionalnost i bez koordinacije među udruženjima i izrađivača rukotvorina (politizacija udruženja) – Problemi unutar KUD-a Agimi 5. Nedovoljna savesnost <ul style="list-style-type: none"> – Veoma niska osećajnost prema vrednostima duhovnog nasleđa 6. Nedovoljno promovisanje i razvoj <ul style="list-style-type: none"> – Veoma oskudna ponuda po restoranima koja bi promovisala tradicionalnu kuhinju – Sezonski turizam koji se ne distribuira tokom čitave godine 7. Postojanje zvučnog uznemiravanja <ul style="list-style-type: none"> – Zvučno uznemiravanje koje dolazi iz kafića koje ometa razvoj kulturnih aktivnosti, kao što je Dokufest – Zvučno uznemiravanje koje dolazi od muzičkih aktivnosti koje se organizuju unutar ICP 8. Izazovi u pogledu promocije spomenika <ul style="list-style-type: none"> – Nedostatak u pogledu regionalne i međunarodne promocije ICP-a i KN-a Prizrena – Nedostatak u pričama i interpretaciji o spomenicima, kućama i centru – Nedostatak promovisanja putem interneta (digitalna promocija) 9. Izazovi u pogledu ljudskih resursa <ul style="list-style-type: none"> – Nedovoljna ulaganja u pogledu ljudskih resursa

	<ul style="list-style-type: none"> – Manjkavost u pogledu ljudskih resursa i profesionalnih kapaciteta (Restauracija, KN, Turizam, Upravljanje Kulturom) – Nedostatak u pogledu licenciranih kompanija koje bi sprovodile restauracije <p>10. Obrazovanje i svest nisu na zadovoljavajućem nivou</p> <ul style="list-style-type: none"> – Nedostatak u pogledu zvaničnog i nezvaničnog obrazovanja u vezi baštine – Promišljeno rušenje starih zgrada – Nepostojanje volje kod privatnih vlasnika za očuvanje starih kuća – Nedostatak obrazovnih paketa o KN i ICP
Mogućnosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Obezbeđivanje podrške za organizacije koje se bave kulturom od strane institucija 2. Utvrđivanje kriterijuma za finansiranje kulturnih aktivnosti 3. Obučavanje i licenciranje osoblja – profesionalnih vodiča za kulturno i prirodno nasleđe kao i davanje podrške kancelariji za turizam sa profesionalnim kapacitetima 4. Koordinacija – saradnja među organizacijama koje se bave kulturom i lokalnih institucija 5. Podrška za rukotvorine – Filigran, Kovače, izrađivača tradicionalnih kapa, izrađivača tepiha, proizvoda od kože - cipele 6. Staranje prostora za organizovanje kulturnih dešavanja (sala za koncerte, galerije, itd 7. Obučavanje osoblje za tradicionalnu kuhinju 8. Interpretacija legendi, mitova, tradicija grada ... 9. Brendiranje grada putem figura poznatih likova kao što je Bekim Fehmiu, Suzi Celbiu itd. 10. Povraćaj šarma grada putem funkcionalizacije nekoliko starih običaja, kao: stavljanje u funkciju topova na Prizrenskoj Tvrđavi kako bi se obeležavali posebni verski i državni praznici 11. Integrisanje potencijala u pogledu ljudskih resursa sa Narodnog Univerziteta u ICP / obrazovanje putem praktičnog rada
Pretnje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nestajanje postojećih ostataka 2. Nezainteresovanost mlađih generacija u vezi ostataka i da se ti ostaci sačuvaju 3. Nekontrolisano urušavanje starih zgrada i objekata

3. Lokalni ekonomski razvoj

Prednosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Postojeći potencijal koji predstavljaju spomenici i kulturno nasleđe <ul style="list-style-type: none"> – Revitalizacija Tvrđave – Postojanje kulturnih dešavanja / festivala (Dokufest, Prizrenski Ljiljani, Ngom Fest, 40 Bunar Fest, itd.) – Organizovanje tradicionalnih vašara 2. Potencijal koji proizilazi iz postojećih biznisa <ul style="list-style-type: none"> – Priliv novca koji pristiže boravkom dijaspore tokom leta – Veliki broj malih preduzeća koja su aktivna (MSP) – Veliki broj posetilaca – Otvaranje hotela i restorana 3. Potencijal u ljudstvu <ul style="list-style-type: none"> – Dovoljni ljudski resursi 4. Prirodni pejzaž i istorijski karakter grada su pogodni za razvoj turizma
Nedostaci	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ne ispunjavanje obaveza od strane institucija <ul style="list-style-type: none"> – Nedostatak odgovarajućih podataka u vezi baštine na veb stranici – Nedostatak strategije za ekonomski razvoj i strategije za razvoj turizma – Ne postoji podrška koju bi pružio info centar lokalnih vlasti – Nedostatak zbog ne organizovanja aktivnosti za turiste 2. Nedovoljna svest <ul style="list-style-type: none"> – Svest o važnosti i koristi koje dolaze od Istorijskog Centra u Prizrenu, nije dovoljna 3. Nedostaje zimski turizam <ul style="list-style-type: none"> – Nedostaju posetioci tokom zimskog perioda 4. Nedostatak u pogledu infrastrukture / pokretljivost nije zadovoljavajuća <ul style="list-style-type: none"> – Nedostatak u pogledu cross-border (preko graničnih) aktivnosti – Nedostatak održivog transporta za turiste; od aerodroma od Prizrena, regionalni transport unutar granica opštine Prizren – Ne postoji dovoljna informisanost u pogledu dešavanja i vrednosti, i iz regiona Prizrena 5. Postojanje aktivnosti za koje nisu izdate dozvole <ul style="list-style-type: none"> – Preterana raznovrsnost reklama iznad prodavnica koje kvare istorijski karakter grada – Postojanje kioska koji nisu prikladni i koji kvare istorijski karakter grada
Mogućnosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kulturno Nasleđe i turizam se trebaju smatrati osovinom za ekonomski razvoj Prizrena 2. Razvijanje turizma tokom svih četiri sezona (planinski turizam, kulturni, prirodni, rekreativni) 3. Obnavljanje turističke ponude sa aktivnostima: kajak, penjanje, šetnje kroz planine 4. Uvećanje broja festivala koji se organizuju u Prizrenu 5. Ostvarivanje što većih prihoda od Prizrena za Prizren 6. Da se stvori fond od spomenika koji bi se koristio za upravljanje kulturnim nasleđem 7. Povećanje broja zaposlenih u sektoru kulturnog turizma i održiv ekonomski razvoj 8. Organizovanje preko graničnih kulturnih i prirodnih aktivnosti 9. Promocija Prizrena i van granica Kosova 10. Organizovanje linija za transport kako bi se obezbedila što bolja pokretljivost
P	<ol style="list-style-type: none"> 1. Smanjenje broja posetilaca / turista

2. Smanjenje ekonomskog standarda
3. Politička nestabilnost
4. Gubitak investitora – donatora iz inostranstva



Fotografija 2. Prezentacija radnih grupa koje su radile na SWOT analizi

4. Tradicionalne stambene zgrade / pitanja o stanovanju

Prednosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kultura stanovanja <ul style="list-style-type: none"> – Tradicija stanovanja u gradu se nastavlja – Oličenje tradicionalne arhitekture, kulturna dešavanja, kuhinja i prizrensko gostoprimstvo 2. Veoma bogata tradicionalna arhitektura <ul style="list-style-type: none"> – Bogata tradicionalna arhitektura na starim kućama – Očuvane stare kuće iz različitih perioda – Diverzitet u pogledu tipologija i stilova u arhitekturi 3. Adaptacija na starim kućama i njihova funkcionalizacija za moderno stanovanje <ul style="list-style-type: none"> – Korišćenje tih kuća za stanovanje tokom Dokufesta i tokom cele godine – Pretvaranje tih kuća u restorane i uključivanje tradicionalnih jela u njihove menije
Nedostaci	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nedovoljno održavanje i restauracija <ul style="list-style-type: none"> – Nedostatak u održavanju tradicionalnih kuća – Nepostojanje fonda za održavanje tradicionalnih kuća – Nedostatak u osnovnim znanjima o tome kako se može izvršiti transformacija i kako se sve mogu koristiti stare kuće 2. Postojanje kuća u koji se ne stanuje / koje su prazne <ul style="list-style-type: none"> – U jednom delu zone se nalaze kuće koje su prazne – u kojima se ne stanuje 3. Ne postoji saradnja između institucija i vlasnika <ul style="list-style-type: none"> – Neodgovornost od strane opštinskih institucija (inspektorata) – Stalna neodgovornost od strane centralnih institucija (inspektorat) – Nedostatak blagovremenog informisanja vlasnika starih kuća o tome da se njihova imovina nalazi pod zaštitom – Ne uzimanje u obzir mišljenje vlasnika tokom uključivanja njihovih kuća u listu objekata pod zaštitom – Ne postoji rasterećenje za investiranje u stare tradicionalne kuće, što bi trebalo da omoguće centralne institucije – Ne postoji podrška od strane lokalnih vlasti po pitanju savetovanja i osveščavanja u vezi koraka koji se trebaju preduzeti kada se vrši transformacija njihovih starih kuća u biznis objekte: hosteli, konačišta za putnike 4. Imovinska pitanja koja su nerešena <ul style="list-style-type: none"> – Problemi u vezi imovine (ili ima mnogo vlasnika) nad objektima za stanovanje 5. Infrastruktura kao i pristupi u stambenim delovima nisu pogodni <ul style="list-style-type: none"> – Fizička infrastruktura nije pogodna – Ne postoje pristupi za osobe sa posebnim potrebama – Ne pokrivenost rasvetom u stambenim blokovima – Nedostatak parkova za igru u stambenim blokovima – Po tesnim ulicama stambenih blokova postoje problemi pri sakupljanju otpada 6. Prostori u Zakonskom Okviru <ul style="list-style-type: none"> – Važeći zakon o kulturnom nasleđu ne nudi mehanizme za pružanje podrške vlasnicima tradicionalnih kuća – Nedostatak preciznih kriterijuma po kojima bi se vršilo davanje prioriteta o tome koje će kuće biti stavljene pod zaštitom i na kojima će se vršiti intervencije
Mog	<ol style="list-style-type: none"> 1. Obnavljanje starih tradicionalnih kuća prema prioritetima na jedan neprekidni način 2. Korišćenje prostora oko kuća za više namena

	<ol style="list-style-type: none">3. Ponuditi alternativu o tome kako se stare kuće mogu iskoristiti u cilju lokalnog razvoja4. Promocija tradicionalne arhitekture stambenih objekata koju bi vršili kompetentni organi5. Materijalizacija / standardizacija objekata za stanovanje6. Zastupanje vlasnika starih kuća u procesima donošenja odluka7. Obučavanje i osveščavanje vlasnika starih kuća o vrednostima i potencijalima njihove svojine8. Stimulisanje vlasnika starih kuća sa kreativnim idejama, ne samo putem direktnih investicija i finansiranjem9. Predlaganje jedne forme u cilju obezbeđivanja jedne bolje komunikacije na relaciji vlasnik – inspektor10. Usluge besplatnog savetovanja vlasnika kuća unutar ICP, ekonomska savetovanja, finansijska, arhitektonska, građevinska11. Organizovanje vlasnika starih kuća u vidu udruženja za zastupanje, organizovanje, i što lakše upravljanje pitanjima koja su vezana sa konzerviranjem i adaptiranjem starih kuća12. Sredstva prikupljena od inkasiranja pri prikupljanju poreza na imovinu unutar ICP, koja će se investirati za restauraciju starih kuća unutar ICP
Pretinje	<ol style="list-style-type: none">1. Uništavanje tradicionalnih kuća zbog potreba za biznis (stvaranje parkinga, izgradnja hotela, itd.)2. Prenaseljavanje ICP-a3. U slučajevima nove gradnje gubi se imidž zone4. Nedostatak investicija na privatnim vlasništvima5. Odbijanje vlasnika starih kuća da se njihovi objekti stave na Listu za zaštitu svojine / koje se odnosi na njihove objekte



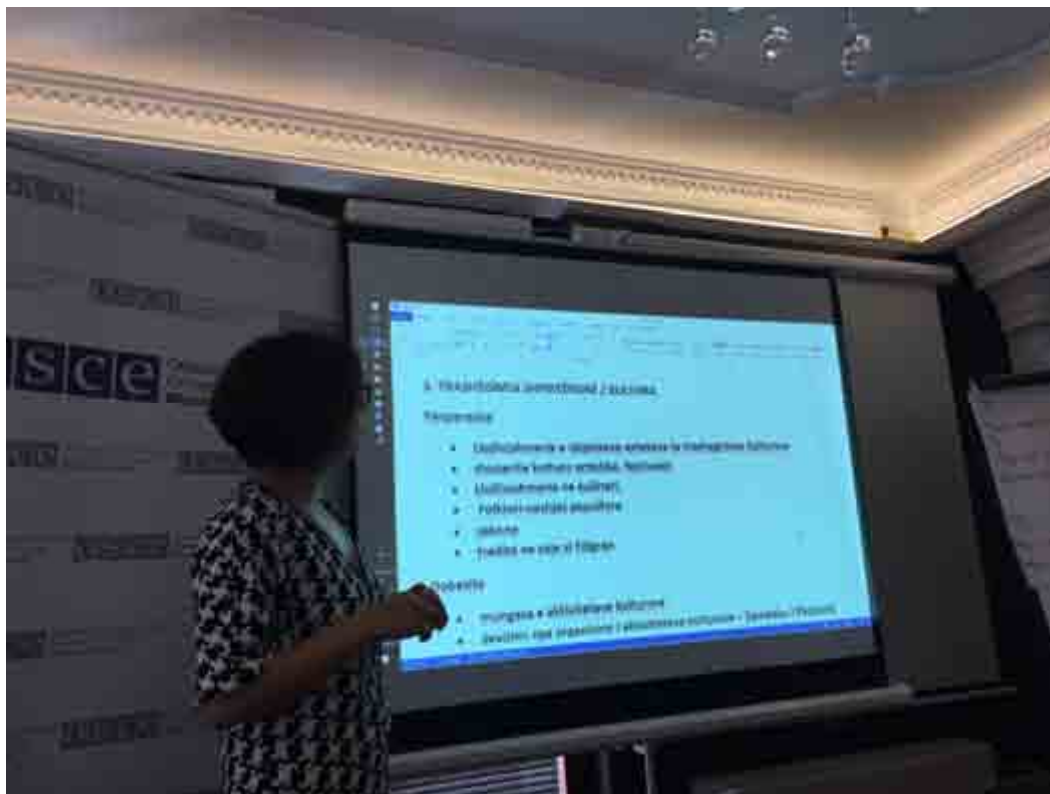
Fotografija 3. Pogled na radionice koje su sprovedene tokom procesa izrade PUICP

5. Infrastruktura i mobilnost / kretanje

Prednosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Povoljan geografski položaj <ul style="list-style-type: none"> – Adekvatan pristup – Geografska blizina sa Albanijom i sa Makedonijom – Blizina sa planinskim resursima kao i sa obalom mora 2. Povoljna postojeća infrastruktura <ul style="list-style-type: none"> – Postojeća infrastruktura na javnim površinama – Veliki broj mostova (koji vezuju obe strane rečne obale na kojima leži grad) – Prijateljski grad za pešake – Relativno dobra putna infrastruktura – Lak pristup spomenicima
Nedostaci	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nedostatak plana za kretanje <ul style="list-style-type: none"> – Veliki broj vozila – Nekontrolisani pristup vozilima na područje ICP-a – Postojanje glavne ulice koja preseca ICP – Nepoštovanje rasporeda saobraćaja vozilima kroz ICP – Publike Zloupotreba dozvola za saobraćanje i parkiranje koje se izdaju od strane Uprave za Javne Usluge 2. Nedovoljan broj mesta za parkiranje <ul style="list-style-type: none"> – Nedostatak u pogledu postojanja javnih parkirališta koja su organizovana – Privatna parkirališta koja se ne kontrolišu od strane odgovarajućih vlasti – Nedostatak garažnih prostora u objektima stanovnika u ICP-u – Veliki broj ilegalnih parkirališta – Ne usaglašavanje i ne kontrolisanje cena za parkiranje tokom letnje sezone 3. Nedostatak pristupa za osobe sa posebnim potrebama <ul style="list-style-type: none"> – Zgrade, putevi koji su ne pristupačni za osobe sa posebnim potrebama – Ne postojanje staza pogodnih za slepe osobe 4. Prisustvo otpada <ul style="list-style-type: none"> – QHP Ne upravljanje otpadom, čak šta više i unutar ICP 5. Ne odgovarajuća signalizacija <ul style="list-style-type: none"> – Ne odgovarajuća putna signalizacija – Nedostatak potrebne signalizacije za spomenike; Nedostatak informacija u vezi kulturnog nasleđa (table sa oznakama); Ne uniformisane table sa oznakama (UNESKO, MKOS i od drugih donatora) 6. Nedostatak staza <ul style="list-style-type: none"> – Ne postojanje staze za bicikliste 7. Ne odgovarajuće tehničke instalacije (struja, kablovske mreže, internet) <ul style="list-style-type: none"> – Nedostatak bezbednosti i javna rasveta (put prema tvrđavi, staza između Maraša i Tvrđave, park na Marašu) – Električna mreža / internet iznad površine zemlje unutar ICP-a – Nedostatak plana za podzemnu infrastrukturu (Raspoređivanje cevi za kanalizaciju za postrojenje na Šadrvanu i druge delove, koje treba sprovesti na koordinisan način) 8. Nedostatak plana za bezbednost – hitne slučajeve, a posebno kada se radi o dobrima kulturnog nasleđa 9. Nedovoljna transparentnost od strane lokalnih vlasti kada se radi o postojećim planovima o infrastrukturi <ul style="list-style-type: none"> – Nedovoljna transparentnost pri izradi projekata (Lift na Tvrđavi, kaskade na reci Bistrici, itd.) 10. Prisustvo benzinske pumpe unutar ICP što je u suprotnosti sa istorijskim karakterom ove zone

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN
Nacrt za javnu konsultaciju

Mogućnosti	<ol style="list-style-type: none">1. Izrada plana za kretanje u Opštini Prizren a naročito u pogledu plana i posebnog režima za auto transport za Istarski Centar u Prizrenu, sa ciljem da se obezbedi što lakše i ne ometano kretanje, uz promovisanje transportnih sredstava koja nisu na motorni pogon kao zakonsku obavezu za oblast ICP-a (član 12)2. Izrada plana za protiv požarnu zaštitu za ICP, za opasnosti i prirodne nepogode, kao i drugih nepravilnosti3. Jačanje javnog transporta za jednu pokretljivost koja bi bila mnogo bolja4. Kala Ponuda prilagođenih rešenja u pogledu pristupa Tvrdavi5. Stvaranje jednog fonda koji bi se punio od javnih parkirališta6. Ponuda mogućnosti za izgradnju parkirališta izvan ICP-a7. Alternativne mogućnosti za zatvaranje ulica za vozila, otvaranje podzemnih puteva za vozila i parkirališta (ulica Remzi Ademaj)8. Integrisanje spomenika u javne površine tako što bi se uklonile fizičke prepreke (ograde)9. Uklanjanje otpada sa vozilima koja ne zagađuju (na električni pogon) i u odgovarajuće vreme10. Izrada uputstva za kriterijume za dizajniranje urbanog nameštaja (reklama, suncobrana – kišobrana, stolica, stolova, osvetljenje, ...)11. Izrada uputstva za kriterijume za dizajniranje narodnih umetničkih rukotvorina unutar ICP
Pretnje	<ol style="list-style-type: none">1. Zagađenje vazduha zbog preopterećenosti motornim transportom2. QHP Ne kontrolisan motorni saobraćaj unutar ICP



Fotografija 4. Prezentacija od strane radnih grupa koje su radile na SWOT analizi

1.7

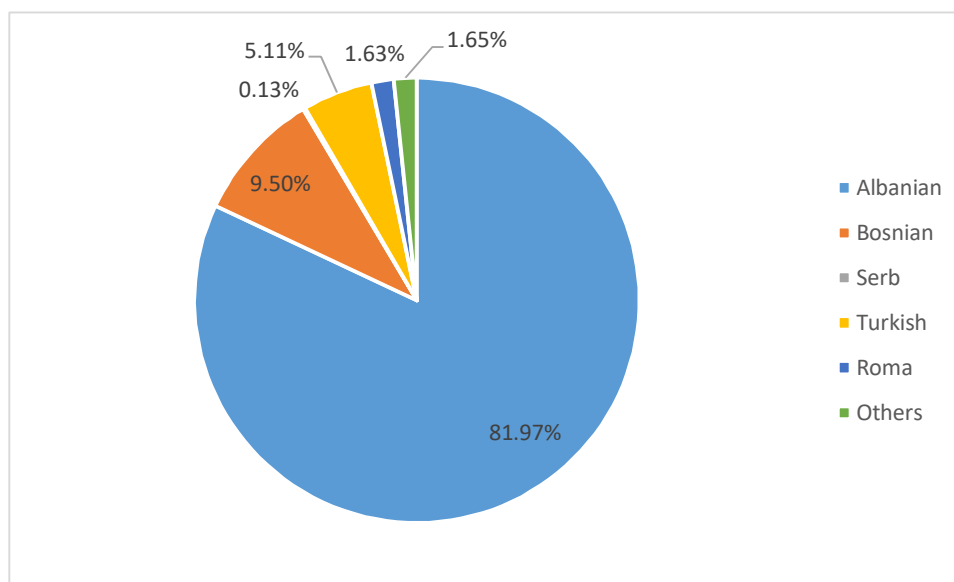
Socio-demografska analiza



1.7 SOCIO-DEMOGRAFSKA ANALIZA

Uvod

Prizren ima različite demografske i društvene karakteristike. Prizrenovo stanovništvo, iako sa albanskom većinom (oko 82%), preostalo stanovništvo je oko 10% bosanskih, oko 5% turskih i oko 1.63% Roma. Ta etnička raznolikost je značajan i prepoznatljiv deo Prizrenovog identiteta. Međutim, određene etničke grupe su verovatnije da budu deo ugroženih grupa, kako ekonomski tako i društveno.

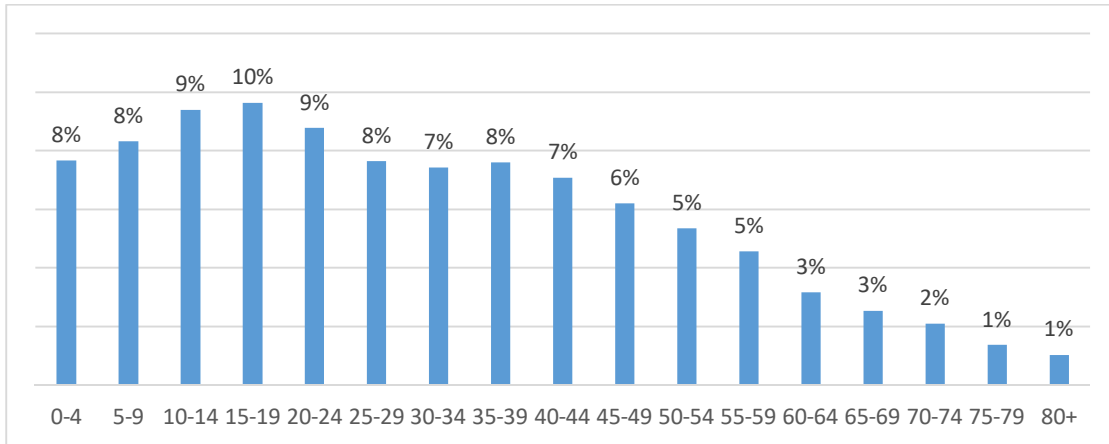


Slika 1: Etničke grupe u Prizrenu Source: Kosovo Agency of Statistics

Međutim, u istorijskom okrugu Prizren, sastav stanovništva ne odražava u potpunosti stanovništvo u Prizrenu, s obzirom da ova oblast ima veću koncentraciju stanovništva srpske nacionalnosti. Različiti međunarodni programi u saradnji sa opštinom Prizren uložili su u povratak srpskih porodica u to područje. Ovi programi se smatraju izuzetno važnim, posebno imajući u vidu status kulturnog nasleđa domova koji su obnovljeni prije povratka srpskih porodica.

Analiza

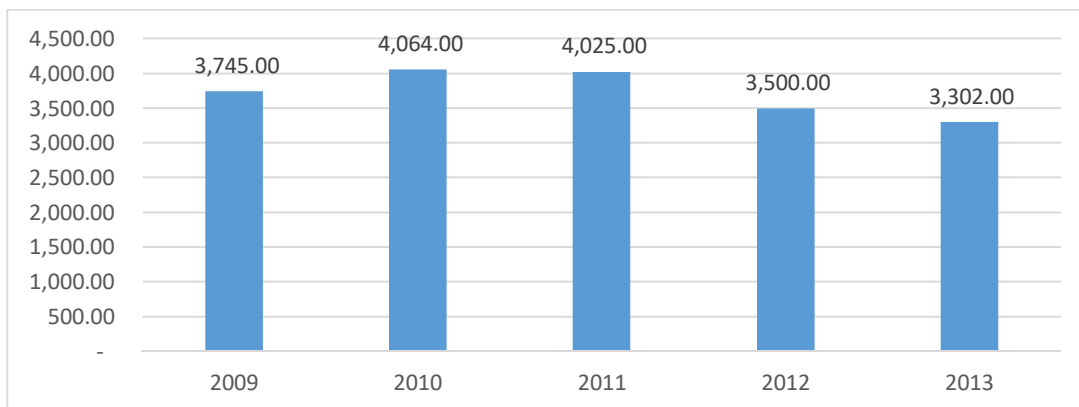
Demografske karakteristike, posebno onih koji se odnose na starenje stanovništva, imaju veoma važne implikacije za istorijskih centara, posebno one koji su u kulturnim i istorijskim listama zaštite nasleđa. Prema UNSECO-u, demografske promjene, posebno u zemljama gdje je stanovništvo starije, mogu predstavljati budući problem. Povećana udeo starog stanovništva zahteva prilagođavanje uslovima života, bilo kroz infrastrukturne promene, kako bi se omogućilo lakši pristup za starije, ili dovodi do većeg broja kuća i objekata pod zaštitom koji ostaju prazna. Trenutno, demografska distribucija po starosnim grupama i Prizrena još uvek pozitivno naginje prema mlađoj populaciji. Samo 7 odsto stanovništva su stariji od 65. Preko 50 odsto stanovništva je mlađe od 30. Dakle, čak i ako uzmemo u obzir činjenicu da je starija populacija koncentrisana u istorijskim i zaštićenim područjima, Istorijski centar Prizren se još uvijek ne suočava sa problemima koji proističu iz starije populacije.



Slika 2: Udeo u populaciji prema starosnim grupama Izvor: Kosovska agencija za statistiku

Druga karakteristika sa visokim potencijalnim uticajem na održavanje istorijskih centara je društveno-ekonomska situacija stanovništva koncentrisana u ovim područjima. U slučajevima kada nema javnih ulaganja u održavanje i potencijalno restauraciju objekata u istorijskim područjima, a kada su ti drugi neophodni, ekonomska situacija vlasnika je ključ za održivost zaštićenih područja. Broj porodica registrovanih za dobijanje socijalne pomoći u Prizrenu pokazuje opadajući trend, kao i jasan pad ukupnih numb. Ovi podaci se mogu koristiti kao indikator za procenu opštih ekonomskih praznina, u odsustvu specifičnih podataka.

Međutim, podaci pokazuju rastući trend rušenja zgrada u Istorijskom centru Prizrena i korištenje preostalog prostora za privatno parkiranje, kao i sve veći trend zamjene destinacije legalno zaštićenih objekata. Ovaj trend pokazuje tendenciju da promeni destinaciju upotrebe radi dobijanja od kratkoročnih ekonomskih koristi, što je možda rezultat nepovoljnih ekonomskih uslova porodica koje žive u ovoj oblasti area.

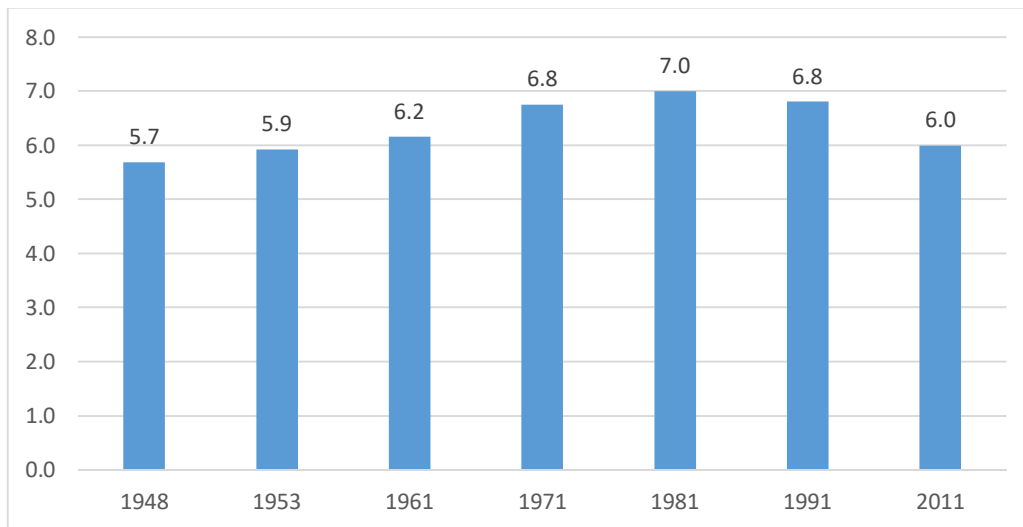


Slika 3: Porodice koje koriste socijalnu pomoć Izvor: Kosovska agencija za statistiku

Još jedan izvor problema u zaštićenim područjima istorijskog i kulturnog nasleđa u zemljama u razvoju su imovinski sporovi. U Istorijskom centru Prizrena, znatan broj tradicionalnih porodičnih kuća ima imovinskih sporova. Na osnovu niskog nivoa naseljenih imanja putem volje i drugih pravnih dokumenata, takvi problemi su i dalje rasprostranjeni. U analizi prosečnog broja članova

domaćinstva za, došlo je trend povećanja broja osoba po domaćinstvu sve do početka 1980-ih, koji je takođe pod uticajem nesrazmerno povećanje populacije u odnosu na povećanje pojedinih jedinica domaćinstava. Najveći broj članova domaćinstva povećava broj potencijalnih naslednika boravka.

Na osnovu EC Ma Ndrishe podacima, 49 odsto poslovnih registrovana objekata služe kao duplom funkcijom zgrade - kako za stanovanje i poslovanje. Koristeći prosečan broj članova porodice u Prizrenu, projekcije pokazuju oko 1.700 stanovnika u Historic District Prizrena žive u zgradama registrovanim sa duplim funkcijama. Ovo povećava poteškoće u intervenciji u obnavljanju objekata.



Slika 4: Prosečan broj članova porodice po porodičnoj jedinici Izvor: Kosovska agencija za statistiku

Ovi problemi ometaju potencijalnu implementaciju akcionih planova za pružanje integrisanih usluga u Istorijском centru Prizrena, koji se mogu realizovati kroz saradnju stanovnika ovog područja.

Pored toga, pristup ovoj oblasti ostaje ograničen za ugrožene grupe. Nedostatak javnih osvetljenja utiče na nedostatak sigurnosti, i rezultati u ograničenim pristupom za mlade, za osobe sa invaliditetom, kao i za žene. U istraživanju koje analizira pristup Istorijском centru Prizrena za osobe sa invaliditetom, Ec Ma Ndrishe, nalazi se da je većina prostora ili nedostupna ili delimično dostupna osobama sa invaliditetom. U samo 25 posto slučajeva, istorijski centar je potpuno dostupan osobama sa invaliditetom.

Uključivanje u Prizrenu Historic District kao arhitektonski Conservation Area i spisak kulturne baštine pod privremenom zaštitom je povećan fokus grada ka promovisanju kulturne baštine kao jedinstvena karakteristika u Prizrenu, kao rezultat se fokusira na gradskom brendiranja. Međutim, turizam kao jedan od glavnih ekonomskih aktivnosti u Prizrenu, takođe zahteva poboljšanje radne snage nadležnosti za smeštaj turističke potrebe.

Iako Prizren ima javni univerzitet, kao i znatan broj stručnih škola i kompetentnih centara, programi koji nude ove obrazovne institucije nisu u skladu sa potrebama gradske ekonomije koja se fokusira na turizam. Stručne škole su fokusirane na specijalizacije koje su samo blago usklađene sa potrebama tržišta rada u Prizrenu. Kao rezultat toga, tržišta rada ponude i potražnje na tržištu rada i nisu u ravnoteži, i ta razlika doprinosi porastu nezaposlenosti. Isto važi i za javni univerzitet u Prizrenu, čije su specijalizacije slične onima koje su ponuđene na drugim javnim univerzitetima na Kosovu.

Ulaganje u izgradnju kapaciteta i specijalizaciju radne snage, da se uskladi sa potrebama lokalne privrede i razvoja fokus grada, a i obezbeđuje smanjenje stope nezaposlenosti.

Zaključci i preporuke

Naredni koraci

Potreban je višestruki pristup za rješavanje demografskih i socijalnih problema Istorijaskog centra Prizrena.

(1) Opština treba da osmisli politiku socijalne podrške koja je namenjena stanovnicima u područjima koja spadaju u Istorijaski centar Prizrena, čime se smanjuje rizik promene svrhe zaštićenih lokacija ili njihovog opšteg rušenja.

(2) Održivost podizanja svesti građana i institucija, važnosti registracije imovine, rješavanja sporova imovine i za budućnost su prethodne odluke o nasleđivanju imovine, od izuzetnog su značaja. Stoga se povećava verovatnoća rješavanja imovinskih sporova i postaje vjerovatnije olakšanje i razvoj zajedničkih aktivnosti stanovnika područja u Istorijaskom centru Prizrena.

(3) Potrebno je uspostaviti udruženja stanovnika Istorijaskog centra Prizrena, na osnovu specifičnog obima njihove imovine, kako bi se povećale mogućnosti zajedničke organizacije komplementarnih usluga.

(4) Treba napraviti mehanizme koji daju prednost lokalnim preduzećima za sticanje imovine od onih porodica koje više ne žele da ostanu u Istorijaskom centru Prizrena. Ovo bi eliminisalo rizik od ponovnog odredišta imovine i dozvolilo bi originalnim vlasnicima da budu uključeni u određivanje razvoja okruga. Ovo je od posebnog značaja za zgrade u vlasništvu srpskih porodica koje su se vratile u Istorijaski centar Prizrena kroz različite međunarodne programe u saradnji sa Vladom Kosova, ali u slučaju nedostatka integracije, preferiraju da se presele.

(5) Sledeći korak je razvoj infrastrukture za poboljšanje pristupa ugroženim grupama, posebno osobama sa posebnim potrebama. Ova mjera podrazumijeva fizički pristup javnim objektima i objektima, ulaganje u osvetljavanje, a srednjeročno odredbe koje pružaju usluge prijevoza ovim područjima.

(6) Potrebno je usklađivanje potreba tržišta sa radnom snagom preispitivanjem i promjenom nastavnih planova i programa koji se nude u stručnim školama, kompetentnim centrima i javnom univerzitetu. Ova akcija, preduzeta u saradnji sa centralnom vladom, rezultirala bi smanjenjem jaza zapošljavanja, a takođe će stimulisati ideje i inovacije u oblasti turizma.



1.8 EKONOMSKI RAZVOJ

Uvod

Važnost turizma i kulture u ekonomskom razvoju

Turizam je jedan od glavnih stubova lokalne ekonomije u zemljama koje imaju potencijal za razvoj turizma, bilo da su prirodne ili kulturne. Na Kosovu, a posebno u Prizrenu, turizam je centralni sektor za ekonomski razvoj. Turizam i Prizren zasniva se na kulturnom turizmu, posebno u kulturnoj baštini. Kao takva, Prizren ima turistički potencijal koji ne zavisi od godišnjih doba. Međutim, kako se vidi iz podataka, kalendar kulturnih aktivnosti, koji se uglavnom usredsređuje tokom letnje sezone, stvara veću koncentraciju turista tokom ove sezone. Uzimajući ovo u obzir, strateški razvojni plan za turizam u Prizrenu i sva prateća dokumenta moraju biti u skladu sa planom razvoja turizma u svim godišnjim dobima - time doprinoseći lokalnoj ekonomiji direktno tokom cele godine.

Osnova

Prizren je drugi po veličini grad na Kosovu, sa nedavno procenjenom populacijom od 185.000¹. Glavni privredni sektor u Prizrenu je trgovina, nakon čega slijede usluge, uglavnom one vezane za turizam. Kao jedna od glavnih turističkih destinacija na Kosovu, Prizren pruža mogućnosti za ekonomsku ekspanziju u turizmu. Na osnovu Zakona o kulturnom nasleđu Kosova iz 2006. godine, Istorijiski centar u Prizrenu je naveden kao područje arhitektonskog očuvanja pod privremenom zaštitom u 2016. godini.

Ova odluka, iako je dobrodošla, oštetila je problemima implementacije. Zakon o Prizrenskom istorijskom centru iz 2012. godine uključuje 1000 zgrada kao zaštitne zone, od čega 104 spomenici kulture i 5 arhitektonskih ansambala. Štaviše, od 388 tradicionalnih narodnih kuća u Istorijiskom centru Prizrena, trenutno još uvijek stoje samo 155, a preostalih 233 su uništene ili su podvrgnute promeni namene². Od onih koji su u ruševinama ili čija je svrha promijenjena, veliki broj (to jest 34) pretvoren je u parking prostor, što se pokazalo kao brza poslovna ideja, naročito profitabilna tokom vrhunskih turističkih vremena.

Konkretno, zgrade u Istorijiskom okrugu u Prizrenu imaju drugačiju svrhu, što dodatno utiče na lokalni ekonomski razvoj. Konkretno, oko 38% zgrada u Prizrenskom istorijskom okrugu je poslovno orijentisano, dok 62% ima drugačiju svrhu. Od objekata koji se koriste za poslovnu svrhu, 49 posto posluju sa dvostrukom funkcijom - stambenom i poslovnom, dok 51 posto posluje samo kao posao. Ova funkcionalizacija objekata u Istorijiskom okrugu Prizrena trebalo bi da posluži kao znak

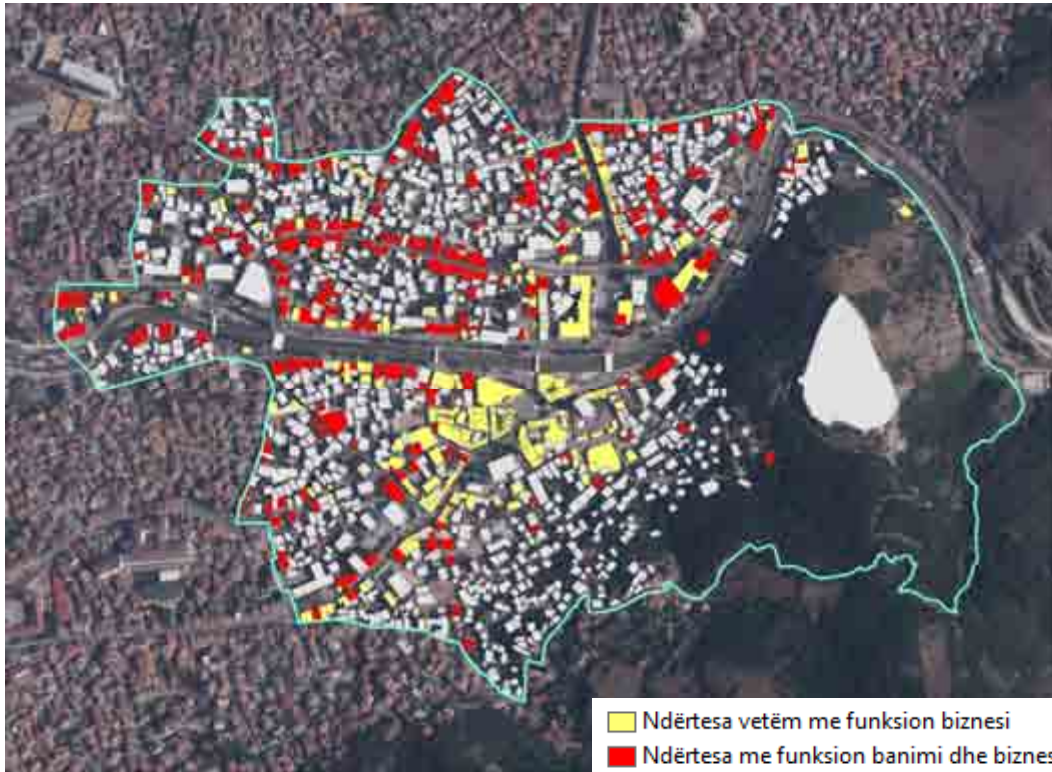
¹ Kosovo Agency of Statistics, Population Estimate Data

² Ec Ma Ndryshe, Gjendja e fizike e monumenteve dhe shtepive tradicionale te qytetit, http://www.ecmandryshe.org/repository/docs/171123103319_Reduced_Gjendja_fizike_e_monumenteve_dhe_sh_tepive_tradicionale_te_qytetit.pdf

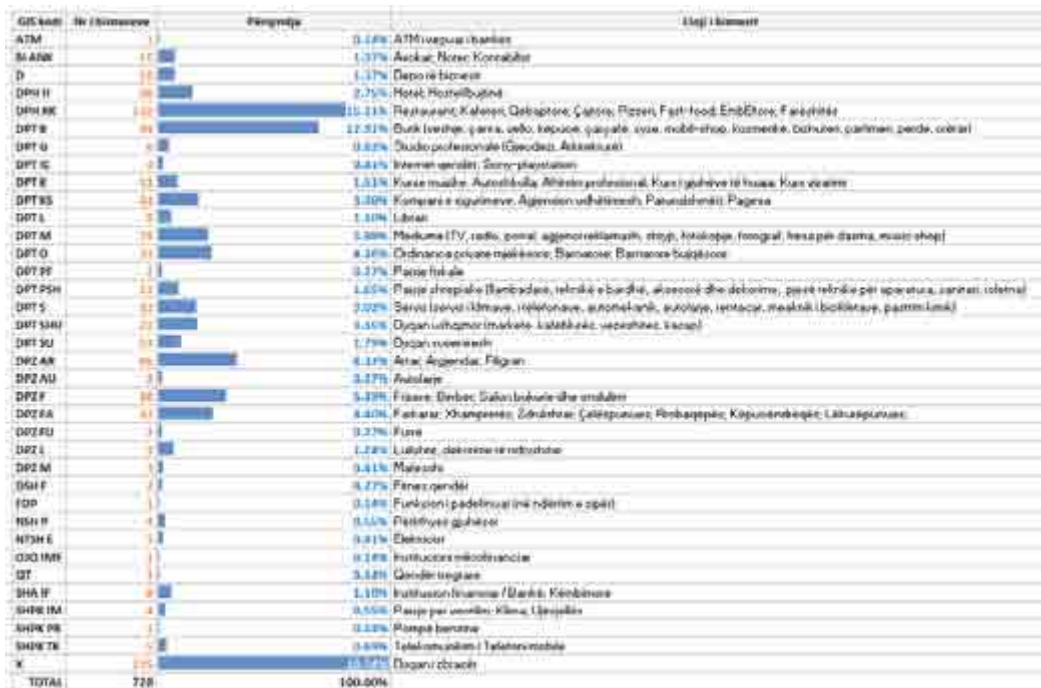
PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN

Nacrt za javnu konsultaciju

socijalno-ekonomskog razvoja, dajući dodatnu vrijednost zgradama koje služe dvostrukom funkcijom.



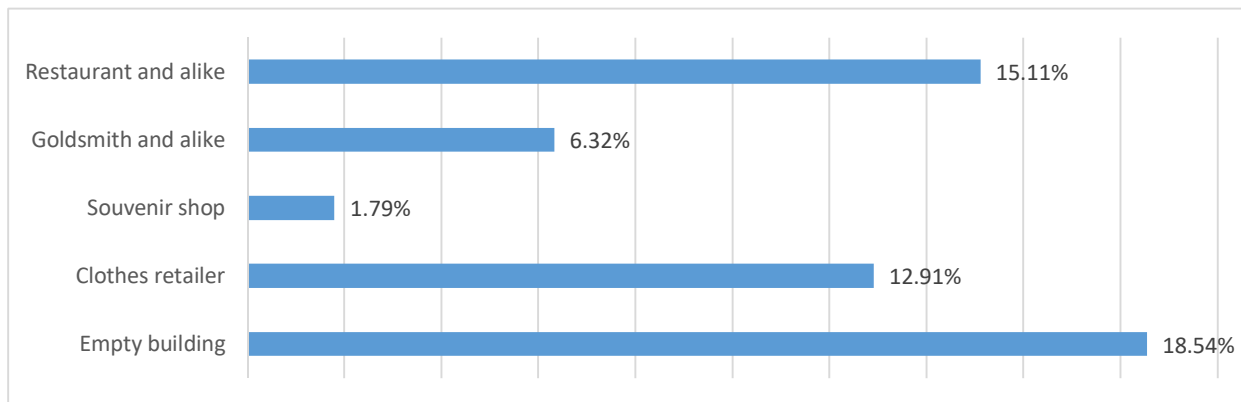
Slika 1. Mapiranje poslovnih funkcija u ICP



Slika 2. Statistika poslovanja u ICP

U pogledu privatnog sektora, kompanije koje posluju u Prizrenu pokazuju pozitivne trendove ulaganja i u smislu zapošljavanja. Više od polovine preduzeća u Prizrenu uložile su u proteklih godinu dana, sa ulaganjima u prosjeku 6.000 EUR³. Međutim, u smislu godišnjeg prometa, više od 75% preduzeća ima godišnji promet ispod 100.000 EUR. Sa ogromnom većinom, zapravo radi sa manje od 50.000 EUR godišnje.

Čak i sa istorijskim i kulturnim ponudama Prizrena, samo oko 30 posto firmi posluje u sektorima vezanim za turizam. Iako za Prizren kao celinu, to možda nije veliki problem, za preduzeća koja posluju u istorijskom okrugu Prizren, statistika je više zabrinjavajuća. Samo oko 15 posto preduzeća je registrovano za gastronomske aktivnosti i oko 3 posto za hotelske aktivnosti. Nekoliko je blizu turizma ili preduzeća koja imaju koristi od turizma, uključujući oko 6 posto preduzeća registrovanih kao zlatari, draguljari ili filigranski proizvodi i oko 2 posto preduzeća koje su prodavnice suvenira. Pored ovih preduzeća koja su direktno povezana sa turističkim aktivnostima, oko 13% preduzeća u Prizrenskom istorijskom okrugu su maloprodajna preduzeća u odeći i slično. Kategorija sa najvećim brojem preduzeća je ona praznih objekata / prodavnica. Ovo, mada zabrinjavajuće, može se posmatrati kao potencijal za lakše funkcionisanje ovih preduzeća u budućnosti, bez potrebe za promenom ekonomske aktivnosti.

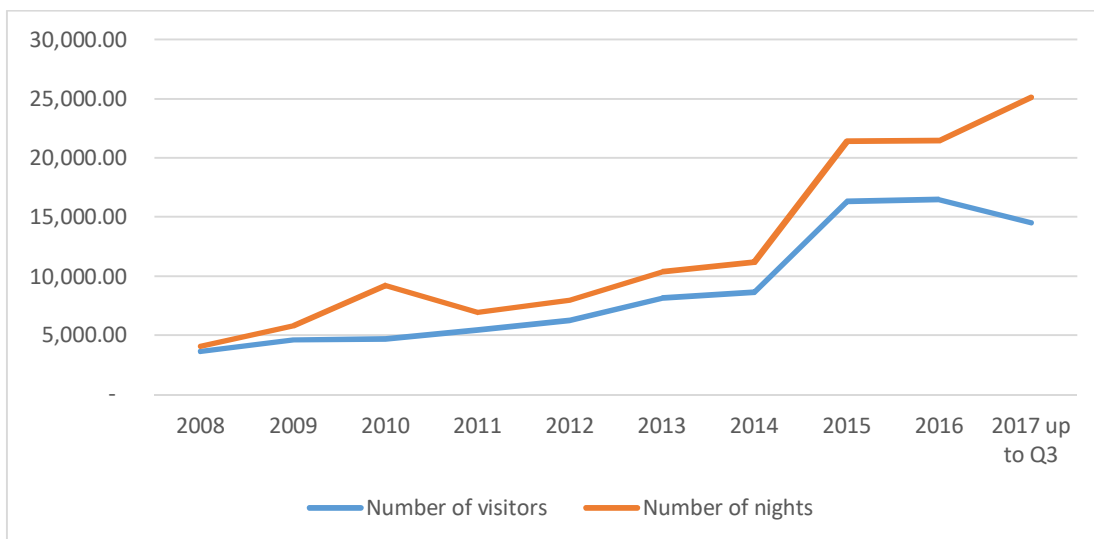


Slika 1: Ekonomska aktivnost u Istorijskom distriktu Prizrena Izvor: PUICP

U strateškom planiranju Prizrena trebalo bi integrirati ideju o grupisanju strateških turističkih biznisa u područjima istorijskog i kulturnog karaktera. Konkretnije, ova ideja bi trebalo sprovesti u Istorijskom okrugu Prizrena, gdje bi trebalo dati prioritet aktiviranju biznisa kulturnog, istorijskog i tradicionalnog karaktera, kao i poslovima koji su povezani sa turističkim karakterom centra.

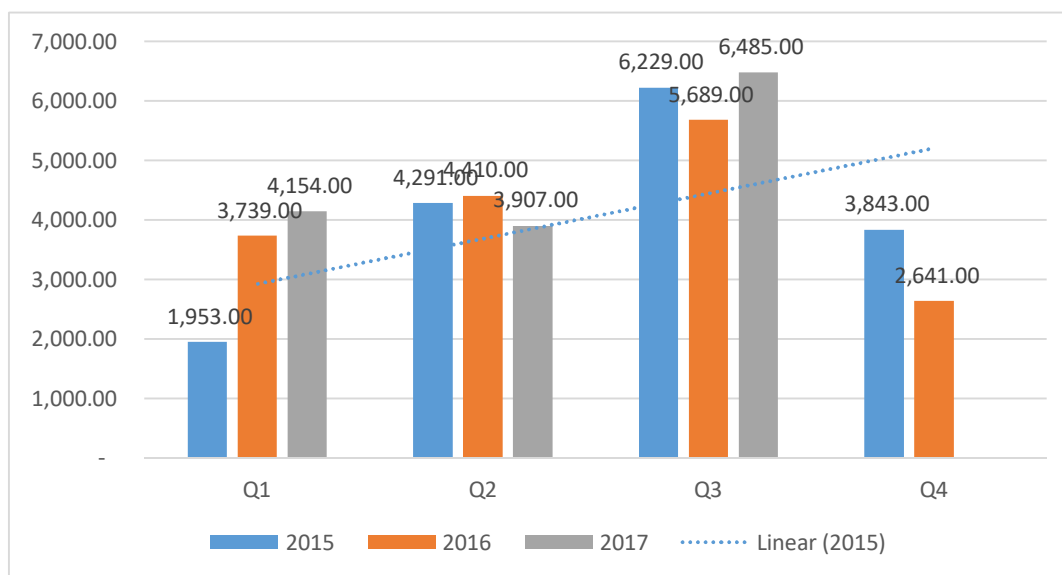
Međutim, iako je broj kompanija koje posluju u sektoru turizma pokazao stalni porast, postojao je i stalan porast broja posetilaca, kao i povećanje broja noći boravka po osobi.

³ Riinvest Institute, SMEs in Kosovo, 2017



Slika 2: Broj posetilaca i noćenja godišnje Izvor: Kosovska agencija za statistiku

Međutim, iako je povećana turistička aktivnost pozitivan razvoj, na turizam u Prizrenu u velikoj mjeri utječu festivali i kulturne aktivnosti koje su grupisane u određenim vremenima godine, a ne tokom cijele godine. Kao što je prikazano na Slici 2, najveći broj posetilaca zabilježio se u trećem kvartalu godine, dok je četvrti kvartal zabilježio najmanje posjetioce tokom godina. Da bi se osigurale održive ekonomske koristi od turizma, Prizren se mora dalje usredsrediti na obezbeđivanje razvoja i promocije celogodišnjeg turizma.

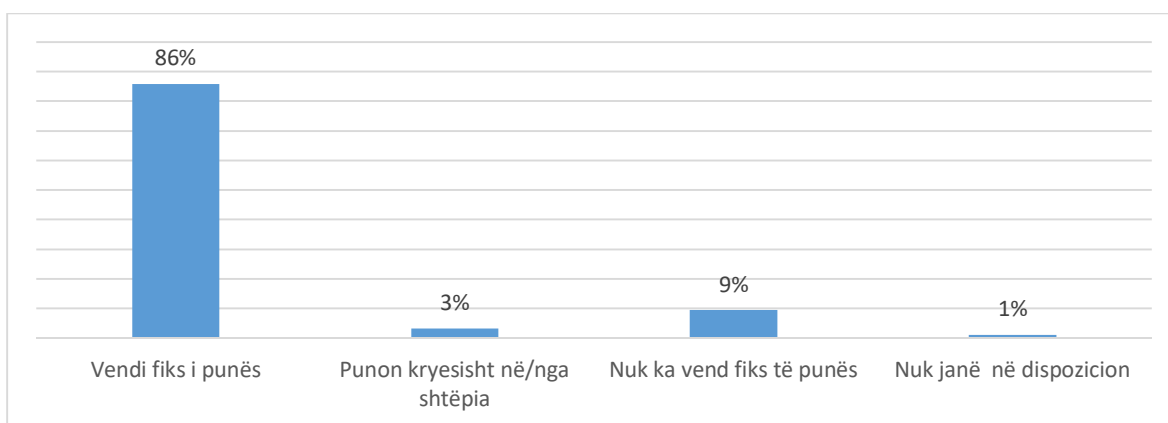


Slika 2: Broj posetilaca po kvartalu, godišnje Izvor: Kosovska agencija za statistiku

Ekonomski uticaj festivala, koji generišu najveći broj posetilaca tokom trećeg kvartala godine, ogleda se iu proračunima specifičnog utjecaja festivala u bruto društvenom proizvodu (BDP). Konkretno, GAP Institut je izračunavao ekonomski utjecaj festivala DokuFest dokumentarnog filma u 2011.

godini i dizajnirao je ekonomski uticaj festivala za naredne godine. Prema GAP-u, DokuFest je imao godišnji uticaj od oko 3,1m eura u lokalnom BDP-u ako se utjecaj meri od broja posjetilaca, dok je ovaj utjecaj dostigao cifru od 3,8m kada se računa u smislu potrošnje po posetiocu⁴. S obzirom na to da su posetioци DokuFesta pokazali porast od godinu dana, možemo razumno vjerovati da je ekonomski uticaj DokuFesta, na Kosovski BDP, a posebno u lokalnu privredu Prizrena, takođe povećan. Sa pravilnim planiranjem, uticaj DokuFesta i drugih kulturnih aktivnosti u Prizrenu, mogu se distribuirati tokom cele godine.

U pogledu zaposlenosti, Prizren ima slične karakteristike zapošljavanja i nezaposlenosti kao i ostatak Kosova. Od zaposlenih, oko 86% ima fiksno radno mesto, 9% nema fiksno radno mesto, a 3% zaposlenih, rade od kuće. U pogledu rodne podjele radne populacije, 80 posto su muškarci, a 20 posto su žene. Međutim, žene su više koncentrisane u tradicionalnim poslovima sa fiksnim radnim mestom, gdje je udio žena veći nego u ukupnom broju, u poređenju sa radnim mestima koja nisu fiksna, gdje su samo 7% od ukupnog broja žene.



Slika 4: Struktura radnih mesta zaposlenih Izvor: Kosovska agencija za statistiku

Međutim, povećana ekonomska aktivnost, iako je korisna za lokalnu ekonomiju, oporezovana je prema gradu u pogledu kulturnog i istorijskog nasleđa. Poslednji izveštaj o Kosovu Evropske komisije izjavio je da, iako je došlo do napretka u pogledu zakonskih odredbi koje se odnose na Istorijski centar Prizrena, oblast je takođe vidjela degradaciju i uništavanje kulturnog nasleđa. Iako je došlo do povećanja broja inspektora, ovo povećanje nije pokazalo rezultate povećanih sankcija protiv počinitelaca⁵. Degradacija kulturnog nasleđa u Prizrenu je bila u funkciji kratkoročne ekonomske dobiti. Iako je nedostatak svesti u javnosti javljao značajnu ulogu u ovom pogledu, i dalje postoji suštinska potreba za sprovođenjem zakona od strane lokalnih i centralnih institucija. Gubitak kulturnog nasleđa u Prizrenu, pored istorijskog uticaja, ima dugoročne društvene i ekonomske posledice koje treba uzeti u obzir.

⁴ Institutu GAP – Impakti ekonomik i DokuFest, 2011

⁵ European Commission: Kosovo Report, 2016

Uloga centralne vlade i fiskalnih politika

Zakon o istorijskom centru Prizrena predviđa izradu i implementaciju neophodnih administrativnih uputstava koja će osigurati fiskalnu i budžetsku podršku održavanju, obnovi i razvoju istorijskog centra. Međutim, trenutno nedostaju specifične mere. Kosovski fiskalni paket 2.0, koji je usvojen 2017. godine, predviđa opšte mere koje indirektno utiču na istorijski centar Prizrena.

Prva mera koja treba preduzeti je modifikacija / proširenje liste proizvoda, s obzirom na smanjenu stopu PDV-a od 8 procenata, koja se koristi u kulturnim, umjetničkim, turističkim, smještajnim i rekreativnim aktivnostima⁶. Ova snižena stopa PDV-a smatra se stimulacijom za sektore koji su predmet toga. S obzirom na strukturu privrede u Prizrenu, takvi stimulansi mogu biti korisni, međutim, dugoročni uticaji ostaje da se vide.

Druga mera koja utiče na istorijski okrug u Prizrenu jeste izdavanje Administrativnog uputstva za vremenski ograničen porez za ulaganja u sektore sa potencijalom zapošljavanja, uključujući i turizam. Takve poreske olakšice primjenjuju se samo u određenom vremenskom periodu, kao i vezane za generacije zapošljavanja.

Na kraju, srednjoročni okvir rashoda Vlade Kosova predviđa finansiranje od 40.350 evra za istorijski centar Prizrena⁷. Ovu budžetsku posvećenost može koristiti Opština Prizren za sprovođenje aktivnosti koje su predložili i predviđali lokalni stručnjaci, koji će pozitivno doprineti Istorijskom centru PrizrenaPrizren.

Indikatori ekonomskog uticaja i uticaja turizma

Kulturno nasleđe je izvor vrednosti, međutim, mjerenje dodane vrijednosti društvu, a naročito privreda je često problematično. Imajući u vidu da procene ekonomsku vrijednost kulturne baštine, iako je to bio predmet mnogih ekonomske analize, ipak je problem, važno je da se koriste metode kolaps i pokušava da najbolji hvatanja punu ekonomsku vrijednost.

Kao što je rekao Pagiola (1996), koncept ukupne ekonomske vrednosti se koristi za procenu ekonomskog uticaja lokacije za životnu sredinu i kulturne baštine. Razlaganje ukupne ekonomske vrednosti uključuje dve glavne komponente, to jest: (1) koristi vrednost koja uključuje ekstrakciju upotrebne vrednosti i vrednosti korišćenja neaktivne, i (2) vrednost nekorištenja. U svrhu ovog rada, razmatraće se još jedna komponenta, odnosno vrijednost radne snage. Pošto je ekstraktivne upotrebna vrednost se odnosi na vrednost robe koja se može povući iz istorijskog grada, nije relevantno zato što je vreme, dakle, ovo poglavlje će se fokusirati na ne-ekstraktivne upotrebne vrednosti, ne upotrebna vrednost, istorijskom centru Prizrena.

Komponente upotrebne vrednosti su one koje se mogu meriti u smislu spremnosti za plaćanje. Glavne vrednosti neaktivne upotrebe Istorijskog centra u Prizrenu su **estetske** i **rekreativne** vrednosti. Da bi mogli da izmere uticaj Centra u smislu estetske vrednosti koje nudi, važno je da se shvati da ove

⁶ Kosovo Prime Minister's Office – Fiscal Package 2.0, 2017

⁷ Korniza Afatmesme e Shpenzimeve 2018-2020

mere veoma objektivna. Međutim, jedna mera estetske vrednosti Centra je da osigura da su istorijski estetika ostaje netaknut kroz obnovu onih koji su trenutno degradirana i obezbedi kontinuirano finansiranje za buduću restauraciju. Istorijski centar Prizren će podržati svoju estetsku vrijednost, što zauzvrat pozitivno utiče na turističke i ekonomske koristi grada.

Rekreativna vrijednost historijskog područja Prizrena je usko povezana sa opštom opštinom Prizren. Rekreativna vrednost počiva na kombinaciji kulturnog nasleđa, prirodnih resursa i pruženih usluga, tako da oni koji su zainteresovani mogu imati koristi od njih. Tako, uvođenje funkcionalnih informacionih centara i nudi ture grada, sa posebnim osvrtom na istorijski centar i nudi staze i druge aktivnosti na otvorenom u vezi, rekreativno vrednost gradu će se povećati i na taj način doprineti daljem turizmu i ekonomske koristi.

U specifičnim uslovima merenja, spremnost da se plati posetilaca, kako iz estetskih i rekreativni vrednost se može izračunati, kroz nivoe prikupljanja podataka turizma i konvergencije novčanoj vrednosti proveli da bi mogli da pristupe sajtu.

Postojanje Historic District u Prizrenu, u sebi, daje neupotrebljive vrednost koja doprinosi ukupnoj ekonomskoj vrednosti lokacije. Međutim, kontinuirana degradacija koju Centar prolazi drastično smanjuje njegovu neupotrebljivu vrednost. Kao rezultat, kao i merenjem negativnih uticaja, može se izračunati ekonomska vrijednost Istorijskog centra. Kao rezultat toga, osiguravanje očuvanja istorijskog okruga u Prizrenu, čini ne samo kulturni i sentimentalni smisao, već i ekonomski smisao.

Štaviše, još jedan pokazatelj dodate vrednosti Prizrenskog istorijskog centra je uticaj na rad. Uticaj na rad može biti indirektan i direktan. Efekti posrednog rada, uključujući povećanje zaposlenosti poslovnog poduhvata u vezi sa gradom, uključujući i turizma (vodiči, informacionih radnika, malih biznisa koji pružaju rekreativni vrednost za turiste), smeštajna i ugostiteljstvo, kao i drugim delatnostima proizvodnje koja proističe iz Istorijskog centra. Direktni uticaj na rad obuhvata rad na restauraciji, koje su intenzivnog rada, kao i direktan rad koji se odnose na održavanje i promociju Istorijskog centra. Pomoću statističkih mjerenja aktivnosti zapošljavanja dodatno se može izmeriti dodatna ekonomska vrijednost Prizrenskog istorijskog centra.

Kroz ove mjere, indeks za procenu ukupne ekonomske vrednosti u Prizrenu je lako da se izgradi i do evaluacija samo ovih pokazatelja je izazov, ovaj vodič bi trebalo da posluži kao osnova za prikupljanje podataka, tako da se uticaj može da se izmeri.

Indeks mjerenja ukupne ekonomske vrijednosti (TEV) Prizrenskog istorijskog centra treba da sadrži:

$$TEV = UV_{aesthetic+recreational} + NV_{non-use} + LV_{labor\ value}$$

Gde je:

- TEV je indeks ukupne ekonomske vrednosti
- UV je upotrebna vrednost, uključujući i estetsku i rekreativnu vrednost
- NV ne-upotrebna vrednost i ona može da bude negativna
- LV je vrednost rada

UV - Vrednost uključuje primenu aktivnih operacija u Prizrenu istorijskom delu, gde transakcije koje utiču na turizam i oštećeni turizam - što će značiti vrednosti okruga - ima najveći pozitivan uticaj. Ovo uključuje kompanije koje su registrovane za ugostiteljske delatnosti, restorana i slično, kao i preduzeća koja obavljaju aktivnosti kao što su filigran ili suvenir maloprodaji. Ukupno, u istorijskom okrugu Prizrena, ove kompanije čine oko 23% preduzeća.

Pored rekreativne vrednosti upotrebe, dodatna vrednost je i kozmetička primena na izvlači, što podrazumeva pozitivan efekat kompanija koje imaju estetsku vrednost, koja je u skladu sa istorijskog karaktera Prizrenu istorijskom mestu. Kao takvi, objekti koji odstupaju od karaktera centra imaju negativan uticaj.

NV - Vrednost nekorišćenja obuhvata sve objekte i sadržaje koji se ne koriste, kao u istorijskom delu u Prizrenu obuhvata više od 18 odsto komercijalnih objekata.

LV - Vrednost zapošljavanja se meri u različito vreme, sa većim uticajem sezonskog zapošljavanja, koji omogućava izračunavanje uticaja na zapošljavanje različitih aktivnosti i obezbeđivanje posla izolacija uticaja i njihov rad u istorijskom okrugu.

Zaključci i preporuke

Mogućnosti za ekonomsko poboljšanje kroz iskorišćavanje istorijskog jezgra

Mada je većina degradacije koja se odigrala u Istorijskom distriktu Prizrena je urađena sa pokušajima da se ostvari ekonomska dobit, ali na duži rok, rušenja i nedostatak održavanja Istorijskog Distrikta ima negativan ekonomski uticaj za grad kao celinu. Pristup kako bi se osiguralo da se u Prizrenu Historical Distriktu se ne smatra samo važno mesto za kulturne baštine, ili se koristi za poboljšanje socio-ekonomskih uslova i Prizren, treba da se fokusira na oba kratkoročne i dugoročne intervencije.

Kratkoročno, lokalne institucije se moraju usredsrediti na implementaciju intervencija koje imaju malo ili nimalo budžetskih implikacija. Srednjoročne i dugoročne intervencije treba da istraže saradnju sa centralnom vladom, međunarodnim organizacijama i donatorima.

(1) Mora postojati kontinuirana i čak povećana podrška za festivale i druge kulturne i tradicionalne aktivnosti koje pozitivno utiču na turizam i stimulišu lokalnu ekonomiju.

(2) Očuvanje kulturne baštine i stimulisanje revitalizacija predodređen objekat u odnosu na kulturnim i istorijskim vrednostima Prizrenu treba da bude prioritet.

(3) Ulaganje u infrastrukturu za alternativne načine prevoza, kao što su biciklističke rute. Srednjoročno, ova intervencija se može proširiti tako da uključuje biciklističke stanice i nudi putovanje posjetiteljima. Pružanje bicikl prijateljski grad ne samo da će uticati na atraktivnost grada, ali i stimuliše korišćenje bicikla kao prevozno sredstvo, smanjujući potrebu za automobile. Kao rezultat, smanjenje potražnje za parkingom dovelo bi do smanjenja ponude.

(4) Paketi stimulacije i promocije za mala preduzeća i inovacije. U saradnji sa inovacionim centrima i poslovnim inkubatorima, poboljšati okruženje za inovativne i održive poslovne ideje.

(5) Podsticanje oživljavanja starih rukotvorina stvaranjem sinergije sa inovacijama i modernim tehnologijama. Ulaganje u tehnološki sektor i sinhronizaciju inovacija sa tradicionalnim biznisom. Davanjem posebnih inovacija, razvijaće se posebna uloga za oživljavanje tradicionalnih, interesa i mogućnosti tradicionalnog. Konkretno, potražite investicione mogućnosti u neformalnom obrazovanju u filigranu, krojenje - posebno jarane i druge slične proizvode karakteristične za Prizren. Potrebno je dalje razmatrati saradnju sa kursevima i stručnim školama kako bi se omogućila specijalizacija u karakterističnim sektorima za Prizren. Kao rezultat toga, stvorite mogućnosti racionalizacije tradicionalnih proizvoda kako bi zadovoljili potrebe modernog tržišta.

(6) licenciranje pop do poslovnih ideja, ali na srednji rok daje fizičku infrastrukturu da to uradi (kao što je kabina), a koji određenih kompanija može da radi. Posebno ih podržavaju lokalni umjetnici za nude fotografiju ili kurseve slikanja - usredsređeni na Istorijski centar Prizren. Probni periodi mogu uključivati dužu turističku sezonu, međutim, ovakvi poduhvati mogu biti ponudeni tokom cijele godine.

(7) Funkcionalizacija turističkih i informativnih centara i osnivanje turističkog vodiča. Potpuno operativni i ažurirani informativni centri mogu poslužiti kao adresa za turiste. Osnivanje kluba turističkog vodiča može pružiti mogućnosti za zapošljavanje mladih i / ili starijih građana koji mogu raditi sa grupama kako bi ponudili različite vodene ture.

(8) U saradnji sa turističkim agencijama, ponuditi turističke pakete koji uključuju Prizren kao dio sveobuhvatnog turističkog paketa. Radite s susjednim gradovima u regionu kako biste pružili turističke pakete za blizance.

(9) Nacrt i usvajanje zakonskog osnova za regulisanje eksterijera zgrada u istorijskom centru, sa ciljem očuvanja kulturne baštine. Za preduzeća koja posluju u zaštićenom području, obezbedite obavezne terase i smernice za dizajn fasade kako biste osigurali ugledan i kulturni izgled.

1.9

Program edukacije o kulturnoj baštini



1.9. OBRAZOVNI PROGRAM ZA KULTURNO NASLEĐE

Najpre, veoma je važno da se istakne potreba za razvijanjem inicijativa za obrazovanjem na Kosovu, a koje će u sebi uključivati i kulturu, umetnost kao i kulturno nasleđe. Nedostatak u sistematskoj primeni obrazovnih aktivnosti (zvanične i ne zvanične) a koje u sebi uključuju umetnost, kulturu i kulturno nasleđe, je dovelo do toga da su lokalne kulturne vrednosti zaboravljene.

Ako bi se ovaj trend nastavio, došlo bi do porasta rizika da lokalna zajednice ne ceni tradicionalni život, folklor i vrednosti lokalne kulture – stvari koje će imati uticaj na kulturni identitet i zajedničko sećanje među svim zajednicama koje žive na Kosovu.

Zvanični sistem obrazovanja na Kosovu oslikava na jedan simetričan način probleme i tranzicije jedne nove države; sa jednim nastavnim planom i programom koji je preopterećujući u odnosu na kapacitete, ograničen pristup tehnologijama po školama, nastavno osoblje koje nije motivisano, utiču na to da će učenici snositi posledice u budućnosti. U tom kontekstu, ni obrazovanje o kulturi i kulturnom nasleđu ne pričinjava izuzetak.

Sa druge strane, ni organizacije civilnog društva nisu radile dovoljno u tom pravcu. Ostavljajući po strani nekoliko kampanja o podizanju svesti koje se zasnivaju na donacijama i nekih publikacija u vezi kulturnog nasleđa, koje nisu bile u dovoljnom opticaju, NVO-i na Kosovu počinju da se bave kulturnim nasleđem samo onda kada se ona ošteti ili samo kada se radi o osetljivim pitanjima u skladu sa trenutnim okolnostima koje vladaju u državi – a to je kada je o Kosovu reč onda kada se pitanje kulturnog nasleđa politizuje.

U gradu Prizrenu, Istorijski Centar u sebi uključuje deo suštinskih lokalnih vrednosti: kulturna raznolikost zajednica koje žive u Prizrenu. Manifestovanje kulturne raznolikosti putem nasleđa nije ni u jednom drugom gradu na Kosovu toliko izražena.

U svakom slučaju, nivo urbanističke degradacije Istorijskog Centra Prizrena se nalazi u alarmantnoj fazi. I ako Istorijski Centar uživa zakonsku zaštitu, akteri koji su neodgovorni neprestano daju doprinos u degradaciji i uništavanju njegovih vrednosti.

Bivajući jednim kulturnim dobrom toliko ekskluzivnim, akteri koji imaju odgovornost prema zaštiti Istorijskog Centra, trebali bi da daju prioritet primeni obrazovnim aktivnostima, uz to i pojačavajući intenzitet saradnje između Opštinske Uprave za Obrazovanje, Regionalnog Centra za Kulturno Nasleđe u Prizrenu, Muzejima i članovima Mreže Organizacija za Kulturu u Prizrenu. Iz tog razloga, jedan memorandum o razumevanju među tim strankama bi trebao biti prvi korak koji se ima preduzeti radi obezbeđivanja održivih obrazovnih aktivnosti, koji će imati za cilj povećanje znanja o lokalnim kulturnim vrednostima.

Baština u školama: Školski plan i program

Na osnovu statistike o obrazovanju¹, u Opštini Prizren postoji 71 osnovna škola (od 1 do 9 razreda) i 14 srednjih škola (od 10 do 12 razreda). Ako se oslonimo na Opštinsku upravu za obrazovanje, ima 31,957 učenika u 58 osnovnih i srednjih škola koji su deo zvaničnog obrazovanja.

Na osnovu popisa stanovništva iz 2011² godine, opština Prizren ima 177,781-og stanovnika. U odnosu na taj broj, 17,9 procenata od ukupnog broja stanovnika Prizrena su učenici.

Tokom 2010 godine realizovan je jedan zajednički projekat između Saveta Evrope i EU „Promocija Kulturne Raznolikosti na Kosovu (PCDK)“, i koji je rezultirao istraživanjem u pogledu uključivanja kulturnog nasleđa u obrazovnu društveno/građansku literaturu za razrede od 3-eg do 9-og. Istraživanje je sprovedeno za unutrašnje potrebe projekta, ali su rezultati pokazali da se kulturno nasleđe izučava samo površno, dok se glavni osvrt odnosi samo u smislu reprezentovanja religije i etničke pripadnosti (crkve, manastiri, džamije, itd.) Važni aspekti praksi koje se primenjuju u odnosu na duhovno nasleđe ili važne istorijske spomenike, nalazišta i komplekse se uopšte i ne spominju.

Vredno je pomena to da je u periodu između 2010 i 2015 godine, PCDK organizovao obrazovne posete HAJDE sa preko 5000 učesnika, uključujući tu i učenike, roditelje i nastavnike iz 20 osnovnih škola sa Kosova. Ovaj proces je bio proširen i zajedničkim diskusijama, obuke za nastavnike na temu kulturnog nasleđa i Diverziteta³. Tokom 2015 godine, Ministarstvo Obrazovanja, Nauke i Tehnologije usvojen je ovaj priručnik o baštini i diverzitetu kao jedno nastavno sredstvo na temu „Društvo i Priroda“ (za razrede od 3-eg do 9-og). Službenik za saradnju između MONT-a i PCDK-a, Arber Salihu je izjavio da nekoliko delova ovog priručnika o baštini i diverzitetu su uključeni u zvanični nastavni plan i program za obrazovanje.

Oslanjajući se na jedno nezvanično praćenje rada 24 nastavnika koji su od početka bili uključeni u projekat, uočeno je da su samo 6 od njih nastavili da koriste priručnik kao moguću (ne obavezujuću) metodu.

Tokom 2017 godine, Ministarstvo Obrazovanja, Nauke i Tehnologije je lansiralo nastavni plan i program po svim školama na Kosovu⁴ i teme u vezi kulturnog nasleđa su deo predmeta Društvo i Životna Sredina.

Baština u osnovnom nastavnom planu i programu:

- *U osnovnom nastavnom planu i programu nižih razreda osnovne škole (razredi od 1-og do 5-og)*⁵ u poglavlju gde se objašnjavaju prirodni i društveni procesi, u okviru predmeta *Društvo i Životna Sredina*, ističe se da „ovaj koncept obuhvata saznanja, pristup i vrednovanje društva prema vrednostima kulturnog i prirodnog nasleđa, zajedničkog života, solidarnosti, tradicija, praznika i svih drugih društvenih procesa koji ukazuju na promene u svako dnevnom životu.

¹ <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/12/statistikat-e-arsimit-ne-kosove-2016-17-shqip.pdf>

² <http://www.osce.org/kosovo/13128?download=true>

³ Priručnik za Nastavnike – Nastavna jedinica o kulturnom nasleđu i kulturnoj raznolikosti - <https://rm.coe.int/16806ae5c8>

⁴ <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/03/korniza-kurrikulare-finale.pdf> (Strana 42)

⁵ <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/02/kurrikula-berthame-1-finale-2.pdf> (Strana 64)

- U osnovnom nastavnom planu i programu viših razreda osnovne škole (razredi od 6-og do 9-og)⁶ u predmetu *Društvo i Životna Sredina*, u poglavlju koje opisuje životnu sredinu, izvori i održivi razvoj, podvlači se da "ovaj koncept obuhvata i znanja o prostoru / univerzumu (Zemlja i sunčev sistem), fenomeni i sociološko - geografski procesi, vere kao i poznavanje spomenika kulturnog i prirodnog nasleđa, a takođe i njihovu zaštitu".
- U osnovnom nastavnom planu i programu srednjih škola (razredi od 10-og do 12-og)⁷, u predmetu *Društvo i Životna Sredina*, u poglavlju koje govori o životnoj sredini, izvori i održivi razvoj, podvlači se da „ovaj koncept obuhvata znanja i svest o očuvanju životne sredine, izvora i energije, čuvanje objekata kulturnog i prirodnog nasleđa, a sve u funkciji održivog razvoja".

Uviđajući važeće trendove, može se zaključiti da se pojavljuje jedna tendencija da se kulturno nasleđe postavi kao jedna tema koja ima mogućnosti da bude uvrštena u novom nastavnom planu i programu i za osnovne i za srednje škole na Kosovu. U tom smislu, javljaju se dva ključna problema pri prenošenju znanja i izučavanju kulturnog nasleđa:

- Nedostatak u poznavanju i odgovarajućem obučavanju nastavnika o terminologiji i osnovnim konceptima kulturnog nasleđa i njegovog značaja za društvo, i
- Nedostatak praktičnog pristupa za izučavanje kulturnog nasleđa.

Zvanične institucije za baštinu (Muzeji, Hamami, itd.) u Prizrenu nisu preduzele ni jedan korak povodom dizajniran ja i primene aktivnosti ili obrazovnih programa po lokalnim školama.

Ukupno ima 6 muzeja u Prizrenu, ali samo 4 od njih su otvoreni za javnost Česte aktivnosti ali ne i na sistematski način se organizuju u Hamamu u Prizrenu, Centru Beledije i Bioskopu Lumbardh. Ovi centri se mogu upotrebiti u smislu razvoja i i uključivanja obrazovnih aktivnosti, jer je arhitektonska struktura objekata koji su odgovarajući za organizovanje aktivnosti te vrste. Takođe, treba da se pripremi i jedno istraživanje sa ciljem da se pronađu potencijalne svojine – javne ili privatne – iz sfere baštine, koje bi se mogle upotrebiti za realizaciju obrazovnih aktivnosti.

Usluge koje se nude po muzejima su ograničene, kao na primer audio-vodiči ili neki kutak gde bi se mogli prodavati suveniri. Takođe, većina eksponata nisu sa interpretacijom, ili su im imena ispisana samo na albanskom – a sve to utiče na to koliko će biti razumljivo i interpretirano za turiste. Isto tako, ni u jednom muzeju u Prizrenu nema odgovarajuću infrastrukturu za osobe sa ograničenom sposobnošću.

Pored nedostataka obrazovnih programa, takođe nedostaje i uključivanje zajednice u aktivnostima po muzejima. U tom smislu, nedostatak kulture volontarizma u vezi sa očuvanjem i promocijom dobara kulturnog nasleđa je očigledan.

Regionalni Kulturni Centar u Prizrenu koji je zadužen za rukovođenje muzejima i Hamamima, potvrđuje to da u okviru njihovih aktivnosti nije uključena i komponenta obrazovanja. Po Jusufu Džibi, v. d. direktora RCKN-a u Prizrenu, glavne obrazovne saradnje njihove institucije u Prizrenu se

⁶ http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/02/korniza-berthame-2-final_1.pdf (Strana 67)

⁷ <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/02/korniza-berthame-3-final.pdf> (Strana 67)

ostvaruju sa studentima arhitekture u Prištini i sa studentima sa nivoa Master na Univerzitetu u Prizrenu. Ne zna se da li će biti volje ili neke inicijative za uključivanje i probnog programa obrazovnog dela u okviru RCKN-a.

Aspekt obrazovanja kroz zabavu u odnosu na kulturno nasleđe je uopšte u nedostatku i to ne samo u Prizrenu nego svuda na Kosovu. Osim jedno dnevnih aktivnosti koje imaju karakter učestvovanja kao što je 40 Bunar FEST, festival Stripova ili ti male obrazovane aktivnosti u okviru Doku Festa, aktivnosti takve vrste su ograničene. Postoji hitna potreba da se i zanatlije koji se bave rukotvorinama (kao na primer filigran), lokalno pozorište, muzički ansambli i folklori (Agimi), javni bioskop (Lumbardh) ili tradicionalni događaji (n.pr. Hasi Jehon) da budu obuhvaćene u okviru obrazovnih aktivnosti o podizanju svesti po školama.

Da bi se dobila što jasnija slika o tome, moramo da obratimo pažnju na sve aktivnosti koje sprovode akteri koji su uključeni u obrazovnim aktivnostima u Istorijском Centru u Prizrenu.

Kao što je i navedeno ranije, Regionalni Centar za Kulturno Nasleđe ali i Savet za Kulturno Nasleđe u Prizrenu nisu angažovani na obrazovnim aktivnostima koja se tiču kulturnog nasleđa.

Organizacije civilnog društva u Prizrenu predstavljaju jedini aktivni glas koji na vreme upozorava na probleme. Jedan broj organizacija su radile na više frontova kao i to da su organizovale česte aktivnosti na temu podizanja svesti i promociji vrednosti baštine u Istorijском Centru. Njihov posao obuhvata mobilizaciju građana i ima za cilj da se stvori jedna otvorena platforma za aktivno građanstvo kako bi se suprotstavili nezakonitom delovanju unutar Istorijского Centra. Na primer, NVO *EC Ma Ndryshe* deluje kao organizacija *watchdog*, i proizvela je nekoliko istraživanja za Istorijски Centar i angažovana je na nadgledanje štetnih trendova i objavljivanje takvih slučajeva putem medija i centralnih vlasti koje su zadužene za kulturu. Mreža Organizacija koja se bave kulturom u Prizrenu – RrOK, obuhvata preko 20 lokalnih organizacija uključujući Doku FEST, koja je putem jedne javne peticije uspela da Bioskop Lumbardh stavi na list zaštićenih spomenika iz domena Kulturnog Nasleđa, sprečavajući tako proces njegovog preuređivanja i otuđivanja i pretvaranja istog u trgovinski centar; dok omladinske organizacije (kao što je: IPSIA, THY i druge) promovišu raznolikosti u kulturi među mlađim generacijama, putem raznih aktivnosti.

Obrazovne Institucije (škole) ne fokusiraju se na odgovarajuće teme i pitanja u pogledu konteksta. Zvanične Obrazovne Institucije treba da obrate više pažnje na očuvanju nasleđenih dobara i upoznavanju sa vrednostima Istorijского Centra u Prizrenu. Mada, dok nanošenje štete baštinskim dobrima i nezainteresovanost institucija koje se bave kulturom, dostiže jedan alarmantni nivo, investiranje u obrazovanju se čini da je najviše obećavajući put kojim treba ići kako bi se popravio taj imidž na jedan dugoročniji period.

Bilo kako bilo, sa trenutnom dinamikom primene nastavnog plana i programa, škole neće moći da ostvare održivu primenu obrazovnih aktivnosti koja su povezana sa baštinom, jer nastavnici nisu dovoljno spremni ili obučeni da primene te modele na času ili izvan časova.

Vredi da se pomene da Nacionalna Strategija Kosova o Kulturnom Nasleđu⁸ (2017 – 2027) posvećuje jednu neznatnu pažnju po pitanju obrazovanja od baštini. Pored lokalnih i nacionalnih muzeja,

⁸ http://www.mkrs-ks.org/repository/docs/shqip_strategija_per_trashegimi.pdf

strategijom se propustilo pozivanje ostalih tela koja su odgovorna za sprovođenje zvaničnih kao i nezvaničnih obrazovnih aktivnosti u vezi baštine. Isto tako, nije bio preduzet ni jedan korak ka sprovođenju edukativnog dela strategije. U tom smislu, saradnja između Ministarstva za Kulturu i Ministarstva za Obrazovanje bi bila neophodna, na način da se promeni pasivni trend.

U slučaju Prizrena, jedan od mogućih realizatora obrazovnog programa za baštinu bi mogao biti Kancelarija Istorijskog Centra koja će biti formirana 2018 godine. Ova bi kancelarija u svom mandatu trebala imati dizajniranje, revidiranje, nadgledanje i ocenjivanje rada Uprave za Obrazovanje, RCKN, Muzeji u Prizrenu i Mreža Organizacija koja se bave kulturom kao glavni realizatori ove aktivnosti.

Preporučeni Programi

Obrazovne aktivnosti koje su preporučene u daljem tekstu, najpre, imaju za cilj da upoznaju decu sa važnošću Farske konvencije, i da shvate vrednost baštine za društvo. Takođe, u taj predlog su uključene nekoliko neophodnih aktivnosti, koje su upućene svim nastavnicima koji žele da unaprede i osnaže svoje profesionalne metode za usavršavanje i izučavanje pitanja koja su vezana za kulturno nasleđe.

Metodologija izučavanja, pokreće sve i roditelje i nastavnike da budu deo procesa. To je razlog zašto su aktivnosti, koje su vezane za to, podeljene u sledećim blokovima.

BLOK 1 – Program obuke za nastavnike:

- 1.1. Jedan od programa obuke za nastavnike sa predloženim aktivnostima se može naći tu⁹. Jedan trening u trajanju od dva dana za nastavnike će se fokusirati na komponente iz domena kulturnog nasleđa i kulturne raznolikosti.
- 1.2 Jedan priručnik za nastavnike iz oblasti kulture i raznolikosti se može videti [ovde](#)¹⁰: Nastavne jedinice koje daju objašnjenja u vezi osnovnih koncepata kulturnog nasleđa i raznolikosti, na osnovu empirijske metode.
- 1.3 Dodaci priručnika za nastavnike u vezi kulture i raznolikosti mogu se naći [ovde](#)¹¹. Tu su dati dodatni materijali za obuku sa specifičnim jedinicama u vezi baštine i kulturne raznolikosti.

BLOK 2 – Baština u školama:

- 2.1 *Nedelja baštine u školama (osnovna škola – razredi 6-9)*

Opis aktivnosti: Svake godine, jedna grupa od 20 studenata i koordinatora (roditelji/nastavnici) osmišljavaju jednu aktivnost u trajanju od 5 dana koja obuhvata i posetu na lokalitetima baštine, poseta radionicama za ruketvorine, pripremi nekog tradicionalnih jela, predavanja na časovima, projekciju filmova na temu

⁹ Program Obuke – učenje od kulturnom nasleđu i kulturnoj raznolikosti, <https://rm.coe.int/16806ae6af>

¹⁰ Priručnik za nastavnike – nastavne Nastavne jedinice o kulturnom nasleđu i kulturnoj raznolikosti - <https://rm.coe.int/16806ae5c8>

¹¹ Dodatak za nastavne jedinice o kulturnom nasleđu i kulturnoj raznolikosti – <https://rm.coe.int/16806ae5c7>

baštine/dokumentarce, diskusije u vezi baštine, izložbe sa fotografijama/slikama objekata ili lokaliteta baštine.

- *2.2 Klubovi Baštine (srednje škole – razredi 10-13)*

Opis aktivnosti: Kojom rukovodi voditelj (nastavnik), grupe učenika (iz škole) će uzeti učešća u sistematizovanim programima koji su povezani sa baštinom, kao na primer: izložba fotografija, predavanja po školama o baštini od strane nekog eksperta iz te oblasti, ili kvizovi o baštini.

BLOK 3 – Baština van škole

- *3.1 Prisvoji (usvoji) jedan lokalitet baštinskog prostora (srednja škola – razredi 10-13)*

Opis aktivnosti: Studenti i koordinatori (nastavnik ili roditelj) biraju jedan lokalitet baštine koji je bitan za zajednicu. Aktivnosti koje će se sprovesti mogle bi biti čišćenje i održavanje prostora, kao i projekcija filmova na temu baštine, predavanja i diskusije u vezi pitanja o baštini i izlaganje tradicionalnih jela.

- *3.2 Šta su mi ispričali moje babe i dede 12 (osnovna škola – razredi 6-9; srednja škola – razredi 10-13).*

Opis Aktivnosti: Studenti rade naratorima (dedom ili babom) pri sabiranju priča o gradu i naselju- Priče se fokusiraju na različite elemente i prakse iz duhovnog nasleđa, kao što su jela, rukotvorine, nošnja, rituali, proslave, pesme, instrumenti, i ostali elementi koji su slični i koji kompletiraju imidž i shvatanje života u Prizrenu kroz godine. Ideja je da se podele kolektivna saznanja i da se prenesu vrednosti sa generacije na generaciju. Jedan se primer nalazi ovde ¹².

- *3.3 Dani Evropske Baštine (DEB) (Osnovne Škole - razredi 6-9; Srednje škole – razredi 10-13).*

Opis aktivnosti: Koordinator NVO-a će pripremiti jedan školski program koje biti predstavljen tokom DEB u Prizrenu. Aktivnosti mogu obuhvatati i multimedijalne prezentacije koji će biti pripremljene od strane studenata, kvizovi o baštini (takmičenje između škola), posećivanje lokaliteta, izložba rukotvorina, tradicionalna jela, posećivanje starih kuća ili diskusije u vezi očuvanja baštine u Prizrenu.

- *3.4 Otvoreni Muzeji / Noć u Muzeju (srednje škole – razredi 10-13).*

Opis aktivnosti: Tokom aktivnosti noć u muzeju (Etnološki Muzej, Arheološki Muzej, Gradski Hamam, Kompleks Prizrenske Lige) student će moći da pripreme svoj program sa specifičnim aktivnostima koje će obuhvatati i rukotvorine u muzeju, projekcijom filmova o baštini,

¹² Mudre priče - <https://rm.coe.int/16806ae5ca>

Priče naših dedova - <https://rm.coe.int/16806ae5c3>

izlaganje porodičnih fotografija, pripovedanje u muzeju, čitanje lokalne poezije i pozivanje lokalnih muzičkih grupa.

- *3.5 Kino Baština (+ diskusija) (srednja škola – razredi 10-13)*

Opis aktivnosti: Jedanput mesečno, učenici će učestvovati na projekciji filmova koji za temu imaju baštinu (na primer u Lumbardh). Tokom druge dela, učenici se ohrabruju da uzmu učešće u diskusijama u vezi filma, pri čemu nastavnici vode diskusiju.

- *3.6 Letnja škola baštine / Olimpijade o Baštini (za oba nivoa) koje sprovode lokalni NVO-i.*

BLOK 4 – Obrazovanje putem zabave

- *4.1 Put otkrića (elektronski način) – Postoji digitalni model koji će moći biti usvojen u kontekstu Prizrena. Ovaj način otkriva puteve baštinskih dobara na Kosovu i daje osnovne detalje o njihovoj istoriji.*
- *4.2 Otkrij Istorijski Centar – igra na stolu. Postoji model igre “Otkrij Junik” koji je proizvod projekta PCDK Saveta Evrope. Da se usvoji u kontekstu Prizren/Istorijskog Centra.*
- *4.3 Klase zanatlija – Da se prouče sposobnosti lokalnih zanatlija i da se to znanje i vrednosti praksi duhovne baštine na nove generacije (n.pr. filigran).*

1.10

Vizuelni identitet i brendiranje



1.10 VIZUELNI IDENTITET I BRENDIRANJE

U okviru procesa izrade Procesu upravljanja za Istorijski centar Prizren, održana je dvodnevna radionica "Brendiranje grada Prizrena". Cilj radionice bio je predstavljanje koncepta brendiranja gradova, sveobuhvatno diskutovanje o elementima brendiranja grada Prizrena i izrada planova delovanja ove specifičnih oblasti. Prvi put u vezi sa takvom temom, radionica je bila održana u Prizrenu, i okupila je stručnjake i različite stranke od interesa, gde su otvoreno diskutovali o mogućnosti i potrebi brendiranja Prizrena, važnost ovog procesa i način na koji treba da se razvija jedan takav proces ukoliko dođe do njega.

Brendiranje jednog mesta (uključujući i marketing jednog mesta i promovisanje tog mesta) je novi termin i uključuje brendiranje nacije, regiona ili grada¹. Brendiranje nekog mesta je proces komunikacije i slikanja ciljanog tržišta. Bez sumnje je u vezi sa pojmom da zemlje predstavljaju konkurenciju jedna drugoj kada su u pitanju ljudi, resursi i preduzeća; globalna konkurencija gradova se procenjuje na 2.7 miliona malih gradova, 3.000 velikih gradova i 455 metropola.^{2 3 4} Brendiranje jednog mesta/grada može se definisati kao proces predvođen javnom administracijom kako bi se ciljano sprovelo stvaranje brenda jednog mesta. „Brend nekog mesta predstavlja mrežu udruženja u mnjenju korisnika, a na osnovu vizuelnog izraza, verbalnog i postupanja jednog mesta i njegovih stranaka od interesa. Ova udruženja menjaju uticaj na svoja mesta u okviru mreže i u skladu sa važnošću za ponašanje potrošača tog mesta“⁵. Prema tome cilj da utiče na percepciju jednog mesta i njegove pozicije na pozitivan način u mnjenju ciljanih grupa. Brendiranje mesta može se smatrati kao vrsta „strategije upravljanja za projekciju slike i upravljanja shvatanjima kroz određena mesta“⁶. Brendiranje jedne zemlje sugerise da mesta, gradovi, regione ili države se može smatrati kao brend, za ono vreme koje se pominje ovde. U tom pravcu, mnoge javne administracije sprovode svoje strategije brendiranja.

Kako bi u nastavku objavili koncept brendiranja, na radionici su predstavljeni aspekti brenda kao proizvoda i proces na nivou različitih konteksta. Koja je razlika između brendiranja i markentiga i gde je potrebno postupati sa pažnjom obzirom da brend treba da bude od poverenja i istinit uvek sa težnjom ka razvoju i predstavljanjem. U ovom procesu je diskutovano o različitim nivoima brendiranja kao što je brendiranje mesta, grada, nacije, religija, javnih prostora itd.

¹ "[City branding: a state-of-the-art review of the research domain](#)", produced by Andrea Lucarelli and Per-Olof Berg, Journal of Place Management and Development, Vol. 4 Iss: 1, pp.9 - 27, 2011

² "Understanding Sustainable Cities: Competing Urban Futures", written by Simon Guy & Simon Marvin, University of Newcastle, European Urban and Regional Studies 6(3) 1999

³ "[Global Market of Cities](#)", produced by Metti & Bronner 2011

⁴ Competitive Advantage of Nations, written by Michael E. Porter, Harvard University Business School, Free Press 1998

⁵ Zenker, S. & Braun, E. (2017): Questioning a "one size fits all" city brand: Developing a branded house strategy for place brand management. Journal of Place Management and Development. 10(3), 270-287. Link: <https://doi.org/10.1108/JPMD-04-2016-0018>

⁶ Braun, Erik, Eshuis, Jasper, & Klijn, Erik-Hans. (2014). The effectiveness of place brand communication. Cities, 41, 64-70.

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN

Nacrt za javnu konsultaciju

Na kraju, glavni fokus je na faktorima koji utiču na brendiranje – kao jaki faktori koji su u vezi sa infrastrukturom i uslugama ali i lakšim faktorima sa emocionalnim delom i odgovarajućim osećanjima i identifikacijom sa mestom. Među ovim faktorima je važno upravljanje resursima koji stvaraju brendiranje i novine u predstavljanju i identifikaciji sa mestom. Ovom prilikom predstavljene su i vrednosti istorijske zone grada Prizrena među kojima je izgrađena i vizija i cilj za razvoj i upravljanje ovom zonom.



Fotografija 1. Prizor sa radionice brendiranja

Deo rada u grupi je bio sa ciljem da se putem jednog sveobuhvatnog procesa objavi ideja i mišljenje o glavnom materijalnom i nematerijalnom elementu, koji se podvlači kada je u pitanju grad Prizren i okolina. Na ovaj način su formirane dve grupe, jedna koja je radila na materijalnim elementima i druga koja se bavila elementima materijalne prirode.

Tokom radionice je predstavljeno i simulirano kako se može brendirati Prizren, počevši od ključne reči koja ga može identifikovati i u virtuelnim sferama (posebno #prizrening) i u nastavku kod unutrašnjih elemenata ali i spoljnih. Za više predstavljeni su detalji o elementima predstavljanja putem dizajna i njihove upotrebe u dokumentima, tema i ostali elementi grada.



Fotografija 2. Prizor sa radionice brendiranja

Karakteristike brendiranja grada Prizrena

Brendiranje ima za glavni cilj identifikaciju ključnih potencijala grada kao i da iznese na površinu o važnosti koju ima za svoju zajednicu i širu ciljanu javnost. On treba da bude od poverenja, merljiv i osetljiv u smislu jačanja jedinstvenog aspekta i identiteta Prizrena u odnosu sa drugim gradovima u regionu i šire. Prema tome, u slučaju Prizrena koje su to glavne karakteristike u procesu njegovog brendiranja?



Fotografija 3. Prizor sa radionice brendiranja

U prostornom smislu postoje tri kruga na osnovu kojih se može graditi priča / brendiranje Prizrena: 1. Istorijska zona, 2. Grad / Opština kao i 3. Region Prizrena. Ovde mogu ući sve karakteristike životne slojevite sredine sakupljane kroz različita vremena, prema tome ne možemo da spomenemo planinski pejzaž, vodu kao važan element prostiranja grada, potoke, mlinove, krošnje, kao i kult majke vode. Takođe, fizički element tvrđave Prizrena, kulturnog objekta i mnoge stambene kuće karakteristične za urbani pejzaž koji se taložio kroz vreme. Sa druge strane, duhovna slojevitost nasleđena kao i ona u sećanjima starijih stanovnika grada je takođe veoma važan element. Prizren je slika harmonije svih vera, suživota i tolerancije. Takođe, ostali lakši elementi duhovnog nasleđa, kao što je muzika „Zambuka Prizrena“, odeća (posebno obrada kože) i hrana pravljena po karakterističnim receptima (jagnjetina, šarski sir, hašlama) zauzimaju veoma važno mesto.

Osim snažnih elemenata identiteta koji su nasleđeni, brend može biti izgrađen i na novim elementima koji su počeli da prave svoj trag ali i da stave Prizren na važnoj mapi globalne komunikacije (DokuFest, NgomFest, 40BunarFest, i na kraju Binealja savremenog umetnika na Kosovu i jedinog te vrste u regionu – Autoput Biennale).

U svim ovim paletama koje su označavane kroz vreme i koje mogu biti glavni atributi koji se čitaju na prvi pogled u pravcu brendiranja Prizrena i koji mogu biti elementi koji podržavaju ovaj brend? Ovo zavisi i od našeg pristupa, da li želimo da načinimo brendiranje grada i njegovih stanovnika aludirajući na formiranje i mrežu kolektivnog ponosa ili želimo da brendiramo Prizren za širu javnost aludirajući i na turističku i kulturnu platformu koju može pružiti Prizren unutar urbane zone i regiona.



Fotografija 4. Istorijski centar Prizren; Prizrenska veza Albanaca; Festival Ljiljana Prizrena; tradicionalna odeća zajednica u Prizrenu

Kolektivno sećanje

Kolektivno sećanje kao novi relativni koncept je omogućio da osim sećanja i legitimne istorije jednog konteksta pruži prostor za dodatne priče i male istorije koje obogaćuju i daju obojenost novim šmekom pričanja grada. Prema tome, od velike je važnosti da elementi slaganja i priznanja koja su važan deo tradicije Prizrena kao i regiona, ukoliko su arhivisane i legitimisane, ili može postojati i nestajanje tradicije, da se istraže i iznesu na površinu putem usmene istorije i ličnih materijala pojedinaca i prizrenskih porodica.

Činjenica je da kolektivno sećanje i njegov gubitak su ono što se stavlja pod naglaskom tokom radionice koja je održana sa temom brendiranja Prizrena. Danas, još uvek ne postoji minimalni i neophodni konsenzus građana o tome koje su to zajedničke vrednosti Prizrena – njegova pesma, kuhinja, piće, spomenici, tradicija, istorija, priče, pisanje, slikari, boja ili zajednički motivi koji identifikuju Prizren. Prema tome, tokom procesa izgradnje brenda je neophodno stvaranje kritičke mere građana i svesti o vrednostima njihovog grada. Bez razumevanja vrednosti Prizrena od strane njegovih građana, teško da one mogu biti uočene od strane njegovih posetilaca. Ovaj proces je veoma važan na putu legitimizacije i kolektivnog sećanja kao rezervoar kolektivnog ponosa za grad i njegovo brendiranje ali i priznavanje njegovog poverenja.



Fotografija 5. Dokufest; Ngomfest; 40Bunarfest; Autostrada Bienale.

Brendiranje može biti organsko ili konstruisano. Organsko brendiranje se sastoji od elemenata koje nalazimo unutar jednog grada i mesta, a što je deo identiteta grada na prirodan način. Sa druge strane, konstruisano brendiranje je brend koji se gradi sa ciljem realizacije jedne vizije ili idejnog koncepta za ono što želimo da grad bude u budućnosti kao i da se unese neki novi element u opštoj identifikacionoj slici gradova u svetu. Naglasak pre svega treba da se stavi i na važnost svesti a nakon toga i na identitet. Izvanrednost identiteta i podizanje kolektivne svesti o slaganju identiteta kao vrednosti grada i na kojem se može graditi platforma ekonomskog razvoja, stvoriće prostor i želju za identifikaciju važnog procesa inkarnacije stanovnika sa gradom kao i nove potrebe da mu se služi u procesu mogućnosti koje grad može pružiti njima.

U procesu brendiranja Prizrena kao početna tačka mogu se uzeti i drugi slučajevi studija o drugim gradovima sa približnim karakteristikama – tokom radionice objavljeno je brendiranje grada Portoa u Portugaliji. U prilogu ovom dokumentu nalazi se i jedna vizuelna prezentacija grada Porto, zajedno sa elementima brendiranja i procesom njihovog razmišljanja o stvaranju logoa, kao simbola grada ali i sveobuhvatnog paketa za lokalno ljudstvo ali i turiste.



1Fotografija 6. Logo grada Prizrena, u kojem su integrisani svi glavni elementi njegovog identiteta (Autor: Jeton Jagxhiu)



Fotografija 7. Elementi brendiranja grada Porto u Portugaliji

Istorijski centar Prizrena

Posebna važnost treba da bude uslovljena vrednostima, vizijom i ciljevima Istorijeskog centra Prizren, lokalizujući priču na sam grad Prizren i izvlačeći na površinu glavne fizičke elemente ali i njihove vrednosti unutar zone starog grada. Naglasak treba staviti na opasnost od gubitka statusa istorijskog centra u budućnosti zbog mnogih oštećenja u toj zoni, ali i njegovog otuđivanja, gde se ozbiljno vraćamo na debatu o nedostatku kolektivne svesti o svim zajedničkim dobrima kulturnog nasleđa.

Tokom brendiranja treba pomenuti istoriju grada staru 2000 godina, koja je posebna do najsitnijih detalja. Treba kreirati mapu sećanja koja je orientisana na opise istorijske zone i njene vrednosti. Istovremeno treba imati strategiju za sve stambene kuće unutar zone a za koje postoji namera promene namene iz stambenih privatnih u one namenjene široj javnosti, njihova dvorišta promeniti u javne prostore sa ciljem stvaranja novih otvorenih i urbanih prostora, kao takvih. Ovaj proces nam donosi mnogo više, i otvara ih u pravcu stanovnika i posetilaca. Obeležavanje i rasveta će biti važni elementi unutar urbane zone. Rasveta će biti u skladu sa izgledom zgrada i opštom slikom zone i kao takva treba da stavi naglasak na važne arhitektonske elemente ali i one životne sredine potencirajući time i noćne pejzaže. Obeležavanje takođe treba da se ograniči veličinom i na nekoliko tipografskih

vrsta unutar kojih će raznovrsnost ideja preduzetnika moći da dođe do izražaja ali još uvek da bude u opštem duhu zone.

Ambijent širom grada

Opština Prizren je opština sa najvećom površinom na Kosovu. Prostire se od nanjiže nadmorske visine od 285m do alpskih visina od 2660m. Kroz klisuru reke Beli Drim do grada vlada prosečna klima (60%) koja funkcioniše sa kontinentalnom klimom (40%) koja dolazi sa Šarskih planina. Zbog ove konfiguracije i klimatske fuzije u regionu kultiviše se najrazličitija biljna kultura – od smokava, kivija, mušmule, celera, komorača, lubenica, paprike i paradajza do trešanja, oraha, različitih vrsta jabuka i pološki koje rastu na visinama.

Sam grad Prizren je smešten kao amfiteatar. Njegov položaj na izlazu iz kanjona Belog Drima i na obroncima planine Šare, pruža pogled na polja oko Belog Drima do kraja Metohije, blizu Peći. Ova vrsta geografske konfiguracije omogućava građanima da tokom prvih dana meseca maja pre podne skijaju na Prevalama dok posle podne mogu da plivaju u Belom Drimu.

Region Prizrena

Prizren uistinu ima skup vrednosti svojeg grada: Kulturna raznovrsnost, kuhinje, jezika, vere, motiva, pesama i drugih vrednosti grada koje su posledica raznovrsnosti prostora Prizrena. U Hasu živi populacija Albanaca katoličke i muslimanske veroispovesti. U Župi žive Bošnjaci i Srbi, muslimani i pravoslavci. U Opoju i Gori ima Albanaca i Bošnjaka, sa svojim običajima i zakonima. Anadrini je ravničarski region, zatim sledi Orahovac sa vinogradima dok Podkamen predstavlja jednu potpuno drugačiju priču od svih pomenutih zona. Bez ovog diverziteta kroz ovaj region Prizren ne bi bio takav kakav jeste. Istovremeno i kuhinja grada je nezamisliva bez doprinosa svakog regiona. Jagnjetina dolazi iz Hasa, sir sa Šare ali i ovčije meso iz Opoja na Gori, paprike i paradajz iz Anadrina, vino iz Orahovca, jabuke i kruške iz Podkamina, dok Župa doprinosi divljim voćem i lovnom divljači (divokoza i svinja). Raznovrsnost glavnih vrednosti na kojima treba graditi brendiranje grada i regiona Prizrena. Ovde treba pomenuti i arheološke lokalitete različitih perioda koji se nalaze u Prizrenu.

Osnovna naracija

Put, reka, Šarske planine i tvrđava su četiri stuba na kojima je sagrađen i na kojima je opstao grad tokom 2000 godina svoje starosti.

Put – kroz Prizren prolazi zemljani put koji je povezivao dve svetske velesile koje su dominirale Balkanom tokom 2000 godina. Tačnije, između njih (Rima i Konstantinopolja, a kasnije Vatikana i Istambula) nalazi se Prizren.

Šar planina – je prirodni i najveći resurs grada. Do kasno je bio naseljen i do 300.000 glava. Meso, koža, rogovi i donekle mlečni proizvodi su bili izvoženi na najveća tržišta sredozemlja. Može se reći da je svo bogatstvo grada stvoreno rukama odgovarajućih majstora.

Reka – Na ulazu u grad vraća se njen prirodni tok i time se stvara energija od brzine reke. Zatim, ovaj tok je iskorišćen na mnogim mestima za izgradnju oko 20 mlinova (što predstavlja ekvivalent 20 današnjih fabrika) koje su doprinele kretanju grada. Tragovi ovih kanala ili jazevi (od kojih je svaki imao put koji prolazi kroz grad) mogu biti usklađeni sa putevima koji vode centru istorijskog centra grada.

Tvrđava – identifikacioni element koji vlada siluetom grada i postavljen je na njegovom najvišem delu. Jedini grad na kosovu sa takvom konfiguracijom.

Identifikacioni elementi u ulozi brendiranja

Kako bi se na holistički način tretirali pitanje brendiranja grada Prizrena, radionica je podeljena na dve grupe koje tretiraju dve različite sfere komplementarne brendiranju. Jedna grupa se bavila nematerijalnom/duhovnom stranom nasleđa grada i kolektivnog sećanja koje treba izvesti na površinu, uključujući priče, istoriju, lična iskustva itd. Dok se druga grupa bavila materijalnom stranom istog, uključujući i arhitektonske objekte, estetski aspekt i simbolični kvalitet koji utiče na percepciju i preživljavanje grada i stvaranje utiska o njemu.

Kao rezultat rada grupa, identifikovano je sledeće:

Nematerijalni markeri:

- Tradicionalna muzika i stare pesme (Ljiljani Prizrena)
- SHKA „Zora“ i njena delatnost
- Bioskom Beli Drim (otvoreni i pokriveni bioskop)
- Proizvodnja kože i tradicionalne odeće Prizrenskog regiona
- Hrana (hašlama, šarski sir)
- Filmski festival – DokuFest (nove vrednosti)
- Festival u reci – 40BunarFest (nove vrednosti)
- Međunarodna Biennialja Savremena umetnost – Autoput Biennale (korišćenje celog kraja u svojstvu otvorenog muzeja-galerije, inovativnog autoputa između Istambula i Vatikana),
- Ostalo

Materijalni markeri:

- Reka
- Tvrđava
- Šedervan
- Prizrenska veza Albanaca
- Kameni most
- Podtvrđava
- Kulturni objekti/ crkve, džamije, tekije
- Hamami
- Maraši
- Tradicionalne stambene kuće
- Ljiljani- cveće
- Filigran

- Sahat kula
- Arheološki elementi nasleđa
- Otvoreni bioskop (improvizovani bioskop kao nova vrednost)
- Ostalo

Na radionici je stavljen naglasak da brendiranje treba da se fokusira na pronalaženje zajedničkog elementa za sve etničke ili verske grupe. Jedan od elemenata koji je razmatran kao zajednički simbol jeste cvet ljiljan, ili Prizrenski ljiljan koji se može konstruisati kao novi budući simbol Prizrena. Ovo ne isključuje ostale simbole, ali jednostavno postaje simbol logoa, slogana i može biti zajedničko ime Prizrena koji je brendiran iznutra ali i za turiste.

Ovo je samo jedan simbol koji je pominjan na radionici, ali može biti polazna tačka tokom istraživanja i objavljivanja različitih elemenata koji mogu biti priča ili nova polazna tačka za popunjavanje slike i priče o Prizrenu.

Zaključci u pravcu plana rada

Proces brendiranja treba da bude otvoren i da osigura najbolje ideje ali i da pomogne Prizrenu putem paketa brendiranja kao i da cilja ekonomski rast, kolektivni ponos i dobrobit svojih stanovnika u procesu predstavljanja i procesu prihvatanja i otvaranja u pravcu mnogih potencijalnih posetilaca.

- Sastavljanje projektovanih konkursom za brendiranje grada na osnovu dole navedene strukture:
 - Istraživanje arhivskih materijala povodom brendiranja grada Prizrena. Istraživanje se vrši sa fokusom na prikupljanje informacija o sledećim oblastima:
 - Kulturnim aktivnostima: muzejima, festivalima, tradicionalnim dešavanjima, itd...
 - Kulturno i duhovno nasleđe: gastronomija, istorijska dešavanja, arhitektura, gostoprimstvo, umetnici, raznovrsnost (u etničkom, jezičkom, versko, i dr.aspektu), narodna odeća, itd.
 - Ambientalne vrednosti: Bistrica, Beli Drim, Šar planina, sastavni regioni grada (Anadrini, Župa, Opoje, Gora, Has, Vrini, Ljuma, Podkamen i Prizren do Suve Reke), rekreativne aktivnosti, sport, divlja priroda, vegetacija i životinje, šarplaninski pas, ovce, prehrambeni proizvodi karakteristični za region, etnologija, arheologija, itd.
- Organizacija radionica karakteristične tematike za brendiranje grada i formulisanja kolektivne priče u skladu sa pomenutim oblastima. Ne više od tri radionice.
- Primenjivanje različitih sveobuhvatnih metoda građana na temu brendiranja (upitnik na terenu, onlajn upitnik na web stranici opštine, foto konkurs, i drugi slični i sveobuhvatni konkursi itd.)
- Dizajniranje i razvoj brenda (uključujući i tekstualni deo, konceptualni i vizuelni)
- Dizajniranje urbanih elemenata na osnovu opšteg brendiranja grada (uključujući i orijentacione simbole za pešake o kulturnim i prirodnim dobrima)
- Primenjivanje brenda u različitim medijima i ciljanje različite publike
- Nadgledanje brenda i upravljanje istim

1.11

Turizam kulturne baštine



1.11 TURIZAM KULTURNOG NASLEĐA

1. Uvod

Turizam je svetska aktivnost i poslovanje ljudi koji putuju radi zadovoljstva i posla, ili žele posetiti prijatelje i rođake. Turisti mogu samostalno putovati i sami sklapati svoje aranžmane dok putuju ili mogu putovati koristeći lični turistički paket ili kao deo vođene grupne ture. Turisti mogu putovati u inostranstvo kao međunarodni turisti, ili mogu putovati po svojoj zemlji kao domaći turisti. Svake godine ima više od milijardu međunarodnih turista i oko deset milijardi domaćih turista. Ovo masovno kretanje ljudi u svim pravcima zahteva mnoštvo proizvoda i usluga koje pružaju širok spektar biznisa u turističkoj industriji i mnogim dodatnim biznisima koji podržavaju potrebe industrije. Nije ni čudo što se turizam često smatra najvećom svetskom industrijom i ima svoju specijalnu agenciju u Ujedinjenim nacijama, Svetsku turističku organizaciju Ujedinjenih nacija.

Turizam je glavni proizvođač radnih mesta, prihoda od poreza, bogatstva zajednica i razvoja infrastrukture u gotovo svim zemljama sveta. Čak i zemlje u ratu, unutrašnji sukobi i druge nesreće, često gledaju na turizam kao budući izvor ekonomskog razvoja. Turizam smatra se stubom ekonomskog razvoja Kosova, a Prizren se naširoko smatra jednom od kosovskih premijernih turističkih destinacija. Da bi Plan upravljanja za istorijski centar Prizrena bio delotvoran i uticajan dokument, mora se upustiti u međusobno povoljne veze između turističke privrede Prizrena i resursa kulturnog nasleđa.

2. Turizam kulturnog nasleđa

Kulturno nasleđe je sveprisutno u svakom delu sveta, a turizam kulturnog nasleđa je glavni deo turističke industrije. Resursi kulturnog nasleđa obuhvataju lokacije kulturnog nasleđa, objekte i predstave. Neke od njih se odigravaju na licu mesta, dok se druge prikazuju u namenski izgrađenim objektima, kao što su muzeji i etno sela. Kulturno nasleđe obuhvata i opipljive (materijalne) i nematerijalne (duhovne) resurse. Opipljivi resursi, kao što su tvrđave, spomenici i džamije, često su glavne tačke obilaznice. Nematerijalni izvori, kao što su jezik, muzika, ples, kuhinja i festivali, nalaze se svuda, uključujući i svakodnevni život. Oni pomažu da se destinacija dovede u život, animiraju statične atrakcije i da se omogući turistima da uspostave lične veze sa lokalnim stanovništvom.

Svako mesto u svetu ima resurse kulturnog nasleđa koji se mogu iskoristiti za unapređenje njegove turističke industrije. Kao što svaka osoba ima priče vredne kazivanja i istorije vredne pamćenja, tako isto ima i svaka zajednica i svaka zemlja. Svet je pun živih kultura koje otkrivaju naše čovečanstvo i kako smo slični i različiti od ostalih sedam milijardi ljudi koji dele našu planetu. Svet je takođe pun elemenata nasleđa, neki od njih su drevni i neki od njih su prilično nedavni. Svaka osoba i svaka civilizacija koja je živela pre nas pomogla je da se formira osnova naših života u 21. veku. Kultura koju smo nasledili čini ko smo i kako oblikujemo naša verovanja, ponašanja i način života. I, mi imamo pravo da znamo o tome koliko god je moguće.

Turisti putuju za mnoge svrhe, često sa više motivacija na jednom putovanju. Da li se svesno smatra primarnim motivom ili ne, posećuje druge ljude, saraduje sa njima i deli svoje kulture, omogućava nam da bolje razumemo svet i naše mesto u njemu. Ništa ne privlači ljude više nego drugi ljudi. To je u našoj DNK. Kao što je Ernest Hemingvej jednom naglasio: "Ljudi su ograničitelji sreće." Pre svega

smo privučeni u našu sopstvenu vrstu, a to uključuje i naše pretke sa zemljišta u blizini i daleko. Zainteresovani smo za arheološka nalazišta koja otkrivaju kako su drevni ljudi živeli, a mi smo zainteresovani za lični rodoslov u pokušaju da otkrijemo svoje korene. I, dok putujemo, zainteresovani smo za osobu koja nas mimoilazi na ulici, sedi pored nas u autobusu ili nam služi šoljicu čaja. Svaka osoba je zanimljiva, i svaka od njih otkriva deo ljudskog mozaika koji je složena misterija koju nikada nećemo rešiti u potpunosti.

Kulturno nasleđe nam pruža lični identitet i osećaj sebe u širem kontekstu svetskog društva i istorije. Turizam nam omogućava da posetimo različite kulture i doživimo kulturna područja koja pružaju uvid i poštovanje onoga odakle smo došli i kako smo postali onakvi kakvi smo danas. Svetska turistička organizacija Ujedinjenih nacija procenjuje da je više od 40% međunarodnih turista iz kategorije kulturnih turista. Kao segment tržišta, kulturni turisti su više obrazovani, putuju više i troše više novca nego tipični turisti.

3. Operativni sektori u delatnosti turizma

Turizam je višedimenzionalni društveni fenomen, a turistička delatnost je fragmentirana mega industrija koja se sastoji od aviokompanija, hotelske industrije, industrije krstarenja i još mnogo toga. Srce turističke industrije jesu četiri operativna sektora, što su komponente koje svaki turista koristi na svakom putovanju na koje ide. Ova četiri sektora su transport i atrakcije, poznate kao turistički sektori i smeštaj i hrana i piće, poznati pod imenom ugostiteljstvo.

Najvažniji među njima je sektor atrakcija. Ako nema razloga da posetite destinaciju, biće malo turista i vrlo malo koristi od turizma. Kada se identifikuju i razvijaju turističke atrakcije, one postaju katalizator za razvoj ostala tri sektora. Poboľšane su veze u saobraćaju, izgrađeni su hoteli, a i restorani su otvoreni. Ovi poslovi, zauzvrat, kupuju mnoge proizvode i usluge od drugih lokalnih profesionalaca i preduzeća od prodavaca, bankara, računovođa, mehaničara, farmera i radnika u građevinskim kompanijama, prodavnicama nameštaja, kancelarijske opreme i snabdevačkih kuća, usluga održavanja zgrada, usluga pranja rublja, a tu su i mnogi drugi koji podržavaju turističku industriju. Na ovaj način prihodi od turizma prolaze kroz mnoge ruke u lokalnoj ekonomiji i služe kao multiplikator prihoda.

Turističke atrakcije se baziraju na dve vrste resursa, prirodnim i kulturnim. Prirodne resurse stvara Bog, a kulturne resurse stvara čovek. Prizren i okolina imaju obilje oba tipa resursa, koji su dostupni za korišćenje kao izuzetne turističke atrakcije. Prizren ima veliku prirodnu lepotu u snežnim gorama koje ga okružuju i reku iz belih vrhova koja prolazi kroz njih. Ali, Prizren je najpoznatiji po svojim kulturnim resursima, od kojih je većina izgrađena i prilično stara. Ovi resursi imaju potencijal da služe kao izuzetne turističke atrakcije.

Najznačajnija od izgrađenih atrakcija je Kaljaja (Prizrenska tvrđava) koja se nalazi na vrhu brda i gleda na grad. Datira iz barem VI veka i bila je važna odbrambena struktura tokom osmanlijske vladavine u ovom području od sredine 15. veka do početka 20. veka. Među mnogim drugim važnim sagrađenim atrakcijama koje prikazuju Prizrensku kulturnu baštinu su albanska Prizrenska liga iz 1878. godine, Sinan-pašina džamija iz 1615. godine, kameni most iz 16. veka i crkva Presvete Bogorodice Ljeviške koja je izgrađena na ruševinama rimskog hrama iz 2. i 3. veka i deo je UNESCO

svetske baštine i katedrala Gospe od izbavljenja iz 1870. godine i crkve u kojoj je otac majke Tereze bio obrazovan i kršten.

4. Finansiranje kulturnog nasleđa i turizma

Dakle, kakav je odnos između turizma i kulturnog nasleđa i kako svaki utiče na onaj drugi? Svi se slažu da kulturno nasleđe ima vrednost i da ga treba zaštititi za buduće generacije, a koristi se i cenjeno je od trenutne generacije. Ali, to zahteva stalnu koordinaciju, planiranje, obnavljanje, upravljanje i finansiranje. Dakle, veliko pitanje je ko će finansirati sve ove napore. Izvori su ograničeni, kao i njihova sposobnost i spremnost da obezbede sredstva. Očigledan izvor je vlada, kako na nacionalnom, tako i na opštinskom nivou. Ali vlade imaju mnoge prioritete, mnoge zainteresovane strane i mnoge ruke koje se pružaju ka njima za razne projekte i iz raznih razloga. U međuvremenu, glavna briga prosečnog građanina u zemljama u razvoju jeste finansiranje vlade za projekte koji će im pružiti viši životni standard i bolji kvalitet života. Ljudi žele lične koristi koje mogu lako videti kako bi poboljšali svoj život. Gde to ostavlja kulturno nasleđe?

Ostali izvori finansiranja uključuju donatore, kao što su Ujedinjene nacije, Evropska unija i strane vlade, kao što su Sjedinjene Države, koje su finansirale nedavno obnavljanje Prizrenske tvrđave. Razne međunarodne organizacije, poput Fondacije Aga Khan, obezbeđuju sredstva za projekte kulturne baštine. Međutim, ovi zahtevi takođe su visoko konkurentni, a finansiranje se obično obezbeđuje samo za određeni projekat u određenom vremenskom periodu. Ponekad postoje članovi zajednice koji su u toku, kao što su oni koji redovno posećuju verske lokacije. U zavisnosti od lokacije i njenog lokalnog značaja, ovo može ali ne mora obezbediti dovoljno sredstava. Dakle, šta je dugoročno rešenje? Često je to turizam.

Neke atrakcije kulturnog nasleđa naplaćuju turistima taksu za pristup, kao što je muzej u albanskoj Prizrenskoj ligi. Ali ovo je često mala taksa koja pokriva samo deo godišnjih budžetskih potreba lokaliteta. Mnoge atrakcije kulturnog nasleđa su potpuno besplatne, kao što su Prizrenska tvrđava i Sinan-pašina džamija, koja je aktivno mesto bogoslužjenja koje mnogi nemuslimani verovatno gledaju samo spolja. Katedrala Gospe od spasenja, koja je katolička crkva, i sve lokalne pravoslavne crkve, uključujući i Crkvu Bogorodice Ljeviške, trenutno su zatvorene za javnost i za turiste, osim po dogovoru. Postupak za ulazak u bilo koju od ovih lokacija kulturnog nasleđa ide teško i dugotrajno, jer se osoba sa ključem mora kontaktirati i moraju biti dostupni i spremni da otključaju lokaciju i ostanu dok turisti ne završe posetu. Ova vrsta situacije ne funkcioniše dobro za turiste koji su obično u zgnusnom rasporedu ili nefleksibilnom planu putovanja. Isto važi i za mnoge istorijske kuće i zgrade koje su, bez obzira na to, promovisane za turiste na pločama prikazanim u Istorijskom centru Prizrena.

Ako bi sve ove lokacije imale dovoljno sredstava da budu otvorene za turiste, da li bi bili spremni da to učine? Ako nemaju, turistički proizvod i privlačnost Prizrena su smanjeni, a turisti su lišeni mogućnosti da vide najbolje što Prizren nudi. Odlaze frustrirani, nezadovoljni, kao i sa manje od optimalnog sećanja na Prizren kao turističku destinaciju. Ovo umanjuje ponovnu i referentnu vrednost njihove posete na štetu lokalne turističke industrije i svih koje podržava. Prizren će takođe sagledati u poređenju sa drugim regionalnim destinacijama čija se reputacija gradi na mestima kulturne baštine, kao što su Đirokastra, Albanija; Sremski Karlovci, Srbija; Ohrid, Makedonija; Kotor, Crna Gora; Mostar, Bosna i Hercegovina; Dubrovnik, Hrvatska; i Bledsko jezero, Slovenija. Nasuprot

ovome, da bi bio privlačan turoperaterima i nezavisnim putnicima, Prizren mora da se trudi da bude na istom operativnom nivou kao i druge destinacije koje se moraju videti na Balkanu. Prizren bi čak mogao da bude stanica na turističkoj Stazi kulturnog nasleđa kroz Balkan ako bi se tako nešto stvorilo.

Još jednom, atrakcije kulturnog nasleđa zahtevaju adekvatno samofinansiranje. Naplata ulaska je samo deo odgovora. I, više turista znači više uticaja i potreba za više sredstava. Dakle, šta drugo može turizam učiniti da bude pravi dobrotvor za kulturno nasleđe? Postoji nekoliko odgovora. Kao što je navedeno, poznate atrakcije, prirodne i kulturne, privlače više turista, koji ostaju duže i troše više novca. Turisti koji ostaju preko noći ne samo da troše novac na svoj smeštaj, već jedu i više obroka, konzumiraju više pića, kupuju više suvenira i sitnica, traže više noćnog života i zabave, a posećuju više mjesta, uključujući i ona sa naplatom ulaska, i iznajmljuju više turističkih vodiča. I oni takođe odlaze sa živopisnijim i dugotrajnim sećanjima.

5. Turističke takse i porezi

Turistička industrija u većini destinacija generiše sopstvene izvore finansiranja putem poreza na turizam, donošenjem zakona koji nameće određeni porez koji je normalno procenat stope dodavanja na cenu hotelske naknade. Dakle, takođe se naziva je i hotelska taksa, porez na krevet, prolazni porez ili boravišna taksa. Ovaj porez podržava lokalne službe za turizam i njihove brojne funkcije, kao što su:

1. Promovisanje destinacije na međunarodnim (i domaćim) tržištima
2. Finansiranje dodatne infrastrukture i javnih službi koje zahtevaju turisti
3. Operativne službe za turističke informacije/centri za žalbe turista
4. Održavanje i razvoj turističkih atrakcija, uključujući i lokalitete kulturnog nasleđa
5. Obezbeđivanje grantova za festivale i specijalne događaje
6. Izrada i funkcionisanje Internet stranice svoje destinacije
7. Izrada i distribucija brošura, mapa i ostalog pratećeg materijala
8. Učestvovanje na sajmovima i konferencijama
9. Postavljanje oglasa i reklama i rad na odnosima sa javnošću
10. Izvođenje obuke
11. Plaćanje osoblja u turističkim službama i njihovih operativnih troškova

Destinacije odlučuju šta mogu da naplaćuju, ne obeshrabrujući pojedinačne turiste da posećuju ili ostanu duže jer se protive plaćanjima. Hotelska taksa koja je previsoka može takođe oterati turoperatere i planere događaja i sastanaka od rezervacije odredišta. Procenat koji se naplaćuje obično se kreće od 3% do 12% ili više u zavisnosti od kvaliteta odredišta i bogatstva i očekivanja tržišta kojima služi.

Vlada Kosova je 18. decembra 2008. godine donela Zakon 03/L-027 o porezu na smeštaj u hotelima i turističkim objektima, a proglašen je 1. jula 2009. godine. Međutim, zakon koji nije predvideo određeni procenat nikada nije sproveden, jer Poreska uprava Kosova (PAK) nikada nije razvila kapacitet da ga prikupi. Pored toga, hoteli i ostali smeštajni objekti su se oduprli porezu, jer bi njihove prostorije i usluge poskupele; na taj način, bili bi manje konkurentni i oni bi samo preneli to

povećanje na vladu. U stvari, bili su u pravu zato što su ti poreski fondovi bili direktno plaćani na račun budžeta Republike, a ne u fond koji je posvećen unapređenju turističke industrije.

Većina turista, naročito međunarodnih turista, spremna je da plati za kvalitet. Oni ne žele da lete nekoliko sati, voze se još dva sata, a potom posećuju nepodobnu destinaciju koja ih razočara, jer finansiranje nije bilo dovoljno za pravilan razvoj, održavanje, čistoću i higijenu, tumačenje lokacije ili bilo koju drugu važnu funkciju. Ako soba košta 50 evra po noćenju, a porez na turizam je 5%, ili čak 10%, neće se žaliti na plaćanje dodatnih 5 ili 10 evra. Ono na šta će se žaliti, i to s pravom, jeste da plaćaju turističku taksu, a onda ne dobiju nikakve doživljene koristi od toga. Tada osećaju da su ih iskoristili ili prevarili.

. Druga glavna briga u vezi sa taksama i porezima na turizam je način na koji vlada na destinaciji, ili gradonačelnik ili gradsko veće, koristi novac. Najveće koristi dolaze kada se turistička taksa koristi strogo za rast turističke industrije. Postoje tri razloga za ovo. Prvo, oni su to zaradili! Oni bi trebalo da budu u stanju da ga potroše kako bi poboljšali istu industriju koja ga je zaradila. Drugo, snažna turistička industrija unapređuje ekonomiju i koristi svim drugim preduzećima koja je podržavaju. Stara priča, "Visoka plima podiže sve brodove", odnosi se i na situaciju ovde. Treće, turizam takođe stvara atrakcije, objekte i infrastrukturu, što donosi koristi za celu zajednicu. Osnivanje namenskog fonda počinje davanjem imena koje jasno označava njegovu namenu, kao što je "Fond za turističke atrakcije".

Dakle, kako ćete osigurati da se turistička taksa troši na turizam, a ne na nekog drugog kućnog ljubimca ili da se sipa u "rupu bez dna", kao što je opšti fond, da se nikada više ne vidi? Pre svega, upisujete ga u zakon kao porez namenjen podršci turističkoj industriji. Drugo, u zakonu bi trebalo navesti koji vladin entitet, kao što je odbor za turizam gradskog veća, ima nadležnost da ga raspodeli, po kojim kriterijumima i kako to treba učiniti. Treće, za lidersku poziciju u tom entitetu potrebna je etična i odgovorna osoba. Ta osoba mora shvatiti obavezu koju ima za turističku industriju i sve firme koje podržava i sve ljude koji imaju posao od toga. Oni moraju biti snažan pratilac koji neće početi isplaćivati sredstva (protiv zakona) kad god je političkom prijatelju ili pokrovitelju potrebno malo sredstava, a oni moraju sprečiti i da bude napadnut i iskorišćavan u vremenima vanrednog stanja. Vlada bi trebala imati sredstva iz drugih fondova za zapošljavanje u te svrhe. Ako postoji pravi hitan slučaj, turizam će takođe imati potrebe za dodatna sredstva za nastavak doprinosa ekonomskom blagostanju i sigurnosti posla u zajednici. Kada se pravilno prikupi i dodeli, porez na turizam omogućava destinaciji, kao što je Prizren, da uspeva zajedno sa drugim destinacijama na Balkanu, Evropi i šire. Sve ovo mora biti izvršeno na potpuno transparentan način na sastancima otvorenim za javnost i skladno vladavini prava.

Porez na turizam se može koristiti za finansiranje lokacija kulturnog nasleđa na dva načina. Prvo, dajući im direktne subvencije na osnovu njihovih potreba i njihovog značaja za turističku industriju. Iako mnoge atrakcije kulturnog nasleđa ne naplaćuju ulaz ili zarađuju dovoljno novca za finansiranje svog budžeta, one su vitalni deo mešavine turističkih atrakcija koja podstiče potražnju koja generiše turističke troškove u tri druga operativna sektora u turizmu, što zauzvrat rezultira troškovima turističke industrije u drugim delovima lokalne ekonomije. Ove direktne subvencije mogu biti raspodele iz "Fonda za turističke atrakcije", u suprotnosti sa svim ostalim važećim zahtevima i to je, stoga, podložno odbijanju ili manjoj raspodeli nego što je poželjno. Ovo takođe može biti fiksni

procenat od ukupnog godišnjeg poreza na turizam. Kao drugo, kao što je gore rečeno, porez na turizam se obično troši za funkcije kao što su održavanje i razvoj turističkih atrakcija, koje uključuju lokacije kulturnog nasleđa i pružanje bespovratnih sredstava za festivale i posebne događaje koji predstavljaju kulturnu atrakciju koja takođe često uključuje elemente kulturnog nasleđa.

Jedan dodatni način na koji se može finansirati kulturno nasleđe je dodavanje male količine novca ili čak malog procenta postojećeg poreza ili cene predmeta. Na primer, ako PDV ili porez na promet iznosi 7,5%, može se povećati na 7,6% uz dodatnih 0,1% podrške kulturnom nasleđu, ili ako se porez na smeštaj nekada bude primenjivao, neki procenti bi mogli biti posvećeni kulturnom nasleđu. Naknada za ulazak u turističke atrakcije koja iznosi 3,75 evra mogla bi se povećati na 4 evra, uz dodatnih 25 centi namenjenih za podršku kulturnoj baštini. Primer jednog centa koji se dodaje opštem porezu na promet u Sjedinjenim Državama je "Penni for Pasco" u državi Florida. Ovaj dopunski porez je bio toliko uspešan u obezbeđivanju sredstava koja su poboljšala kvalitet života zajednice i produžio se za dodatnih deset godina i verovatno će ići beskonačno.

6. Turizam i kulturno nasleđe su potrebni jedan drugome

Kako se kulturna baština unapređuje kako bi služila turističkoj industriji, ona često dobija dodatno priznanje i interesovanje u lokalnoj zajednici. Kako se njen značaj sve bolje shvata, ona će dobiti sve veće prihvacanje i povećanu podršku lokalnih donatora, građanskih grupa, pojedinačnih dobrovoljaca i državnih sredstava. Ali sve počinje sa turističkom privredom koja shvata da je kulturno nasleđe potrebno, a menadžeri lokacija kulturne baštine shvataju da im je potrebna finansijska pomoć koju turizam može pružiti. Prema tome, fuzija ili brak treba da se odvija između turizma i kulturnog nasleđa, pošto je uzajamno koristan. Kada destinacija razvija svoje turističke vrednosti, filozofiju i viziju, ona mora uzeti u obzir svoja sredstva kulturnog nasleđa, opipljiva i nematerijalna. Isto važi i kada formuliše svoju turističku politiku. I, kada sprovodi planiranje i razvoj turizma, mora uzeti u obzir turističku vrednost svih svojih kulturno-istorijskih spomenika i resursa za stvaranje optimalnih turističkih proizvoda i objekata.

Oni koji iznose destinacije na tržište treba da ispituju resurse domaćeg kulturnog turizma, kako živog, tako i kulturno nasleđe, za eventualno uključivanje u kreiranje dinamične slike destinacije, brenda i jedinstvenog prodajnog predloga. Turoperateri i druge komponente distributivnog sistema moraju uzeti u obzir sve kulturne resurse, i životne i nasleđe, kada kreiraju ponude proizvoda. Pored sektora atrakcija, koji je pun svih vrsta kulturnog nasleđa, ostala tri sektora turističke industrije mogu takođe iskoristiti resurse kulturnog nasleđa kako bi razlikovali i poboljšali svoje proizvode. Transport, na primer, koristi starinske vozove i brodove, a turisti jašu slonove, kamile i konje. Smeštajni objekti primenjuju prilagođenu ponovnu upotrebu istorijskih zgrada pretvorenih u butik hotele, koriste tradicionalne dizajne i lokalne materijale u izgradnji soba i zajedničkih površina, i opremaju ih starinama i lokalnim umetničkim delima. Hrana i pića omogućavaju turistima da doživljavaju domaću kuhinju, koja ide od nacionalne hrane i pića do tradicionalnih jela kao što su roštilj i gozbe.

Turisti mogu biti kratkotrajni posetioci, ali oni žele uspomene u životu. Neki turisti su, sasvim sigurno, najsrećniji kada mogu sa sobom poneti svoju zonu udobnosti i ostati u franšiznom hotelu i jesti istu hranu kao i kod kuće. Ali za mnoge druge, krajnje iskustvo putovanja je da, u najkraćem vremenskom periodu, dožive život onako kako lokalni stanovnici rade. Ili, kako renomirani američki

vodič i pisac turneje, Rick Steves, kaže "postaju privremeni lokalci". Najbolji način na koji to mogu učiniti je kulturni turizam i turizam kulturnog nasleđa.

Istorijski centar Prizrena svojim imenom naglašava svoje kulturno nasleđe u svim oblicima. Stoga, treba da se razmotri kako može turističkim proizvodima i iskustvima kulturnog nasleđa pružiti na što više načina bez da postane karikatura sebe ili turistička zamka. Ovo se postiže održavanjem kulturne autentičnosti u meri u kojoj je to moguće i potrebno. Ovo će zahtevati blisku saradnju između menadžera turizma i menadžera kulturne baštine. Menadžeri turizma moraju shvatiti da su u poslu prezentacije kulturnog nasleđa, a rukovodioci kulturne baštine moraju shvatiti da su do mešavine turističkih atrakcija, bilo da im se to sviđa ili ne. Svaka strana ima odgovornost prema drugoj da osigura njihov zajednički uspeh i koristi.

Menadžeri turizma navikli su da ugađaju potrebama turista. Što se tiče turizma kulturnog nasleđa, neki turisti su zainteresovani za svaki detalj, dok drugi samo žele priliku za brzo fotografisanje. Ovo može stvoriti dilemu, jer rukovodioci kulturne baštine žele da pruže obrazovna iskustva svojim posetiocima, dok menadžeri u turizmu žele da pruže svoje zabavne sadržaje. Ovo stvara kombinaciju iskustava poznatih kao "edutainment" (eng. mešavina reči „edukacija“ i „zabava“). I, dobro funkcioniše za grupe za putovanja, pa čak i najnezavisaniji putnici, koji su u sopstvenom rasporedu, nemaju dovoljno znanja o istorijskoj ili kulturnoj pozadini destinacije, i srećni su da nauče nešto dok uglavnom uživaju u prijatnom provodu.

7. Organizacije iz turizma i kulturnog nasleđa u Prizrenu

Prizren ima dugu istoriju da ugošćuje putnike i kao trgovački centar i sedište vlade, a u moderno vreme postaje istaknuta turistička destinacija na Kosovu. Ali njegova turistička industrija još uvek nije organizovana. Opštinska kancelarija za turizam i ekonomski razvoj ima svoju tradicionalnu zgradu na odličnoj lokaciji duž reke Bistrice u blizini glavnih istorijskih mesta. Međutim, na čelu sa zvaničnicima koji nemaju turističko iskustvo, ima mali, neiskusni kadar, vrlo mali budžet, gotovo bez početnih istraživanja ili turističkih profila i vrlo malo marketinških alata ili resursa. I svaki put kada se promeni gradonačelnik (koji ima svog turističkog savetnika), državni službenik je podložan promenama. Pored toga, turistički položaj Istorijskog centra Prizrena, koji je pre nekoliko godina osnovan zakonom, nikada nije bio ostvaren. Na nacionalnom nivou nema dovoljno podrške od strane odeljenja za turizam Ministarstva trgovine i industrije (MTI). Čak i na njegovoj Internet stranici nema korisnih informacija ili veza sa regionalnim turističkim informativnim kancelarijama na Kosovu. Ko će obučavati osoblje Kancelarije za turizam? Ko će im pružiti iskusno liderstvo? Ko će im pomoći u povezivanju sa privatnim sektorom turizma? Ko će im pomoći da razviju kulturni turizam koji bi mogao pružiti toliko mnogo koristi zajednici? Gde je saradnja sa turističkom privredom u lokalnom privatnom sektoru? Gde je komunikacija i transparentnost koja dovodi do poverenja i podrške zajednici?

Kulturno nasleđe, s druge strane, predstavlja glavni odsek unutar Ministarstva kulture, omladine i sporta saiskusnim, profesionalnim direktorom, jakim regionalnom kancelarijom u Prizrenu i podrškom dodatnih kulturnih organizacija. Iako je budžet mali, MKOS uspeva da napravi izvrsne publikacije o kulturnoj baštini mnogih najvažnijih opština, a nedavno je stvorilo Nacionalnu strategiju za kulturno nasleđe 2017-2027, koja je usvojena kao zakon u decembru 2016. godine.

Osim toga, regionalna kancelarija u Prizrenu ima profesionalne arhitekta i ima novu otvorenu poziciju za turizam kulturnog nasleđa na kojoj se nalazi stručnjak za kulturnu baštinu, koji brzo i entuzijastično uči kako funkcionišu turistička industrija i sinergija između kulturnog nasleđa i turizma. Postoji i Savet za kulturnu baštinu Prizrena koje se bavi sukobima oko izgrađenog nasleđa, profesionalnim nevladinim organizacijama kao što su „EC Ma Ndrëshe“ i Regionalna razvojna agencija Jug, koji rade na mnogim projektima, uključujući i kulturno nasleđe i turizam, a kancelarija „Docufesta“ koja organizuje najpoznatije kulturne znamenitosti u Prizrenu festival, privlači učesnike i publiku iz celog sveta i upoznaje ih sa mnogim lokalnim turističkim mogućnostima.

Znači, dok strana kulturne baštine izgleda da dobro funkcioniše, turistička strana i dalje ima mnogo očiglednih nedostataka. Jedno rešenje koje je norma na skoro svakoj uspešnoj destinaciji u svetu je stvaranje turističke asocijacije pod vođstvom privatnog sektora sa mnogim radnim odborima. Trenutno ne postoji takva organizacija kao što je Turističko udruženje Prizren, ili Udruženje hotela i restorana u Prizrenu, niti bilo koji turistički odbor Privredne komore Prizrena. Dakle, privatni sektor turizma je takođe potpuno neorganizovan u Prizrenu. Kao takav, zavisi od slabe Kancelarije za turizam za liderstvo i podršku, ali nema organizovanu zastupljenost u njemu, kako bi razgovarali o pitanjima, postavljali prioritete ili pokrenuli projekte. Ovo ostavlja menadžere kulturnog nasleđa, koji imaju dugoročnu perspektivu, da se pitaju sa kim treba da rade u turizmu i šta će njihovi napori doneti. Dakle, saradnja, koordinacija i nastala sinergija koja bi mogla imati koristi od turizma i kulturnog nasleđa ne postoji, ili se pak javlja samo na ad hoc osnovi.

8. Status Svetskog nasleđa UNESCO

Glavna turistička područja Opštine Prizren su njen Istorijski centar, Šar planina i tradicionalna etno sela. Može da krene loše i da izgubi bilo koju magiju koja je ostala u Istorijskom centru, ili će postati puno logističko središte za region i mesto za sedenje oko Šadrvana da ljudi piju čaj i kažu svima, kao što to rade na mnogim mestima koja su bila posebna, "trebalo je da budeš ovde pre 20 godina".

Razgovaralo se o pokušaju da se Istorijski centar Prizrena proglasi za UNESCO-ov spomenik svetske baštine. Ovo sada ima stvarno male šanse kada je toliko mnogo tradicionalnih kuća i drugih zgrada uništeno. Iako dokazi o istorijskoj prošlosti u Prizrenu brzo nestaju, dokaz da ih stvarno nije briga i da neće raditi ono što je potrebno za održavanje statusa Svetske baštine (WHS), ako bi bilo odobreno, raste, uključujući ovde i ogromne količine smeća i otpadaka u reci i gde god to ljudi bacaju, kafić/bar i lounge atmosferu, i jako zagušene, visoko ogađene ulice. Svaka nada za status WHS UNESCO bi se zasnivala na predstavljanju kompleksa albanske Prizrenske lige sa obližnjim džamijama i tekijama, Prizrenskom tvrđavom (Kaljaja) i svim drugim obližnjim tradicionalnim kućama i lokalitetima baštine.

9. Turistička informativna služba/Centar za žalbe turista

Nadamo se da će buduće upravljanje Istorijskim centrom Prizrena obuhvatiti popunjavanje dugogodišnje upražnjene pozicije turističkog stručnjaka koji je pravi turistički profesionalac sa odgovarajućim akreditivima, iskustvom i sposobnošću rukovođenja i da dobro obavlja posao. Istorijski centar u Prizrenu takođe treba da ima dobro locirano, opremljeno i osobeno turističko informativno odeljenje koje će pružiti izvrsne usluge klijentima tokom sati kada god turistima treba 7 dana u nedelji, a ne samo kad je osoblju pogodno da bude tamo. Radno vreme treba jasno da se

objavi, i ako iz nekog razloga mora biti zatvoreno nekoliko minuta, vreme kad se osoblje vraća treba jasno označiti, što sada nije slučaj, iako je taj nedostatak odgovornosti izuzetan bez obzira na čekanje turista koji imaju ograničeno raspoloživo vrijeme.

Iako je kosovskim zakonom utvrđeno da je rad sa punim radnim vremenom 40 sati nedeljno, TIO Prizren je otvoren od 8:00-16:00, od ponedeljka do petka, što je 40 sati; Međutim, uzimajući u obzir dnevne pauze za ručak, ukupno je samo 35. Pored toga, kancelarija se često zatvara tokom normalnog radnog vremena bez očiglednog razloga. Takođe je nejasno da li je jedna osoba koja radi u TIO zapravo zaposleni ili samo volonter koji takođe koristi ured za promociju usluga turističke kompanije sa kojom ima profesionalni odnos. U svakom slučaju, TIO Prizren, koji se nalazi na prvom spratu Beledije (Kancelarija za turizam i ekonomski razvoj nalazi se na drugom spratu), nije adekvatno popunjen i ne služi namenjenom cilju po Izveštaju o promociji osnivanja kancelarija za informisanje o turizmu, koji je objavilo Ministarstvo trgovine i industrije u julu 2017.

Kancelarija takođe treba da ima vidno prikazan znak koji pokazuje da je to i Centar za žalbe turista, kao i Kancelarija za informacije o turističkim vezama. Turisti imaju pritužbe, i najbolje je da odmah saznaju o njima, pa možda nešto može učiniti pre nego što uvređeni turisti odu. Pored toga, turistička industrija će takođe saznati koja su poboljšanja potrebna. Takođe pokazuje turistima da Prizren stvarno brine o zadovoljstvu posetilaca i stalnom usavršavanju. TIO/CŽT takođe može koristiti studente turizma i pripravnike koji su prijateljski nastrojeni, dobro upoznati, dobro obučeni i strastveni o lokalnom turizmu kao dodatno osoblje. Nekoliko mapa i jednostavne brošure takođe se mogu držati izvan kancelarije u predmetu koji je pogodan za razne vremenske prilike za turiste koji tu mogu pristupiti dok je kancelarija zatvorena.

Prizrenu takođe nedostaju adekvatne turističke brošure i prateći materijali. Materijal trenutno na zalihama nije od pomoći turistima ili privlačenju turista. One su uglavnom velike, skupe brošure ili knjižice objavljene za one koji su zainteresovani za istorijska ili arheološka istraživanja. Oni nisu prikladni za turističku distribuciju na destinaciji ili na sajmu putovanja. Tipične brošure koje se pružaju turistima uključuju male pojedinačne brošure o atrakcijama, smeštajima, restoranima, festivalima i sličnim temama. Prizrenska kancelarija za turizam nedavno je stampala novu brošuru sa lepim fotografijama glavnih znamenitosti, ali su njihovi prateći opisi odvrtni, kako na albanskom, tako i na engleskom jeziku. Engleski opisi su verovatno Google Translate bez lektora od strane matičnog govornika. Ovo je izgubljena prilika, izgubljen novac i sramota za grad i lokalnu turističku industriju. Gde su turistički profesionalci?

Prizrenske kancelarije za turističke informacije (TIO) takođe su neefikasne. Dve u istorijskom okrugu prvenstveno prodaju mape i knjige. One nisu popunjene osobama obučanim za rad u TIO, što zahteva kombinaciju poznavanja lokalnog turizma, usluga za kupce i promotivne ekspertize. Tokom „špica“ sezone trebalo bi postavljati pojedince blizu Kamenog mosta, u Šadrvanu, i bilo gde drugde gde je veliki broj turista. Ove osobe mogu biti obučene za volontere koji mogu dočekati turiste, deliti karte i brošure, odgovarati na jednostavna pitanja, pružati uputstva i upućivati turiste u TIO za druge potrebe. Prizrenska autobuska stanica je glavno tranzitno čvorište za nezavisne putnike, ali uopšte nema turističkih informacija, nema mape na zidu, nema brošure, a niko ne pomaže ni za šta, osim da obezbedi vreme za odlazak iz autobusa i uputi dole u WC. Turisti su prepušteni sami sebi!

10. Statistika turizma

Navikli smo se da živimo u svetu u kome su podaci bili glavni. Sada je to još važnije. Svet je postao Veliki Podatak i preuzeo naše živote. Zna ko su naši prijatelji, koju prodavnicu koristimo i kakav brend cipela nosimo. Ali Kosovo praktično ne zna ništa o svojim turistima. Pored toga što nemaju nikakve značajne profile posetilaca, statistika o dolasku turista je takođe netačna. Različiti izvori pružaju različite statistike, tekst njihovih tabela je dvosmislen i praktično nema opisne analize koja objašnjava njihovo značenje potencijalnim partnerima ili investitorima u oblasti turizma u inostranstvu. Sledeći statistički podaci nalaze se u Statističkom godišnjem izveštaju Republike Kosovo 2017.

TAB 13. 1: NUMBER OF LOCAL AND FOREIGN VISITORS AND THEIR NIGHTS OF STAY BY YEAR 2008-2016

Year	Number of visitors		Nights of stay	
	Local	Foreign	Local	Foreign
2008	19.678	24.616	22.602	46.910
2009	52.631	36.318	54.876	76.042
2010	44.662	34.382	45.123	76.394
2011	42.044	30.349	44.757	65.584
2012	49.973	30.349	52.008	90.968
2013	45.380	50.074	54.867	83.883
2014	46.477	61.313	55.274	102.066
2015	60.200	79.283	81.372	120.669
2016	45.579	83.710	62.211	131.785

Kao što pokazuje Statistički godišnjak, dolazni turizam Kosova porastao je sa 79.283 u 2015. godini na 83.710 u 2016. godini, što je manje od 10%. Stopa rasta od 2016. do 2017. godine nije poznata, jer statistika dolaska za 2017. godinu još nije objavljena ili je zatrpana negde u birokratiji. Cifre su dostupne kosovskim susedima, koji takođe stoje kao primarni konkurenti. Tokom 2017. godine, broj stranih turista koji su posetili Albaniju porastao je za 24% na 2,37 miliona, u Crnoj Gori broj stranih turisti su porastao za 19,2% na 843.609, a u inostranstvu broj stranaca je porastao za 23.5%, na 630.594.

Iako Prizren pretpostavlja da je glavni turistički centar na Kosovu, on je u 2015. godini rangiran na dalekom trećem mestu, kaže Baki Hoti, šef Kosovskog alternativnog turističkog udruženja. Priština je prva sa 53.057, Peć na drugom mestu sa 12.694, a Prizren je treći sa 9.779. Potrebno je mnogo posla na koordinisanom, profesionalnom nivou, kako na lokalnom tako i na nacionalnom nivou, da Prizren postigne svoj turistički potencijal.

11. Master Plan turizma

Kako stara izreka kaže: "Ako propustiš da planiraš, planiraš da propadneš." Prizren nema Master plan za turizam, niti on postoji za Kosovo. Sve što postoji su raznovrsni opštinski i nacionalni razvojni planovi i ekonomski planovi koji pominju turizam u malom delu ili u razbacanim rečenicama kao jednu stavku između nekoliko opcija. Kosovo ima mnogo prioriteta u planu za izgradnju države. Možda je jedan od njih turizam. Ali, nastavlja da se gura dalje na spisku u smislu planiranja, finansiranja i značaja, i još uvek nema nacionalnu turističku organizaciju koja bi koordinisala ovu delatnost na nacionalnom nivou i razvijala se za međunarodna tržišta.

Plan upravljanja Istorijskim centrom Prizrena (PUICP) ima potencijal da pruži smernice za ono što se obično pominje kao najvažnije područje u jednoj od najznačajnijih turističkih destinacija na Kosovu. Kao takav, može pružiti usluge mnogim drugim destinacijama širom zemlje pružanjem obrazaca i generisanjem mjerljivih rezultata koji opravdavaju dodatni razvoj turizma na destinacijama svih vrsta, a naročito onih sa istaknutim izvorima kulturnog nasleđa koji dodaju njihovu vrednost i njihovim izvorima finansiranja.

Za Prizren, Istorijski centar je samo jedan deo grada, i to je samo jedan deo mnogo veće Opštine sa raznovrsnim turističkim resursima i razvojnim potencijalom koji dopunjuju Istorijski centar i čine celu oblast mnogo atraktivnijom destinacijom za turiste i turističku industriju. Kada je PUICP završen, potrebno je stvoriti master plan za celokupnu opštinu. I, treba ga sačiniti uz konsultacije sa susednim opštinama i organima centralne vlade. Dobro sačinjen, u potpunosti finansiran i implementiran Master plan za turizam pomogao je mnogim destinacijama da postignu turistički uspeh. Druge destinacije su imale koristi od samo prolaska kroz proces ispitivanja njihovih resursa i određivanja načina na koji bi ih trebalo koristiti. Prizren može imati koristi i na ovaj način.

Najvažnija komponenta Turističkog master plana, pored zajedničkih napora svojih zainteresovanih strana (vlade, preduzeća i lokalne zajednice), su njegove atrakcije. Pošto su sve atrakcije bazirane na prirodnim i kulturnim resursima, Prizren ima potencijal za značajan rast turizma. Potrebno je izvršiti inventar svih atrakcija. Onda se analiziraju, ocjenjuju u odnosu na njihovu atraktivnost i dostupnost u turizmu, i mapiraju. To je srž prizrenske turističke industrije. Sve ostalo zavisi od sposobnosti ovih atrakcija da privuku i zadovolje turiste (plaćanje kupaca). SWOT analiza mešavine atrakcija može utvrditi njegove snage i slabosti. Snage se koriste u marketinške svrhe, kao što su brendiranje, izgradnja imidža, razvijanje slogana i simbola, i kreiranje promotivnih poruka, materijala i sadržaja Internet stranica, kao i dodatnog razvoja proizvoda. Slabosti mogu postati ciljevi za razvoj. Mogućnosti pružaju nove ciljeve za rast i konkurentske prednosti, dok se pretnje mogu neutralizovati kao deo realne, tekuće strategije marketinga i razvoja.

Kada se ova procena završi, zainteresovane strane mogu ispitati šta Prizren trenutno nudi. Zatim oni moraju saradivati i odlučiti kakvu vrstu turističke industrije žele u svojoj zajednici razvijanjem njihovih vodećih principa kao osnove za početak procesa planiranja i razvoja toga da raste u tom poželjnom pravcu. Prizren već ima turističku industriju sa izloženim proizvodima i pomoćnim objektima. Master plan za turizam predstavlja važnu priliku da predloži neophodne promene i poboljšanja, ali samo ako je pripremljen uz pomoć svih zainteresovanih strana i koristi se kao plan za budućnost. U suprotnom, negde će sedeti na polici i sakupljati prašinu, što je sudbina mnogih takvih planova.

Liderstvo je kritično važno tokom procesa izrade i korišćenja Master plana turizma. Kao što je pomenuto, u Prizrenu to ozbiljno nedostaje zbog ispolitizirane Kancelarije za turizam i nepostojeće turističke organizacije Prizren. Mnogi ljudi, neki od njihiskusni profesionalci, veoma su angažovani pokušavajući da očuvaju stare objekte i posluže turistima. Međutim, nema kvalifikovanog lidera koji može voditi razvoj i implementaciju Master plana turizma i osigurati da će rast turizma pružiti pozitivne uticaje. Zlatno pravilo turizma navodi: "Jedini razlog za razvoj turizma bilo gde je da pomogne lokalnom stanovništvu." Hoće li Master plan za turizam u Prizrenu osigurati to da se to dogodi ili će njegov uspeh dovesti do nekontrolisanog, neželjenog rasta i vrste turizma koji preplavljuje Veneciju, Barcelonu, Dubrovnik i druge popularne destinacije? Da, turizam cveta na svim tim mestima, ali lokalni ljudi počinju da demonstriraju protiv njega. Outsajderi koji kontrolišu profitne mašine za turizam postaju bogati, dok kvalitet života lokalnih stanovnika pati, ili više ne mogu priuštiti da žive u svom rodnom gradu, jer se brzo pretvara u tematski park za međunarodne turiste. Venecija je čak postavila obrtna vrata za ulazak turista!

Istorijski Centar u Prizrenu već ima očajnu potrebu za planom mobilnosti koji će olakšati zagušenje vozilima i zagađenje. Automobili su parkirani na trotoaru, a ljudi šetaju po ulicama! Vikendima i praznicima izvan glavne sezone, Istorijski centar Prizrena je pun lokalnih ljudi. Trotoare duž reke su zapele lokalne prodavnice i restorani. Kako će Prizren ugostiti više turista tokom sezone? Svi objekti su dupke puni tokom dve nedelje Docufesta. Da li je ovo poželjna situacija za celo leto? Ili, tokom cele godine? Cilj Master plana turizma je stvaranje pozitivnih uticaja. Budući da ljudi putuju radi zabave, turizam se u osnovi smatra dobrom industrijom, "onom bez dima", kako kaže popularna fraza. Ali, kada turizam nije pravilno planiran, razvijen, promovisan i upravljn, loše stvari mogu se desiti, pogotovo kada lokalna zajednica izgubi kontrolu nad sopstvenom turističkom delatnošću ili stanovnici ne shvataju šta se dešava sve dok ne bude prekasno. Oni su poput žabe koja sedi u loncu vode na šporetu. Ne shvata da se peć malo po malo zagreva, tako da će se skuvati do smrti pre nego što shvati da je trebalo da iskoči.

Izrada turističkog master plana je složen proces koji zahteva znatno vreme, novac, inpute i stručnost. Ako ovo nije na neposrednom horizontu Prizrena, u međuvremenu se može preduzeti nekoliko preliminarnih koraka. Prvo, Prizren mora razumeti svoje turiste. Potreban mu je profil posetilaca za različita tržišta koji ispituje njihove aktivnosti i troškove, njihova očekivanja i nivo zadovoljstva. To nije teško učiniti. U Prizren svakodnevno dolaze turisti koji bi, ukoliko im se pravilno pristupi, rado razmislili o svom iskustvu i završili bi kratko istraživanje. Drugo, istraživanje stavova stanovnika o lokalnoj turističkoj industriji. Šta im se sviđa ili ne sviđa? Kako to utiče na njih lično? Koje su njihove sugestije i preporuke? To je takođe lako učiniti. Treće, održati godišnji turistički samit.

Mnoge stvari koje turizam kulturnog nasleđa mogu učiniti produktivnijim u Prizrenu je lako i jeftino ostvariti. Ali, oni mogu napraviti veliku razliku. Vreme je da se održi samit svih učesnika, raspravlja o pitanjima, daju odgovornosti i krene u posao. Ko će voditi ovaj napor? Ko će uvesti turizam u kulturno nasleđe i pomoći u njihovom „braku“, tako da mogu živeti srećno do kraja života? Samit bi trebalo da traje jedan ili dva dana i da se održi na mestu dovoljno velikom da primi sve koji žele da prisustvuju, slušaju, uče i kažu šta im je u mislima. Mora da se napravi dnevni red kritičnih stavki (iz anketa turista i stavova stanovnika, ako su dostupni), i mora se pozvati jedan presek ljudi koji će služiti kao govornici, članovi panela, lideri sednica i moderatori. Aktivno učešće mora uključiti sve zainteresovane strane, uključujući i medije, akademske zajednice, posebne interesne grupe,

nevladine organizacije i obične stanovnike. Obezbediti da bude dovoljno vremena za pitanja i odgovore publike. Koristiti mikrofone i kamere za snimanje i dokumentovanje samita. Zatim objaviti postupak, koristiti za tekuće razgovore i poboljšanja, i pregledati ih na narednim samitima kako bi se osigurao napredak.

Samit turizma je mnogo lakši za organizovanje i vođenje kada destinacija ima aktivno turističko udruženje koje ima dobre radne odnose sa vladinim zvaničnicima koji su uključeni u turizam i sa različitim liderima u zajednici. Ovo predstavlja izazov za Prizren, ali proces mora početi u nekom trenutku. Rešenja problema i načina da se iskoriste mogućnosti i prevaziđeni izazovi dolaze iz mnogih izvora, obično od onih najviše pogođenih njima. Kako pronaći odgovore na važna pitanja? Pitati!

12. Završne misli

DESTINACIJA PRIZREN: Prizren kao turistička destinacija je mešovita torba. Ponekad je lepa, kao što pogledate preko Kamenog mosta i pogledajte Sinan-pašinu džamiju u prvom planu i Prizrensku tvrđavu na zelenom brdu u pozadini s plavim nebom i nekoliko naduvenih, bijelih oblaka iznad njega. I ponekad je ružno, dok pogledate u reku Bistricu i vidite gomile smeća, udišete izduvne gasove i cigarete, izbegavate saobraćaj, gurate se prolaznicima, probijate se iz gomile i gledate kako ljudi bezumno bacaju smeće svuda.

Turistički zvaničnici moraju shvatiti da, iako Prizren ima neke izvanredne prirodne i kulturne znamenitosti, tako i mnoga druga mesta na Balkanu i širom sveta. I, turizam je globalan sada. Turisti mogu odlaziti bilo gde u svijetu za dva dana, što znači da se Prizren takmiči sa svakim drugim mestom na svetu. Postoje hiljade i hiljade neverovatnih destinacija za današnje putnike. Događa se turizam, bez obzira da li je odredište pravilno planirano ili upravljano. Prizren je dokaz toga. Ali, da bi Prizren optimizirao svoj turistički potencijal i uspešno se kandidovao sa drugim rastućim, profesionalno razvijenim i promenjenim destinacijama, mora se ozbiljno shvatiti kako je organizovano i ko je zadužen.

Prizren takođe ima veliki konkurentski nedostatak. Nije pogodno lociran na bilo kojim većim turističkim krugovima kao odredište za razgledanje ili za noćni provod, čak i za većinu turneja na Balkanu. Možda je na autoputu koji ide između Prištine i Albanije, ali većina turista ovde dolazi iz Prizrena ili Tirane i tako opet. Za samostalne putnike, nema veze sa vozovima, autobusi iz Prištine putuju dva sata i naprave najmanje 30 zaustavljanja, a aerodrom zahteva vožnju taksijem i putovanje autobusom. Mnoge destinacije imaju živopisnu istoriju, stari grad, tvrđavu na vrhu, džamije i crkve, kao i reku, jezero ili morsku obalu. Dakle, Prizren mora raditi jače i biti privlačniji od drugih uporedivih destinacija. Jedna jedinstvena prodajna ponuda (USP) je kompleks albanske Prizrenske lige. Ali, to se uglavnom usmerava na albansku dijasporu. Da li je Prizren samo zadovoljan da privuče domaće turiste, one sa albanskim korenima, nekoliko grupa koje ga uključuju kao deo turneje na Balkanu od mnogih koje posećuju region, povratnike koji ostanu na par dana, i bilo koje druge turiste koji dolutaju preko slepe sreće samo zato što je to tamo? Nažalost, tako se čini.

PRIJATELJSKI: Destinacije se često ocenjuju prijateljskim (i uslužnim) utiscima turistima oko njihovih stanovnika. Da li su ljudi u Prizrenu prijateljski? Da. Da li su otvoreni prema strancima? Ne. Dolazak stranih turista izaziva više radoznalih pogleda od pozdravljajućih osmeha. Stanovnici

Prizrena su združeni. Oni sede s prijateljima, šetaju s prijateljima i druže sa prijateljima. Ili sa rođacima. I, ponekad satima. Ali, retko se susreću sa turistima i iniciraju kontakt sa njima. Prizrenski istorijski centar ima svoj živahan ambijent, ali strani turisti su uglavnom samo posmatrači, a ne učesnici. To nije baš dobro zato što su sećanja "ljudi" najtraženija i ono o čemu se iznova i iznova govori. Gde je "dnevna soba" Prizrena, mesto gde se ljudi mogu sresti i uživati u jednom drugom društvu? To nije Šadrvan, gde morate da platite sedište za stolom (u zatvorenom prostoru) naručivanjem hrane ili pića. Mesta da sedite i opustite se i pozdravite stranca ili dvojicu duž reke Bistrice, sva su zauzeta restoranima, prodavnicama i kafićima. Nešto nedostaje. Ovo je možda faktor koji doprinosi tome da je prosečan boravak za strane turiste svega jedan i po dan. Oni vide glavne znamenitosti i odlaze.

ATRAKCIJE KOJE ANIMIRAJU: Festivali i događaji su privremene atrakcije sa širokim spektrom tema, programa i mesta, koji pokazuju lokalnu kulturu, promovišu interakciju domaćih gostiju i pomažu u slaboj sezoni. Prizren već ima nekoliko uspešnih godišnjih festivala i događaja. Popis svih njegovih festivala, komemoracija, rituala, praznika i događaja treba razviti u godišnji kalendar koji se može postaviti na web stranice i štampati za distribuciju. Mnoge destinacije animiraju svoje statične atrakcije, obično kulturne baštine, postavljanjem dnevnih događaja koji imaju veliku privlačnost za posetioce turiste i primoravaju ih da budu na određenom mestu u određeno vreme da bi uživali. Neke su mehaničke sprave, a neke su šareni performansi uživo. U Minhenu, mehaničke figure Glockenspiela na gornjoj fasadi Gradske Kuće zabavljavaju turiste koji gledaju sa ulice ispod nekoliko puta dnevno, a u Pragu, krug astronomskog sata na bočnom zidu stare gradske kuće popunjavaju mehanički apostoli, skeleti i grešnici koji plešu na užitak ljudi koji gledaju. U Londonu je svakodnevna svečana promocija Garde u Bakingemskoj palati događaj "must-see" za svakog turistu. Slične ceremonije privlače veliku, entuzijastičnu publiku svakodnevno u Palati Deoksu u Seulu i u Prinčevoj palati u Monaku.

Mada Prizren nema palatu ili ukrašenu zgradu sa muzičkim figurama, ima tvrđavu na vrhu koja je bila uporište nekoliko imperija i kraljevstava. Svakodnevna ceremonija koja je istorijski tačna i zabavna može biti predstavljena preko kostimiranih glumaca koji predstavljaju vojnike, diplomate, kraljeve, sultane, imame, trgovce, zanatlije, obične ljude i sve druge likove koji bi mogli pomoći priču i zabaviti gomilu. Ima dovoljno vremenskih perioda koji se mogu predstaviti, kao što su dardanski, rimski, vizantijski, srpski i osmanlijski, da se drugi dan u nedelji ili tokom različitih nedelja ili meseci tokom turističke sezone može istaknuti drugačiji period. Kompleks albanske Prizrenske lige predstavlja još jedan ambijent za istorijske reanimacije, gastronomske praznike ili festivale kulturnog nasleđa kada se bezbednosni problemi smanje.

ŠETNJA PORED REKE: Reka Bistrica je istaknuta prirodna karakteristika Istorijskog centra Prizrena, ali je nedovoljno iskorišćena kao javni prostor i kao turistička atrakcija. Reka je pod pravim uglom u odnosu na tvrđavu i okružena je džamijama, poslovnim objektima, trotoarskim kafićima, parkovima i kompleksom Albanaca u Prizrenu. Prizrenska ikonična fotografija uzeta je sa severne strane reke i sadrži Kameni most, Sinan-pašinu džamiju i Kaljaju, prizrensku tvrđavu. Iako je rečno korito obloženo prelepim kamenim zidovima, dostupno je samo na nekoliko mesta. Lokalni građani i turisti šetaju iznad njega, sede na klupama, okrenuti leđima reci i uglavnom je čuju više nego što je vide. U tom pogledu, to je izgubljeni resurs. Razvoj šetnje pored reke slično onima u Seulu i San Antoniju omogućio bi ljudima da idu pored nje na značajnoj blizini. Mogli bi da sede i čitaju, razgovaraju sa

prijateljima ili se jednostavno opuste od sve gužve koja se odvija odmah iznad njih. Prostor za pešačenje pored reke se može ulepšati biljkama i cvećem i može formirati botaničku stazu. To bi moglo biti mesto za muziku, svečane događaje i druge oblike zabave, kao i mesto za izlaganje trajnih ili privremenih umetničkih dela. Mogli bi imati male vodopade, večernje osvetljenje i obojena svetla, a njena mala prirodna ostrva mogla bi se razviti i učiniti dostupnim svima. Rečna šetnja bi takođe obezbedila dodatni javni/rekreativni prostor u često zagušenom istorijskom centru i postao bi ključna komponenta u novom planu mobilnosti pružanjem zanimljive pešačke veze između različitih turističkih lokacija.

PRISTUP NA IZVORNA TRŽIŠTA: Većina zemalja dobija većinu svojih dolazaka iz susednih zemalja. Kosovo ima zajedničke sporazume o turizmu sa Albanijom, Makedonijom i Crnom Gorom, ali je najduža granica sa Srbijom, a to je prepreka za dolaske. Ako su putevi, železnice i dolasci brodom problem, onda Kosovo mora proširiti svoje avio-linijske veze: više letova i više frekvencija na više destinacija. Više letova takođe znači i više turističkih grupa koje posećuju samo Kosovo, ili bar počinju i/ili završavaju svoje ture ovde. To znači više putanja, više destinacija, više atrakcija, više noćenja, više obroka i više trošenja na mnoge druge stvari. Svaka zemlja želi da međunarodni turisti ostanu duže, da troše više novca i posećuju više destinacija. Ovo poboljšava prednosti turizma, geografski ih širi i generiše više državne podrške za turističku industriju. Pored toga, aviokompanije žele da popune svako mesto na svakom letu. Kako bi povećali faktor opterećenja (i njihovu profitabilnost), oni obezbeđuju popuste za turoperatore koji popunjavaju ta mesta putnicima koje regrutuju za svoje ture. Dakle, i aviokompanije i turističke kompanije počinju da promovišu Kosovo i njegove destinacije prema svojim korisničkim bazama. To je besplatan marketing za Prizren.

OBRAZOVANJE: Mada se kaže da uspeh odredišta zavisi od kvaliteta prirodnih i kulturnih resursa, njegov najvažniji resurs su njegovi ljudski resursi. Svaka organizacija ili industrija je onoliko dobra koliko i ljudi u njemu, a to je posebno tačno za turizam. Međutim, Kosovo ne nudi dovoljno turističko obrazovanje, vrstu dizajniranu za proizvodnju menadžera, lidera i preduzetnika. Trenutno, ovo pruža prvenstveno stručnu obuku, koja proizvodi radnike koji su kvalifikovani za različite zadatke. Zapamtite, obuka pomaže ljudima da dobiju posao; obrazovanje gradi karijere i industrije. Kosovu su potrebni profesionalci koji su posvećeni turističkoj industriji i da učine to životnim pozivom. Mudrost je akumulacija znanja i iskustva. Danas, ovaj ključni element nedostaje među liderima kosovske turističke industrije.

Kosovo nema nikakav master ili doktorski program. Da bi Kosovo napredovalo u turizmu, potrebno je da razvije sopstvene lidere koji razumeju kako turizam funkcioniše kao sistem i kao industrija u okviru nacionalne ekonomije. Za složene stvari, većina studenata na fakultetu nije u mogućnosti da studira u inostranstvu u uspostavljenim turističkim programima zbog problema sa vizama i finansiranjem. Turistički programi na univerzitetima zahtevaju kvalifikovane profesore za turizam koji takođe sprovode istraživanja, pišu radove, konsultuju se o projektima, primaju domaćinstva i prisustvuju konferencijama i usaglašavaju sa svojim turističkim kolegama u drugim zemljama u regionu i širom sveta. Ove aktivnosti pomažu u identifikovanju mogućnosti, razvijanju najboljih praksi i rešavanju problema koji unapređuju turizam u svim sektorima. Trenutno, Kosovo mora zavisiti od sekundarnih inputa stranih turističkih naučnika koji se bave pitanjima koja utiču na druge destinacije. Ovo nije optimalan način da se održi korak u visoko konkurentnoj turističkoj industriji.

SMEĆE: Iz perspektive stranih turista, bez obzira da li su iz Zapadne Evrope, Istočne Azije, Severne Amerike ili praktično bilo gde na planeti, otpad je odbojan, posebno na mestima koja se promovišu zbog svoje prirodne lepote i kulturnog značaja. Ovo je pitanje koje se ne može dovoljno naglasiti na Kosovu, jer je ovde tako loše. To je sveobuhvatno i postalo je epidemija, i odvratno je i bolesno videti. Smeće napada vaša čula po dolasku i nastavlja da vas šokira svojom količinom i nasumičnim opsegom tokom vašeg boravka. To čini područja koja su u suprotnom scenskom i živopisnom izgledu užasna. Ono što turisti misle da su lokalni ljudi neprijatni, lenji, bezobzirni i nemaju poštovanja prema svojim susedima i "Majci Zemlji". Strani turisti tresu svoje glave i glasno pitaju: "Kako ljudi mogu da žive ovako? Šta nije u redu sa njima? "I, ne mogu to zaboraviti kada se vrate kući i prenose svoje utiske drugima. To je tema razgovora i iznenađenja. To takođe nije memorija koja će rezultirati ponavljanjem i upućivanjem posla, što je najefikasniji i najjeftiniji način međunarodne promocije u turističkoj industriji.

Smeće je naučeno ponašanje, i može se naučiti drugačije. Naši preci su jeli hranu direktno sa drveća, polja i tokova. Bilo kakvo pakovanje bilo je prirodno i biorazgradljivo, a sve što je još upotrebljivo bilo je reciklirano i ponovo upotrebljeno. Takođe je bilo manje ljudi, manje određenih mesta za odlaganje otpada, manje poznavanja higijene i zdravlja, i bila su manja očekivanja. Stvari su se promenile ... pre mnogo godina u većini delova svijeta. Sada postoji povećana svest o negativnim uticajima bilo kakvog otpada, naročito bacanja toksičnih cigareta svakog dana na hiljade po zemlji, koje završavaju u rekama i zemljištu i utiču na našu vodu i hranu i na ekologiju Zemlje. Plastične flašice, omotači i ostali predmeti i veliki i mali postaju planine od prljavštine koje su strašne da se vide (kada su vidljive) i zaustavljaju reke u koritima, zatrpavaju obale, puteve, parkove i šumovite površine.

Zašto? Zato što ljudi misle da je prihvatljivo i nema kazne za to od javne osude ili kaznenih mera koje su uobičajene u drugim zemljama, posebno onima koje su dovoljno napredne da pošalju turiste u Prizren i ostatak Kosova. Porodice šetaju zajedno i bacaju smeće zajedno, ne razmišljaju ništa o tome, bez obzira da li su starije bake ili deca. Za njih je to prirodno. Ali ne turistima, zdravstvenim i turističkim zvaničnicima na drugim mestima, već i većini ljudi u poznatom svetu. Ali gde su javni funkcioneri na Kosovu? U Prizrenu, šalju posade da seku kratku travu (što je biološki razgradljivo), čak i kraće u raskrscima puteva, a ignorišu plastični otpad koji se seče i širi svuda. Takođe su smanjili rast travnjaka na malim ostrvima u rečnom koritu pored Istorijaskog centra, pri čemu su ignorisali velike plastične i druge vrlo vidljive ostatke koji su se nekoliko meseci zaglavili između stena i drugih mesta. Neverovatno! Ovo su neadekvatni prioriteti. Šta se dogodilo sa gradskim menadžmentom i zdravim razumom?

Šta rade turistički zvaničnici u vezi sa smećem? Da li je to njihova zabrinutost kada je smeće svih vrsta preplavio reku, bačeno u ogromnim gomilama pored znaka koji kaže: "Ja volim svoj grad!" Na četiri jezika na ulazu u Tvrđavu, a rutinski se baca na ulice Istorijaskog centra? Ako ćete pozvati ljude da posete vašu kuću, očistite je! Isto važi i za turizam. Kakav je njihov ponos u gradu? Da li se mogu obratiti drugim vladinim agencijama, školama, džamijama, građanskim organizacijama i medijima kako bi se pomoglo preusmeravanju ponašanja ljudi svih uzrasta i porekla? Da li bi ih vrhovni vladini zvaničnici podržali odgovarajućim zakonima, propisima, signalizacijama, kampanjama za podizanje svesti i delovanjem? Ljudi treba da razumeju da ako nisu deo rešenja, onda su deo problema.

Dan Zemlje, događaj pun aktivnosti, koji promoviše svest o našoj krhkoj planeti na svetu svake godine, još jednom je došao i nestao. Niko u Prizrenu nije ništa zapazio, gde se dan Zemlje posmatra svakog dana u godini, dok se briga o smetnji više ne praktikuje ili ne odobrava. Vreme je trajne akcije. "Uživajte u Prizrenu!"

1.12

Vrednosti, značaj i
autentičnost



1.12 VREDNOSTI, ZNAČAJ I AUTENTIČNOST

Zašto je Prizren važan?

Uvod

Vrednosti, značenje i autentičnost su suštinske teme jer su one osnova koja vodi važnim stvarima, šta treba zaštititi i pomoći u definisanju prioriteta za budućnost. Vrednosti uključuju istorijske, naučne, društvene, ekološke, estetske i ekonomske, a ako se gradski centar smatra autentičnim, ove vrednosti moraju biti zaštićene i izražene istinito i verodostojno.

Čuvanje kulturnog nasleđa u svim njegovim oblicima i istorijskim periodima zasniva se na vrednostima koje se pripisuju ljudima.

Naša sposobnost da razumemo ove vrednosti delimično zavisi od stepena do kojeg izvori informacija o ovim vrednostima mogu biti shvaćeni kao verodostojni ili istiniti. Znanje i razumevanje ovih izvora informacija, o originalnim i kasnijim karakteristikama kulturnog nasleđa i njihovom značenju, preduslov su za procenu svih aspekata autentičnosti. Ova izjava potiče iz dokumenta Nara o autentičnosti. Dokument Nara se zasniva na Venecijanskoj povelji u svetlu širenja obima pitanja kulturnog nasleđa. On se bavi potrebom za širim razumevanjem kulturne raznolikosti i kulturnog nasleđa, jer se odnosi na očuvanje i naglašava sposobnost da sebi omogućimo različite izbore za očuvanje. Utvrđivanje filozofije konzervacije vrednosti pomaže u ispravljanju problema sa ranijim filozofijama koje se tiču isključivo materijala, stilskih restauracija i obezbeđuje mnogo šire definisanje konzervacije. Različite kulture i generacije imaju veoma različite vrednosti i stoga različite pristupe konzervaciji. Sve procene o vrednostima koje se pripisuju kulturnim osobinama, kao i verodostojnost srodnih izvora informacija mogu se razlikovati od kulture do kulture, pa čak i unutar iste zajednice. Stoga nije moguće bazirati sudove vrednosti i autentičnosti u okviru utvrđenih kriterijuma. Naprotiv, poštovanje prema svim kulturama zahteva da se osobine nasleđa moraju razmatrati i procenjivati u okviru kulturnog konteksta kojem pripadaju.

Povećanje svesti o vrednostima je temeljna dimenzija nasleđa i apsolutna potreba da se postignu mere za zaštitu tragova prošlosti. Zaštita znači razvijanje većeg razumevanja vrednosti koje predstavljaju sami kulturni objekti, kao i poštovanje uloge takvih spomenika i lokacija u savremenom društvu.

Pa šta ćemo čuvati ako ne spasimo fizičke materijale? Procenjivanjem principa koji se pripisuju nasleđu očuvamo osnovne vrednosti koje ljudi drže na ovim mestima. Vrednosti odražavaju različitost načina na koje se ljudi odnose prema kulturnom nasleđu. Vrednosti su sredstvo kojim definišemo autentičnost i značaj. Upravo kroz to shvatanje možemo početi da identifikujemo šta zahteva zaštitu.

Ovaj odeljak (poglavlje) će:

- Naglasiti ključne međunarodne dokumente, tačnije Povelju Burra i Dokument Nara o autentičnosti i baviti se time kako fokus na vrednosti može da zaštiti i osnaži Prizren.
- Oceniti vrednosti za Istorijski centar Prizrena na tri različita nivoa: zgrade, zone i ceo grad.
- Sastaviti Izjavu o značaju koja obuhvata vrednosti.

VREDNOSTI I KLJUČNI MEĐUNARODNI DOKUMENTI

Povelja Burra - Australijska Povelja ICOMOS za mesta od kulturnog značaja

Član 5. Vrednosti¹

“5.1 Konzervacija mesta treba da identifikuje i uzme u razmatranje sve aspekte kulturnog i prirodnog značaja bez neželjenog naglaska na samo jednoj vrednosti na uštrb ostalih“.

Ocenjivanje vrednosti koje se pripisuju nasleđu je vrlo važna aktivnost u konzervatorskom djelu jer ove vrednosti jako utiču i oblikuju odluke koje se donose. Vrednosti odražavaju različitost načina na koje se ljudi odnose na baštinu. Oni su sredstvo kojim definišemo značaj mesta. Balansiran, sveobuhvatan pristup treba da obezbedi razmatranje svih aspekata značaja.

Član 26. Primena procesa Povelje Burra

26.1 Radu na mestu treba da prethode studije da bi se mesto razumelo, što bi obuhvatilo analizu fizičkih, dokumentarnih i drugih dokaza, gde se crpi iz odgovarajućih znanja, veština i disciplina.

26.2 Pisane izjave o kulturnom značaju i politikama za mesto treba da se pripreme, obrazlože, a i treba da ih prate dokazi koji ih potkrepljuju. Izjave o značaju i politici treba da budu uključene u plan upravljanja mestom.

Proces definisanja vrednosti je složen proces koji se odnosi na kulturni kontekst mesta. Ovaj proces treba da bude osmišljen sa inkluzivnim pristupom i treba da uključi vlasti, profesionalce, vlasnike, korisnike i lokalnu zajednicu. Definicija i procena vrednosti treba da se zasnivaju na relevantnim izvorima dokaza i moraju se artikulirati na načine koje šire zajednice mogu razumeti.

"Vrednost" i "značaj" su centralni koncepti upravljanja zasnovani na vrednostima²

Upravljanje mestima zasnovano na vrednostima je koordinisana i struktuisana operacija mesta nasleđa čija je primarna svrha zaštita značaja mesta definisanog kriterijumima za određivanje, državnim organima ili drugim vlasnicima, stručnjacima iz različitih oblasti i drugim građanima koji imaju uspostavljene legitimne interese.

Ovaj pristup zahteva svesnost svih oko vrednosti lokacije; on se oslanja na konsultacije i stoga uključuje više društva u proces očuvanja, i stvara je dublje razumevanje resursa. Najvažnije, to se vidi kao sredstvo postizanja održivosti nasleđa, promovišući učešće i uključivanje svih onih kojima je stalo³.

Primenjuju se pristupi nasleđu koji se najčešće favorizuju, oni koji se nazivaju vrednost na osnovu kojih je glavni cilj upravljanja **očuvanje značaja i vrednosti mesta**. Razumevanje svih vrednosti

¹“The concept of cultural significance” in *The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance* 1999.

² Marta de la TORRE, “Introduction” in *Heritage Values in Site Management Four Case Studies*, (Los Angeles: The Getty Conservation Institute, 2005), 5-9.

³Amra Saranic, “Methods of Understanding Heritage Significance” presented at 31st Regional Restoration Camp, CHwB, Gjirokastra, Albania, 2016.

pripisanih kulturnim resursima je fundamentalno za ove metode. Tek nakon što se to dogodi, može se uzeti u obzir kako će ove vrednosti biti efikasno zaštićene.

NARA dokument o autentičnosti ⁴

"Nara dokument o autentičnosti je zamišljen u duhu Venecijske povelje i gradi na njoj i proširuje je kao odgovor na sveobuhvatni interes i interesovanja kulturnog nasleđa u našem savremenom svetu"

Preambula

Nara Dokument o autentičnosti predstavlja jedan od najvažnijih aspekata moderne teorije konzervacije, koji definiše autentične vrednosti spomenika koji se moraju zaštititi za buduće generacije. Uzimajući u obzir poštovanje raznolikosti kulturnog nasleđa navedenog u ovom dokumentu, to je vrlo korisno sredstvo za procenu vrednosti mesta kulturnog nasleđa.

Kulturna raznolikost i raznolikost baštine

Jedan od najvažnijih elemenata u definisanju vrednosti spomenika autentičnosti je poštovanje, zaštita i unapređenje raznolikosti kulturnog nasleđa. Kao što je navedeno, princip UNESCO-a, "kulturno nasleđe svakoga je kulturno nasleđe svih", odgovornost za zaštitu kulturnog nasleđa ne pripada samo profesionalnoj zajednici koja se brine za to, već i kulturnoj zajednici koja je generisala to. Ovde je uloga kulturne zajednice ključna za ocenjivanje i zaštitu kulturnog nasleđa.

Vrednosti i autentičnost

Na osnovu glavnog principa Venecijanske povelje iz 1964. godine, autentičnost se smatra osnovnim kvalifikacionim faktorom koji se tiče vrednosti baštine. U pogledu kulturne raznolikosti, definisanje vrednosti autentičnosti i vrednosti kulturnog nasleđa treba procenjivati u kulturnom kontekstu kojem pripadaju. Kao takve, izbegavaju se standardizovane procedure za određivanje vrednosti autentičnosti spomenika.

Dalje, član 13 Nara dokumenta navodi da procena vrednosti može biti povezana s različitim izvorima informacija, kao što su **oblik i dizajn, materijali i supstanca, upotreba i funkcija, tradicija i tehnike, lokacija i postavljanje, duh i osećaj**. Koristeći ove izvore mogu se definisati **umetničke, istorijske, društvene i naučne vrednosti** kulturnog nasleđa.

Multidisciplinarni pristup i podizanje svesti u javnosti su ključne stvari kako bi se osmislilo očuvanje baštine. Važno pitanje procene nasleđa je shvatanje vrednosti koje predstavljaju kulturna svojstva, kao i njihova stvarna uloga u savremenom društvu.

⁴ The NARA Document on Authenticity, Japan, 1994, www.whc.unesco.org/document/116018, accessed January 09, 2018.



Slika 1 Radionica o oceni vrednosti, održana u Prizrenu

PROCENA VREDNOSTI ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZRENA

Proces definisanja vrednosti predstavlja važnu fazu u određivanju pristupa konzervaciji, budućim akcijama, viziji i ciljevima za Istorijski centar Prizrena.

Istorijski centar Prizrena predstavlja kompleksan lokalitet gde su istorija, arhitektura, urbani razvoj, integrisani sa tradicijama, običajima i životima koji se svakodnevno menjaju. Stoga je bilo neophodno da se strukturiše Procena vrednosti na više nivoa kako bi se razvilo detaljno, sveobuhvatno razumevanje.

Procena vrednosti za Istorijski centar Prizrena bila je strukturisana u tri nivoa:

1. Nivo zgrade

- 1.1. Zgrade kulturnog nasleđa koje su navedene na Listi kulturnog nasleđa pod zaštitom;
- 1.2. Individualne zgrade koje se nalaze unutar Istorijske zone Prizrena.

2. Nivo zone

- 2.1. Prizrenska tvrđava;
- 2.2. Zona "Podkaljaja";
- 2.3. Stambena zona (organska šema) – Pantelija;
- 2.4. Stambena zona u trendu gradnje (Mahala Potok, Papaz Čaršija);
- 2.5. Zona tradicionalne trgovine – Šadrvan, Kujundžiluk, Sinan-Pašina pijaca;
- 2.6. Zona obale reke - Kej;
- 2.7. Zapadna zona – Suz i Čelebi and Tabakana;
- 2.8. Zona mešovite i stambene namene – Atik Mahala;
- 2.9. Zona komercijalne osovine – Saračana;

- 2.10. Zona komercijalne osovine – Arasta Mahala;
- 2.11. Zona komercijalne osovine – Kovačka Mahala i ulica Adem Jašari;
- 2.12. Zona stambene i mešovite namene – Rahlin Mahala;

3. Nivo grada (Nacionalni i međunarodni aspekt)

- 3.1 Izvanredne univerzalne vrednosti
- 3.2 Nara mreža

1. Nivo zgrade

Na ovom nivou procena je sprovedena s obzirom na dva aspekta:

U prvom aspektu tretirani su pojedinačni objekti koji su navedeni u zvaničnim listama kulturnog naslijeđa Ministarstva kulture, omladine i sporta.

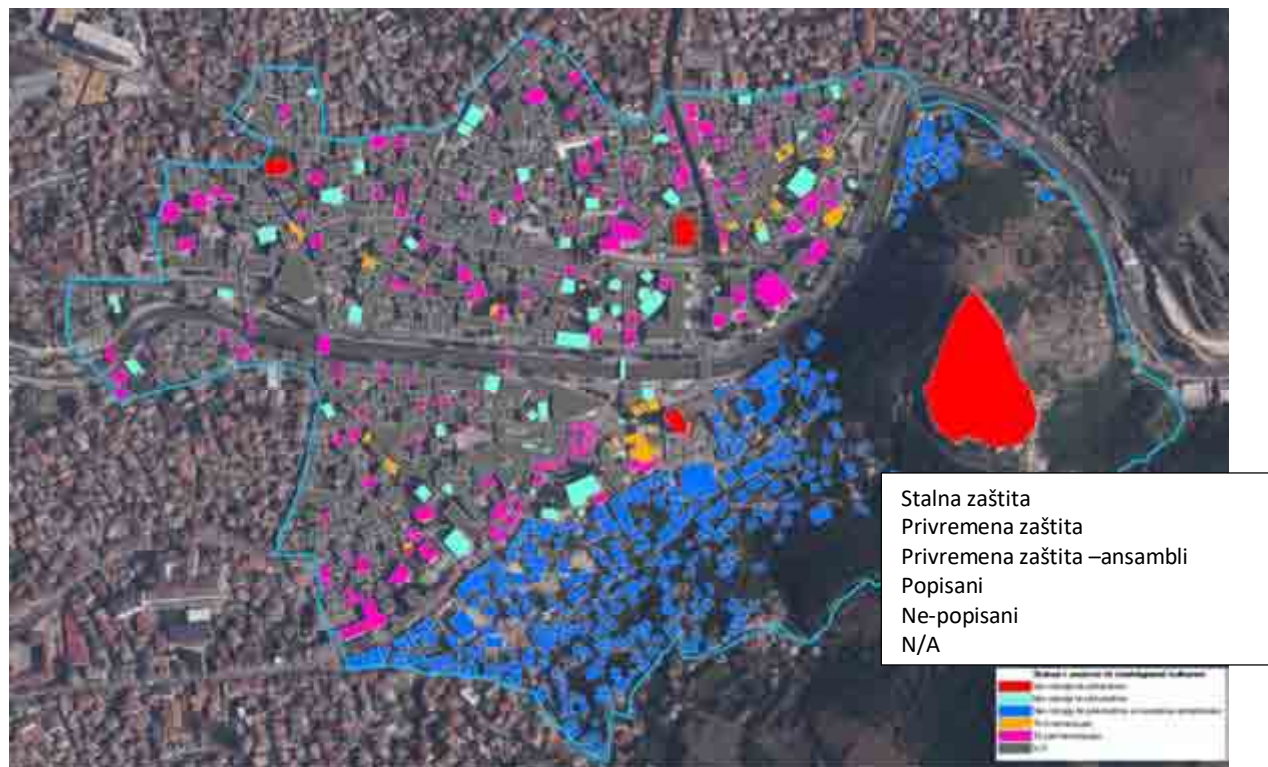
Lista kulturne baštine pod privremenom zaštitom formalizovana je 2011. godine i ažurira se godišnje. Lista kulturne baštine pod privremenom zaštitom 2017-2018 uključuje 61 spomenik i 6 ansambala / kompleksa koji se nalaze u granicama Istorijskog centra Prizrena. Ova imovina se nalazi u kategoriji Arheološke baštine, podkategorija: Spomenik / Ansambl, i kategorija: Arhitektonsko nasleđe, pod-kategorija: Spomenik / Ansambl. Istorijiski centar Prizrena objavljen je pod kategorijom: Arhitektonsko konzervatorsko polje.

U 2016. godini je formalizovana lista kulturne baštine pod stalnom zaštitom. Na ovoj listi nalaze se 4 kulturne baštine u granicama Istorijskog centra Prizrena.⁵

Za ove spomenike prethodno istraživanje su sproveli lokalni stručnjaci za kulturnu baštinu, uz dokumentaciju sa relevantnim tekstualnim, bibliografskim i grafičkim podacima za način izrade Plana upravljanja istorijskom zonom Prizrena.

Ovi spomenici su dvostruko provereni na terenu i izvršena je procena vrednosti.

⁵ List of Cultural Heritage under Permanent Protection, source: Archive of the Regional Centre for Cultural Heritage in Prizren, accessed January 09, 2018.



Mapa 1 Mapa sa spomenicima kulturnog nasleđa pod zaštitom (zakonski status)

Drugi aspekt obuhvata sve pojedine zgrade koji se nalaze u Prizrenskom istorijskom centru. Za ovaj nivo utvrđene su tri kategorije evaluacije:

- Buildings with Cultural Heritage values;
- Buildings without compelling historic or aesthetic values but in harmony with and contributing to the historic context;
- Buildings without compelling historic or aesthetic values and in disharmony with the historic context – mostly referring to new construction that exceeds the building permit;

Definicija i tipologija vrednosti izvršena je u skladu sa međunarodnim konvencijama i nacionalnim zakonima i propisima, a također su zasnovane na preporukama navedenim u Planu za očuvanje i razvoj istorijske zone Prizrena.⁶

Za svaku pojedinačnu zgradu izvršena je evaluacija polja i završen je matični oblik.

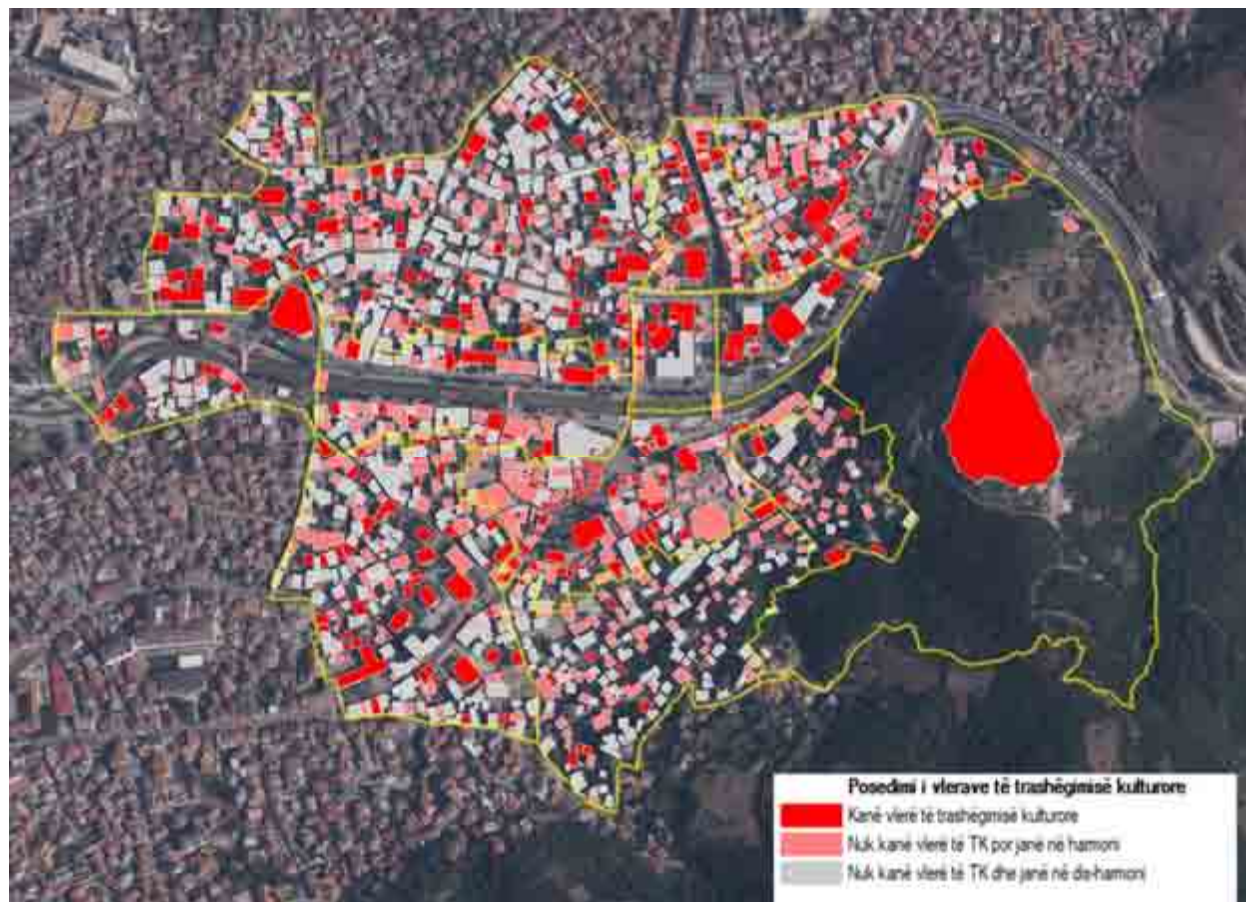
⁶Enes TOSKA editor, *Conservation and development plan for the historic zone of Prizren, advantages and challenges of implementation*, (Prishtina: CHwB, 2010).

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN

Nacrt za javnu konsultaciju

Cultural Values	Historic <i>(connected to our time)</i>	Aesthetic <i>(sensory or intellectual)</i>	Scientific <i>(Technical / Constructi onal)</i>	Uniqueness <i>(based on statistics)</i>	Identity <i>(based on recogniti on)</i>	Natural
Social Values	Social <i>(a meaning for a group / community)</i>	Educational <i>(teaching us something)</i>	Political <i>(for one group or another)</i>			
Economic Values	Economic <i>(tourism, commerce, use, amenities)</i>	Functional <i>(still in use)</i>				

Prema karti procene vrednosti proizvedena je zgrada sa vrednostima kulturnog nasleđa.



Map 2 - Map with values for individual buildings

2. Nivo Zone

Urbana struktura historijske zone Prizren predstavljena je u prethodnom poglavlju Kao što je navedeno u tom poglavlju, gradska struktura u vremenu doživljavala je transformacije u urbanim aspektima, koja se odnose i na nove konstrukcije i transformacije funkcija u historijskim podzonima. Vrednovanje vrednosti za pojedine zgrade, na nivou zone, nadograđuje se do procene vrednosti kao ansambl.

The 12 selected zones (Mahallah):

- 2.1. Castle of Prizren
- 2.2. Nënkalaja zone
- 2.3. Housing zone (organic pattern) – Pantelija
- 2.4. Housing zone in construction trend (Potok Mahalla, PapazÇarshija)
- 2.5. Traditional market zone – Shadërvan, Kujumxhilluk, Sinan Pasha market
- 2.6. River Bank zone – Kej
- 2.7. Western zone – SuziÇelebi and Tabakhane
- 2.8. Mixed use and housing zone – AtikMahalla
- 2.9. Commercial axis zone – Saraçhane
- 2.10. Commercial axis zone – Arasta Mahalla
- 2.11. Commercial axis zone – Mahalla e Kovaçëve and Adem Jashari street
- 2.12. Mixed use and housing zone – Rahlin Mahalla

Za 12 odabranih zona (Mahala) u okviru Istorijskog centra Prizren centra izvršena je procena vrednosti uzimajući u obzir ove aspekte:

- Main architectural attributes of the zone
- Historical periods and dominant styles
- Integration of tangible with intangible values: building and functions of the zones, their transformation within time, and what remained that should be kept today?
- Quality of urban design features: values assessment of the public spaces

Nakon evaluacije zasnovane na gore navedenim aspektima, dati će se i primenjivati smernice i ograničenja u pogledu nivoa predloženih intervencija za svaku zonu kako bi se očuvale, zaštitile i obnovile vrednosti kulturnog nasleđa.



Map 3 Map with zones within Prizren Historic Centre



Map 4 Map with buildings with cultural heritage values and zone perimeters included

2.1. Kaljaja

Kaljaja je središte kulturnog nasleđa upisano u listu kulturne baštine pod trajnom zaštitom i kategorizirano je kao arheološko nasleđe. Dvorac je postavljen na stenovitom brdu koji dominira u istorijskom centru Prizrenskog istorijskog centra.

Ova zona predstavlja sublimaciju istorijskih transformacija i razvoja grada, a u **istorijskim** i **naučnim** vrednostima predstavlja jednu od najvažnijih zona unutar Istorijskog centra. Kada se uzmu u obzir prirodna postavka i saglasnost sa okolnim pejzažom, ovo dodaje i **vrednost životne sredine**.

Prema istorijskim podacima, zamak je korišćen u cilju zaštite zajednica i vojske. Primarna funkcija zamka za odbranu napuštena je početkom 20. veka. Sada dvorac Prizren predstavlja jednu od glavnih znamenitosti grada i potencijalno mesto za razvoj **kulturnog turizma**.



Pored toga što je arheološki rezervat / lokalitet, dvorac je takođe otvoreni javni prostor. Prema proceni, ova lokacija delimično se koristi za razne kulturne i rekreativne aktivnosti koje uključuju koncerte, letnje kino, fotografske snimke i mesto rekreacije. Zamak povezuje stazu za trčanje koja se nalazi istočno od Prizrena, sa pješačkom stazom koja povezuje zonu Nenkalaja i centar grada. Jedno

od pitanja je pristupačnost i rizik od degradacije arheološkog područja prekomernim korištenjem ili zloupotrebom.

Ova zona ima visoke istorijske, naučne, estetske, ekološke i ekonomske vrednosti.

Istorijski gledano, zamak je čuvao planinske propusnice, zaštitio stanovništvo u vremenima sukoba i obezbedio bazu operacija za vojsku. Zamak je služio ovoj ulozi čitave ljudske istorije regiona od bronzanog doba do nedavnog sukoba koji je služio kao posmatračko mesto za nemačke snage KFOR-a. Kao jedan od najstarijih dela Prizrena ima visoke naučne vrednosti u arheološkim ostacima otkrivenim tokom nedavnih restauracijskih radova. Postoji brojna dodatna područja koja su ostala neiskvarena i u budućnosti ona mogu doprinijeti naučnom razumevanju razvoja regije.

Estetski, tvrđava se nadmašuje iznad istorijskog centra grada vidljivog skoro svakog doma i ulice. Tako je postao jedan od definisanih simbola Prizrena. Međutim, ona je takođe estetski vrednovana iz suprotnog pravca, pružajući širokim pogledom na grad, dolinu i planine, osim što je Prizren stavio u svoj urbani i prirodni kontekst. Ekološki, dvorac je okružen prirodom, odvojen od grada zelenim pojasom i pored Prirodnog parka. To omogućava da flora i fauna uspevaju unutar metara istorijskog centra. Najzad, ona ima veliku ekonomsku vrednost u tome što ljudi posjećuju Prizren kako bi vidjeli pogled iz dvorca i to je mesto za filmske projekcije i muzičke događaje. Njegova blizina i rastojanje od centra grada čine ga savršenom pozicijom za takve događaje koji omogućavaju jednostavan pristup i ograničavajući poremećaj.

SMERNICE I PROPISI

Ova zona mora se tretirati vrlo osjetljivo, uzimajući u obzir gore navedene vrednosti. Istorijski materijal mora biti pažljivo očuvan iako se zamak koristi kao događaj. Ne smeju biti nikakvih dodatnih neovlašćenih izmena u obliku ili materijalu za smeštaj ovih mesta. Svako privremeno dopunjavanje ili instalacije moraju biti odobrene od strane odgovarajućih organa i uklonjene nakon svakog događaja. Ne sme biti nikakvih dodatnih konstrukcija unutar, na vrhu ili oko dvorca, jer bi ovo smanjilo svoje preostale vrednosti - estetske, istorijske, naučne i ekološke. Pristupi dvorcu moraju biti poboljšani zbog sigurnosti uz dodatak osvetljenja na niskom nivou i učinili su zaštitom od vremenskih uticaja. Program pristupa sa onemogućenim pristupom bi takođe mogao biti uspostavljen sa pristupom kolovoza na istočnoj strani.



Figure 2 Use of the Castle for concerts and movie screenings, @Dokufest

2.2. Podkaljaja (Zona IV) - Varoš Mahala

Zona Podkaljajazajedno sa kompleksima Pantelije i Potok mahala je na listi kulturne baštine pod privremenom zaštitom 2017-2018. Ova zona nalazi se na brdu ispod dvorca Prizren, predstavljajući kontinuum života ispod Dvorca.

Uništavanje starih domaćih kuća započelo je u drugom delu 20. veka, koje je zamenjeno novim građevinama.

Neredi na Kosovu, 17. i 18. marta 2004. godine, takođe su nanosili štetu pravoslavnim spomenicima i okolini Nenkalaje, što je rezultiralo gubitkom originalnog tkiva starih tradicionalnih kuća. Crkva Svetog Spasa nalazi se na južnom vrhu i predstavlja jednu od glavnih znamenitosti za ovu zonu, uključujući i crkvu Svete nedelje, crkvu Svetog Damjana i Kuzmana i Srednju muzičku školu.



Pored spomenika kulture, ova zona je usredsređena na novu gradnju stambenih objekata koji su projektovani korišćenjem smernica iz Plana za konzervaciju. Uprkos nekoliko problema, zona je koncentrisana sa izgradnjom u skladu sa istorijskom tkaninom centra.

Ovo je bila stambena zona i generalno zadržava ovu početnu funkciju, osim što je samo delimično naseljena i izgubila je neki duh tog mesta.

Ružna događanja iz prošlosti uticala su na ovu zonu, uključujući gubitak porodica, oštećenje originalne tkanine i neadekvatne izmene, te smanjivanje istorijskih i umetničkih vrednosti starih tradicionalnih kuća. Ali sa druge strane, uzorak stanovanja i usku mrežu ulice prilagođeni su konfiguraciji terena, stvarajući koegzistenciju između arhitektonskog ansambla i prirode.

SMERNICE I PROPISI

Zbog toga što se ova zona nalazi u srcu centra grada ispod dvorca s pogledom na Prizren i lak pristup, ima velike ekonomske vrednosti. Postoje potencijalne zloupotrebe u kombinovanju stambenih funkcija sa uslugama kao što su hoteli, hosteli, kafići i restorani. Rukovodstvo ovog područja je teško uzimajući u obzir da su gornja područja ovog susjedstva srpska i mnoge rezidencije ostaju prazne. Otvor za otvoreni razvoj mora se takođe održavati pošto dozvoljava više svetla i zraka i daje pogled do centra grada ispod. Zbog toga, trenutni balans između otvorenog prostora za prirodu i zgrade mora biti striktno pod kontrolom sa definisanim i prisilnim odnosom otvorenog prostora / strukture. Pored toga, ovo štiti izolaciju zgrade iznad i verskih spomenika.



Figure 3 View of Nënkalaja neighbourhood

2.3. Organska zona stanovanja – Pantelija

Pantelija zajedno sa kompleksima Podkaljaja i Potok mahala je na listi kulturne baštine pod privremenom zaštitom 2017-2018. Ova zona leži na južnom delu istorijskog centra ili zapadno od zone Nenkalaja. Ova zona ima koncentraciju novih konstrukcija iz kraja 20. veka do početka 21. veka. Nova izgradnja nije poštovala ni pokrivenost zgrade niti dozvoljenu visinu zgrade u Planu za očuvanje i razvoj istorijske zone Prizrena.



Nekoliko tradicionalnih kuća u veoma lošem stanju i konfiguracija terena su jedini elementi sačuvani iz prošlosti. Zona u potpunosti dominira nova konstrukcija koja ne poštuje konfiguraciju terena i balans između arhitektonskih i prirodnih ansambala.

Korišćena je kao stambena zona i održava početnu funkciju, ali istorijska urbana tkanina i veza između kuća i okoline su izgubljeni.

SMERNICE I PROPISI

Trenutno stanje ove zone je kritično jer je bilo brojnih ilegalnih rušenja i izgradnje sa neodgovarajućim materijalima i zgradama van skale sa centrom. Ovo stvara negativnu sliku za važan dio istorijskog Centra. Uprkos postojećoj situaciji, ova zona je sastavni dio istorijske siluete i ima potencijal za razvoj **ekonomskih i ekoloških vrednosti** jer je u centru sa pristupačnim pristupom tržištu dok se uzdižu u planine. Zbog toga ravnoteža između prirode i izgradnje, otvorenog prostora i razvoja, stambenog i poslovnog prostora mora biti u ravnoteži. Osetljive intervencije, koje uključuju **rehabilitaciju fasade** zajedno sa **urbanom regeneracijom** i infrastrukturom, predlažu se mere koje treba preduzeti kako bi se obnovio historijski urbani karakter zone. Demolicije, nova neodgovarajuća konstrukcija i izmene moraju biti sprečena primenom postojećih zakona.



Figure 4 View of Pantelija Neighbourhood

2.4. Stambena zona prema trenutnim trendovima u gradnji - Potok Mahala/Papas Čaršija

Koncentracija spomenika tri religije, javnih i komunalnih objekata i znatan broj tradicionalnih kuća karakterišu urbani materijal ove zone. Uprkos novoj gradnji koja je u neskladu sa istorijskom tkaninom, glavne arhitektonske osobine su konzervirane u znatnoj meri. Kompleks katoličke crkve sa okolnim zgradama smeštenim na raskrsnici, dominira siluetom ove zone. U bliskoj interakciji s kompleksom na jugu, nalazi se crkva Svetog Nikole i Rajka zajedno sa Starosnom školom iz 19. veka. Osim toga, nalazi se i stara džamija iz 16. vijeka koja se nalazi nasuprot nasuprot sjeveru kompleksa Katoličke crkve.



The urban fabric between these main landmarks is characterised with narrow streets, and dense housing with a considerable number of old traditional houses that are still resisting development pressures.

Ova zona predstavlja važan deo grada posebno tokom 19. veka, kada su glavne administrativne i diplomatske funkcije koncentrisane u jugozapadnom delu Istorijskog centra. Prisustvo tri važne verske jedinice, zajedno sa javnim i ekonomskim zgradama kao što su stara električna trafostanica, prvi hotelski i stambeni objekti, doprinosi očuvanju istorijskog gradskog tkiva.

Prisustvo kompleksa Katoličke crkve istorijski je rezultiralo gravitacijom katoličkog stanovništva u okolini. Ova zona i dalje je naseljena uglavnom s katoličkim stanovništvom, a koristi se uglavnom u stambene svrhe, uz kombinaciju malih komercijalnih aktivnosti.

Unutar ove zone postoje potencijalni javni prostori koncentrirani oko glavnih verskih i javnih zgrada, počevši od dvorišta džamije Mideriz Ali Efendi, dvorišta i otvorenog prostora ispred kompleksa Katoličke crkve, kao i dvorišta medicinskog centra koji bi mogao biti redizajniran i ponuđen za upotrebu široke javnosti. To bi doprinelo povećanju pejzažnih vrednosti zone.

SMERNICE I PROPISI

Ova oblast ima važne **istorijske, estetske, društvene i verske** vrednosti.

Da bi se zaštitile istorijske vrednosti, baštenska baština mora biti očuvana i obnovljena. Ovo se može postići kroz program strukturalnih stabilizacija, fasadnih restauracija i kompletnih građevinskih restauracija. Mora postojati lista prioriteta razvijenih za javne strukture, kao što su električni toranj i ulična infrastruktura. Za privatne strukture mora se usvojiti sistem izvršenja i podsticanja. Vlasnici moraju biti upoznati sa doprinosom njihovih pojedinačnih struktura u zoni i zakonskim ograničenjima koja su im postavljena. Vlasnicima se takođe treba ponuditi podsticaj za očuvanje svoje imovine u vidu saveta o slobodnom očuvanju i, ako je moguće, poreskih olakšica i finansiranja koji dozvoljavaju fasadne i krovne subvencije. Mešanje ovih pristupa mora se odlučivati od slučaja do slučaja, ali primenjeno na jedinstven način za sve vlasnike imovine.

Da bi se osiguralo da su verske vrednosti zaštićene stručnjaci, verskim institucijama u ovoj zoni moraju se dati pomoć i smernice. Sastanci se moraju održavati redovno sa tim autoritetima i uputstvima za održavanje, popravke i veće intervencije. Takođe moraju biti svesni značaja njihovih struktura i njihovog doprinosa vrednostima cijele zone, kao i ovog dokumenta. Društvene vrednosti su čvrsto preplavljene religijskim vrednostima i stoga se mogu zaštititi na sličan način uz dodatak zaštite otvorenih prostora. Ovi otvoreni prostori omogućavaju ljudima od sličnih društvenih interesa

da se neformalno okupe i moraju biti zaštićeni od bilo kakvog ugrožavanja. Da bi se unapredio istorijski urbani karakter u ovoj zoni, trebalo bi **konzervirati** objekte kulturnog nasleđa, a slučajevi koji narušavaju istorijsku siluetu treba tretirati kroz **rehabilitaciju fasade**.



Figure 5 View of the Church compound and Electric tower

2.5. Tradicionalna zona trgovine - Šadrvan, Kujundžiluk i Sinan Paša

Smeštena u centru istorijskog jezgra, ova zona je jedan od najčešćih delova. Dominantne pozicije Sinan-pašine džamije - imovina kulturnog nasleđa pod trajnom zaštitom, Kameni most zajedno sa fontanom Shadervan i trgom i crkvenim kompleksom Svetog Đorđa u južnom delu predstavljaju glavne znamenitosti ove zone i istorijskog jezgra u General.



Ova oblast predstavlja interakciju i integraciju istorijskih transformacija u gradu u vremenu. Na istočnom delu dominiraju neoklasične fasade iz početka 20. veka. Zgrade orijentisane prema trgu u zapadnom delu čuvale su inicijalne tradicionalne attribute arhitekture iz 19. veka, dok unutrašnji deo predstavlja preuređenu zanatsku tržište iz druge polovine 20. veka.

Zona je korišćena kao tržišna oblast sa različitim radionicama tradicionalne zanatstva. Tržišna funkcija je i dalje očuvana transformacijom proizvodnje u trgovačku funkciju. Gubitak tradicionalne zanatstva i zamena s modernim funkcijama promenio je karakter ove zone, ali glavni duh je očuvan. Ovo mesto podrazumeva koncentraciju važnih spomenika kulture, gdje urbani uzorak između spomenika dopunjuje opštu sliku. Uprkos strukturi, trg Shadervan predstavlja glavnu tačku sastanka za lokalnu zajednicu, ali i za posetioce.

Trg Šadrvan je jedan od najvećih otvorenih javnih prostora unutar Istorijskog centra. To je mesto za svakodnevni život, ali i glavna referentna tačka za različite kulturne i društvene aktivnosti. Otvoreni javni prostor se nastavlja prema istoku do područja iza Sinan-pašine džamije, kao i ispred džamije gdje se pokušava postići veza sa rečnim obalama.

SMERNICE I PROPISI

Ova zona je srž komercijalnog istorijskog centra sa **visokim istorijskim, arhitektonskim, društvenim i ekonomskim vrednostima**. Stoga ova zona treba tretirati **osetljivim konzervatorskim i restriktivnim pristupom razvoju**.

Ekonomске vrednosti unutar komercijalnog centra često se posmatraju u sukobu sa drugim vrednostima, jer vlasnici preduzeća pokušavaju da maksimiziraju svoj prostor i obnove fasade. Stoga mora postojati svako vlasništvo da ih obavesti o ograničenjima i mogućnostima. Trebalo bi im ponuditi podsticaj u saradnji sa lokalnim vlastima, ali i strogo izvršenje moraju biti donijete. Jedan od ključnih aspekata je da ekonomske vrednosti ne moraju biti u sukobu sa zaštitom drugih vrednosti. Zaštita historijskih i estetskih vrednosti češće poboljšava dugoročnu ekonomsku vrednost.



Figure 6 View of Shadervan Square

2.6. Zona obale reke

Glavna karakteristika ove zone je njena pozicija duž dve strane reke Lumbardi. Reka deli zonu duž istok-zapadne osi. Urbane transformacije kao rezultat socio-ekonomskih promena imale su veliki negativan uticaj u ovoj zoni. Visina proširenja, upotreba neodgovarajućih materijala i stila, neadekvatna skala novih zgrada u odnosu na istorijski gradski izlaz, su neki od glavnih problema. Nekoliko spomenika kulturne baštine raspoređenih širom regiona,



izgubili su vidljivost i urbani uticaj usled gubitka istorijskog urbanog uzorka između.

Zona obale reke u zapadnom delu zadržala je neke ostatke tradicionalne arhitekture 19. stoljeća, uz tradicionalne kuće raspoređene duž ulice. U istočnom delu stoje javne i komercijalne zgrade koje označavaju proces urbanizacije u drugoj polovini 20. veka, kao što su Cinema Lombardi i Shopping Mall. Ostatak zone je naznačen u skorijoj konstrukciji, od kojih većina smanjuje vrednosti baštine Istorijskog centra.

Orijentacija zgrada duž glavne ulice uticala je na razvoj komercijalnih aktivnosti, posebno na prizemlju. Na osnovu nedavnih događaja, postoji trend transformacije stambenih funkcija u komercijalne aktivnosti.

Reka Bistrica prolazi duž osovine istok-zapad, ali okolni zidovi ne dozvoljavaju direktnu vezu između zone i reke. Južni put je delimično zatvoren za cirkulaciju vozila, ali umesto otvorenog javnog prostora zauzima parking.

SMERNICE I PROPISI

Ova zona je zeleno srce istorijskog centra sa **istorijskim, arhitektonskim, društvenim, ekološkim i visokim ekonomskim vrednostima koje su često u sukobu sa drugim vrednostima. Ovaj konflikt je rezultirao brojnim neovlašćenim izmenama kako bi se iskoristio visok promet pešaka i popularnost područja.** Uopšte ova zona je izgubila historijski urbani uzorak, izuzev nekoliko fragmenata koji su ostali izolovani oko zone. **Urbana regeneracija** koja uključuje **fasadnu rehabilitaciju** kao i urbano opremanje i ulični nameštaj i otvoreni javni prostori je neophodan korak u cilju pronalaska izgubljenih vrednosti baštine.

Da bi zaštitili istorijske, arhitektonske i estetske vrednosti ove zone, vrlo stroge smernice moraju biti postavljene i primenjivane u pogledu materijala, obima i neovlašćenih izmena historijskih zgrada. Pored toga, zgrade za popunjavanje moraju ispunjavati smernice. Vlasnici privatnih zgrada moraju biti upoznati sa značajem ovog područja i njegovim vrednostima, kao i ograničenjima njihove imovine i potrebom za pribavljanje saglasnosti za izgradnju.

Često se zanemaruje vrednost u ovoj oblasti vrednosti životne sredine u ovoj oblasti. Ova zona je podeljena sa rekam, prirodnim, zelenim otvorenim prostorom koji nije samo popularan kod stanovnika i posetilaca već i od strane migrirajućih ptica.



Foto 7. Zona e bregut të lumit nga kënde të ndryshme

Tabakana i Suzi Čelebi mahala

Suzi Čelebi Mahala i Kompleks Tabakana nalaze se na zapadnoj granici Istorijskog centra Prizrena. Ova zona predstavlja drastičnu transformaciju i promene socio-ekonomskih okolnosti koje su uticale i na promenu urbanog aspekta. Džemija Suzi Celebi zajedno sa okolnim zgradama, kao što su stara biblioteka, groblja i most, dominiraju siluetom ovog dela. Na severu obale reke nalaze se stari mlin i radionica za obradu kože kao jedini ostaci obrtne obrade kože koja je funkcionisala u toj zoni.

U istočnom dijelu nalazi se jedna od najistaknutijih građevina modernizma koja se u početku koristila kao banka, a sada se nalazi u kancelarijama Opštine Prizren. Nasuprot sadašnjoj opštini nalazi se stara zgrada Beledije iz 19. veka.



Ova zona je sa ostacima različitih istorijskih perioda počev od verskog kompleksa iz 16. vijeka, do područja radionice koje je stajalo izolovano nakon rušenja drugih dijelova i kontrasta između javnih

zgrada 19. veka i 20. vijeka Općine. Nedavna izgradnja između ovih orijentacija prekida istorijski urbani materijal.

Nakon promene korita izvorna funkcija obrade kože je nestala. Sada zona djelimično služi za rezidencijalne funkcije, u kombinaciji sa komercijalnim i administrativnim aktivnostima.

Severne obale reke su projektovane kao otvoreni javni prostori koji nude blisku vezu između urbane tkanine i reke.

SMERNICE I PROPISI

Ovaj deo Istorijaskog centra uključuje **važne istorijske, socijalne, ekološke i ekonomske vrednosti. Senzitivni pristup očuvanja** u kombinaciji sa urbanim regeneracijama treba koristiti za obnovu izgubljenog identiteta ove oblasti. Uglavnom komercijalni poslovi i vlasnici nekretnina moraju biti upoznati sa značajem pojavljivanja svog grada. Posebna kampanja koja se susreće sa svakim vlasnikom firme i objašnjava im važnost čistih ulica i poštovanje plana upravljanja je od suštinskog značaja.

Posebne subvencije za ograničene popravke i tehničku pomoć mogu se primeniti. Za ostale oblasti koje sadrže nelegalnu gradnju potreban je novi celoviti dizajn jer je ovo jedan od glavnih ulaza u centar grada. Ovakav dizajn bi trebao uključivati ulična stabla, nameštaj i primenu ureda za znakove.



Figure 7 Tabakhane and Suzi Çelebi compound

2.7. Zona stambene/mešovite namene - Atik Mahala



Crkva Svete Bogorodice Ljeviške nalazi se u severozapadnom delu zone i predstavlja jednu od glavnih znamenitosti Istorijskog centra. To je jedini spomenik u Prizrenu koji se nalazi na listi svetske baštine u opasnosti UNESCO-a. Arheološki muzej sa Clock Toverom, stare tradicionalne kuće raspoređene po zoni i stare džamije predstavljaju glavne arhitektonske karakteristike.

Atik Mahalla se smatra jednim od najstarijih naselja u Prizrenu. Crkva Svetog Djevice Leviši obuhvata istorijske periode razvoja grada. Arheološki muzej sa Clock Tover-om predstavlja funkcionalne transformacije u vremenu, dok je njegova izvorna funkcija bila javna kupka - Hamam se adaptirao u muzej tokom druge polovine 20. veka. Značajan broj tradicionalnih kuća iz 19. veka prisutan je u ovoj zoni, ali su prošireni i opstruirani novom gradnjom koja smanjuje vrednosti baštine, ometajući u istorijski urbani materijal. Moderna gradnja druge polovine 20. vijeka u kojoj su smeštene javne funkcije nalaze se u zapadnom uglu.

U ovoj zoni nema otvorenog javnog prostora, osim područja oko Ljeviške crkve koja nije otvorena za javnost, osim posebnim aranžmanom.

SMERNICE I PROPISI

Ova zona predstavlja jednu od najproblematičnijih oblasti Istorijskog centra. Sastoji se od nekih od najznačajnijih kulturnih baština, ali su neodgovarajuća gradnja i intervencija između njih prouzrokovali gubitak svojih istorijskih urbanih karakteristika i karaktera.

Potrebno je razviti detaljni **dizajn urbanističkog projekta** koji bi se bavio pitanjima ove zone, počevši od signalizacije spomenika, tretiranja fasadnih elemenata, specifičnih i osjetljivih infilacija projekata uz urbani nameštaj. To bi vratilo izgubljeni identitet ove zone, očuvalo postojeće vrednosti i stvorilo nove vrednosti. Iako je većina istorijskih karakteristika koja definiraju osobine izgubljena, ne znači da zona ne može biti atraktivna.



Figure 8 View of the Church of Holy Virgin Levisa and surroundings

2.8. Zona komercijalne osovine – Saračhan;

Ova zona leži u pravcu Istorijskog centra i karakteriše ga spomenici različitih istorijskih perioda. Na zapadnom delu, ostaci urbanističke strukture i zgrada iz 19. stoljeća preživeli su do danas, a na istočnoj strani nalaze se javne zgrade kao rezultat velikog obima urbanističke modernizacije tokom druge polovine 20. vijeka. Ulica Farkataret (Blacksmith) sačuvala je svoje originalno okruženje uz uskim uličnim uzorcima i povezivala tradicionalne građevine s ulicama. Sastav HalvetiTekke zajedno sa Saračanskom džamijom stvara egzotičnu atmosferu sa visokim istorijskim, umetničkim, socijalnim i pejzažnim vrednostima. Zgrada posta koja se nalazi na istočnoj strani predstavlja dokaz iz javne zgrade socijalističkog perioda. Posljednje intervencije u hotelskoj zgradi smeštene na jugoistočnom uglu smanjile su vrednosti baštine uopšte u zoni.



Saračhan bazar je prvobitno korišćen za vežbanje tradicionalnog zanatskog sedla, gde su koncentrisane radionice i trgovinske funkcije. Sa procesom modernizacije i razvojem tehnologije, tradicionalna izrada je počela da bleđi. Ova zona danas je koncentrisana kombinovanim funkcijama stambenog, verskog, komercijalnog i uslužnog. Područje ispred zgrade pošte i hotela predstavlja otvoreni javni prostor koji je podeljen sa drugim otvorenim prostorom na istoku, glavnim putem. Na južnoj strani zona je nastavak otvorenog javnog prostora sa trga Šadervan, preko Kamenog mosta. Uprkos prisutnosti urbane infrastrukture, nažalost, otvoreni javni prostor je ugušen parkingom.

SMERNICE I PROPISI

Ova zona takođe ima važne **istorijske, umetničke, društvene, obrazovne i ekonomske** vrednosti. Ponovno dizajniranje hotelske zgrade kako bi se obnovili arhitektonski atributi savremenog perioda, a redizajn i ponovno funkcionisanje otvorenog javnog prostora doprinijeli bi očuvanju istorijskih i ekonomskih vrednosti i time revitalizirati sliku zone.



Figure 9 Farkatarët street and Saraçhane today

2.13. Zona komercijalne osovine – Arasta Mahala;

Ova zona nastavlja istočno od Sarachane Mahalla i predstavlja oblast u kojoj su istorijske transformacije izrazito prisutne.

Arheološki ostatak koji se nalazi na trgu treba da potiče od kasne antike (4. do 5. veka pre Hrista), minareta Arasta džamije i kamene fontane iz 19. veka i višekatnih zgrada iz perioda modernizacije predstavljaju dokaze različitih kultura koje dominira u Prizrenu.

Ova zona do prve polovine KSKS veka smestila je *Arasta* (Zatvoreni) bazar koji se sastojao od jedne priče zgrade sa radionicama i trgovinskim funkcijama, mali kvadrat sa džamijom u centru, a pokriveni most sa prodavnicama pričvršćenim na dvije strane i put u sredinu. Proces modernizacije drastično se menjao urbani materijal i razmeru ne samo ove zone već i istorijskog centra uopšte.



Sada se deo trga koji se suočava sa rekam Lumbardi organizuje kao otvoreni javni trg u kome se koncentrišu funkcije restorana i kafea. Ostavljanje otvorenih arheoloških ostataka bez zaštite i zaslužene pažnje. Uprkos indirektnom pogledu na Lumbardi krevet, nema veze između trga i obale reke.

SMERNICE I PROPISI

Ova oblast ima visoke društvene vrednosti jer se često koristi kao mesto za okupljanje i popularan je kod mladih ljudi. Ova visoka društvena vrednost u kombinaciji sa lokacijom u centru dovela je do veoma visokih ekonomskih vrednosti uzimajući u obzir pješački saobraćaj. Ova visoka ekonomska vrednost rezultirala je ilegalnom izgradnjom i neosetljivom upotrebom novih materijala. Ipak, područje i dalje zadržava neke istorijske i estetske vrednosti koje sa **osetljivim pristupom konzervacije** u kombinaciji sa **urbanom regeneracijom** treba koristiti za obnovu izgubljenih vrednosti. Vlasnici komercijalnih nekretnina moraju biti upoznati sa glavnim planom i postojećim zakonima i da se nelegalna izgradnja neće tolerisati.



Figure 10 Arasta today

2.9. Oblast trgovinske osovine (zona V) – Kovačka Čaršija

Komercijalne funkcije se nastavljaju normalno na reku severno od *Saračhana* i trga *Arasta* sa područjem trgovačke osovine gdje se tradicija tradicionalnih kovača praktikuje tokom 19. veka. Gazi Mehmed-pašin Hamam predstavlja jednu od glavnih obeležja ove zone, zajedno sa Emin-pašinom džamijom smeštenom iza nje. Područje karakterišu pričvršćene zgrade orijentisane na glavnu ulicu u kojoj se danas razvijaju različite komercijalne i zanatske aktivnosti.

Pored komercijalnih zgrada orijentisanih prema ulici, u unutrašnjim dijelovima zone nalaze se i neke tradicionalne stare kuće. Porodica House of Sokoli sa svojom glavnom fasadom uređena u stilu baroka, jedna je od kuća koje treba istaknuti.

Pošto je ovo jedan od glavnih ulaza u grad, ekonomske vrednosti su visoke. Uprkos nekoliko novih neodgovarajućih konstrukcija koje su redukovale linearne fasade sa neoklasičnom dekoracijom stila, uopšte ova os je sačuvala u znatnoj meri njen istorijski karakter. Brojna ulična stabla takođe doprinose estetskim i ekološkim vrednostima. Dvorište oko Hamama je okruženo ogradama, ograničavajući slobodan pristup i korišćenje ovog prostora kao javnog otvorenog prostora. Sama ulica predstavlja potencijalni javni prostor.



SMERNICE I PROPISI

Zajedno sa okolnim podzonom ova osa ima visoke ekonomske vrednosti. Uprkos tome, područja su zadržala ljudsku skalu sa 1-3 fasade, trotoara i drveća. Ova ekonomska aktivnost mora biti podstaknuta i kombinovana sa **urbanističkim planom**. Ovakav plan štiti estetske i ekološke vrednosti od komercijalnih operatera koji bi mogli iskoristiti područje i izgraditi veće zgrade ili stvoriti parkirališta.



Figure 11 Gazi Mehmet Pasha Hamam and Adem Jashari street

2.10. Zona stambene i mešovite namene – Rahlin Mahala

Ova zona se nalazi istočno od Istorijskog centra i funkcioniše kao istočna vrata do grada. Komplex *Maraš* predstavlja arhitektonsku celinu u kojoj konfiguracija terena, međusobna povezanost reke Lumbardi, dvorac Castle, uski ulični uzorak i stambeni objekti pružaju intimnu skalu historijskog urbane strukture. Ovaj ansambl takođe funkcioniše kao veza između urbanih i prirodnih dijelova istorijskog centra.

Nasuprot ansamblu *Maraš* nalazi se kompleks Albanske lige Prizrena gde je muzejski kompleks okružen tradicionalnim kućama, a Gazi Mehmet-pašina džamija koja dominira siluetom ove zone. Značajan broj starih tradicionalnih kuća dovršava urbanu tkaninu između glavnih spomenika.



Monumentalni kompleks Prizrenske lige, zajedno sa sastavom džamije, tradicionalnim kućama raspoređenim po tom području i uskim uličnim uzorcima, stvaraju osećaj fragmenta iz Prizrena iz 19. veka. U poređenju sa drugim stambenim područjima u istorijskom centru, ovdje se istorijski urbani uzorak između starih tradicionalnih kuća ne prekida i dobro očuva.

Stambena funkcija dominira u ovoj zoni gdje je očuvano veliki broj tradicionalnih kuća. Centralni deo gdje se nalazi kompleks Lige i gde se prolazi reka Lumbardi koristi se za kulturne i društvene aktivnosti.

Oblast u blizini kompleksa albanske lige zajedno sa rečnim bankama nudi optimalan otvoreni javni prostor ali nije dizajniran adekvatno.

SMERNICE I PROPISI

Ova zona je sačuvala tradicionalni duh i istorijski urbani karakter sa važnim **istorijskim, umetničkim, pejzažnim i ekonomskim** vrednostima. Stoga se **striktno primenjuje restriktivni razvoj i konzervativni pristup. Značaj kompleksa albanske lige mora se promovirati, kako stanovnicima Prizrena, tako i potencijalnim posetiocima.**



Figure 12 View of Marash and Rahlin neighbourhoods

3. Nivo grada

Prizren je jedan od najstarijih gradova na Kosovu sa izuzetnim urbanim i arhitektonskim karakterom. Grad sadrži bogato kulturno nasleđe visoke estetske, duhovne, naučne i ekonomske vrednosti.

Prizren je grad bogat kulturom, istorijom, jezicima i prirodom. Svetska baština crkve Presvete Bogorodice Ljevice, koja je trenutno na Listi svetske baštine u opasnosti, nalazi se u centru grada. Grad je takođe dom Albanske lige Prizrena, potencijalnog kandidata za imovinu svetske baštine, gdje je rođena nacija, Albanija, formulisana krajem 19. vijeka. Prizren je kulturni i duhovni centar Kosova i, zapravo, jugoistočne Evrope jer se ovde govori više jezika nego u drugim zemljama, a grad ima tri glavne religije, islam, hrišćanstvo i jevrejski. Međutim, vrednosti se protežu i izvan grada jer je Prizren okružen sa dvije strane planinama i međunarodno priznatim nacionalnim parkom Sharr Mountains, koji ima mnoge endemične vrste.

IZVANREDNE UNIVERZALNE VREDNOSTI

Dakle, kako je moguće procijeniti sve ove vrednosti na nivou grada? Jedna uspostavljena metoda za opisivanje vrednosti nasleđa jeste da se koriste deset kriterijuma koje je UNESCO navela za postavljanje lokacije na listu svetske baštine. Ovi 10 kriterijuma predstavljaju glavno radno sredstvo Konvencije o svetskoj baštini i koriste koncept izvanredne univerzalne vrednosti; to jest, vrednosti se ističu kao reprezentativne za svu ljudsku vrstu. Sajtovi koji su prihvaćeni na spisku svetske baštine moraju zaštititi, pre svega, ove kriterijume koji se definišu i očuvanje ovih lokacija se prati i ocenjuje korištenjem ovih kriterijuma. Pored toga, nove zahteve za listu svetske baštine se procenjuju po ovim kriterijumima. Stoga je to korisno sredstvo i može se u budućnosti pretvoriti u nacrt nominacionog dosijea za Prizren na listu svetske baštine.

Svih deset kriterijuma su:

- (i) da predstavljaju remek-delo ljudskog kreativnog genija;
- (ii) da pokazuju važnu razmenu ljudskih vrednosti tokom razdoblja vremena ili unutar kulturnog područja svijeta, o razvoju arhitekture ili tehnologije, monumentalnoj umetnosti, urbanističkom ili pejzažnom dizajnu;
- (iii) da podnese jedinstveno ili barem izuzetno svedočenje o kulturnoj tradiciji ili civilizaciji koja živi ili koja je nestala;
- (iv) da bude izvrсни primer vrste građevinske, arhitektonske ili tehnološke celine ili pejzaža koji ilustruje (a) značajnu fazu u ljudskoj istoriji;
- (v) da bude izvanredan primer tradicionalnog ljudskog naselja, korišćenja zemljišta ili upotrebe mora koja predstavlja predstavnike kulture (ili kultura) ili ljudske interakcije sa okolinom, posebno kada je postala ranjiva pod uticajem nepovratnih promena;
- (vi) da bude direktno ili opipljivo povezano sa događajima ili živim tradicijama, sa idejama ili sa uverenjima, sa umetničkim i književnim radovima izuzetnog univerzalnog značaja. (Komitet smatra da bi se ovaj kriterijum trebao koristiti zajedno sa drugim kriterijumima);
- (vii) da sadrži superlativne prirodne pojave ili područja izuzetne prirodne ljepote i estetske važnosti;
- (viii) da budu izuzetni primeri koji predstavljaju glavne faze istorije Zemlje, uključujući evidenciju života, značajne tekuće geološke procese u razvoju oblika oblaka ili značajne geomorfne ili fiziografske karakteristike;

- (ix) biti izuzetni primeri koji predstavljaju značajne tekuće ekološke i biološke procese u razvoju i razvoju kopnenih, slatkovodnih, primorskih i morskih ekosistema i zajednica biljaka i životinja;
- (x) da sadrži najvažnije i značajnije prirodne staništa za očuvanje biološke raznovrsnosti na licu mesta, uključujući one koje sadrže ugrožene vrste izuzetne univerzalne vrijednosti sa stanovišta nauke ili konzervacije.

Jedan ili više kriterijuma mora biti izabran da bi se koristio jer nije predviđeno da se nominacija za Listu svetske baštine objasni pomoću svih kriterijuma. Na osnovu sprovedenih istraživanja i rezultata evaluacione radionice organizovane tokom ljeta 2017. godine sa zainteresovanim stranama, predviđeni su sljedeći kriterijumi koji se odnose na Prizren:

V - biti izvanredan primer **tradicionalnog ljudskog naselja**, korišćenja zemljišta ili upotrebe mora koji predstavlja kulturu (ili kulturu) ili ljudsku interakciju sa životnom sredinom, posebno kada je postala ranjiva pod uticajem nepovratnih promena ;

Prizren je samo takav primer tradicionalnog, ali još uvek u upotrebi, uspješnog naselja. Ima dokaza o mnogim prošlim civilizacijama od predistorije do rimskog, vizantijskog, osmanskog, albanskog i srpskog. Ne samo da je Prizren tradicionalno naselje sa vernakularnom arhitekturom, već ima i monumentalnu arhitekturu u džamiji Sinan paše, inženjerske radove kao što su Kameni most i glavna arhitektura utvrđenja.

Arheološki nalazi pokazuju da je dvorac Prizren naseljen još od bronzanog doba sa arheološkim iskopavanjima i istorijskim zapisima koji ukazuju na kontinuirano preklapanje kulturnih slojeva iz drevnih vremena.

Ova oblast potvrđuje urbanu i društvenu raznolikost kroz stil kuće koji su uglavnom izgrađeni u osmanskom periodu, koji pruža osećaj zajednice.

Upravo ova mešavina naselja, arhitekture i stilova čini Prizren izuzetnim primerom tradicionalnog ljudskog naselja.

VI - biti **direktno ili opipljivo povezano sa događajima** ili živom tradicijom, sa idejama ili sa uverenjima, sa umetničkim i književnim delima **izuzetnog univerzalnog značaja**.⁷

Prizren je dom Albanske lige Prizrena. Daleki evropski sporazumi iz 19. veka odlučivali su o sudbini Kosova, ali skup u Prizrenu bili su zabrinuti lideri i građani iz čitavih albanskih područja Balkana. Oni su formirali Ligu Prizrena da odluče o svojoj sudbini. U početku su nastojali da održe integritet u okviru Otomanskog carstva, ali kada se to pokazalo nefleksibilnim, pravac je kasnije orijentisan ka nezavisnosti. Ovo je prvi put i mesto gdje se građani albansko govorećih regija sakupljaju kako bi **izrazili izuzetnu univerzalnu vrednost samoopredjeljenja, kako bi zaštitili svoje zemlje od podjele između drugih država**. Taj mirni susret je bio primer za druge etnički različite ljude iz Osmanskog carstva koji su željeli da izraze svoju zabrinutost i viziju za budućnost. Izvanredna univerzalna vrednost izražena ovdje je događaj, ideja i verovanje u samoopredeljenje. Osim toga, verske vrednosti tri glavne religije postojale su mirno stotine godina u Prizrenu.

II, III, IV da pokažu važnu razmenu ljudskih vrednosti, da podnesu jedinstveno ili barem izuzetno svedočenje o kulturnoj tradiciji i da budu izuzetan primer vrste građevinske, arhitektonske ili tehnološke celine ili pejzaža koji ilustruje (a) značajne faze u ljudskoj istoriji - Ove kategorije su već prepoznate od strane Kongresa svetske baštine i UNESCO-a na freskama u 14.

⁷ The World Heritage Committee considers that this criterion should preferably be used in conjunction with other criteria

vijeku u crkvi Presvete Bogorodice Ljevice u kojoj se nalazi predstavljanje pojavljivanja novog palaiologa Renesansni stil, kombinujući uticaj istočne pravoslavne vizantijske i zapadne romaničke tradicije. Stil je odigrao odlučujuću ulogu u kasnijoj balkanskoj umetnosti. Gospa od Ljeviša (Bogorodicaljeviška, Bogorodicaljeviška, Albanski: Kiša e Shen Premtes) uvodi različite kulture i periode, to je srednjovekovna crkva iz 14. veka, izgrađena iznad temelja paleohrišćanske crkve, kasnije pretvorena u džamiju tokom Otomanski period, a zatim se vratio u crkvu početkom 20. veka.⁸

Slični kriterijumi se mogu primeniti i na Sinan-pašinu džamiju, što je odličan primer iz osmanskog perioda.

VII - biti izuzetni primeri koji predstavljaju glavne faze istorije Zemlje, uključujući evidenciju života, značajne tekuće geološke procese u razvoju oblika oblaka ili značajne geomorfne ili fiziografske karakteristike;

Okolina Prizrena je poslednja kontinuirana prirodna površina planinskih planina u jugoistočnoj Evropi, Šar planina. Ove planine sadržavale su ugroženi balkanski ris i druge autohtone biljke. Nacionalni park Šar Planine (Albanski Parku Kombetar Malet e Sharrit) je nacionalni park u Uroševcu u okrugu Prizren i pokriva 53.272 hektara (532,72 km²) i centriran je na planine severne Šarre, planine koje se protežu na sjeveroistoku Albanija, jugoistočno Kosovo i sjeverozapadna Makedonija. Park obuhvata različite terene uključujući glacijalne jezera, alpske i peri-glacijalne pejzaže. Planine na području oko Prizrena su jedinstvene i drugačije od onih duž granica između Makedonije, Albanije i Kosova. Ove ledene jezera postoje u jednoj od najviših i najvećih planinskih područja na Balkanu. Ovaj jedinstveni pejzaž prirodne netaknute lepote, a ne u centru Prizrena, ali u blizini grada, treba prepoznati po svojoj izvanrednoj univerzalnoj vrednosti.

MREŽA NARA

Druga metoda je Nara mreža koja je generisana iz dokumenta Nara o autentičnosti⁹. Završena je kao kontrolna lista koja pomaže u identifikaciji različitih dimenzija i aspekata koji pokrivaju vrednosti pripisane arhitektonskom nasleđu.¹⁰ Nara Grid vizualizira odnos između gore pomenutih aspekata i dimenzija kao rezime multidisciplinarnih vrednosti. Mreža se može prilagoditi ili proširiti na posebne, a ponekad i jedinstvene vrednosti koje može sadržati posebna baština¹¹.

Ovaj metod je matrica koja navodi razne dimenzije vrednosti i upućuje ih na aspekte grada. Na taj način vrednosti Prizrena mogu biti podeljene, analizirane i opisane. Sledeća mreža, modifikovana za Prizren, sumira vrednosti grada u konciznom formatu.

Dimensions of Heritage	Aspects of Sources

⁸ UNESCO World Heritage List <http://whc.unesco.org/en/list/724>, accessed January 18,2018.

⁹Koenraad van BALEN, "The NARA Grid: An evaluation scheme based on the Nara Document on authenticity", *APT Bulletin*, Vol.39, No.2/3, (2008): 39-45, accessed March 03, 2011.

¹⁰Ibid, 40.

¹¹Marieke JAENEN, "Safeguarding the spirit of an historic interior on the basis of the Nara-grid", paper presented at 16th ICOMOS General Assembly and International Symposium: 'Finding the spirit of place - between the tangible and the intangible', 29 September - 4 October 2008, Quebec, Canada, accessed November 03, 2011, <http://openarchive.icomos.org/71/>.

	Form and design; Materials and substance
Aesthetic	Mešavina stilova, koja može dovesti do haotične ekspresije urbane pejzaže, je koherentna celina, jer je urbani materijal razvijen harmonično stotinama godina. Mala veličina domaće i komercijalne arhitekture je u skladu sa veličinom monumentalne arhitekture.
Historic	Izgrađeno kulturno nasleđe u kombinaciji sa građanskim, verskim objektima i urbanim tkaninom sa uskim ulicama; predstavljaju tipologiju građevina različitih perioda, karakteristična za ovaj deo Kosova, ipak jedinstvena u tome da je Prizren kulturni, komercijalni i administrativni centar.
Social/ Religious	Urbana kompozicija nasleđena je uglavnom iz 19. i 20. veka sa brojnim malim kvadratima koji ističu religioznu zgradu u centru, javnu fontanu i tržišnu zonu u kojoj se obavljaju određeni zanati, pokazatelji kako društveni život utiče na razvoj grada. Različite verske i društvene funkcije rezultirale su brojnim arhitektonskim oblicima, uključujući džamije i njihove minarete, kao i crkvene kule i komplekse
Economic	Prizren predstavlja jednu od glavnih mesta za posetioce koji dolaze iz različitih delova regiona i sveta. Cilj je za albanske posetioce širom svijeta, posjetiti Albansku ligu Prizrena; takođe su namenjeni posetiocima iz Turske koji posećuju Balkansko poluostrvo za osmansko kulturno nasleđe, kao i jedno od glavnih mesta za međunarodnu pravoslavnu zajednicu, posebno srpsku zajednicu koja posjećuje pravoslavne crkve. Tok posetioca ima direktan ekonomski uticaj na grad koji podržava brojna preduzeća.
Natural	Uprkos ugrađenoj urbanoj strukturi, centar grada je povezan sa prirodom. Reka Lumbardi koja prolazi kroz centar grada predstavlja prirodnu pauzu, kao i planirani otvoreni javni prostor. Hill u kome je dvorac smešten zajedno sa kompleksom Marash na istoku nudi rekreativno i prirodno odmaralište, integrisano i istovremeno podeljeno iz užurbanog urbanog dijela. Ovo je kombinovano sa obližnjim planinama Šar, koje se mogu videti iz svakog ugla Prizrena.
Dimensions of Heritage	Aspects of Sources
	Use and function, location and setting
Aesthetic	Istorijski grad se koristi kao stambeni prostor i sastanak za porodični i društveni život, kao i jednu od glavnih zona u kojima se odvijaju poslovne aktivnosti. I dalje funkcioniše kao centar zbog estetskog karaktera, oblika, kompaktnosti i skale.
Historic	Istorijske funkcije u centru održavane su na optimalnom ličnom nivou. Prizemni stanovi u stambenim zonama su prilagođeni kako bi se odazivali na ekonomske trendove, gdje su se poljoprivredne funkcije transformisale u trgovinu i usluge. Verske lokacije su zadržale svoju prvobitnu funkciju. Dok su stari bazari transformisani u trgovačke prostore gde je trgovinska funkcija zamenila tradicionalnu zanatstvo.
Social/ Religious	Većina verskih objekata i mesta još uvijek funkcioniše. Otvoreni javni prostori se transformišu u glavna mesta za razvoj društvenog svakodnevnog života. Mnoge istorijske građevine i trgovini gosti kulturne aktivnosti i festivale koji nude novu dimenziju gradu.
Economic	Sagrađeno nasleđe koncentrirano u istorijskom centru privlači veliki broj domaćih i stranih posetilaca u Prizrenu. Oni se koriste kao pozadina za kontinuiranu upotrebu centra grada. Nekoliko istorijskih zgrada, kao što je funkcija Lumbardhi Cinema kao umetnička skupština. Postoji potencijal za razvoj strategija za održivi razvoj kroz adaptaciju i revitalizaciju istorijskih zgrada i lokacija.

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN

Nacrt za javnu konsultaciju

Natural	Reka Lumbardi se fragmentalno koristi kao mesto za razne kulturne i društvene aktivnosti, uključujući i aktivnosti 40Bunar Festa i kao privremeno otvoreno kino tokom Dokufesta. Prizren se nalazi pored planina uz brda i kanjone koji prolaze kroz grad. Ove oblasti imaju potencijal za razvoj različitih sportskih i eko-turističkih aktivnosti.
---------	--

Dimensions of Heritage	Aspects of Sources
	Traditions techniques workmanship
Aesthetic	Tradicionalne tehnike konstrukcije kamenog dela i rezbarenja drveta prezentovane u različitim tipologijama građevine nasleđene iz prošlosti, predstavljaju jedno od glavnih dostignuća u umetničkoj dimenziji. Sa druge strane, tradicionalna izrada odeće, filigranskog nakita i umetničkih dela fragmentarno su prikazana u prodavnicama i radionicama.
Historic	Zidane gradske baštine, religiozne, građanske i profane, sama predstavljaju materijalne dokaze o tradicionalnim građevinskim tehnikama. Na taj način pripadaju građevinskoj istoriji Prizrena.
Social/ Religious	Verskoj raznolikosti u gradu također je prikazan broj aktivnih zajednica naredbi Sufi, verskih obreda proslave Ramazana (muslimanski sveti mesec), Bajrama (muslimanski verski praznik), katoličkog i pravoslavnog božićnog večera, jevrejskih praznika, kao i drugih paganske rituale poput proslave Letnjeg dana (Karabaš).
Economic	Nastavak tradicionalne zanatstva jedan je od glavnih ciljeva očuvanja izgrađenog nasleđa. Istorijske strukture mogu poslužiti kao materijalni dokazi za obrazovanje i osposobljavanje profesionalnih zanatskih kapaciteta za tradicionalne građevinske tehnike. To bi generisalo radna mesta i u međuvremenu predstavljalo veliki doprinos očuvanju istorijskog izrade.
Natural	/

Dimensions of Heritage	Aspects of Sources
	Spirit and feeling
Aesthetic	Kada uđe u istorijski centar Prizrena, estetika tradicionalnih zgrada u svojim materijalima, obliku i raznolikosti doprinosi osećanju kuće i udobnosti za stanare, a posjetioци, ako ne eksplicitno, implicitno osjećaju ovo kroz stav i interakcije sa lokalnom zajednicom
Historic	Istorijska podloga daje duhu čvrstine, gravitacije i otpornosti prema Prizrenu. Ova dubina i mešavina stilova informiše posetioce i zajednicu da grad ima bogatu istoriju jer je prisutan na svakom uglu grada.
Social/	Iako je bilo nedavnih poteškoća, uprkos tome, duh i osećaj su prema toleranciji i prihvatanju bogate verske raznolikosti. Celokupna duga istorija tolerancije i saradnje

PLAN UPRAVLJANJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZREN

Nacrt za javnu konsultaciju

Religious	unutar lokalne zajednice treba koristiti kao referentnu tačku za funkcionisanje modernih zajednica danas.
Economic	Vernakularni stanovi, među verskim spomenicima, tvrđavom i mostovima, predstavljaju jedan od glavnih bisera koje pripada Prizrenu. Ambijent nastao sa ostacima istorijskog gradskog tkiva u kombinaciji sa bogatim kulturnim aktivnostima i festivalima može doprineti razvoju kulturnog turizma.
Natural	Pogledi unutar grada divljih planina održavaju povezivanje urbanog tkanina s prirodom i doprinose duhu i osećanju. Pored toga, reka koja prolazi kroz srce grada je duša grada i često se sastaje u leto. Veza između izgrađene i prirodne sredine daje poseban karakter gradu; atribut koji razlikuje Prizren iz drugih gradova u Kosovu.

PRIZREN – IZJAVA O ZNAČAJU:

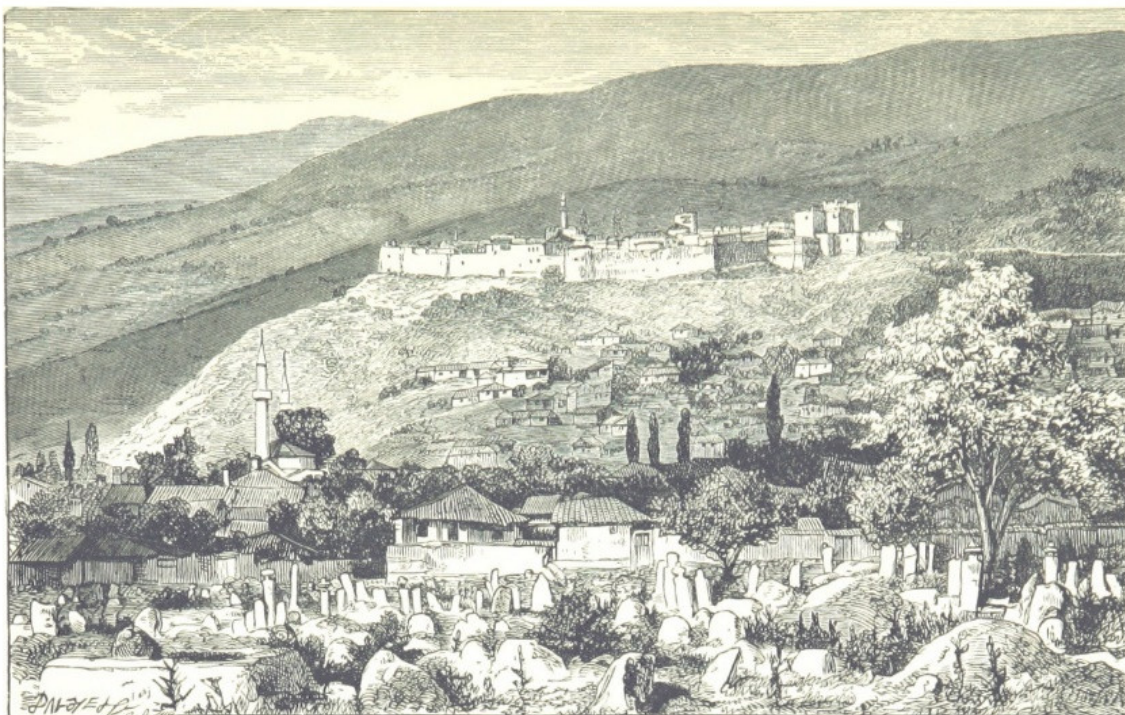
Istorijski centar Prizrena zapravo je jezgro grada, i leži na raskrsnici antičkih puteva i svedoči o prošlim civilizacijama od predistorije, civilizacija Dardana, do pre-rimskog, rimskog, vizantijskog, osmanskog, srpskog i albanskog doba.

Predstavlja primer tradicionalnog mesta u procvatu, koje se još uvek koristi, sa osobenom i monumentalnom arhitekturom, inženjerskim delima i arhitekturom tvrđave, integrisane u prirodna rečna izvorišta i planine, koje stoje u međusobnom skladu.

Njene vrednosti podrazumevaju istorijske pečate prošlog društvenog života, tradicionalni koncept i transformaciju porodice i društva, urbanističku morfologiju i dostignuća u tehnici gradnje. Takođe svedoči o načinu života multietničke zajednice u periodu dužem od hiljadu godina, tokom koga se grad konstantno razvijao, pod uticajem različitih kultura koje obogaćuju današnju kulturnu različitost.

Prizren je mesto osnivanja Albanske prizrenske lige, gde su u drugoj polovini 19. veka postavljeni temelji albanske države. Elementi koji predodređuju karakter grada jesu arhitektonsko postupanje, tradicionalne građevinske tehnike, okruženje u vezi sa gradnjom i mrežom puteva, duhovna dimenzija svakodnevnog i verskog života, bogat kulturni život isprepletan sa prirodom i način življenja, pretočen u urbanistički istorijski pejzaž grada.

Sem materijalnog dokaza koji svedoči o prošlosti, urbanistička istorijska struktura grada igra važnu ulogu u obrazovanju i projektovanju budućeg okruženja.



Slika 14. Slika preuzeta sa strane 121 drugog toma "Putovanja po slovenskim turskim provincijama u Evropi", autor MACKENZIE, Georgina Mary Muir - zatim SEBRIGHT (Georgina Mary) Lady i IRBY (Adelina Paulina). Original zadržan i digitalizovan u Britanskoj biblioteci. Kopiran sa Flickr.

ANEKS 2

TABELA DOBARA KULTURNE BAŠTINE U ISTORIJSKOM CENTRU PRIZRENA I STATUS NJIHOVE ZAŠTITE



Tabela dobara Kulturnog Nasleđa u Istorijskom Centru Prizrena i njihov status u pogledu zaštite istih

Br.	Naziv dobra kulturnog nasleđa	Lista kulturnog nasleđa koje je pod stalnom zaštitom (Oktobar 2016)	Lista kulturnog nasleđa koje je pod privremenom zaštitom (Oktobar 2017)	Zakon o Istorijskom Centru u Prizrenu Dodatak II: Spomenici kulture u ICP-u (April 2012)
DŽAMIJE				
1	Sinan Pašina Džamija	•		•
2	Maksut Pašina Džamija ¹			•
3	Muderiz Ali Efendijina Džamija		•	•
4	Sejdi Begova Xhamija		•	•
5	Gazi Mehmed Pašina Džamija		•	•
6	Emin Pašina Džamija		•	•
7	Hadži Ramadanova Džamija		•	•
8	Kukli Mehmed Begova Džamija		•	•
9	Iljaz Kukova Džamija		•	•
10	Suziova Džamija		•	•
11	Mesdžid Džamija		•	•
12	Ahmed Begova Džamija		•	•
13	Minaret Džamije Jakuba Evronosa Zade (Arasta)		•	•
TEKE I TURBETA				
1	Teka Halveta		•	•
2	Teka Melamija ²		•	•
3	Teka Adžiz -Babe		•	•
OBJEKTI SRPSKE PRAVOSLAVNE CRKVE				
1	Crkva Svete Petke (Crkva Ljeviška) ³	•		•
2	Crkva Svetog Spasa			•
3	Pravoslavna Bogoslovska Škola Svetog Kirila i Metodija (Srednja Pravoslavna Škola)		•	•
4	Crkva Svetog Pantelejmona		•	•
5	Crkva Svete Nedelje – Vavedenje Presvete Bogorodice		•	•
KOMPLEKS SEDIŠTA EPISKOPIJE				
6	Vladičanski Dom			•
7	Saborna Crkva Svetog Đorđa		•	•
8	Crkva Svetog Đorđa (Runovića)		•	•
9	Crkva Svetog Nikole (Tutića)		•	•
10	Objekat Eparhije – bivši Konzulat Rusije			•
MLINOVI I IZVORI				
1	Šotmanov Mlin			•
2	Šehzadeov Mlin			•
3	Topkli Česma (šest česmi)			•
4	Sinan Pašina Česma			•
5	Česma porodice Peroli			•
6	Česma u Džamiji Mehmed Paše			•
7	Taš česma			•
8	Binbaš Česma		•	•
9	Česma bivše Skupšine (Beledije)		•	•
10	Česma kod Hadži Ramadanove Džamije (Ćoraga)		•	•

¹ Maksut Pašina Džamija se ne nalazi na listi kulturnog nasleđa pod privremenom zaštitom (oktobar 2017) ali se smatra delom kompleksa Maraš Mahale

² Ovo dobro se nalazi u okviru kompleksa Maraš Mahale

³ Ovo dobro se nalazi i na UNESCO-voj listi ugroženog Svetskog Nasleđa

11	Česma na trgu Šadrvana		•	•
12	Česma Destana Kabašija		•	•
13	Česma Hanum Esme		•	
KAMEN PLOČE				
1	Kamen ploča Muderiz Ali Efendije			•
2	Kamen ploča Emin Paše		•	•
3	Kamen ploče u dvorištu džamije Iljaz Kuke			•
4	Kamen ploče u dvorištu Džamije Suzija			•
5	Kamen ploče Suzija i Neharita		•	•
6	Kamen ploče u dvorištu Gazi Džamije Mehmed Paše			•
JAVNI OBJEKTI				
1	Hamam Gazi Mehmed Paše	•		•
2	Tvrđava grada Prizrena	•		•
3	Hamam Šemsedin Bega (Arheološki Muzej) i Sahat Kula		•	•
4	Kompleks Prizrenske Lige Albanaca ⁴		•	•
5	Dve električne trafostanice		•	•
6	Kameni Most		•	•
7	Stara Skupština – Beledije		•	•
8	Objekat Regionalne Arhive			•
9	Objekat nekadašnjeg muzeja NOB-a			•
10	Bioskop Lumbardhi		•	
11	KUD Agimi		•	
OBJEKAT KATOLIČKE SVETINJE				
1	Katedrala Gospe Pomoćnice		•	•
STAMBENI OBJEKTI				
1	Porodica Bilurdagi i Graždo		•	•
2	Porodica Mijić		•	•
3	Imer Prizreni		•	•
4	Zije Bega (Burgive)		•	•
5	Porodica Špejti		•	•
6	Destana Kabashia		•	•
7	Stambeni kompleks porodice Džejšulmedine		•	•
8	Adem age Džonija		•	•
9	Porodica Arapi		•	•
10	Porodica Pačarizi		•	•
11	Porodica Peroli		•	•
12	Save Toska			•
13	Porodica Muftiju ⁵		•	•
14	Sevime Dorambari			•
15	Vehbi Hadžiu			•
16	Selamlek Šani Efendije		•	•
17	Gani Dukađinija			•
18	Porodica Doda			•
19	Porodica Maškuli			•
20	Fikret Mustafe		•	•
21	Šani efendije		•	•
22	Imer Ćuse ⁶			•
23	Izet Bajmaku ⁷			•
24	Lokal Beni			•
25	Lokal Rada			•
26	Tuš Krasnićija			•
27	Šaip Spahiua		•	•
28	Hilmi Hisarija			•

⁴ Ovo dobro je registrovano i kao Kompleks bez da je definisano o kojim zgradama se radi a i kao posebna zgrada

⁵ Ovo dobro je porušeno od strane vlasnika tokom meseca decembra 2017 godine

⁶ Ovo dobro je registrovano u okviru Komplexa Maraš

⁷ Ovo dobro je registrovano u okviru Komplexa Maraš

29	Bajrama Sokolija			•
30	Porodica Bardi-selamlek			•
31	Porodica Kačamaku			•
32	Destana Kabashija II ⁸		•	•
33	Porodica Fišekčije		•	
34	Porodica Ismeta Sokolija		•	
35	Šemsedina Kirajtanija		•	•
36	Hana i Nalbana porodice Kovač		•	
37	Porodica Šukriju		•	
38	Stambeni Kompleks porodice Drini		•	•
OBRAZOVNE INSTITUCIJE				
1	Srednja Škola Lorenc Antoni ⁹			•
2	Osnovna Škola Prizrenska Liga / Bajram Curi ¹⁰			•
3	Srednja Medicinska Škola (sada gimnazija) ¹¹			•
4	Čitaonica (biblioteka) Suzijua			•
5	Medresa Sinan Paše		•	
PRIRODNA RETKOST				
1	Stari dub "platanus" na Marašu			•
ARHITEKTONSKI KOMPLEKSI ¹²				
1	Maraš Mahala		•	•
2	Podgrađe		•	•
3	Pantelej		•	•
4	Potok mahala		•	•
5	Tabakane		•	

⁸ Nakon analize zakona za ICP, tačnije brojeva parcela i granica u dodatku zakona, ova kuća se nalazi van granica ICP.

⁹ Ovo dobro je registrovani u okviru Komplexa Podgrađa, Pantaleja i Potok mahale

¹⁰ Ovo dobro je registrovano u okviru Komplexa Podgrađa, Pantaleja i Potok mahale

¹¹ Ovo dobro je registrovano u okviru Komplexa Katoličke Crkve

¹² U okviru ovih kompleksa obuhvaćeni su svi objekti koji se nalaze unutar nje I tako su automatski obuhvaćeni zaštitom.

ANEKS 3

**MAPE ANALIZE
POSTOJEĆEG STANJA
ISTORIJSKOG CENTRA
PRIZRENA**





Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
Ministry of Culture, Youth and Sport

rrok
Rrjeti i Organizatave të Kulturës në Prizren

PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA01. Kufiri i Qendrës Historike të Prizrenit në bazë të ligjit (2012)
MAPA01. Granice istorijskog centra Prizrena na osnovu Zakona (2012)



Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport

rrok
 Rrjeti i Organizatave të Kulturës në Prizren

PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA02. Qendra Historike e Prizrenit (2012) dhe nënzonat e përcaktuara me Planin e Konservimit dhe të Zhvillimit (2009)
 MAPA02. Istorijski centar Prizrena (2012) i pod-zone određene Planom konzervacije i razvoja (2009)



LEGIJENDA / LEGENDA

- Çarshia e Arastës / Arasta çarshija
- Çarshia e Kovaqëve / Kovačka çarshija
- Çarshia e Kujunxhive / Kujundžijska çarshija
- Çarshia e Saraqhanës / Sedlarska çarshiaj
- Çarshia e Sinan Pashës / Sinan pašina çarshija
- Çarshia e Vjetër (e Popit) / Stara (popova) çarshija
- Mulinjtë-Valavicat / Mlinovi
- Tabakhane e sipërme / Gornja tabakhana



Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport

rrok
 Rrjeti i Organizatave të Kulturës në Prizren

PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA03. Qendra Historike e Prizrenit dhe çarshitë nga shek.XVI-XVII me nënzona të Planit të Konservimit
 MAPA03. Istorijski centar Prizrena i çarshije iz XVI-XVII veka sa pod-zonama Plana konzervacije



LEGIJENDA / LEGENDA

- | | |
|---|---|
| ■ Arasta Mahalla / Naselje | ■ Nënkalaja / Potkaljaja Naselje |
| ■ Atik Mahalla / Naselje | ■ Sedji Beg Mahalla / Naselje |
| ■ Iljaz Kuka Mahalla / Naselje | ■ Sinan Pasha Mahalla / Naselje |
| ■ Kurrila Mahalla / Naselje | ■ Suzi Çelebi Mahalla / Naselje |
| ■ Marash Mahalla / Naselje | ■ Tabakhana / Tabakhana Naselje |
| ■ Mehmet Pasha Mahalla / Naselje | ■ Terzi Mahalla / Naselje |
| ■ Muderiz Ali Efendi Mahalla / Naselje | ■ Çatip Sinan Mahalla / Naselje |

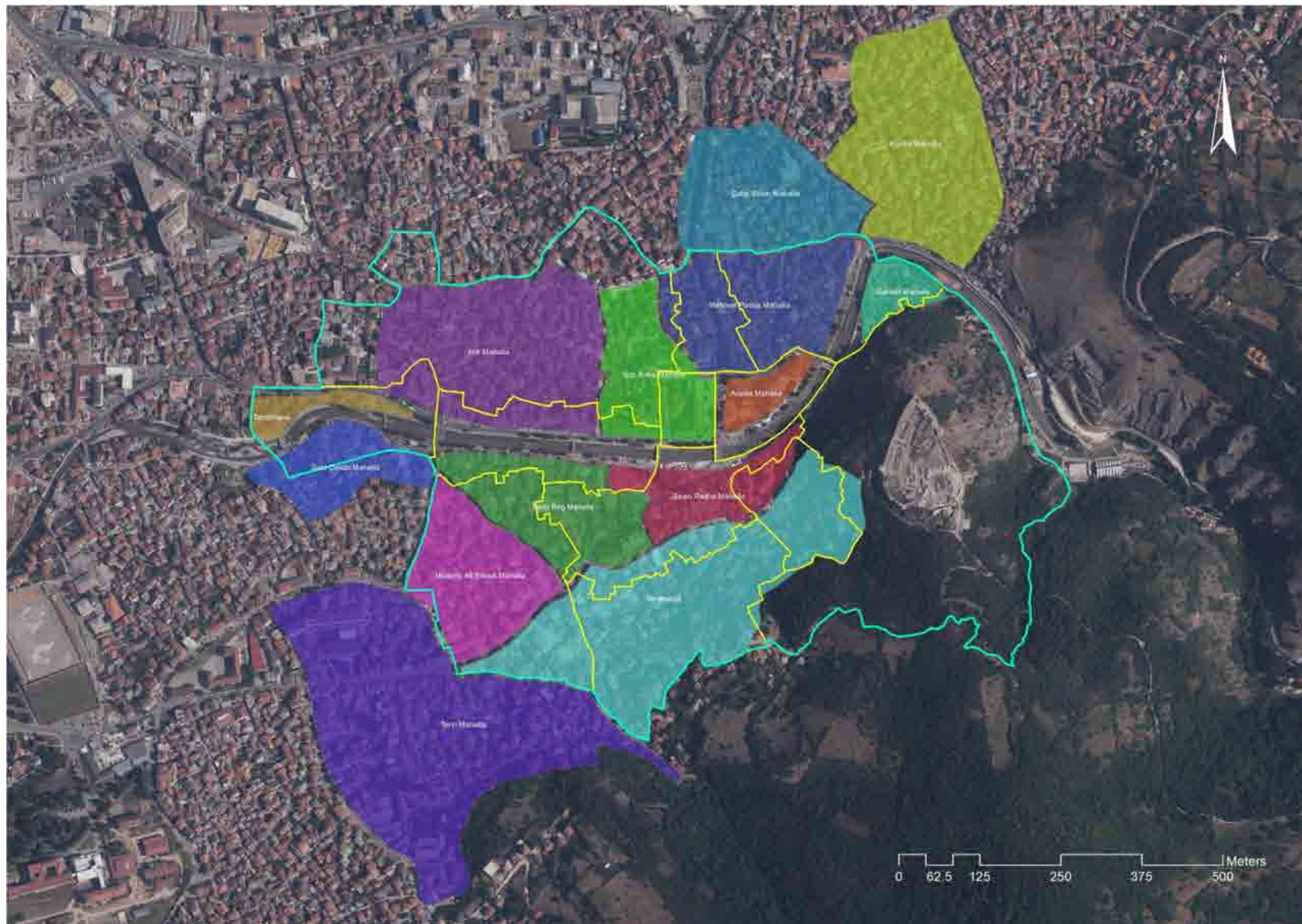


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
Ministry of Culture, Youth and Sport

rrok
Rrjeti i Organizatave të Kulturës në Prizren

PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA04. Qendra Historike e Prizrenit dhe mahallat nga shek.XIX
MAPA04. Istorijski centar Prizrena i mahale (naselja) iz XIX veka



LEGIJENDA / LEGENDA

- Arasta Mahalla / Naselje
- Atik Mahalla / Naselje
- Iljaz Kuka Mahalla / Naselje
- Kurrila Mahalla / Naselje
- Marash Mahalla / Naselje
- Mehmet Pasha Mahalla / Naselje
- Muderiz Ali Efendi Mahalla / Naselje
- Nënkalaja / Potkaljaja naselje
- Sedji Beg Mahalla / Naselje
- Sinan Pasha Mahalla / Naselje
- Suzi Çelebi Mahalla / Naselje
- Tabakhana / Tabakhana Naselje
- Terzi Mahalla / Naselje
- Çatip Sinan Mahalla / Naselje

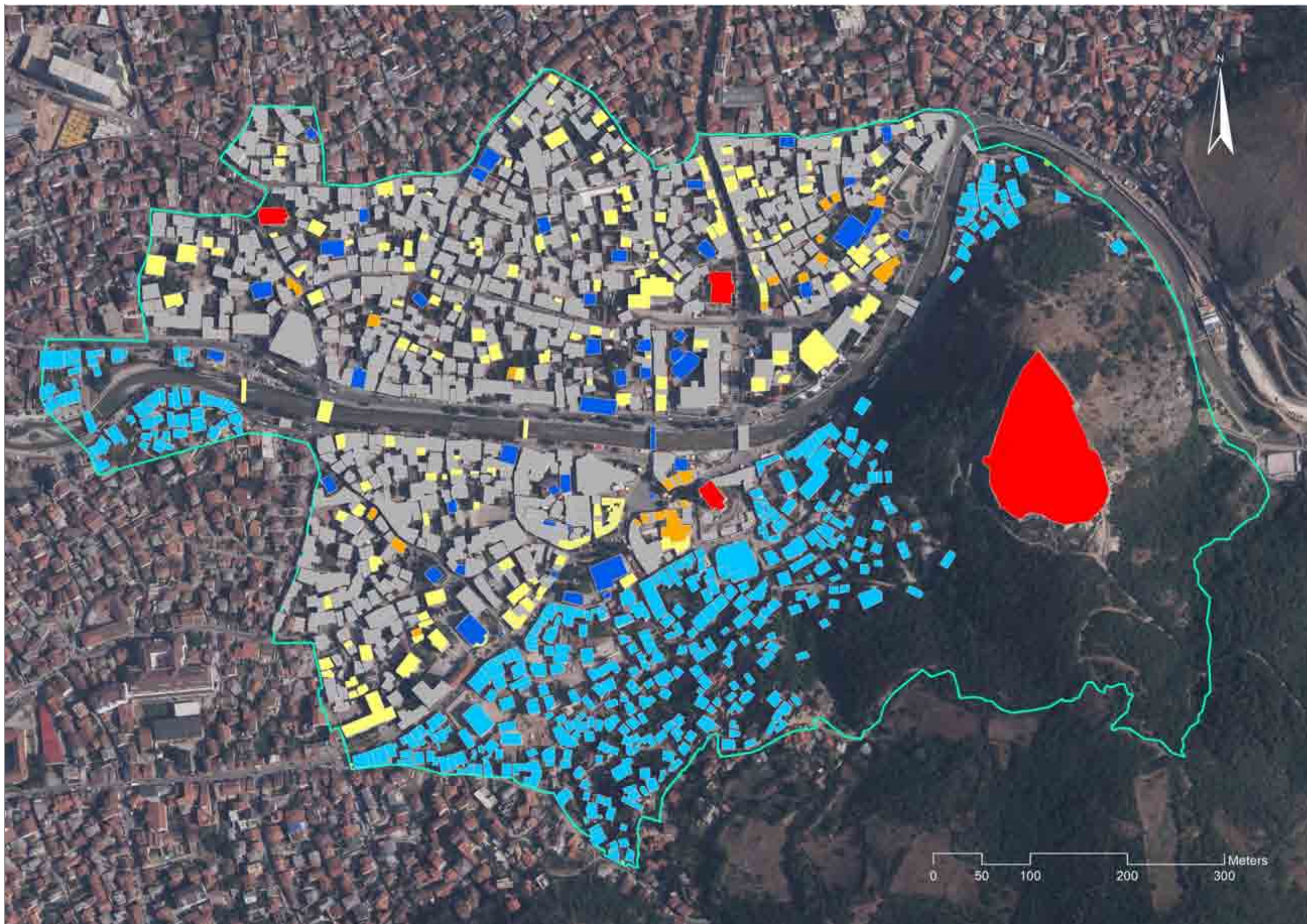


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

**HARTA05. Mahallat nga shek.XIX në raport me nënzona të Planit të Konservimit
 MAPA05. Mahale (naselja) iz XIX veka u odnosu na pod-zone Plana konzervacije**



LEGIENDA / LEGENDA

- Nën mbrojtje të përhershme / Pod stalnom zaštitom
- Nën mbrojtje të përkohshme / Pod privremenom zaštitom
- Nën mbrojtje të përkohshme-Komplekset arkitektonike / Pod privremenom zaštitom - Arhitektonski kompleksi
- Të inventarizuara / Popisano
- Të painventerizuara / Nepopisano
- Raritet natyror / Retkost u prirodi
- N/A

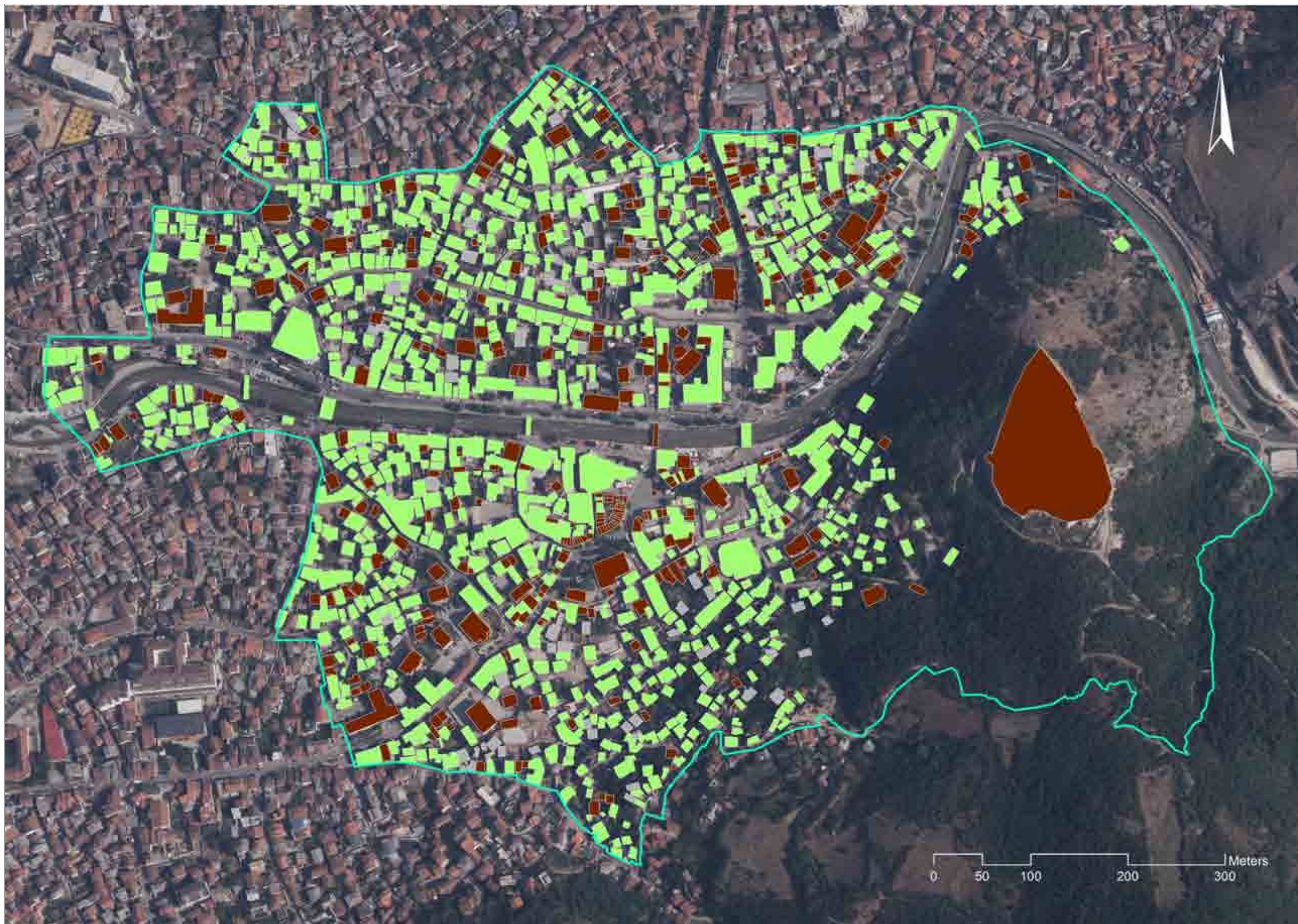


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

**HARTA06. Statusi ligjor i aseteve të trashëgimisë kulturore
 MAPA06. Pravni status dobara kulturne baštine**



LEGJENDA / LEGENDA

- Më të vjetra se 50 vjet / Starije od 50 godina : (22%)
- Të reja / Nove' (73%)
- N/A (5%)

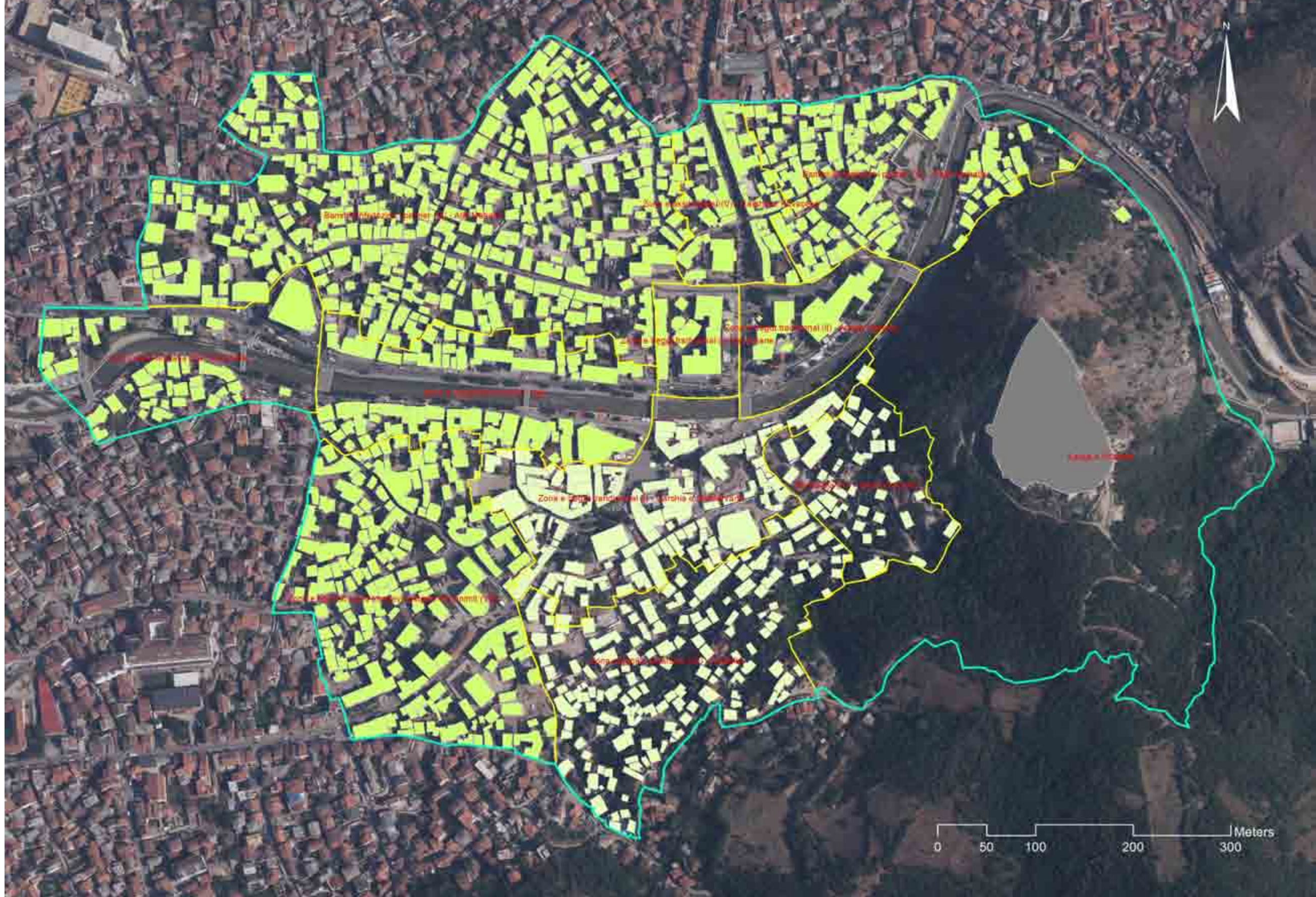


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA07. Moshë e ndërtesave
 MAPA07. Starost zgrada



LEGIJENDA / LEGENDA

- Max. 3 etazha / sprata
- Max. 2 etazha / sprata
- N/A

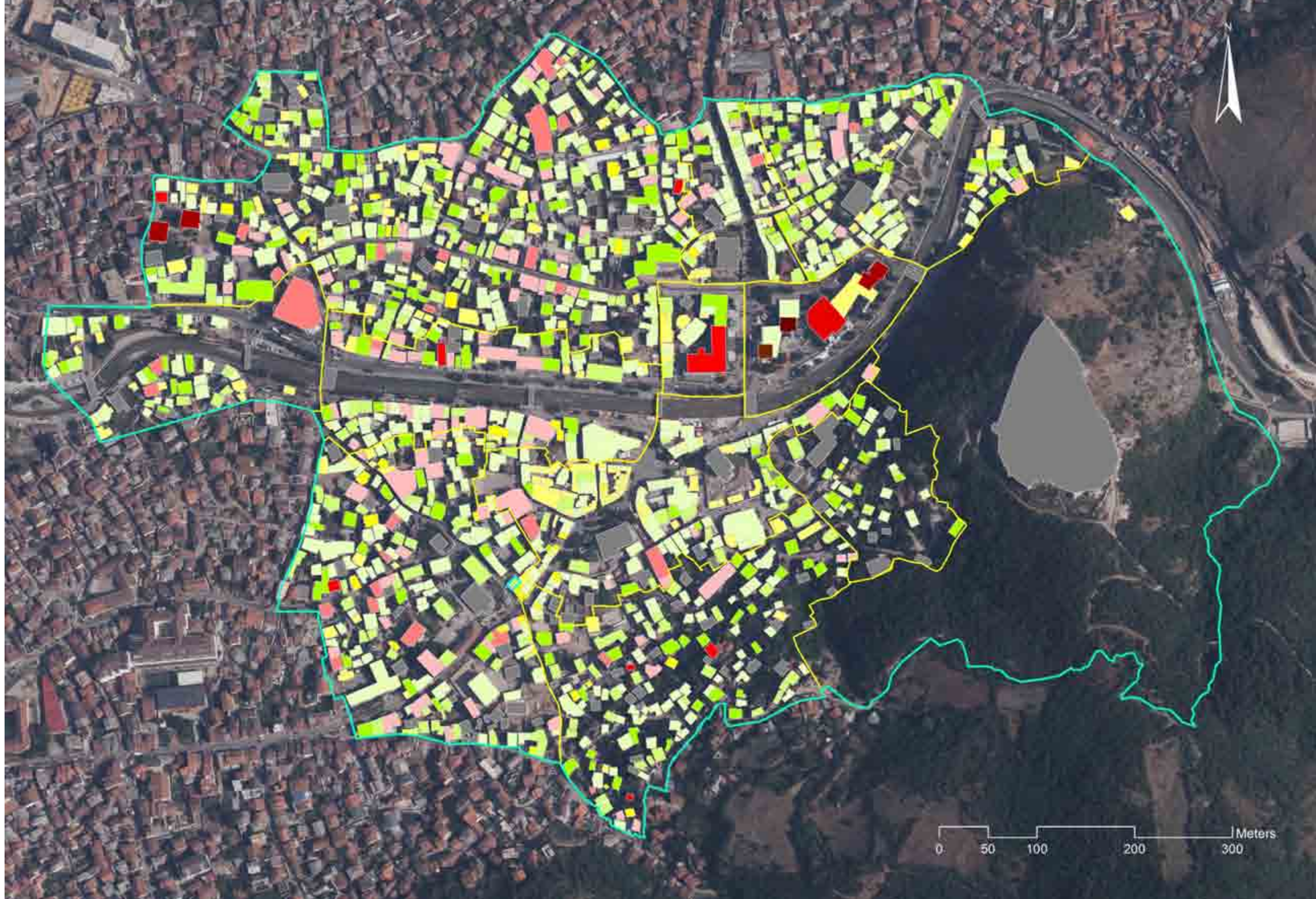


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport

rrok
 Rrjeti i Organizatave të Kulturës në Prizren

PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA08. Etazhiteti i lejuar sipas Planit të Konservimit dhe Zhvillimit (2009)
 MAPA08. Dozvoljeni etažitet prema Planu konzervacije i razvoja (2009)



LEGJENDA / LEGENDA

0.5 kat / sprata	3.5 kate / sprata
1 kat / sprat	4 kate / sprata
1.5 kate / sprata	4.5 kate / sprata
2 kate / sprata	5 kate / spratova
2.5 kate / sprata	5.5 kate / spratova
3 kate / sprata	6.5 kate / spratova
	9 kate / spratova
	N/A

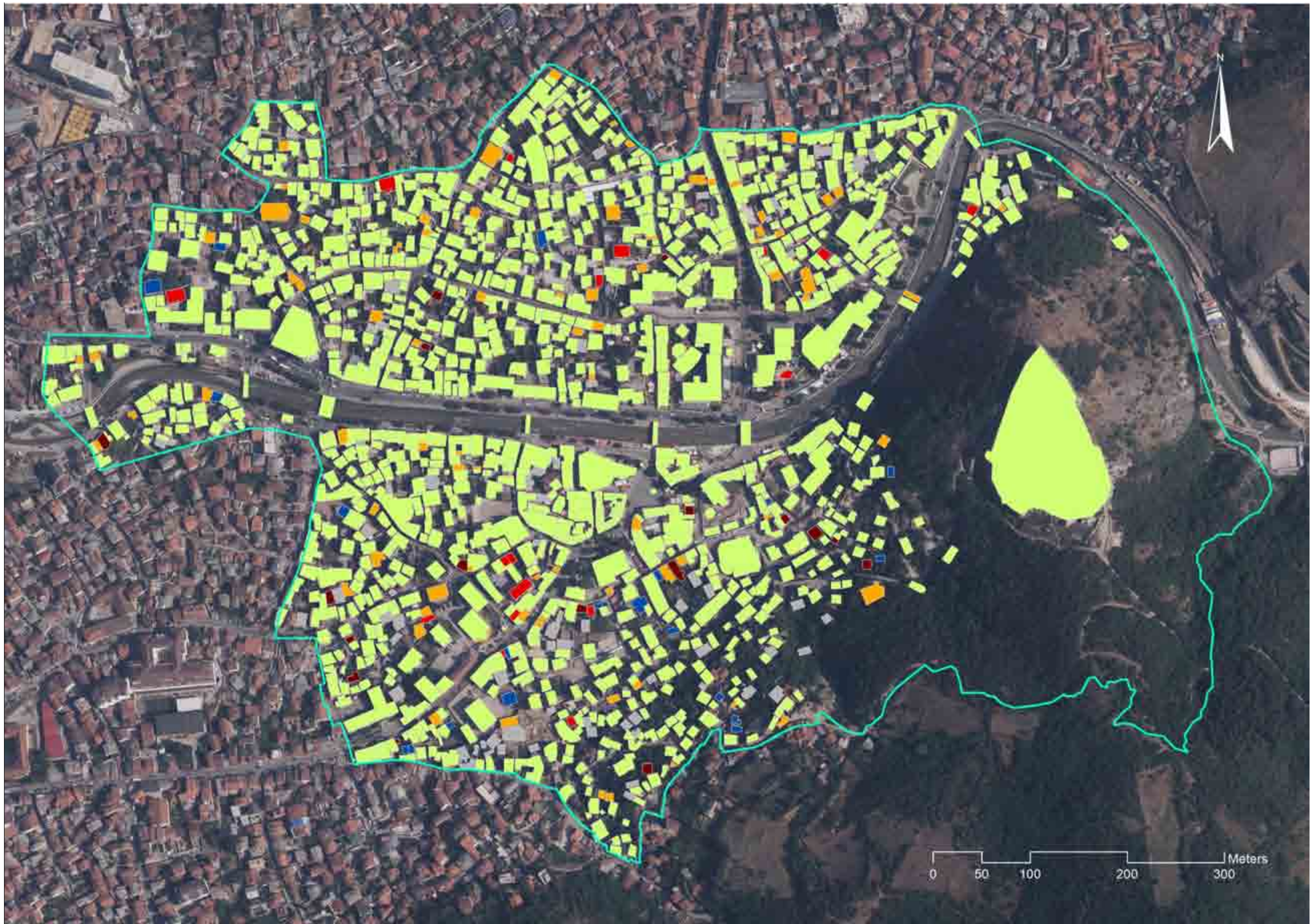


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA09. Etazhiteti i ndërtesave
 MAPA09. Etazitet zgrada



LEGIJENDA / LEGENDA

- E mirë / Dobro (86%)
- Mesatare /Prosečno (5%)
- E keqe /Loše (1%)
- Shumë e keqe Veoma loše(1%)
- Pjesërisht e rrënuar Delimično srušena (5%)
- N/A

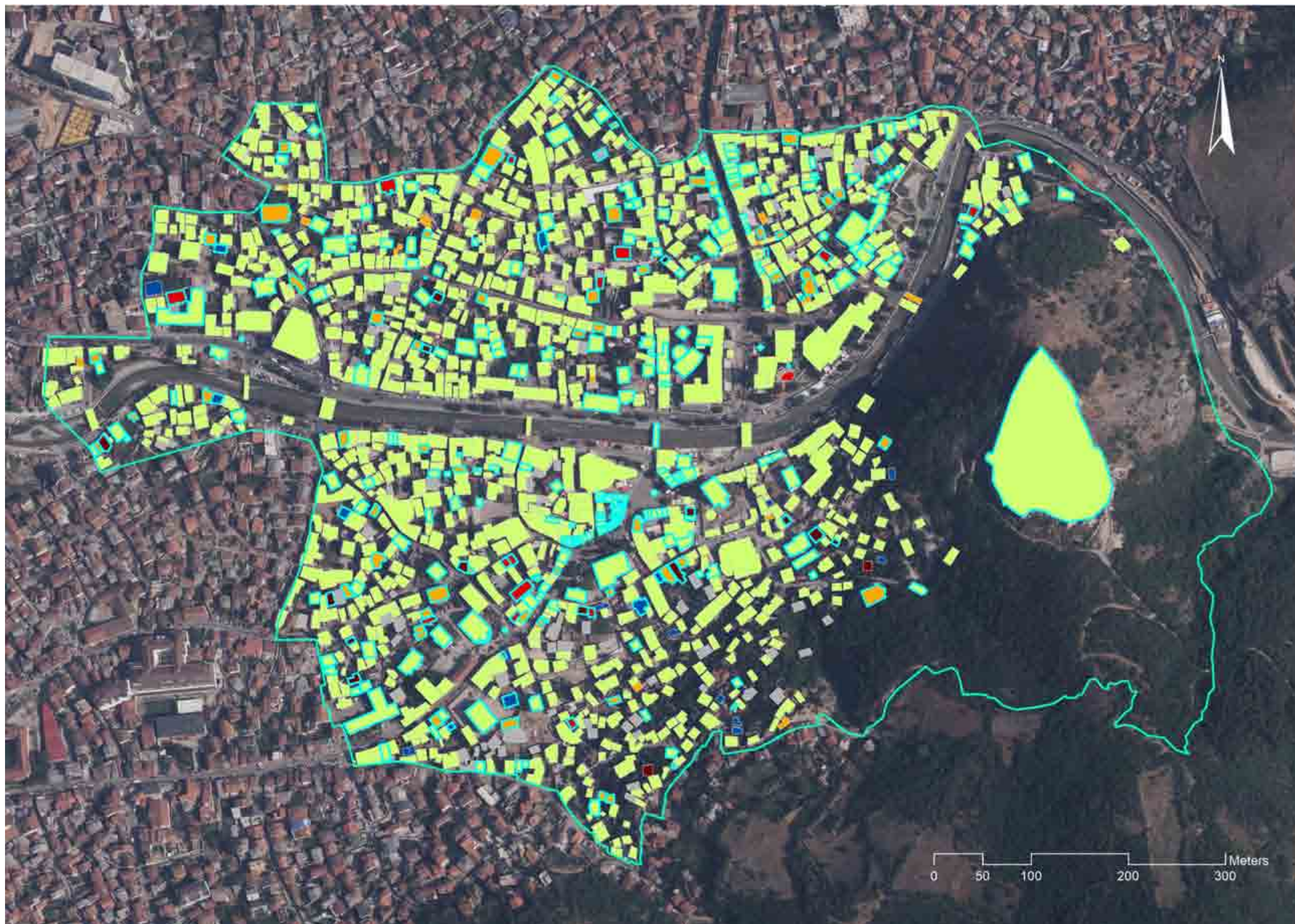


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA10. Gjendja fizike e ndërtesave
MAPA10. Fizičko stanje zgrada



LEGIENDA / LEGENDA

- E mirë /Dobro (69%)
- Mesatare Prosečno (19%)
- E keqe ,Loše (5%)
- Shumë e keqe Veoma loše (4%)
- Pjesërisht e rrënuar /Delimično srušenal (3%)
- N/A

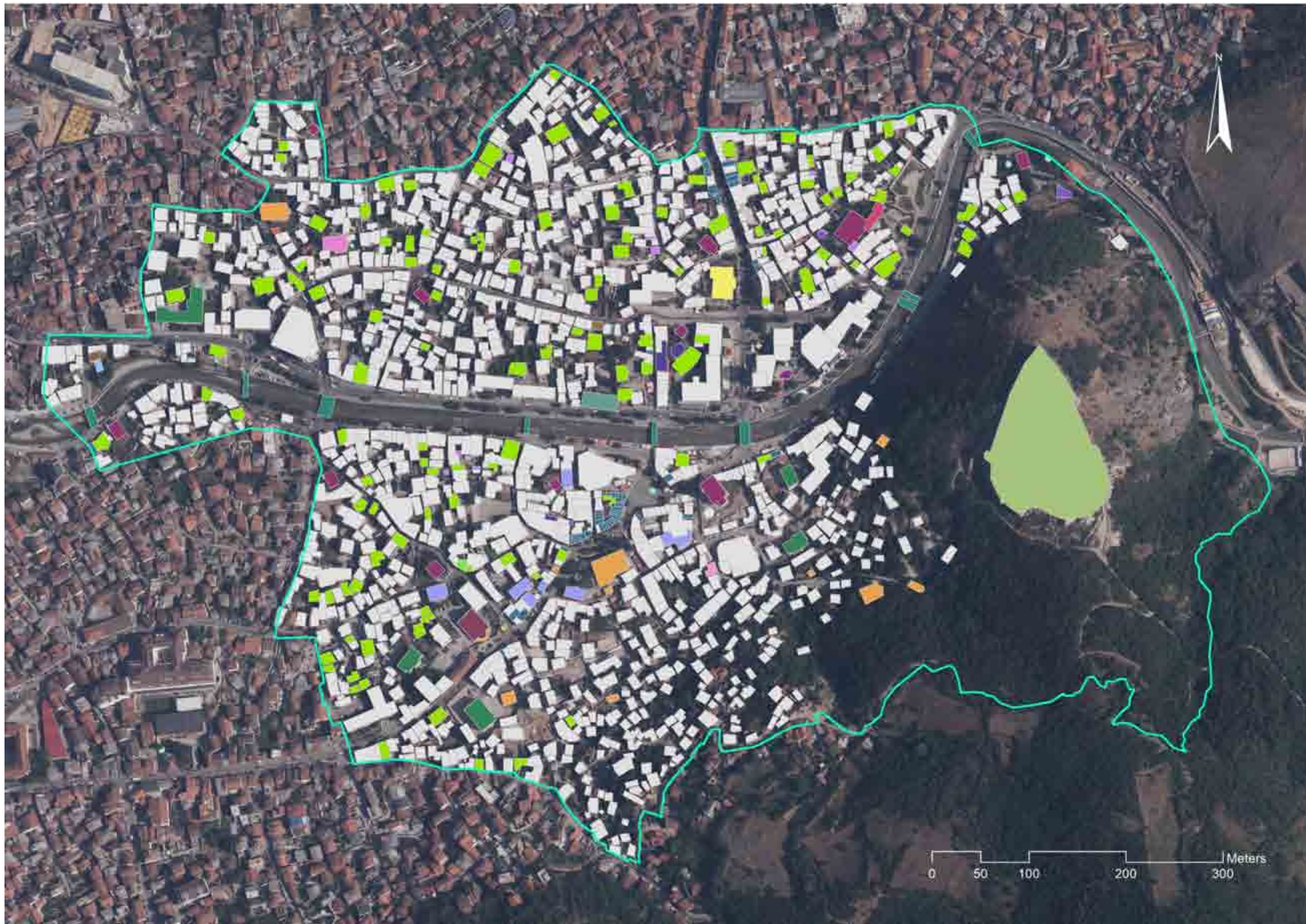


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport

rrok
 Rrjeti i Organizatave të Kulturës në Prizren

PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA11. Gjendja fizike e aseteve të trashëgimisë më të vjetra se 50 vjet
 MAPA11. Fizičko stanje dobra kulturne baštine starije od 50 godina



LEGJENDA / LEGENDA

- | | | |
|---|---|--|
| ■ Bibliotekë /Knjižara 1 | ■ Kinema / Biskop 1 | ■ Shtëpi tradicionale / Tradicionalne kuće 139 |
| ■ Dyqan / Prodavnica 59 | ■ Lokalitet arkeologjik / Arheološko nalazište 1 | ■ Tabakhane / Sedlar 1 |
| ■ Hamam / Tursko kupatilo 1 | ■ Medrese / Medresa 1 | ■ Teqe / Teçe 3 |
| ■ Hamam - Sahatkullë /Tursko kupatilo-Sahat kulla 1 | ■ Memorial / Memorijal 5 | ■ Trafo /Trafo stanica 2 |
| ■ Hambar / Hambar 2 | ■ Minare / Minaret 1 | ■ Tÿrbe / Turbe 3 |
| ■ Han / Han 1 | ■ Mulli / Mlin 1 | ■ Urë / Most 9 |
| ■ Kala / Kaljaja (tvrđava) 1 | ■ Ndërtesë administrative-publike / Admin-javna zgrada 8 | ■ Varrezë / Groblje 2 |
| ■ Kishë katolike / Katolička crkva 1 | ■ Objekt përcjellës banimi / Prateći stambeni objekat 8 | ■ Xhami Džamija 12 |
| ■ Kishë ortodokse / Pravoslavna crkva 11 | ■ Shkollë / Škola 5 | ■ Çezme / Česma 11 |
| | | ■ N/A |

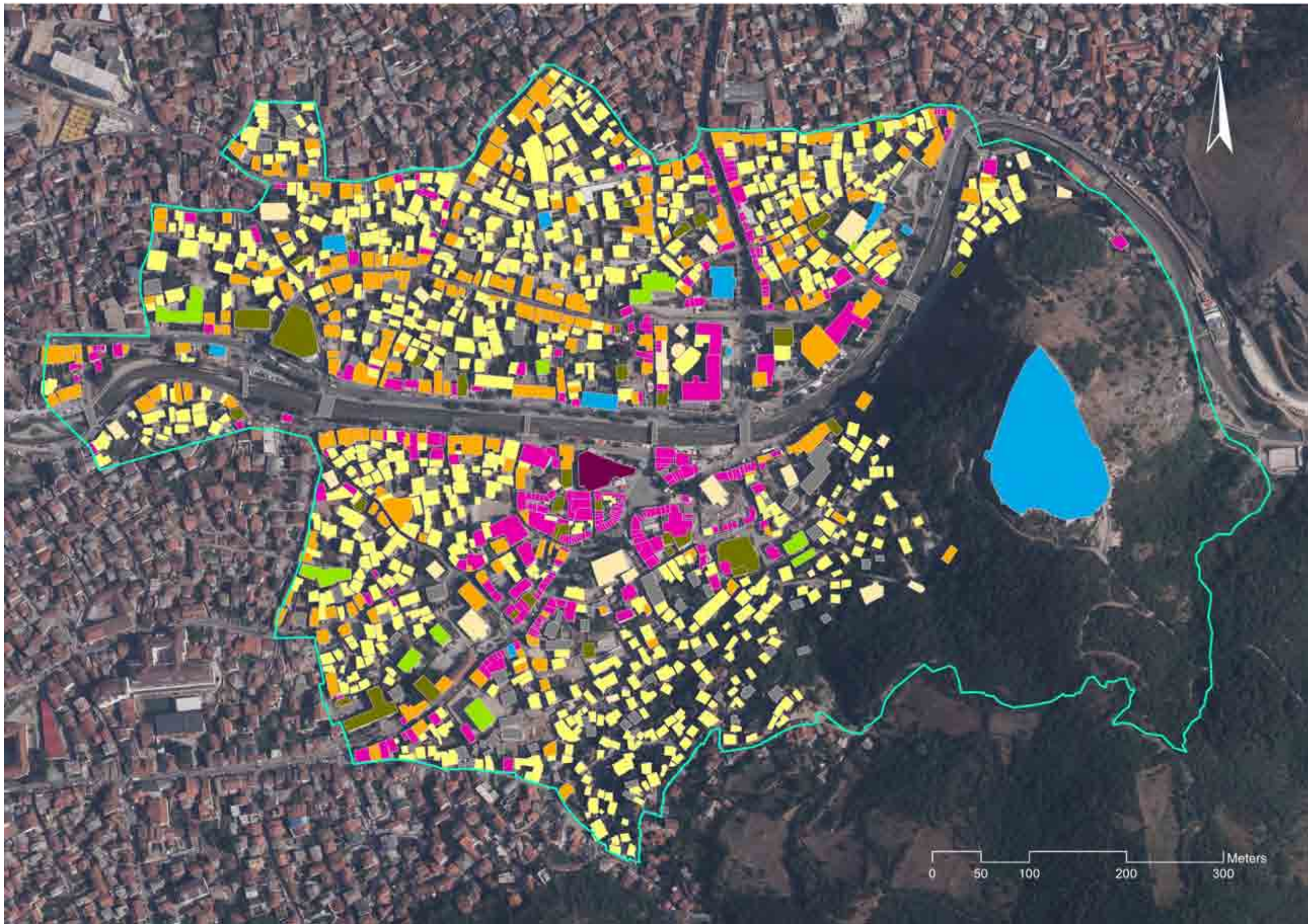


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA12. Tipologjia arkitektonike
MAPA12. Arhitektonska tipologjia



LEGJENDA / LEGENDA

- Banim / Stambena (47%)
- Banim-Biznes / Stambeno-poslovna (19%)
- Biznes / Poslovna (19%)
- Qendër tregtare / Trgovački centar (0%)
- Edukim / Obrazovanje (1%)
- Fetar / Verska (2%)
- Kulturë / Kultura (1%)
- Administratë / Administracija (2%)
- N/A (9%)

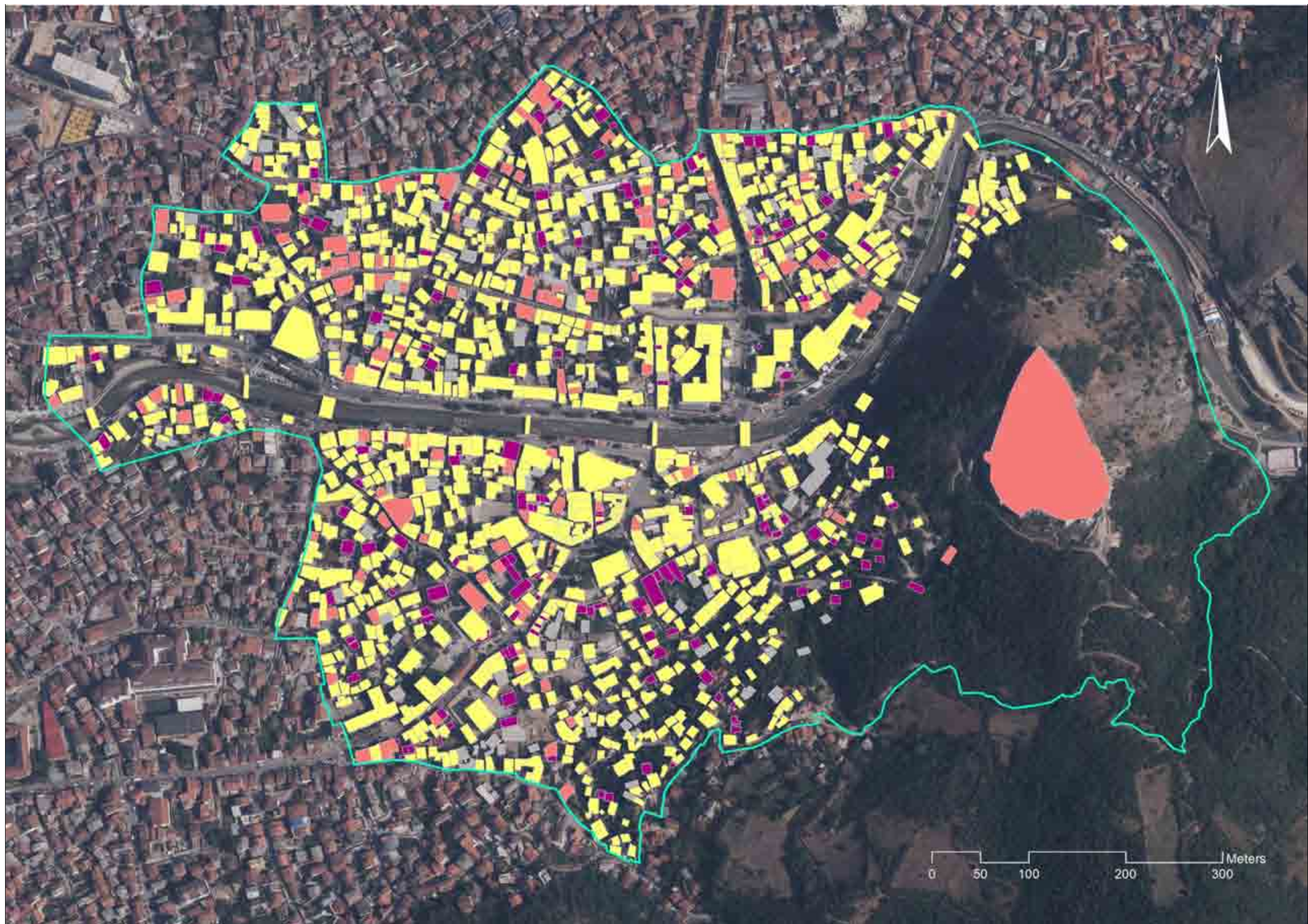


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA13. Funksonet e tanishme
MAPA13. Sadašnja funkcija



LEGIJENDA / LEGENDA

- E shfrytëzueshme / Koristi se (73%)
- Pjesërisht e shfrytëzueshme / Koristi se delimično (10%)
- E pa shfrytëzueshme / Ne koristi se (11%)
- N/A (7%)

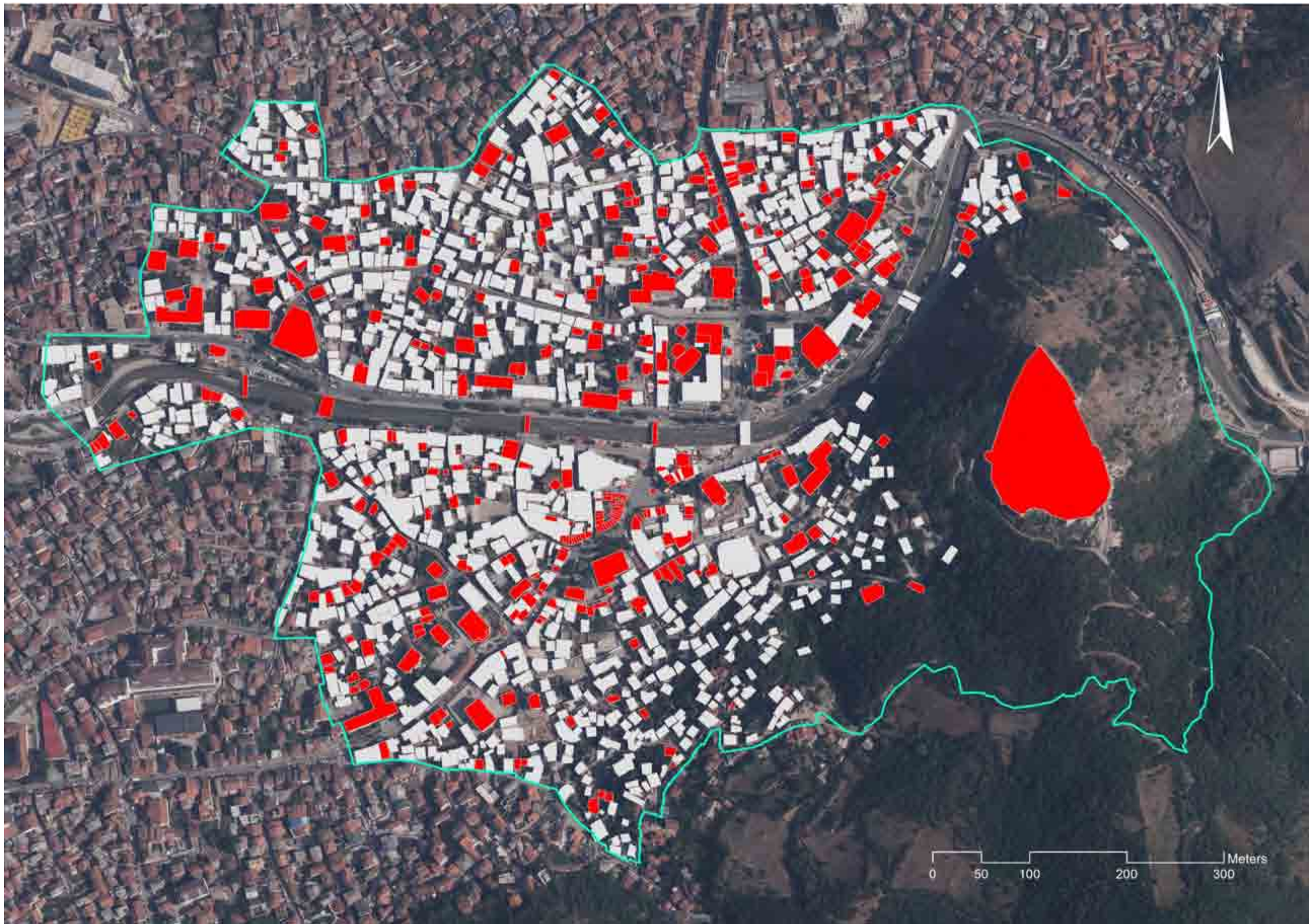


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport

rrok
 Rrjeti i Organizatave të Kulturës në Prizren

PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA14. Shfrytëzueshmëria
MAPA14. Korišćenost



LEGJENDA / LEGENDA

- Ka vlerë të trashëgimisë kulturore / Postoji vrednost KB : (23%)
- Nuk ka vlerë të trashëgimisë kulturore / Ne postoji vrednost KB : (77%)

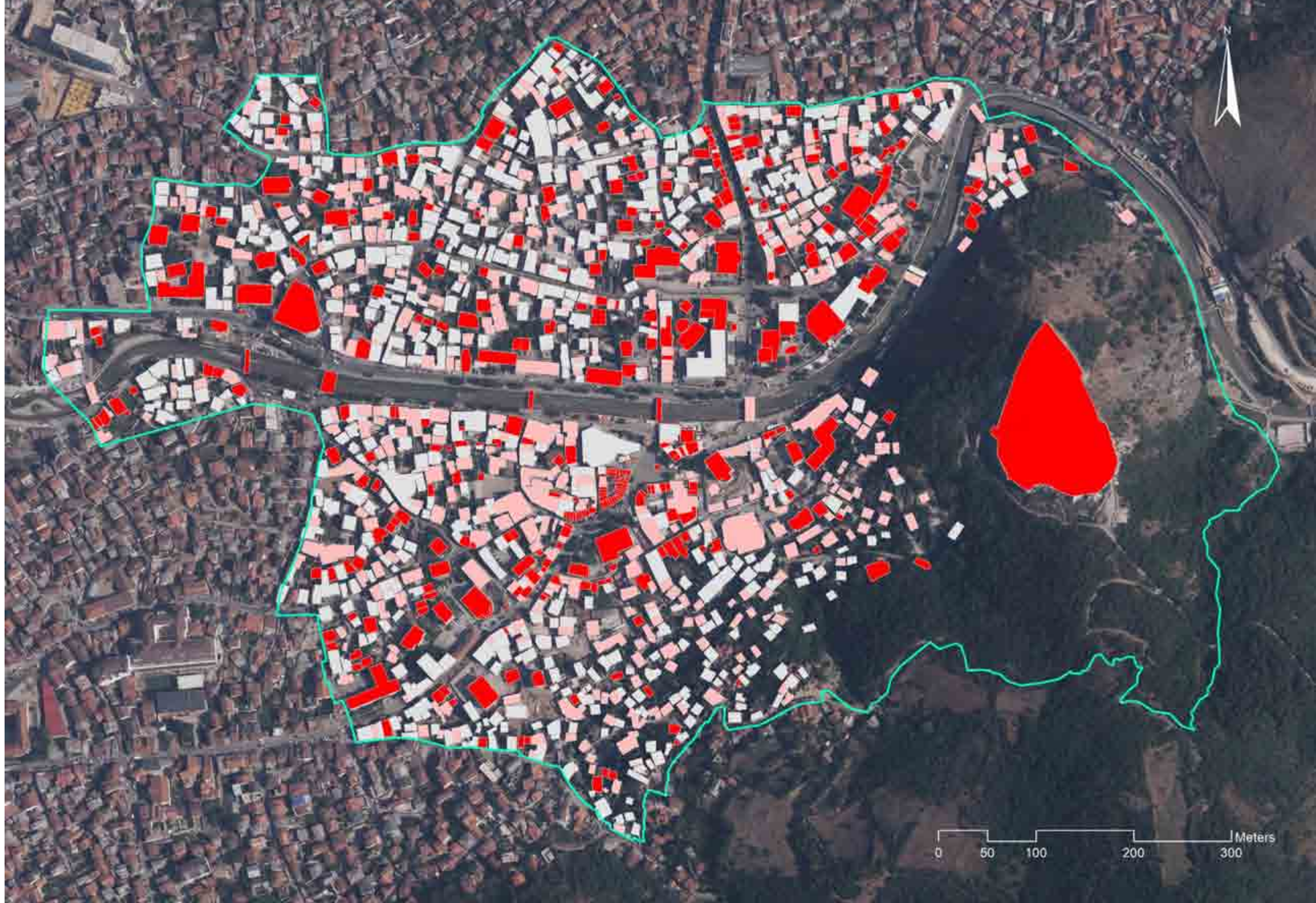


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA15. Posedimi i vlerave të trashëgimisë kulturore
MAPA15. Posedovanje vrednosti kulturne baštine



LEGJENDA / LEGENDA

- Ka vlerë të TK / Postoji vrednost KB (23%)
- Nuk ka vlerë të TK por në harmoni / Nema vrednost KB ali u harmoniji (35%)
- Nuk ka vlerë të TK dhe në dis-harmoni / Nema vrednost KB i nema harmonije (42%)

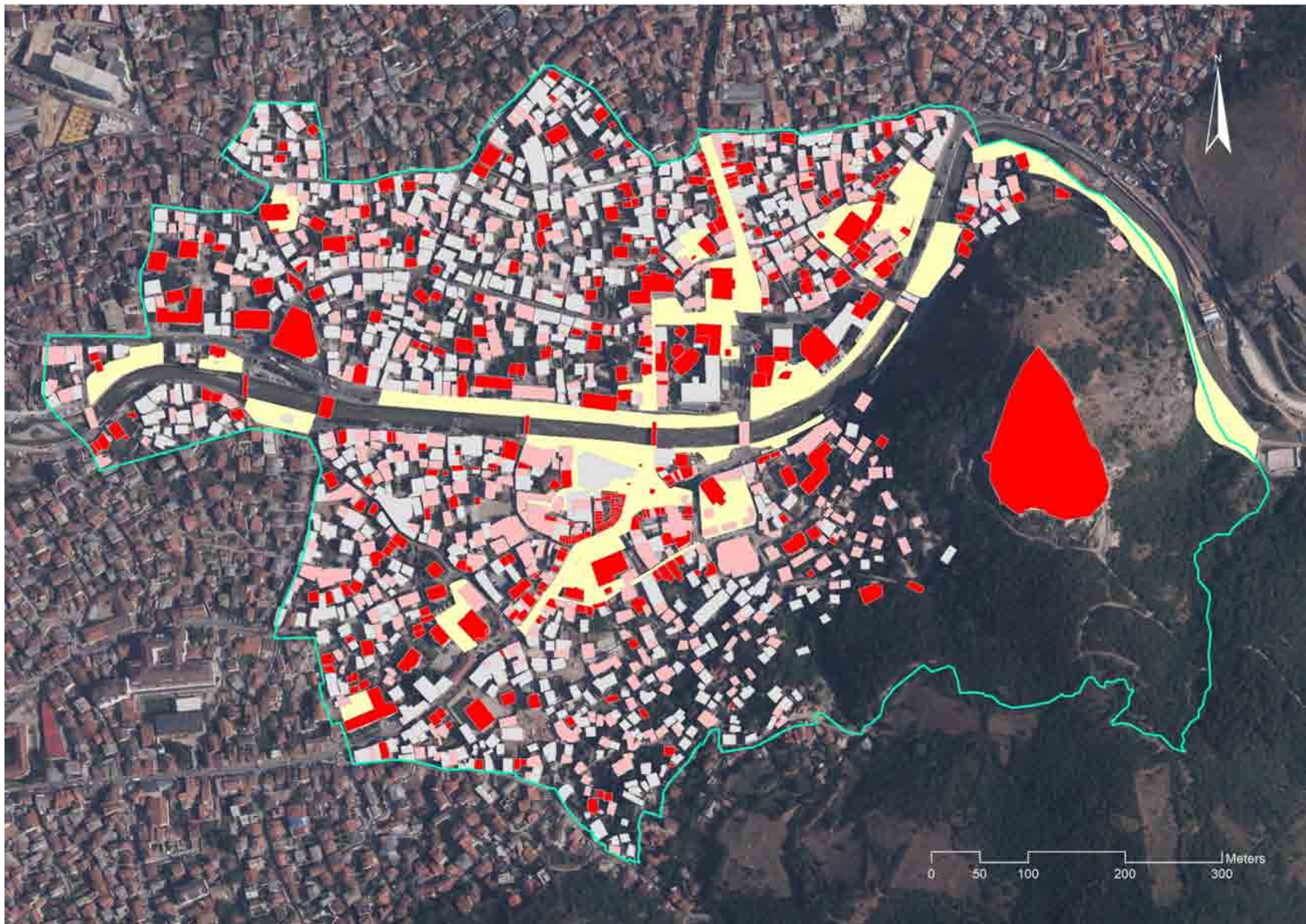


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA16. Vlera dhe harmonia me kontekst urban-historik
MAPA16. Vrednosti i harmonija sa urbanim



LEGJENDA / LEGENDA

- Ka vlerë të TK / Postoji vrednost KB : (23%)
- Nuk ka vlerë të TK por në harmoni / Nema vrednost KB ali u harmoniji (35%)
- Nuk ka vlerë të TK dhe në dis-harmoni / Nema vrednost KB i nema harmonije (42%)
- Hapësirat publike / Javni prostor



Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport

rrok
 Rrjeti i Organizatave të Kulturës në Prizren

PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA17. Vlerat, harmonia dhe hapësirat publike
MAPA17. Vrednosti, harmonija i javni prostor



LEJENDA / LEGENDA

- Gjelbërimi i lartë / Više zelene površine
- Gjelbërimi i ulët / Niže zelene površine



Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA18. Zonat e gjelbërta
MAPA18. Zelene površine



LEGJENDA / LEGENDA

Sipërfaqe me bari / Travnata površina

Sipërfaqe me drunj të përzier / Mešovito drveće

- 1. Bli / Lipa : 209
- 2. Dushk Hrast 90
- 3. Frashër / Jasen : 79
- 4. Gështenjë e egër / Diviji kesten 2
- 5. Mani / Dud : 1
- 6. Mështekën / Breza : 21

- 7. Pisha e argjendtë / Srebrni bor 21
- 8. Pisha e zezë / Crni bor : 4
- 9. Pishë / Bor 7
- 10. Pishë dekorative / Dekorativni bor : 3
- 11. Plep kanadez / Kanadska topola 12
- 12. Plepi oriental Orjentalna topola 9
- 13. Rrap / Platan 52
- 14. Shelg / Vrba
- 15. Shelgu vajtues / Žalosna vrba 1
- 16. Shkure dekorative Dekorativno žbunje 16



Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA19. Llojet e drunjëve të mbjellur në hapësira publike
MAPA19. Vrste zasađenih stabala na javnim površinama

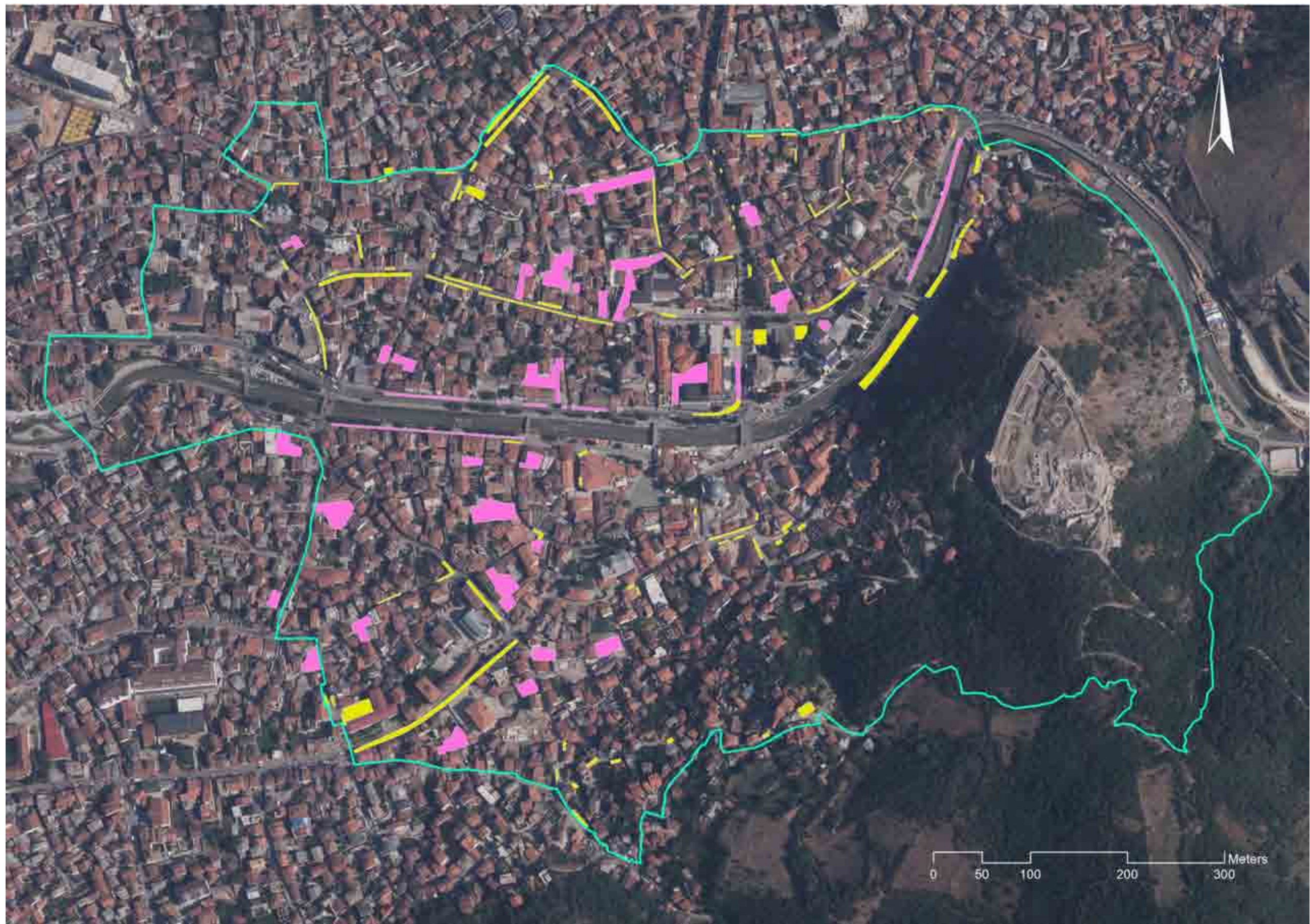


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
Ministry of Culture, Youth and Sport

rrok
Rrjeti i Organizatave
të Kulturës në Prizren

PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA20. Zonat e parkingjeve
MAPA20. Parking zone



- LEGJENDA / LEGENDA
- Private/ Privatni 44
 - Publike / Javni 106

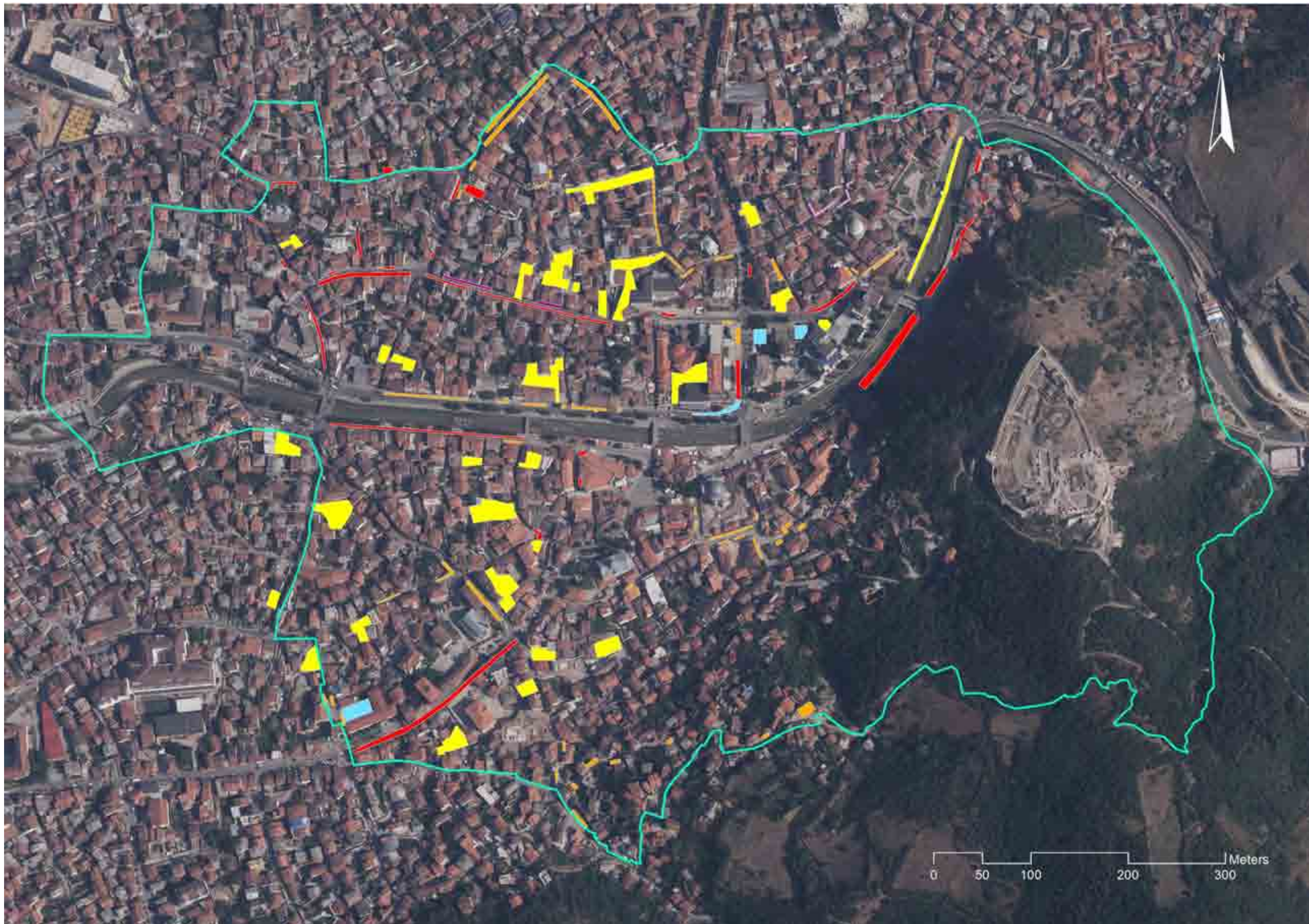


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA21. Pronësia e parkingjeve
 MAPA21. Vlasništvo parkinga



LEJENDA / LEGENDA

- Tek institucionet / U institucijama 5 4
- Tek pronat private / Na privatnoj imovini 32
- Tek rrugët ilegale / Na putu-nelegalni 59
- Tek rrugët legale / Na putu-legalni 39
- Tek trotuaret ilegale / Na trotaru-nelegalni 12
- Tek trotuaret legale / Na trotaru-legalni 4



Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA22. Kategorizimi i parkingjeve
MAPA22. Kategorije parkinga



Legjenda / Legenda

- Kufiri i QHP / Granice ICP
- Zona e Dytë e Mbrojtjes / Druga zona zaštite



Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA23. Kufiri i Qendrës Historike të Prizrenit dhe Zona e Dytë e Mbrojtjes
 MAPA23. Granice Istorijskog centra Prizrena Druga zona zaštite



Legjenda / Legend

- Kufiri i QHP / Granice ICP
- Zona e Dytë e Mbrojtjes / Druga zona zaštite
- Zona e hulumtuar / Istražena zona



Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA24. Zona e hulumtuar (Zona e Dytë e Mbrojtjes + një pjesë e Kontakt Zonës)
 MAPA24. Istražena zona (Druga zona zaštite + deo Kontakt zone)



Legjenda / Legenda

- Ndërtesa të reja / Nove zgrade (89%)
- Ndërtesa më të vjetra se 50 vjet / Zgrade starije od 50 godina (11%)
- Të tjera-Pa info / Druge-nema podataka

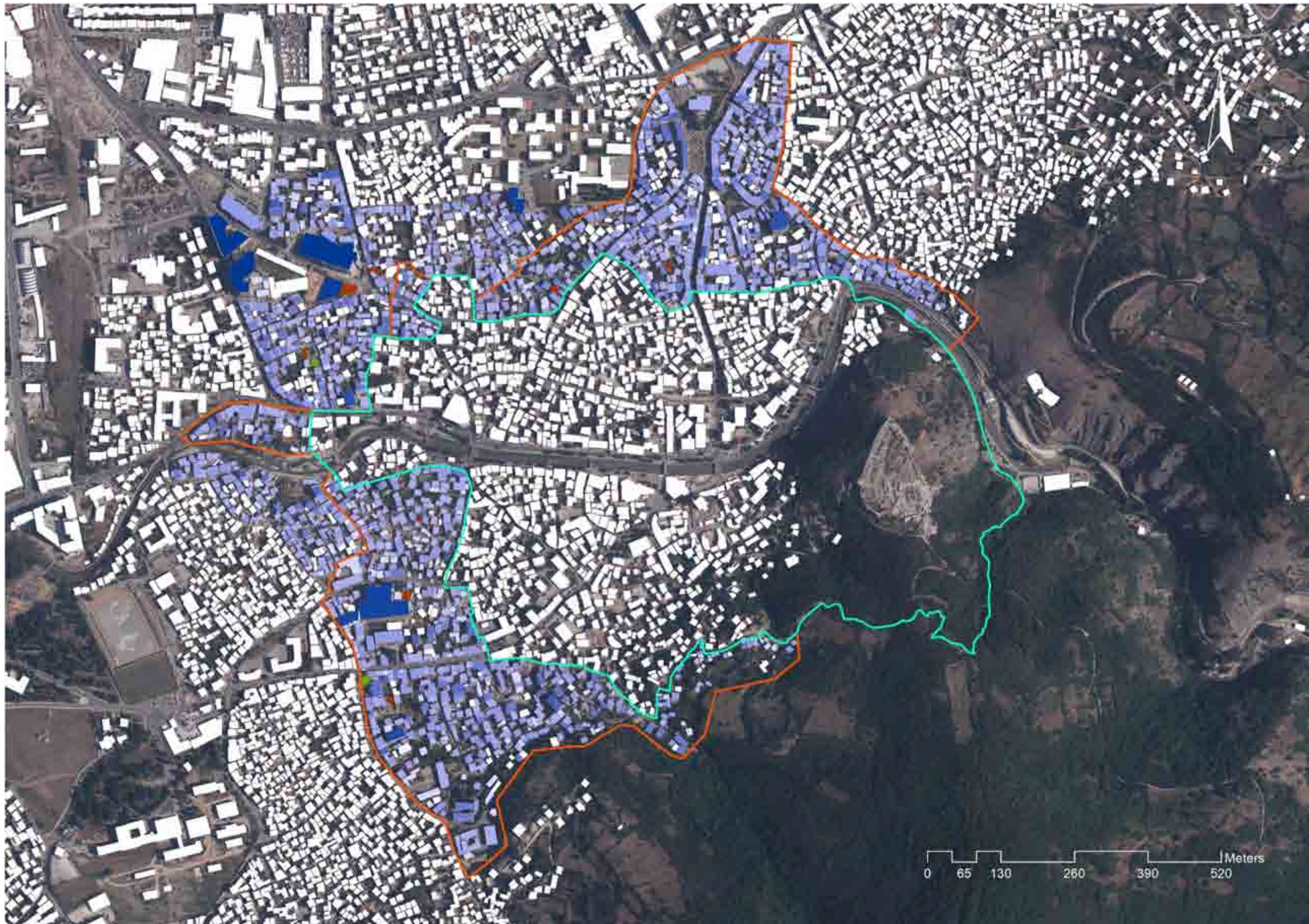


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA25. Koha e ndërtimit
 MAPA25. Starost zgrada



Legjenda / Legenda

- Ndërtim e sipër / U gradnji
- Monument / Spomenik
- Pa info / Nema podataka
- 1
- 1,5
- 2
- 2,5
- 3
- 3,5
- 4
- 4,5
- 5
- 6
- 6,5
- 7,5
- 8
- 11

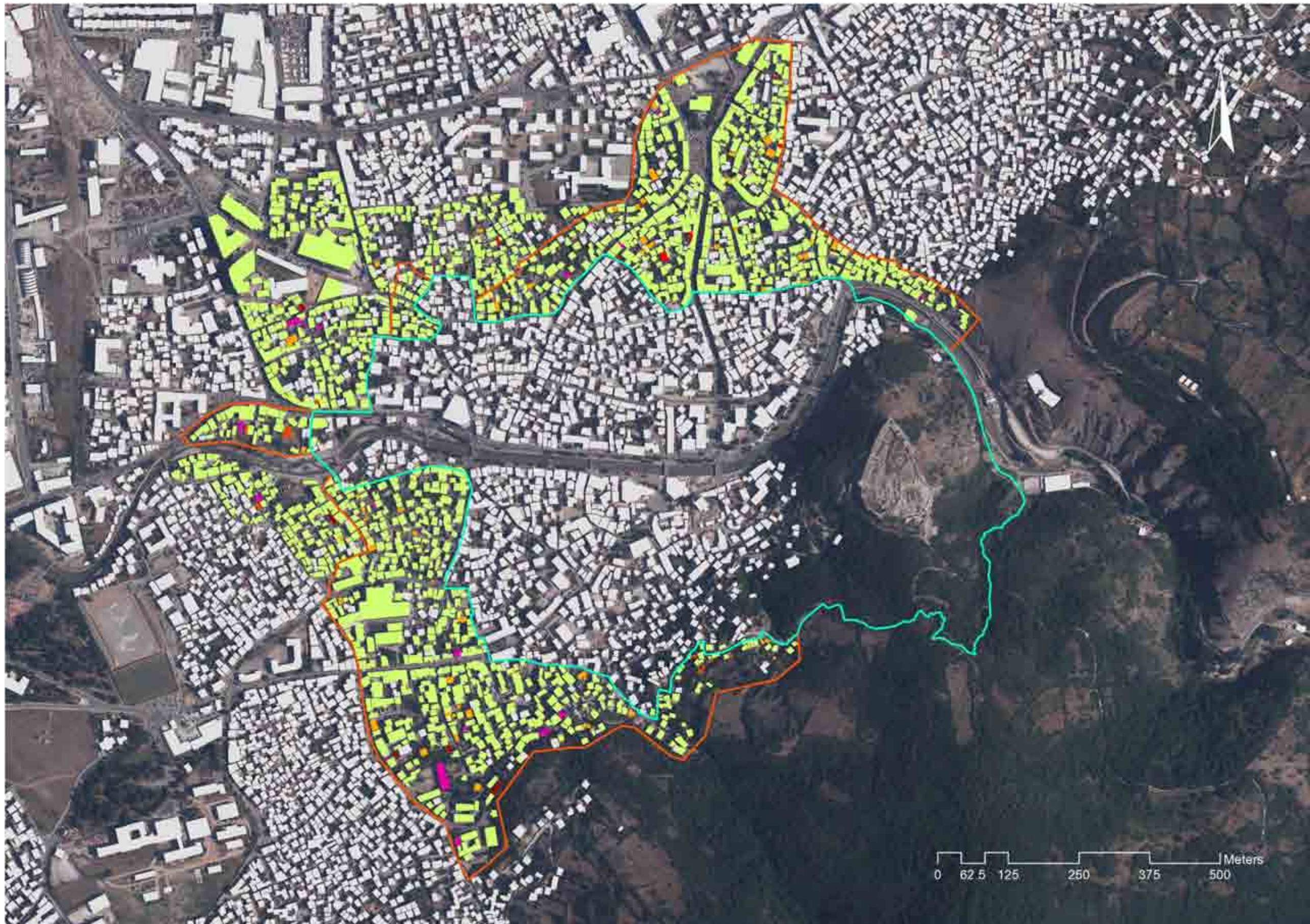


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA26. Numri i etazhave të ndërtesave
MAPA26. Broj spratova zgrada



Legjenda / Legenda

- E mirë / Dobro (94%)
- Mesatare / Srednje (3%)
- E keqe /Loše (1%)
- Shumë e keqe /Veoma loše (0%)
- Pjesërisht e rrënuar / Delimično uništena (0%)
- E rrënuar / Uništena (0%)
- Pa info / Nema podataka

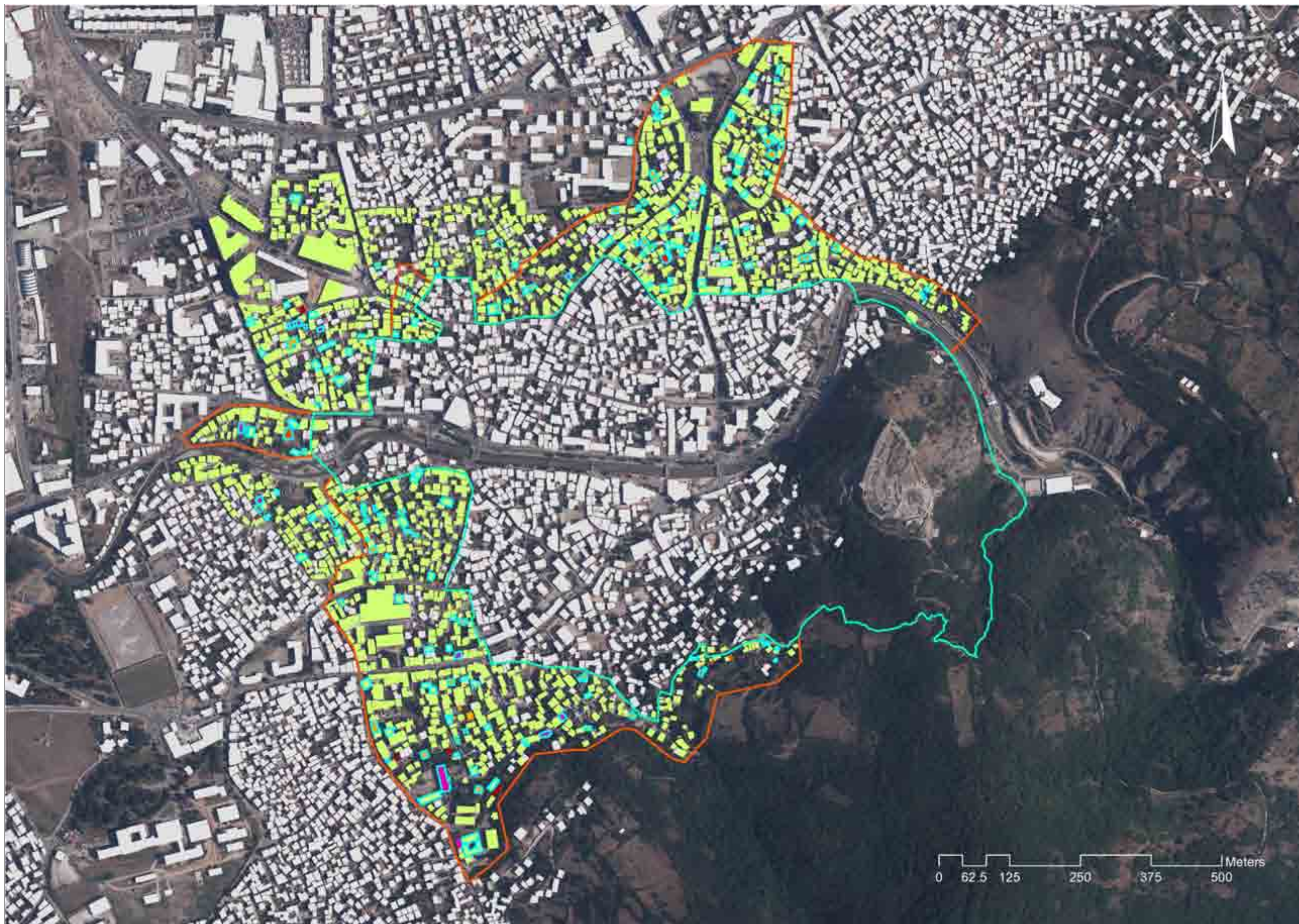


Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA27. Gjendja fizike e ndërtesave
MAPA27. Fizičko stanje zgrada



Legjenda / Legenda

- E mirë / Dobro (56%)
- Mesatare / Srednje (26%)
- E keqe / Loše (11%)
- Shumë e keqe Veoma loše (3%)
- Pjesërisht e rrënuar / Delimično uništena (4%)
- E rrënuar / Uništena (1%)
- Pa info / Nema podataka



Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport













rrok
 Rrjeti i Organizatave të Kulturës në Prizren

PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA28. Gjendja fizike e ndërtesave më të vjetra se 50 vjet
 MAPA28. Fizičko stanje zgrada starijih od 50 godina



Legjenda / Legenda

	Xhami me kupollë / Džamija sa kupolom	1		Shtëpi me zgjidhje të veçantë / Kuća sa posebnim rešenjem	19
	Xhami me kulm / Džamija sa krovom	2		Shtëpi me qoshk / Kuća sa uglom	4
	Teqe / Teće	1		Shtëpi me sallë qendrore / Kuća sa centralnom salom	5
	Shtëpi / Kuća	100		Shtëpi me çardak / Kuća sa čardakom	3
	Postë / Pošta	1		Shtëpi e mbyllur me kat / Kuća sa zatvorenim spratom	4
	Ndertese administrative / Zgrada administracije	1		Shtëpi përdhese / Prizemna kuća	13



Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
Ministry of Culture, Youth and Sport

rrok
Bërjet e Organizatave
e Kulturës në Prizren

PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA29. Tipologjia dhe nëntipet arkitektonike
MAPA29. Arhitektonska tipologija i podtipovi



Legjenda / Legenda

- E shfrytëzueshme / Koristi se (83%)
- Pjesërisht e shfrytëzueshme / Delimično se koristi (2%)
- E pashfrytëzueshme / Ne koristi se (15%)
- Pa info / Nema podataka



Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport

rrok
 Bujeti i Organizatave
 të Kulturës në Prizren

PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA30.Shfrytëzueshmëria e ndërtesave
 MAPA30. Korišćenje zgrada



Legjenda / Legenda

- Ka vlerë të trashëgimisë / Ima vrednost kulturne baštine
- Nuk ka vlerë të trashëgimisë / Nema vrednost kulturne baštine



Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
 Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta
 Ministry of Culture, Youth and Sport



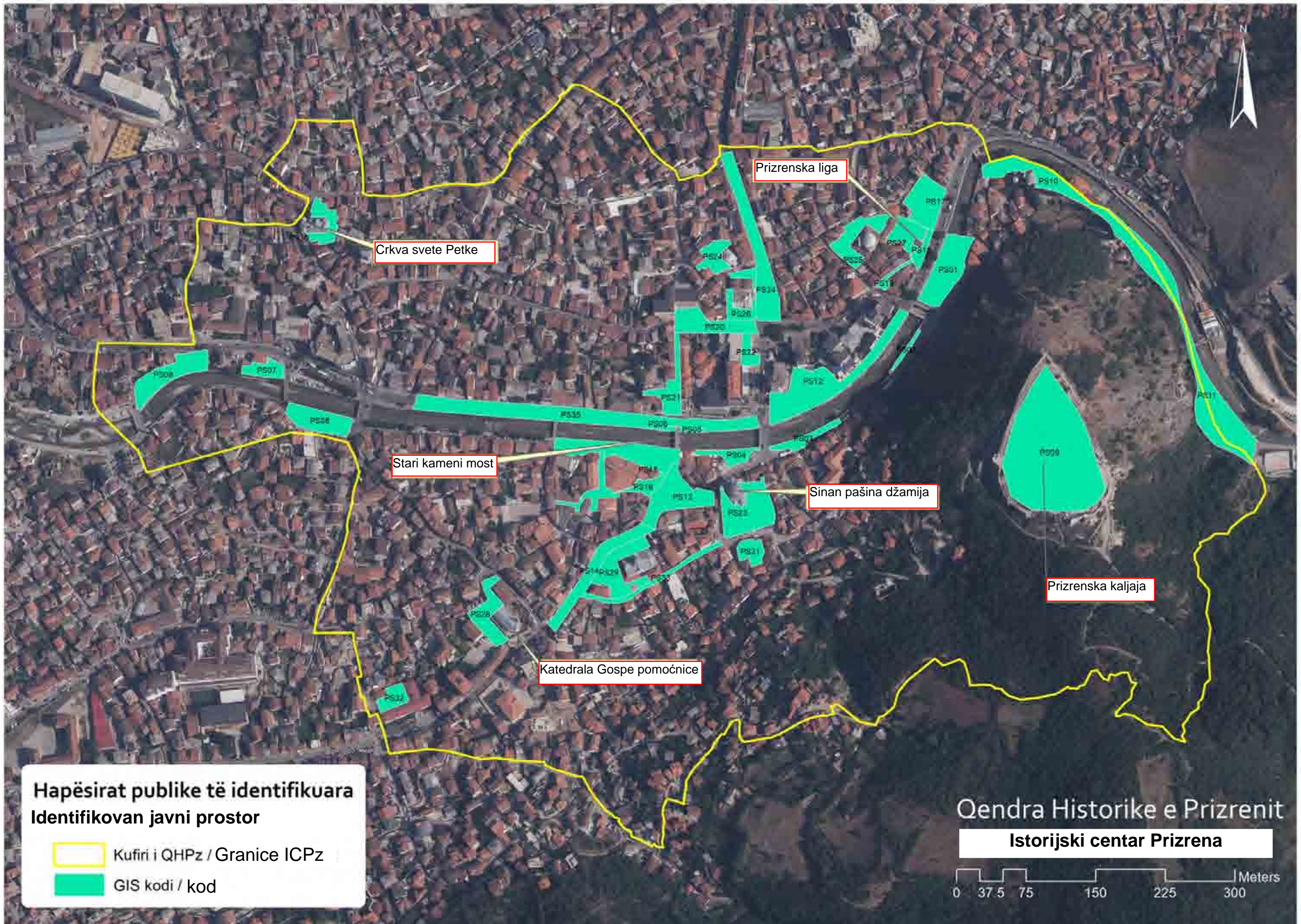
PLANI I MENAXHIMIT TË QENDRËS HISTORIKE TË PRIZRENIT
 PLAN UPRAVLJANJA ISTORIJSKIM CENTROM PRIZRENA

HARTA31. Posedimi i vlerave të trashëgimisë kulturore
MAPA31. Posedovanje vrednosti kulturne baštine



ANEKS 4

MAPE I KARTE JAVNOG PROSTORA ISTORIJSKOG CENTRA PRIZRENA



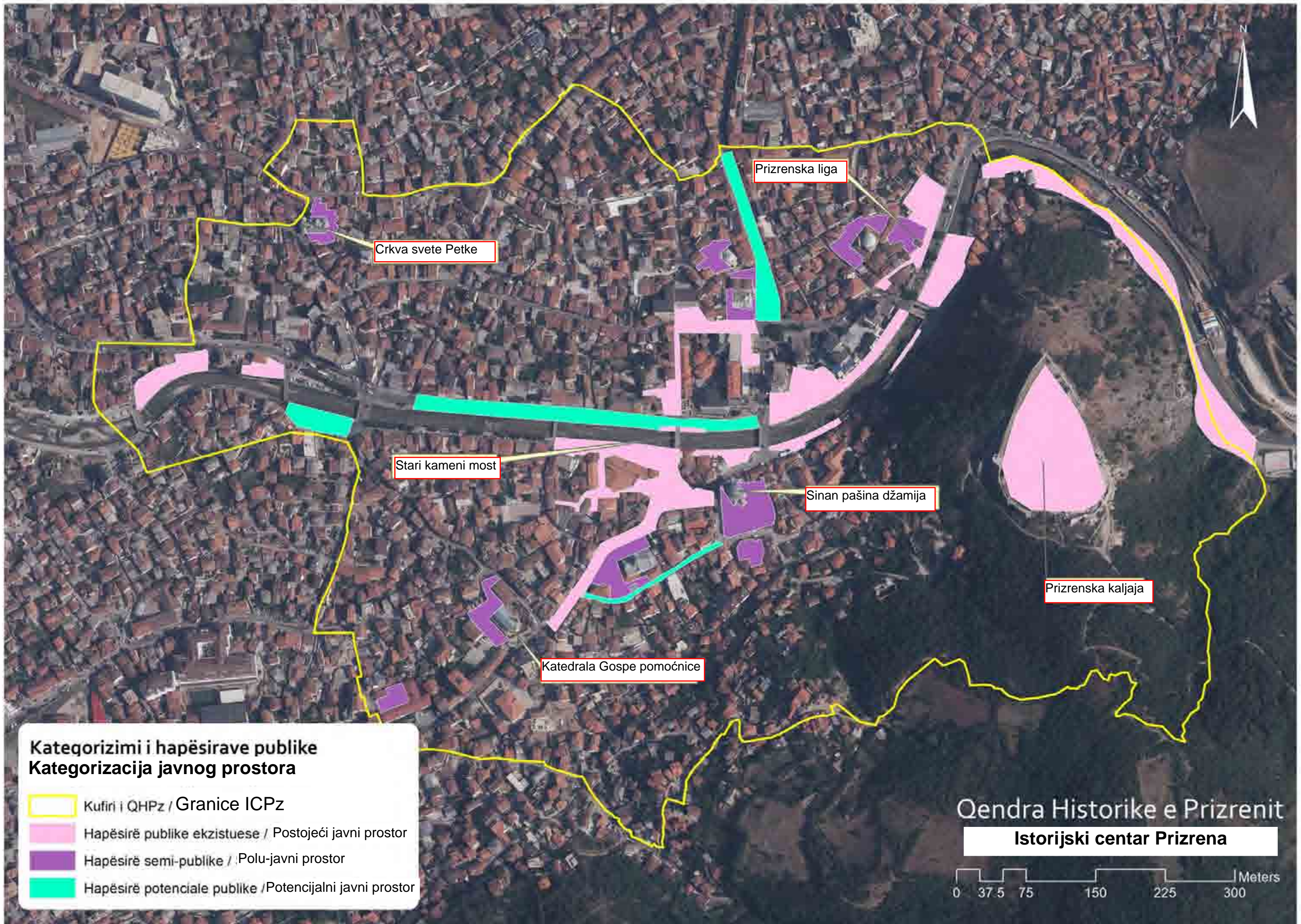


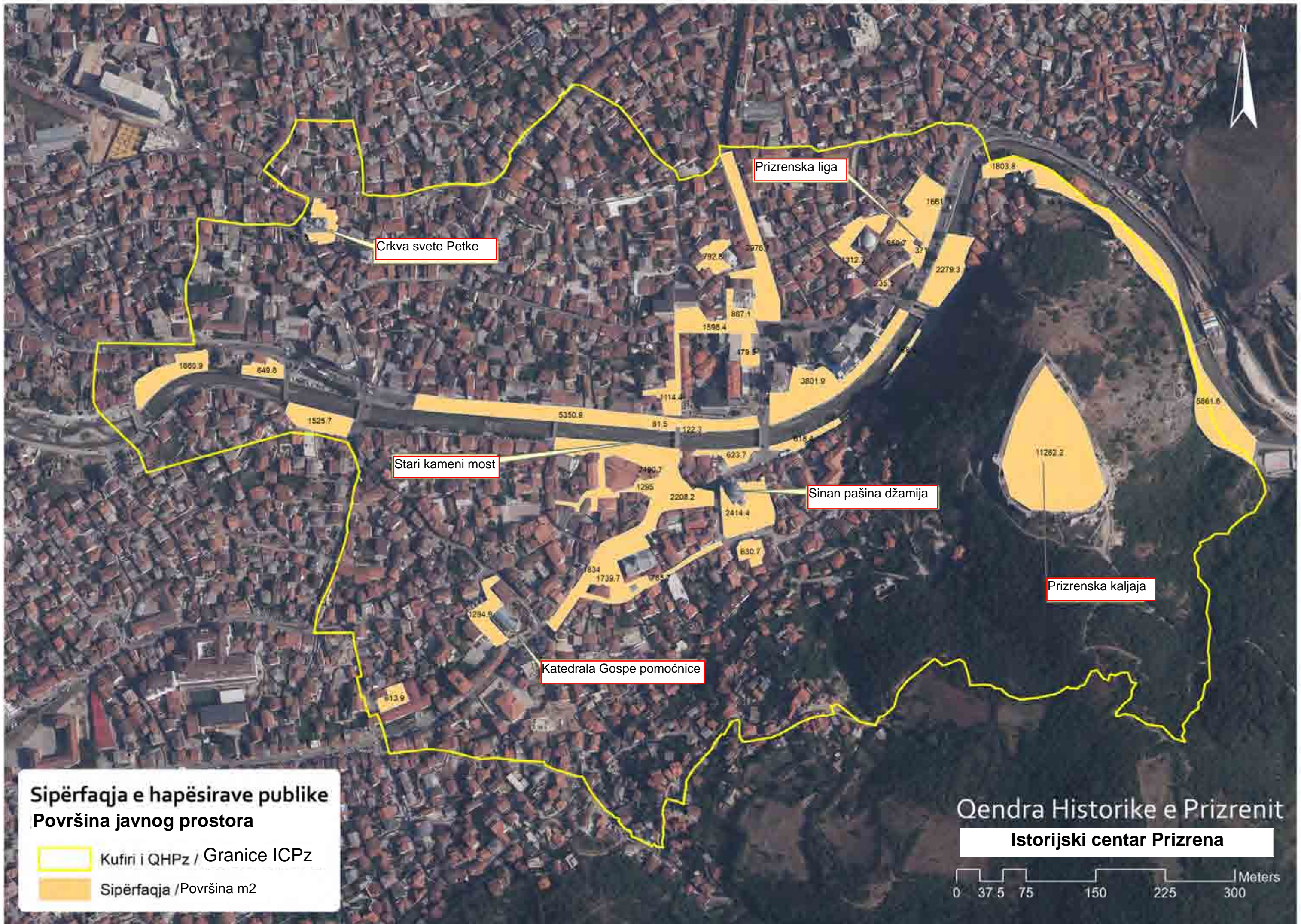
**Hapësirat publike të identifikuara
Identifikovan javni prostor**

-  Kufiri i QHPz / Granice ICPz
-  GIS kod / kod

**Qendra Historike e Prizrenit
Istorijski centar Prizrena**





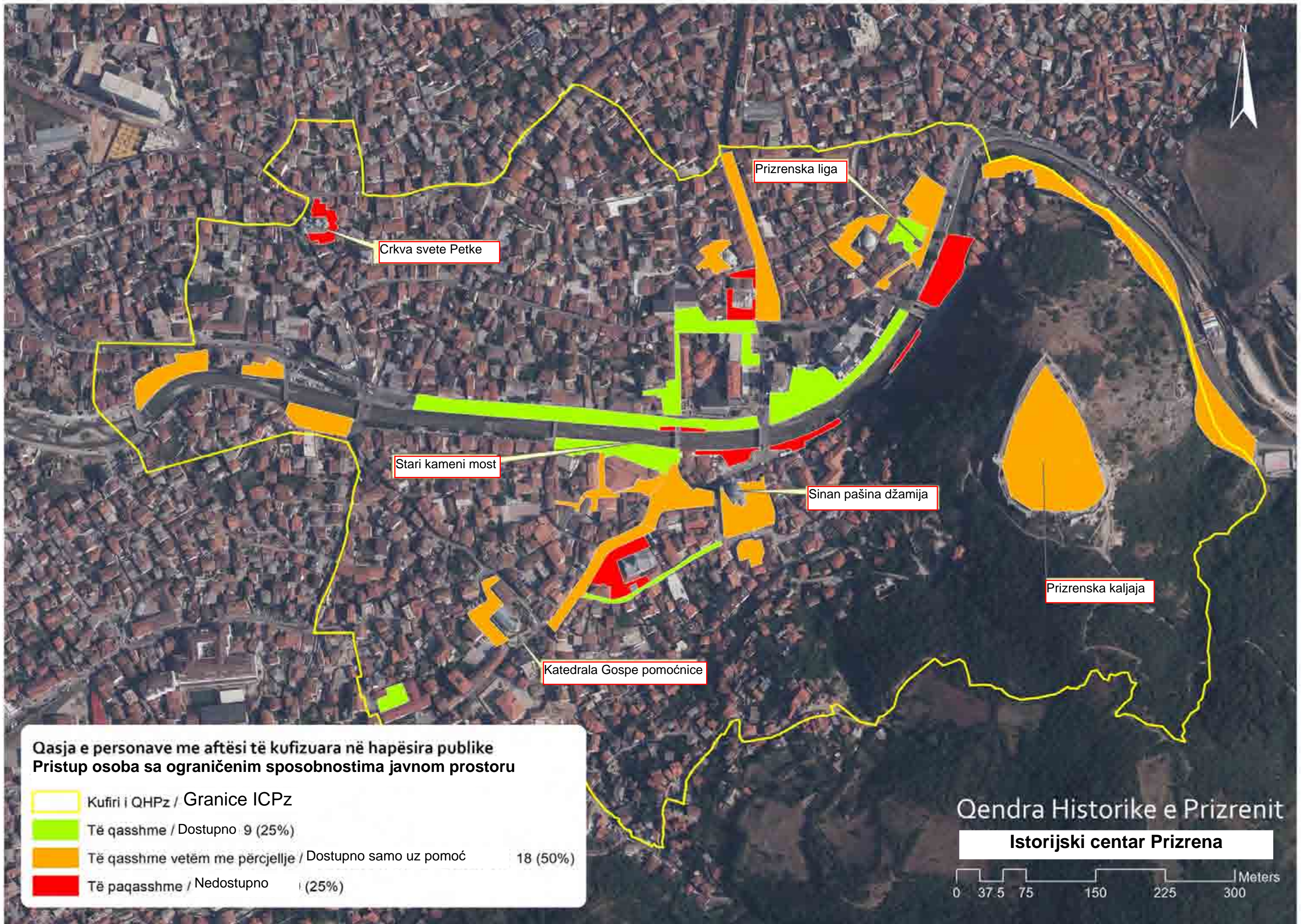


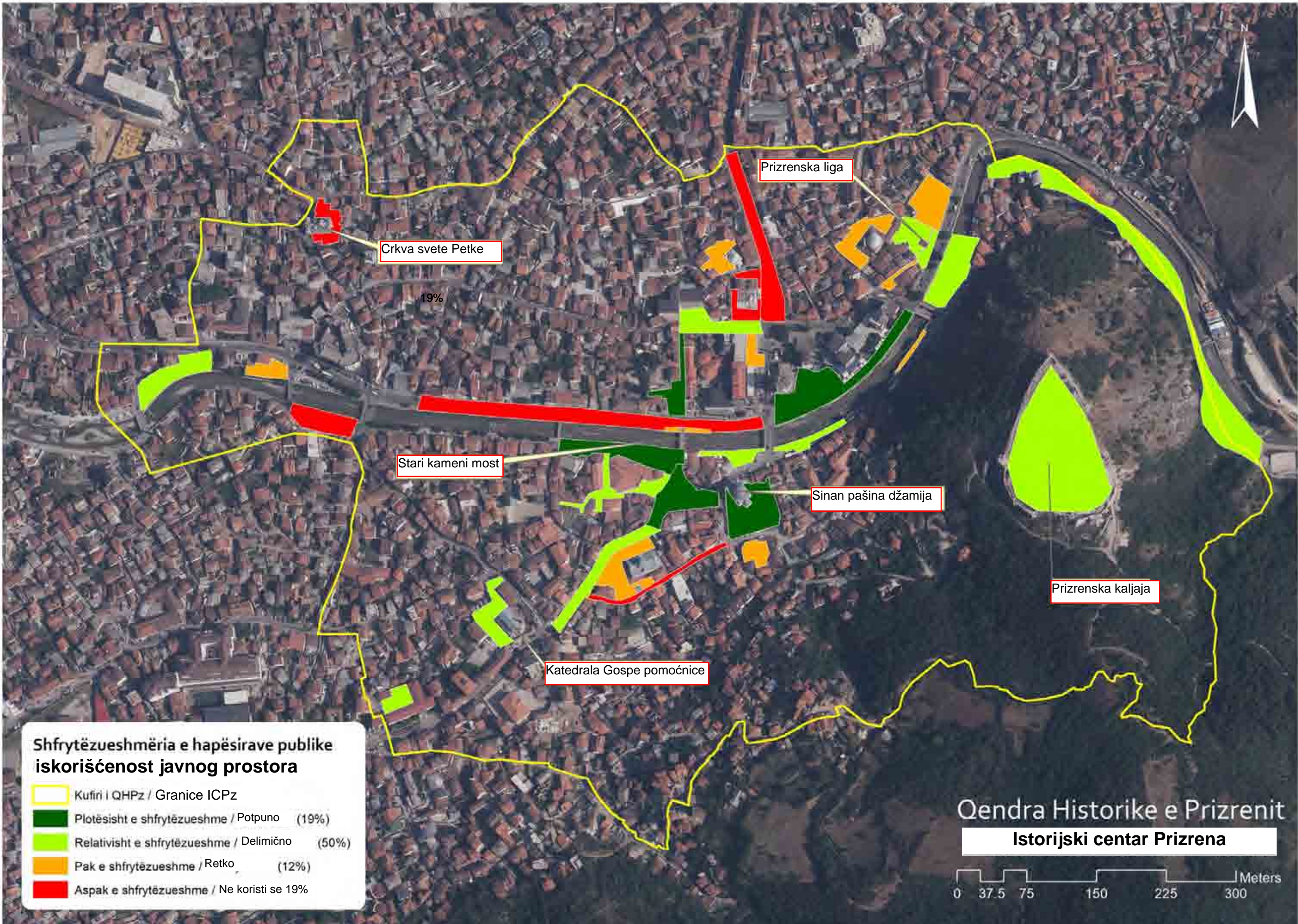
**Sipërfaqja e hapësirave publike
Površina javnog prostora**

- Kufiri i QHPz / Granice ICPz
- Sipërfaqja /Površina m2

Qendra Historike e Prizrenit
Istorijski centar Prizrena







**Shfrytëzueshmëria e hapësirave publike
iskorišćenost javnog prostora**

	Kufiri QHPz / Granice ICPz	
	Plotësisht e shfrytëzueshme / Potpuno	(19%)
	Relativisht e shfrytëzueshme / Delimično	(50%)
	Pak e shfrytëzueshme / Retko	(12%)
	Aspak e shfrytëzueshme / Ne koristi se	19%

**Qendra Historike e Prizrenit
Istorijski centar Prizrena**









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacija
-  Pushimore
-  Odmorište
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suveniriska prodavnica
-  Kafeteri/reastuarant
-  Kafiç/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobračaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Çesma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Çesma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje









ELEMENTE & MOBILIERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndriçim publik
-  Javna rasveta
-  Ullëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampa
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
-  WC publike
-  Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
-  Aspak e shfrytëzueshme
-  Nimalo koristiva



KEJI I LUMBARDHIT I
KEJ BISTRICE 1

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

2279.3 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS01

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILIERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacija
-  Pushimore
-  Odmorište
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suveniriska prodavnica
-  Kafeteri/restaurant
-  Kafiç/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobraćaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Çesma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Çesma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje









ELEMENTE & MOBILERI URBANË / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndrichim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
-  WC publike
-  Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
-  Aspak e shfrytëzueshme
-  Nimalo koristiva



KEJI I LUMBARDHIT 2
KEJ BISTRICE 2

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

188.5 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS02

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacija
- Pushimore
- Odmorište
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Koncert
- Kinema verore
- Letnji bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyqane
- Prodavnice
- Dyqan suvenirësh
- Suvenirska prodavnica
- Kafeteri/restuarant
- Kafic/Restoran
- Shitës ambulant
- Ulçini prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javne institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilskog saobraćaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për abdest
- Çesma za abdest
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Çesma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE & MOBILIERI URBANË / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndrیقim publik
- Javna rasveta
- Ulëse
- Klupe
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za dečije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



KEJI I LUMBARDHIT 3
KEJ BISTRICE 3

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

618.4 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS03

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILIERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacija
-  Pushimore
-  Odmorište
-  Hapësi për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suvenirska prodavnica
-  Kafeteri/reastuarant
-  Kafiç/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobraćaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Česma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Česma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje









ELEMENTE & MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndrیقim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
-  WC publike
-  Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
-  Aspak e shfrytëzueshme
-  Nimalo koristiva



**KEJI I LUMBARDHIT 4
KEJ BISTRICE 4**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

623.7 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS04

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësi për publikë ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEÇE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacija
- Pushimore
- Odmoriste
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Koncert
- Kinema verore
- Letnji bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyqane
- Prodavnice
- Dyqan suvenirësh
- Suveniriska prodavnica
- Kafeteri/restuarant
- Kafiç/Restoran
- Shitës ambulant
- Ulični prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javne institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilskog saobraćaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për abdest
- Çesma za abdest
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Çesma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE E MOBILIERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndrichim publik
- Javna rasveta
- Ulëse
- Klupe
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za dečije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



**KEJI I LUMBARDHIT 5
KEJ BISTRICE 5**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

122.3 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

P505

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILIERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacija
-  Pushimore
-  Odmoriste
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suvenirska prodavnica
-  Kafeteri/restuarant
-  Kafic/Restoran
-  Shtetës ambulanc
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobračaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Çesma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Çesma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje









ELEMENTE & MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndrçim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
-  WC publike
-  Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
-  Aspak e shfrytëzueshme
-  Nimalo koristiva



KEJI I LUMBARDHIT 6
KEJ BISTRICE 6

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

81.5 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

P506

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacion
-  Pushimore
-  Odmorište
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suvenirska prodavnica
-  Kafeteri/restuarant
-  Kafić/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobraćaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Česma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje









ELEMENTE & MOBILIERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndiçim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
-  WC publike
-  Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
-  Aspak e shfrytëzueshme
-  Nimalo koristiva



KEJI I LUMBARDHIT 7
KEJ BISTRICE 7

SIPËRFAQA
POVRŠINA

649.8 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS07

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILIERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacija
-  Pushimore
-  Odmorište
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suvenirska prodavnica
-  Kafeteri/restaurant
-  Kafiç/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobraćaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Çesma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Çesma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje









ELEMENTE & MOBILERI URBANË / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndiçim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
-  WC publike
-  Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMERIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
-  Aspak e shfrytëzueshme
-  Nimalo koristiva



**KEJI I LUMBARDHIT 8
KEJ BISTRICE 8**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

1860,9 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

P508

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEÇE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMERIA
KORISTIVOST



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacion
- Pushimore
- Odmorište
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Koncert
- Kinema verore
- Letnji bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyqane
- Prodavnice
- Dyqan suvenirësh
- Suveniriska prodavnica
- Kafeteri/restaurant
- Kafé/Restoran
- Shitës ambulanc
- Ulični prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javne institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilskog saobraćaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për abdest
- Česma za abdest
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Česma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE & MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndriçim publik
- Javna rasveta
- Ulëse
- Klupe
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za decije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalno koristiva



KALAJA E PRIZRENIT
PRIZRENSKA KALAJA

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

11282.2 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS09

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEÇE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacija
-  Pushmore
-  Odmorište
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suveniriska prodavnica
-  Kafeteri/reastuarant
-  Kafić/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilslog saobračaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Çesma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Çesma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje






ELEMENTE & MOBILIERI URBANË | URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndiriçim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za deçije igre
-  Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



**MARASH I
MARASH 1**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

1803.8 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS10

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeçi javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEÇE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILIERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacija
-  Pushimore
-  Odmorište
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suveniriska prodavnica
-  Kafeteri/restaurant
-  Kafiç/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobraćaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Çesma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Çesma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje









ELEMENTE & MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndiçim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
-  WC publike
-  Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMERIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
-  Aspak e shfrytëzueshme
-  Nimalo koristiva



**MARASH 2
MARAŠ 2**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

5861.8 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

P511

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMERIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacija
-  Pushimore
-  Odmorište
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suvenirska prodavnica
-  Kafeteri/restuarant
-  Kafić/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobračaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Česma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Česma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje








ELEMENTE & MOBILERI URBANË / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndrçim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
-  WC publike
-  Javni WC

QATJA PËR P.A.X. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
-  Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



**SHESHI I DËSHMORËVE
TRG PALIH BORACA**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

3801,9 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS12

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEÇE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANË
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacija
- Pushimore
- Odmorište
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Koncert
- Kinema verore
- Letnji bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyqane
- Prodavnice
- Dyqan suvenirësh
- Suvenirska prodavnica
- Kafeteri/restuarant
- Kafiç/Restoran
- Shitës ambulant
- Ulični prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javne institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilskog saobračaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për abdest
- Česma za abdest
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Česma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE & MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndrçim publik
- Javna rasveta
- Ulëse
- Klupe
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za dečije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



SHESHI SHADËRVAN I
TRG ŠADERVAN 1

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

2208.2 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS13

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEÇE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacija
-  Pushimore
-  Odmorište
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suvenirska prodavnica
-  Kafeteri/restuarant
-  Kafić/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobraćaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Česma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Česma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje









ELEMENTE & MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndnjim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
-  WC publike
-  Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
-  Aspak e shfrytëzueshme
-  Nimalo koristiva



**SHESHI SHADËRVAN 2
TRG ŠADĚRVAN 2**

SIPËRFAQJA POVRŠINA	1834 M2
KODI I GIS-it KOD U GIS-U	PS14
KATEGORIA KATEGORIJA	Hapësirë publike ekzistuese Postojeći javni prostor
FUNKSIONET EKZISTUESE POSTOJEĆE FUNKCIJE	
ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ	
QASJA PËR P.A.K. PRISTUP ZA OOO	
SHFRYTËZUESHMËRIA KORISTIVOST	



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacija
- Pushimore
- Odmorište
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Koncert
- Kinema verore
- Letnji bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyqane
- Prodavnice
- Dyqan suvenirësh
- Suvenirska prodavnica
- Kafeteri/restaurant
- Kafić/Restoran
- Shitës ambulant
- Ulični prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javne institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilskog saobraćaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për abdest
- Çesma za abdest
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Çesma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE & MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndrichim publik
- Javna rasveta
- Ulëse
- Klupe
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za dečije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



**SHESHI SHADËRVAN 3
TRG ŠADERVAN 3**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

2490,2 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS15

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEÇE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacija
-  Pushimore
-  Odmorište
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suvenirska prodavnica
-  Kafeteri/restaurant
-  Kafiç/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zrye
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobračaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Çesma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Çesma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje









ELEMENTË K MOBILIERI URBANË / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndriçim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
-  WC publike
-  Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMERIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
-  Aspak e shfrytëzueshme
-  Nimalo koristiva



**ISH QENDRA ZEJTARE
STARI ZANATSKI CENTAR**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

1295 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

P516

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILIERI URBANË
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMERIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacija
-  Pushimore
-  Odmorište
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suveniriska prodavnica
-  Kafeteri/restuarant
-  Kafić/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobraćaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Çesma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Çesma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje









ELEMENTE & MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndrçim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
-  WC publike
-  Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
-  Aspak e shfrytëzueshme
-  Nimalo koristiva



Albanska liga Prizrena

MUZEU I HAPUR ARKEOLOGJIK
ARHEOLOŠKI MUZEJ NA OTVORENOM

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

1661 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS17

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacija
- Pushimore
- Odmorište
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Koncert
- Kinema verore
- Letnji bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyqane
- Prodavnice
- Dyqan suvenirësh
- Suvenirska prodavnica
- Kafeteri/restuarant
- Kafic/Restoran
- Shitës ambulant
- Ulični prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javne institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilskog saobraćaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për abdest
- Çesma za abdest
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Çesma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE & MOBILERI URBAN / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndriçim publik
- Javna rasveta
- Ulëse
- Klube
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za dečije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



HAPËSIRA PËR LIDHJES SHQIPTARE TË PRIZRENIT
PROSTOR ISPRED ALBANSKE LIGE PRIZRENA

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

371 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS18

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOS



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacija
-  Pushimore
-  Odmorište
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suvenirska prodavnica
-  Kafeteri/restaurant
-  Kafiç/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskeg saobračaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Çesma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Çesma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje







ELEMENTË & MOBILIERI URBANË / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndrichim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



**HAPËSIRA PRAPA SHTËPISË SË GANI DUKAGJINIT
PROSTOR IZA KUÇE GANIJE DUKAGJINIJA**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

235.1 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS19

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEÇE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILIERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacion
-  Pushimore
-  Odmorište
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suvenirska prodavnica
-  Kafeteri/restaurant
-  Kafiç/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobraćaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Çesma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Çesma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje






ELEMENTE & MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndiçim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



RRUGA "SARAÇET"
ULICA "SARAČA"

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

1598.4 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS20

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacija
- Pushimore
- Odmorište
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Koncert
- Kinema verore
- Letnji bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyqane
- Prodavnice
- Dyqan suvenirësh
- Suveniriska prodavnica
- Kafeteri/reastuarant
- Kafiç/Restoran
- Shitës ambulant
- Ullçni prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javne institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilskog saobraćaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për abdest
- Çesma za abdest
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Çesma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE & MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndriçim publik
- Javna rasveta
- Ulëse
- Klupe
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za dečije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



**RRUGA "FARKATARËT"
ULICA "KOVAČA"**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

1114.4 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS21

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeći javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEÇE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacija
-  Pushimore
-  Odmorište
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letriji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suvenirska prodavnica
-  Kafeteri/restaurant
-  Kafić/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobraćaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Çesma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Çesma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje









ELEMENTE E MOBILIERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndrçim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za decije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
-  WC publike
-  Javni WC

QASJA PËR P.A.X. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
-  Aspak e shfrytëzueshme
-  Nimalo koristiva



HYRJA E POSTËS
ULAZ U POŠTU

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

479.5 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS22

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë publike ekzistuese
Postojeçi javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEÇE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILIERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacija
- Pushimore
- Odmorište
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Koncert
- Kinema verore
- Letnji bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyqane
- Prodavnice
- Dyqan suvenirësh
- Suveniriska prodavnica
- Kafeteri/reastuarant
- Kafiç/Restoran
- Shitës ambulant
- Ulični prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javne institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilslog saobračaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për abdest
- Çesma za abdest
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Çesma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE & MOBILIERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndriçim publik
- Javna rasveta
- Ulëse
- Klupe
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za dečije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMERIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



**OBORRI I XHAMISË SË SINAN PASHËS
DVORIŠTE SINAN PAŠINE DŽAMIJE**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

2414,4 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS23

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë semi-publike
Polu-javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEÇE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILIERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMERIA
KORISTIVOST



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacija
- Pushimore
- Odmorište
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Koncert
- Kinema verore
- Letnji bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyrqane
- Prodavnice
- Dyrqan suvenirësh
- Suvenirska prodavnica
- Kafeteri/restuarant
- Kafic/Restoran
- Shitës ambulanc
- Ulični prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javne institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilskog saobračaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për abdest
- Česma za abdest
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Česma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE & MOBILIERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndriçim publik
- Javna rasveta
- Ulëse
- Klupe
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za dečije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMERIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



Gazi Mehmet pašin hamam



OBORRI I XHAMISË SË EMIN PASHËS
DVORISËTE EMIN PAŠINE DŽAMIJE

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

792.8 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS24

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë semi-publike
Polu-javni prostor



FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEÇE FUNKCIJE

ELEMENTE DHE MOBILIERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMERIA
KORISTIVOST



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacija
- Pushimore
- Odmorište
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Koncert
- Kinema verore
- Letnji bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyqane
- Prodavnice
- Dyqan suvenirësh
- Suvenirska prodavnica
- Kafeteri/restuarant
- Kafić/Restoran
- Shitës ambulant
- Ulični prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javne institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilskog saobraćaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për abdest
- Çesma za abdest
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Çesma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE & MOBILIERI URBAN / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndrichim publik
- Javna rasveta
- Ullëse
- Klupe
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za dečije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



**OBBORI I XHAMISË SË GAZI MEHMET PASHËS
DVORIŠTE GAZI MEHMET PAŠINE DŽAMIJE**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

1312.3 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS25

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë semi-publike
Polu-javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEÇE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILIERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacija
- Pushimore
- Odmorište
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Koncert
- Kinema verore
- Letnji bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyqane
- Prodavnice
- Dyqan suvenirësh
- Suvenirska prodavnica
- Kafeteri/restuarant
- Kafić/Restoran
- Shitës ambulant
- Ulični prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javne institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilskeg saobračaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Çesma za abdest
- Çesma për ujë të pijshëm
- Çesma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE & MOBILIERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndrichim publik
- Javna rasveta
- Ulëse
- Klupe
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za dečije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



OBBORI I HAMAMIT TË GAZI MEHMET PASHËS
DVORIŠTE GAZI MEHMET PAŠINOĞ TURSKOG KUPATILA

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

887.1 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS26

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë semi-publike
Polu-javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEÇE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILIERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacija
- Pushimore
- Odmorište
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Kinema verore
- Letnji bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyqane
- Prodavnice
- Dyqan suvenirësh
- Suvenirska prodavnica
- Kafeteri/restuarant
- Kafić/Restoran
- Shitës ambulant
- Ulični prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javne institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilskog saobračaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për abdest
- Çesma za abdest
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Çesma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE & MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndrیق publik
- Javna rasveta
- Ulëse
- Klupe
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za dečije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



**OBORRI I LIDHJES SHQIPTARE TË PRIZRENIT
DVORIŠTE ALBANSKE LIGE PRIZRENA**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

950.7 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

P527

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë semi-publike
Polu-javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacija
- Pushimore
- Odmorište
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Koncert
- Kinema verore
- Letnji bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyqane
- Prodavnice
- Dyqan suvenirësh
- Suvenirska prodavnica
- Kafeteri/restaurant
- Kafiç/Restoran
- Shitës ambulant
- Ulični prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javne institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilskeg saobračaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për abdest
- Çesma za abdest
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Çesma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE & MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndrichim publik
- Javna rasveta
- Ulëse
- Klupe
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za decije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMERIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



**OBORRI I KATEDRALES SË ZONJËS NDIHMETARE
DVORISHTË CRKVE GOSPE POMOČNICE**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

1294.9 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS28

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë semi-publike
Polu-javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEÇE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMERIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacija
-  Pushmore
-  Odmorište
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suvenirska prodavnica
-  Kafeteri/restaurant
-  Kafic/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ullëni prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobraćaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Çesma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Çesma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje









ELEMENTE & MOBILERI URBANË / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndrçim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
-  WC publike
-  Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
-  Aspak e shfrytëzueshme
-  Nimalo koristiva



**OBORRI I KISHËS SË SHËN GJERGJIT
DVORIŠTE CRKVE SVETOG ĐORĐA**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

1739.7 M²

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

P529

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë semi-publike
Polu-javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacija
- Pushimore
- Odmorište
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Kinema verore
- Letnji bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyqane
- Prodavnice
- Dyqan suvenirësh
- Suvenirska prodavnica
- Kafeteri/restuarant
- Kafiç/Restoran
- Shitës ambulant
- Ulični prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javne institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilskog saobraćaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për abdest
- Çesma za abdest
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Çesma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE & MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndrichim publik
- Javna rasveta
- Ulëse
- Klupe
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za dečije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



**OBORRI I KISHËS SË SHËN PREMËS
DVORIŠTE CRKVE SVETE PETKE**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

831.5 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

P530

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë semi-publike
Polu-javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEÇE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacija
- Pushimore
- Odmorište
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Kinema verore
- Letnji bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyqane
- Prodavnice
- Dyqan suvenirësh
- Suvenirska prodavnica
- Kafeteri/restuarant
- Kafic/Restoran
- Shitës ambulanc
- Ulični prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javne institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilskog saobračaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për abdest
- Çesma za abdest
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Çesma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE & MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndrichim publik
- Javna rasveta
- Ulëse
- Klupe
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za dečije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



PLATOJA E KOMPLEKSIT EUROPA
PLATO KOMPLEKSA EVROPA

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

630.7 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

P531

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë semi-publike
Polu-javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacija
- Pushimore
- Odmorište
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Koncert
- Kinema verore
- Letrni bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyqane
- Prodavnice
- Dyqan suvenirësh
- Suvenirska prodavnica
- Kafeteri/reastuarant
- Kafiç/Restoran
- Shitës ambulant
- Ullëni prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javna institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilskoq saobračaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për abdest
- Çesma za abdest
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Çesma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE & MOBILIERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndrichim publik
- Javna rasveta
- Ulëse
- Klupe
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za decije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



Centra porodične medicine 1

HAPËSIRA PRAPA QENDRËS SË MJEKËSISË FAMILJARE 1
PROSTOR IZA CENTRA PORODIČNE MEDICINE 1

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

613.9 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS32

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë semi-publike
Polu-javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEČE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILIERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacija
-  Pushimore
-  Odmorište
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suveniriska prodavnica
-  Kafeteri/restuarant
-  Kafić/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobraćaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Çesma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Çesma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje









ELEMENTE E MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndrichim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
-  WC publike
-  Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
-  Aspak e shfrytëzueshme
-  Nimalo koristiva



RRUGA "MARIN BARLETI"
ULICA "MARIN BARLETI"

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

785.7 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

P533

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë potenciale publike
Potencijalni javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Pushimore
-  Odmorište
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suvenirska prodavnica
-  Kafeteri/reastuarant
-  Kafiç/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobračaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Çesma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Çesma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje









ELEMENTE & MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndrیقim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
-  WC publike
-  Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
-  Aspak e shfrytëzueshme
-  Nimalo koristiva



RRUGA "ADEM JASHARI"
ULICA "ADEM JASHARI"

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

2976.7 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS34

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë potenciale publike
Potencialni javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST



FUNKSIONET / FUNKCIJE

- Lëvizjet e qytetarëve
- Pešačka zona
- Rekreacion
- Rekreacija
- Pushimore
- Odmorište
- Hapësirë për shumë qëllime
- Prostor za više namena
- Panair
- Sajam
- Koncert
- Koncert
- Kinema verore
- Letnji bioskop
- Lokacion fotografimi
- Lokacija za fotografisanje
- Pompë benzine
- Benzinska stanica
- Dyqane
- Prodavnice
- Dyqan suvenirësh
- Suvenirska prodavnica
- Kafeteri/reastuarant
- Kafic/Restoran
- Shitës ambulant
- Ulični prodavac
- Institucione publike/zyre
- Javne institucije/kancelarije
- Zonë me qarkullim të veturave
- Zona automobilskog saobračaja
- Parking për vetura
- Parking za vozila
- Ceremoni fetare
- Verska ceremonija
- Çeshme për abdest
- Česma za abdest
- Çeshme për ujë të pijshëm
- Česma sa pitkom vodom
- Varreza të vjetra
- Staro groblje

ELEMENTE & MOBILERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

- Gjelbërim i lartë
- Visoko zelenilo
- Gjelbërim i ultë
- Nisko zelenilo
- Ndrichim publik
- Javna rasveta
- Ulëse
- Klupe
- Rampa
- Rampe
- Shportë e mbeturinave
- Kanta za otpatke
- Jaz
- Jaz
- Fontanë
- Fontana
- Memorial
- Memorijal
- Art publikë
- Javna umetnost
- Këndi i lojërave
- Kutak za dečije igre
- Parking për biçikleta
- Parking za bicikle
- WC publike
- Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

- E qasshme
- Pristupačno
- E qasshme vetëm me përcjellje
- Pristupačno samo uz pratnju
- E paqasshme
- Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

- Plotësisht e shfrytëzueshme
- Potpuno iskoristiva
- Relativisht e shfrytëzueshme
- Relativno iskoristiva
- Pak e shfrytëzueshme
- Malo koristiva
- Aspak e shfrytëzueshme
- Nimalo koristiva



RRUGA "REMZI ADEMAJ"
ULICA "REMZI ADEMAJ"

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

5350.9 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS35

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë potenciale publike
Potencialni javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST









FUNKSIONET / FUNKCIJE

-  Lëvizjet e qytetarëve
-  Pešačka zona
-  Rekreacion
-  Rekreacija
-  Pushimore
-  Odmoriste
-  Hapësirë për shumë qëllime
-  Prostor za više namena
-  Panair
-  Sajam
-  Koncert
-  Koncert
-  Kinema verore
-  Letnji bioskop
-  Lokacion fotografimi
-  Lokacija za fotografisanje
-  Pompë benzine
-  Benzinska stanica
-  Dyqane
-  Prodavnice
-  Dyqan suvenirësh
-  Suveniriska prodavnica
-  Kafeteri/reastuarant
-  Kafić/Restoran
-  Shitës ambulant
-  Ulični prodavac
-  Institucione publike/zyre
-  Javne institucije/kancelarije
-  Zonë me qarkullim të veturave
-  Zona automobilskog saobraćaja
-  Parking për vetura
-  Parking za vozila
-  Ceremoni fetare
-  Verska ceremonija
-  Çeshme për abdest
-  Çesma za abdest
-  Çeshme për ujë të pijshëm
-  Çesma sa pitkom vodom
-  Varreza të vjetra
-  Staro groblje









ELEMENTE & MOBILIERI URBANE / URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ

-  Gjelbërim i lartë
-  Visoko zelenilo
-  Gjelbërim i ultë
-  Nisko zelenilo
-  Ndrichim publik
-  Javna rasveta
-  Ulëse
-  Klupe
-  Rampa
-  Rampe
-  Shportë e mbeturinave
-  Kanta za otpatke
-  Jaz
-  Fontanë
-  Fontana
-  Memorial
-  Memorijal
-  Art publikë
-  Javna umetnost
-  Këndi i lojërave
-  Kutak za dečije igre
-  Parking për biçikleta
-  Parking za bicikle
-  WC publike
-  Javni WC

QASJA PËR P.A.K. / PRISTUP ZA OOS

-  E qasshme
-  Pristupačno
-  E qasshme vetëm me përcjellje
-  Pristupačno samo uz pratnju
-  E paqasshme
-  Nepristupačno

SHFRYTËZUESHMËRIA / KORISTIVOST

-  Plotësisht e shfrytëzueshme
-  Potpuno iskoristiva
-  Relativisht e shfrytëzueshme
-  Relativno iskoristiva
-  Pak e shfrytëzueshme
-  Malo koristiva
-  Aspak e shfrytëzueshme
-  Nimalo koristiva



**ZONA E POMPËS SË BENZINËS
ZONA BENZINSKE STANICE**

SIPËRFAQJA
POVRŠINA

1525.7 M2

KODI I GIS-it
KOD U GIS-U

PS36

KATEGORIA
KATEGORIJA

Hapësirë potenciale publike
Potencijalni javni prostor

FUNKSIONET EKZISTUESE
POSTOJEĆE FUNKCIJE



ELEMENTE DHE MOBILIERI URBANE
URBANI ELEMENTI I NAMEŠTAJ



QASJA PËR P.A.K.
PRISTUP ZA OOO



SHFRYTËZUESHMËRIA
KORISTIVOST



ANEKS 5

**KANCELARIJA ZA
ISTORIJSKI CENTAR
PRIZRENA**



5. KANCELARIJA ZA ISTORIJSKI CENTAR PRIZRENA

Nakon analize situacije, primećuje se da je pravni osnov za Istorijski centar Prizrena, kao i kulturnu baštinu u celini veoma složen i fragmentiran u različitim zakonskim i podzakonskim aktima. Slična situacija izgleda postoji i u institucionalnim strukturama odgovornim za kulturnu baštinu, uključujući i ICP. S druge strane, uprkos postojanju ovako velikog broja institucija na lokalnom i centralnom nivou, i dalje nedostaje struktura koja će osigurati interakciju i sinergiju između njihovih aktivnosti. Popuna tog institucionalnog vakuuma je predviđena osnivanjem Kancelarije za istorijski centar Prizrena (KICP). Osnivanje kancelarije je predviđeno Zakonom o istorijskom centru Prizrena i Administrativnim uputstvom MŽSPP br. 12/2014. Iako je pravni osnov za osnivanje ove kancelarije postavljen 2012, implementacija još nije sprovedena.

U ovu svrhu, ovo poglavlje ima za cilj da doprinese pružanju dovoljnih informacija o Planu upravljanja Istorijskim centrom Prizrena, koji će istovremeno služiti kao vodič koji objašnjava zakonske procedure, detaljnije objašnjava mandat kancelarija, daje predlog organograma, dodelu pozicija kancelarijskom osoblju, daje preporuke o potencijalnim aktivnostima koje kancelarija može preduzeti u kratkom roku i koje se mogu dalje razraditi u budućim fazama nakon funkcionalizacije Kancelarije.

5.1 Zakonski okvir

Zakonski osnov za zaštitu kulturne baštine, uključujući zaštićena područja kulturne baštine, a posebno za Istorijski centar Prizrena, čini se veoma složenim. Međutim, smatra se da država Kosovo ima veoma povoljan zakonodavni i institucionalni okvir za zaštitu kulturne baštine. Niz zakona, podzakonskih akata i strateških dokumenata centralnog nivoa je već dugo vremena na snazi. ¹Ovaj zakonodavni okvir je definisao niz institucionalnih struktura na centralnom i lokalnom nivou, sa nadzornim, koordinacionim, izvršnim i inspekcijским nadležnostima u zavisnosti od prirode institucija i njihovog mesta u državnim organizacionim strukturama. Međutim, primećeno je da državne institucije na oba nivoa vlasti još nisu uspostavile sistem koordinacije između dve sfere javnih politika, prostornog (i urbanističkog) planiranja i zaštite kulturne baštine. ²

Posebna zaštićena zona za Istorijski centar Prizrena je ustanovljena posebnim zakonom, iako odredbe o statusu, zaštiti i održavanju proizilaze iz nekoliko zakonskih i podzakonskih akata. Pored brojnih struktura određenih odgovornosti, Kancelarija za Istorijski centar Prizrena (KICP) treba da igra posebnu ulogu. Zakonska osnova za osnivanje Kancelarije za Istorijski centar Prizrena utvrđen je Zakonom br. 04/L-066 o Istorijskom centru Prizrena, odnosno članom 21, koji obavezuje opštinu Prizren da osnuje ovu kancelariju. Pored toga, ovaj član, odnosno stavovi 1.1 do 1.4 određuju i delokrug odgovornosti ove kancelarije. Iako je ovaj zakon usvojen 2012. godine, ova kancelarija još nije osnovana. Osim ovog Zakona, uspostavljanje kancelarije predviđeno je i Administrativnim uputstvom MŽSPP 02/2012 o osnivanju, izboru, odgovornostima i funkcionisanju Saveta za kulturno nasleđe Prizrena i Kancelarije Istorijskog centra Prizrena. Administrativno uputstvo (član 17) ponavlja odgovornosti kancelarije ustanovljene zakonom, ali ne precizira više detalja. Kao dodatni element u poređenju sa zakonom, Administrativno uputstvo propisuje da Kancelariju čine rukovodilac i dva službenika (član 18), utvrđuju pripremu i kvalifikacije rukovodioca kancelarije i dužnost izveštavanja Skupštini

¹ Ec Ma Ndryshe, kratka analiza, Zakoni ne štite istorijski centar, april 2014, str. 2.

² Isto

opštine Prizren svakih 6 meseci, izveštaj koji se takođe objavljuje. Važno je napomenuti da Uputstvo detaljno uređuje sastav, uslove, način izbora, odgovornosti i način funkcionisanja Saveta za kulturno nasleđe Prizrena, dok je uređenje istih elemenata za kancelariju mnogo više ograničeno i površno. Ova činjenica, ali i činjenica da kancelarija još uvek nije osnovana, nakon gotovo 6 godina od donošenja zakonske osnove nameće potrebu za analizom i predlaganjem dodatnih detalja o odgovornostima Kancelarije i koracima koje treba ispoštovati za njeno osnivanje.

5.2 Institucionalni okvir

Sadašnje zakonodavstvo predviđa osnivanje nekoliko institucionalnih struktura za pitanja kulturne baštine od Skupštine Republike Kosovo, Vlade do opštinskog nivoa.

Skupština

Savet za kulturno baštinu - organ osnovan Zakonom o kulturnom nasleđu i ima ulogu podrške Skupštine za politike i zakonodavstvo koje prosleđuje Vlada, odnosno MKOS, razmatra, usvaja, odbija predloge za zaštitu kulturnog nasleđa, nadgleda MKOS u sprovođenju politika i zakonodavstva vezanih za kulturnu baštinu i, između ostalog, revidira i preispituje Zaštićen istorijski centra Prizrena sa svim njegovim elementima, u saradnji sa nadležnim institucijama za kulturnu baštinu na zahtev ili predloge koje podnesu fizička i pravna lica, na osnovu Zakona o istorijskom centru Prizrena (član 4).

Vlada

Ministarstvo kulture, omladine i sporta ima glavnu ulogu i odgovornost za kulturnu baštinu u Vladi, koja u svom okviru ima niz struktura za donošenje politika i koordinaciju (odeljenje za kulturnu baštinu), savetodavne (saveti), za donošenje odluka, nadzorne i izvršne (instituti, muzeji, regionalni centri za kulturnu baštinu itd.)

Što se tiče Istorijskog centra Prizrena na nivou MKOS, Regionalni centar za kulturnu baštinu u Prizrenu ima važnu ulogu. Pored toga, Ministarstvo kulture, omladine i sporta je nedavno imenovalo inspektore kulturne baštine, prema Zakonu o kulturnom nasleđu. Mandat i uređenje njihovih dužnosti još nije utvrđeno i nije jasno kakva će njihova uloga biti u osiguranju poštovanja radova na osnovu dozvola izdatih u Istorijskom centru Prizrena.

Pored MKOS-a i podređenih institucija, u okviru Vlade Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja ima važnu ulogu u okviru svojih nadležnosti za nadzor, izradu politika, koordinaciju, donošenje odluka i izvršne odgovornosti prostornog i urbanističkog planiranja. Elementi odgovornosti Vlade koji se ovde navode uključuju i Istorijski centar Prizrena kao zone od posebnog interesa.

Institucionalna struktura na nivou opštine Prizren

Na lokalnom nivou, u okviru opštine Prizren funkcioniše nekoliko struktura koje su na opštinskom nivou odgovorne za oblasti koja utiču na Istorijski centar Prizrena. Pitanja kulturne baštine upravljaju se iz perspektive urbanog i prostornog planiranja Uprave za urbanizam i prostorno planiranje, pitanja vezana za kulturu Uprava za kulturu, omladinu i sport, pitanja ekonomskog razvoja i turizma Uprava za ekonomski razvoj i turizam, dok je Inspekcija, odnosno građevinska inspekcija odgovorna za inspekciju gradnje uopšte u okviru opštine³, Savet za

³ Odluka o unutrašnjoj organizaciji, sistematizaciji, opisu i klasifikaciji radnih mesta u upravi Opštine Prizren od 15. novembra 2012.

kulturnu baštinu Prizrena, kao posebna struktura uspostavljena za Istorijski centar Prizrena, kao i Kancelarija Istorijskog centra Prizrena, koja još nije osnovana i funkcionalizovana.

Zakonska osnova za osnivanje Saveta za kulturno nasleđe Prizrena (SKNP) je u članu 52.1 Zakona o lokalnoj samoupravi, dok odgovornosti proističu iz člana 14.2 Zakona o istorijskom centru Prizrena. Savet prema ovom zakonu ima nadzornu i savetodavnu ulogu u aktivnostima u Istorijskom centru Prizrena za očuvanje kulturne baštine. Savet, prema zakonu, ima ulogu savetodavnu i zastupničku ulogu u konsultacijama sa zainteresovanim stranama prilikom obrade zahteva za odobravanje projekata koji se odnose na Istorijski centar Prizrena (član 15, 16, 17 Zakona). Savet koordiniše svoj rad sa Kancelarijom istorijskog centra Prizrena preko upravnika Saveta.

5.3 Kancelarija za istorijski centar Prizrena

Kao što je navedeno iznad, institucionalni okvir za očuvanje, zaštitu, upravljanje i promociju kulturnog nasleđa na Kosovu, istovremeno za ICP, daje mandat nizu institucija na centralnom i lokalnom nivou za ovu odgovornost. Ovakva struktura često stvara prostor nedostatka jasnoće odgovornosti, nedostatka koherentnosti i saradnje u postupcima i ispunjavanju obaveza datih u zakonodavstvu. Takva situacija stvara potrebu za koordinacionim pristupom između njihovih radnji, koje u većini slučajeva ne mogu da se realizuju same, osim ako postoji mehanizam kojim se zadaje takva odgovornost. Iz tog razloga, Zakon o istorijskom centru Prizrena predviđa osnivanje Kancelarije za Istorijski centar Prizrena za koji se smatra da može odigrati takvu ulogu. KICP će igrati ulogu horizontalnog koordinatora procesa koje sprovode institucije svaka iz ugla svoje odgovornosti. Na primer, ako Uprava za turizam i ekonomski razvoj ima odgovornost za razvoj turizma u opštini, a Uprava za urbanizam i prostorno planiranje u pitanjima urbanističkog planiranja, KICP će igrati ulogu pružanja strateškog pristupa u kojem će u koordinaciji sa ove dve uprave identifikovati i planirati projekte koji promovišu razvoj turizma i ekonomski razvoj istovremeno. Koordinativnim pristupom, planiranje ovih projekata će biti u punom i pravovremenom koordiniranju i sa Upravom za urbanizam i prostorno planiranje kako bi se osiguralo da planirani projekti budu u skladu sa uslovima i kriterijumima urbanističkog planiranja. Koordinacija iz strateške perspektive će biti obezbeđena i sa Regionalnim centrom za kulturnu baštinu i drugim odgovornim strukturama.

Stoga, funkcionalizacijom KICP, procese koordinacije aktivnosti za zaštitu, razvoj, promociju i informisanje treba staviti pod jedan krov. Ovi procesi zahtevaju razvoj koordinisanih aktivnosti zajedno sa drugim odgovornim institucijama, od otkrivanja potreba za razvojem i zaštitom ICP, razvijanja prioriteta, razvijanja kratkoročnih i srednjoročnih aktivnosti planiranja za razvoj. Takođe imaju za cilj identifikovanje i podršku planiranju budžetskih sredstava, bilo državnih ili alternativnih izvora, zatim aktivnosti koje obezbeđuju njegovu zaštitu, kao i aktivnosti za promociju ICP, kao i pružanje informacija posetiocima i drugim zainteresovanim stranama.

5.4 Mandat Kancelarije za Istorijski centar Prizrena

Stoga, članom 21. Zakona o istorijskom centru Prizrena i članom 24. Administrativnog uputstva MŽSPP 12/2014 se propisuje da osnivanje KICP ima za cilj:

1. Koordinaciju radnji vezanih za zaštitu, razvoj i promociju Istorijskog centra Prizrena, uključujući međunarodnu pomoć;
2. Informisanje javnosti o značaju i zaštićenom statusu Istorijskog centra Prizrena.
3. Promociju i razvoj Istorijskog centra Prizrena kao turističke destinacije sa bogatom kulturnom baštinom;
4. Izvođenje i širenje tačnih informacija u vezi sa Istorijskim centrom Prizrena, uključujući informativne karte, listu pruženih usluga, kulturne agende i reklame.

Priroda odgovornosti KICP definisana zakonom može se opisati na sledeći način:

Koordinacija planiranja i određivanje prioritetnih radnji za zaštitu, razvoj i promociju ICP.

Kancelarija će biti odgovorna za pomoć opštini Prizren i drugim institucijama za identifikaciju radnji i davanje prioriteta u cilju zaštite, razvoja, promovisanja i informisanja o ICP. Identifikacija ovih aktivnosti će prethoditi proces analize trenutnog stanja ICP, odakle će proisteći potrebe, problemi i mogućnosti za korake koje treba preduzeti. Planiranje će se vršiti kroz proces koordinacije od strane Kancelarije u saradnji sa svim drugim povezanim institucijama. Kancelarija može izraditi srednjoročni plan (u trajanju od 3 do 5 godina), kojim će biti identifikovane sve aktivnosti i projekti koje će se implementirati o Centru od strane opštine u saradnji sa drugim institucijama (MKOS i podređenih institucija, MŽSPP itd). Takav plan može biti deo razvojnog plana opštine Prizren u celini ili čak usklađen sa razvojnim planom opštine.

Kancelarija će biti odgovorna za povezivanje ovog plana sa budžetskim procesom opštine i identifikovanje drugih budžetskih izvora, bilo od raznih donatora ili privatnog sektora kroz javno-privatna partnerstva ili druge oblike podrške. Koordinacija rada u praćenju sprovođenja obaveza planiranih u planu, kao i konsolidacija izveštaja o sprovođenju će biti u nadležnosti Kancelarije. Prema članu 19. Administrativnog uputstva MŽSPP 12/2014, Kancelarija dva puta godišnje izveštava Skupštini opštine Prizren i objavljuje svoje izveštaje na internet stranici opštine.

Nakon identifikacije potreba i planiranja, kancelarije će biti odgovorna za razvoj projekta i upravljanje ili nadzor nad njihovom implementacijom.

Aktivnosti za zaštitu istorijskog centra Prizrena

Uprava za urbanizam, MKOS i druge institucije imaju svoju ulogu iz svog ugla u zaštiti ICP. MKOS i Opština su imenovali inspektore koji su odgovorni za inspekciju da li su radnje preduzete u okviru Centra u skladu sa zakonima i odobrenim građevinskim dozvolama ili drugim od drugih nadležnih institucija. Međutim, proaktivan pristup u zaštiti Centra je više nego potreban. Ovo može učiniti Kancelarija, bilo kroz planiranje srednjoročnih aktivnosti i projekata koji imaju za cilj sprečavanje ljudskih aktivnosti ili prirodnih pojava (kroz gore navedeno srednjoročno planiranje) ili praćenje i nadzor aktivnosti koje se neprekidno obavljaju, ako su u skladu sa zakonima ili dozvolama koje su odobrile nadležne strukture.

Promocija istorijskog centra Prizrena

Sama činjenica o statusu centra pokazuje i na vrednosti koje ovaj centar ima i dobra koja se nalaze u istom. Međutim, neophodna je njihova promocija kroz različite informativne aktivnosti i povećanje vidljivosti vrednosti koje ima ICP, identifikaciju i ciljanje publike, identifikovanje sredstava preko kojih informacije dolaze do publike, npr. lokalni i nacionalni mediji, društveni

mediji, internet stranice, leci itd. Planiranje promotivnih aktivnosti treba sprovesti putem plana koji može biti sastavni deo samo Akcionog plana za upravljanje Istorijskim centrom Prizrena.

Informisanje o istorijskom centru Prizrena

Informacije koje treba distribuirati publici mogu se naći u različitim izvorima i različitim javnim i privatnim strukturama. Zbog toga se zahteva da te informacije i materijali prolaze kroz proces verifikacije i obrade, preciziranja itd. Zbog toga će ključnu ulogu u koordinaciji rada u tom pogledu i saradnji sa drugim institucijama imati KICP. Informacije za plasiranje široj javnosti Kancelarija će dobiti od raznih institucija, uključujući Regionalni centar za kulturno nasleđe u Prizrenu, Ministarstvo kulture ili druge opštinske organe. Međutim, Kancelarija će imati zadatak filtriranja i prilagođavanja kako bi ih učinila razumnijim i prikladnijim za javnost, posetioce, investitore ili drugu ciljanu publiku.

Služi kao kontaktna ili informativna tačka za ICP

Zakon br. 05/L-033 o opštem upravnom postupku stvara mogućnost poboljšanja pružanja usluga građanima od strane javnih institucija kroz stvaranje jedinstvenih kontakt tačaka (član 33). Prema članu 33.1. "Kada su prema zakonu dva ili više javna organa uključena u isti administrativni postupak, svi proceduralni koraci i potrebne formalnosti moraju se tretirati preko jedinstvene kontakt tačke". Takva funkcija može biti vrlo ambiciozna za kancelariju, a zahteva preduzimanje mera koje zahtevaju koordinaciju i odluke mnogih institucija, kao i ljudske resurse i sredstva koje kancelarija možda ne može imati na raspolaganju bar u srednjem roku. Međutim, kancelarija može izabrati niz usluga za koje može poslužiti kao jedinstvena informativna, npr. za: 1. vlasnike tradicionalnih kuća - ova interesna grupa se suočava sa sličnim problemima, ali nije organizovana. Osnivanje udruženja vlasnika i njihovo organizovanje za podizanje svesti o značaju održavanja svojih kuća ili alternativnim načinima korišćenja kuća je više nego neophodna; 2. vlasnici/investitori zainteresovani za ulaganje u ICP - investitori koji su zainteresovani za kupovinu imovine ili investiciju u ICP mogli bi se prvo sastati sa ovom kancelarijom kako bi se upoznali sa specifičnim uslovima za gradnju. Istovremeno, ova kancelarija bi mogla pružiti odgovarajuće alternative koje bi osigurale očuvanje vrednosti ICP i povećale kvalitet života - ekonomsku dobit, npr. primeri kako bi se stare kuće mogle preurediti u restoran, kafanu ili neku drugu funkciju. Osim toga, može se razmotriti i mogućnost digitalizacije procesa za pružanje određenih usluga koje može pokrenuti Kancelarija, kao i preduzimanje inicijativa za pojednostavljenje i olakšavanje procedura vezanih za upravne usluge koje se pružaju za ICP.

5.5 Osnivanje i funkcionalizacija Kancelarije za Istorijski centar Prizrena

Prema članu 21. stav 1 Zakona o istorijskom centru Prizrena, Opština Prizren, u okviru svog delokruga, je dužna da osnuje Kancelariju. U tu svrhu, opština Prizren treba da preduzme sledeće korake:

1. Organizaciona struktura Opštine Prizren utvrđena je Odlukom Skupštine opštine Prizren o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji opština Prizren (2012). Dakle, za osnivanje kancelarije kao prvi korak koji opština treba preduzeti je izmena ove odluke i uključivanje u novoj verziji (tj. članu 5. iste) ulogu i odgovornosti kancelarije.

2. Kao drugi korak, neophodno je izraditi opis radnih mesta za službenike koje treba da se zaposle u kancelariji. Prema Administrativnom uputstvu predviđeno je zapošljavanje rukovodioca kancelarije i dva službenika. Ovo ne isključuje zapošljavanje drugih službenika ukoliko je takav zahtev opravdan i uključen u Godišnji zakon o budžetu.

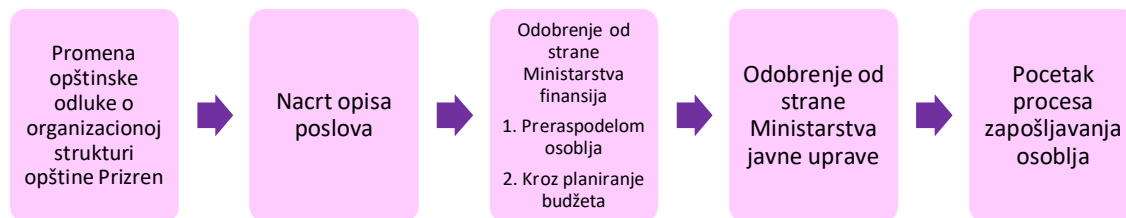
3. Nove pozicije koje bi trebalo uključiti u kancelariju treba pokriti budžetom. Postoje dva načina za pokrivanje novih pozicija u budžetu:

a) ako unutar opštine postoji prostor preko promene određene pozicije koja je već budžetirana, ali se treba promeniti samo opis radnih zadataka, onda se to može realizovati u svakom trenutku preko zahteva za usvajanje promena, koji se upućuje Ministarstvu finansija; ili

b) Ako je potreban budžet za nova radna mesta, trebaju da budu uključena u godišnji plan budžeta. Zahtev za uključivanje u godišnji budžet se vrši putem redovnog budžetskog planiranja opštine i odobravanja istog od strane MF i Skupštine ili praćenjem slične procedure tokom šestomesečnog rebalansa budžeta.

4. Imajući u vidu da će službenici koji će biti zaposleni u kancelariji imati status civilnog službenika (član 18.1 Uputstva MŽSPP 12/2014), neophodno je odobrenje ovih pozicija i uključivanje u katalog radnih mesta kojima upravlja Ministarstvo javne uprave. Njihovo odobravanje i uključivanje se vrši putem zahteva kojem treba priložiti i opis radnih mesta i uputiti Odeljenju za upravljanje civilnog službom (OUCS) u Ministarstvu javne uprave, koje će takođe i odobriti uključivanje novih pozicija u civilnu službu. Za odobravanje novih pozicija, OUCS zahteva da pozicije budu uključene ili pokrivena budžetom u skladu sa uputstvima datim u pasusima pod tačkom 3 iznad. Takvo odobrenje otvara put za pokretanje procedura zapošljavanja novog osoblja.

5. Mandat i nadležnosti kancelarije mogu zahtevati veći broj osoblja u odnosu na rukovodioca i dva službenika, kao što je propisano Uredbom. Ako situacija to zahteva onda Opština Prizren može tražiti nove pozicije kroz godišnji plan budžeta. Činjenica da Administrativno uputstvo MŽSPP omogućava angažovanje osoblja od troje civilnih službenika, ne sprečava opštinu i Ministarstvo da uključe veći broj osoblja. Ovo iz jednostavnog razloga da zakon o budžetu nakon usvajanja prevladava nad administrativnim uputstvom MŽSPP.

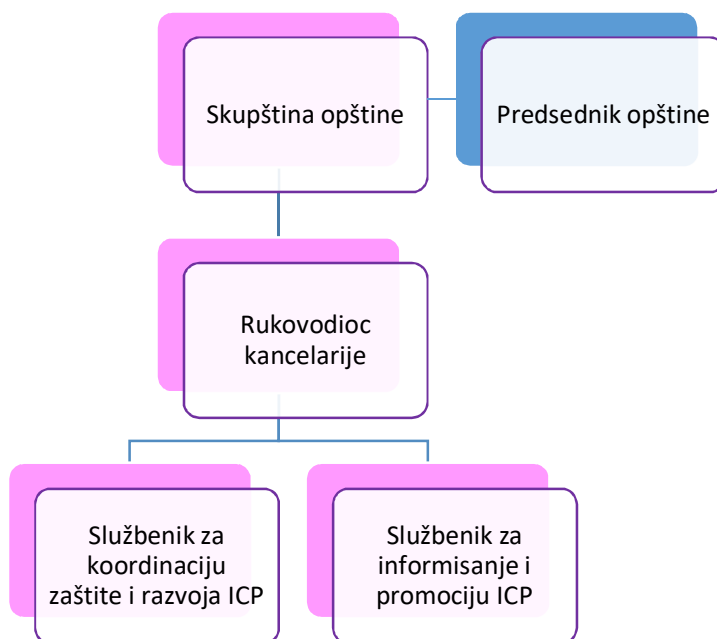


Shema 1. Postupak za osnivanje KICP

5.6 Organizaciona struktura i položaj KICP u opštinskoj strukturi

Zbog koordinacione uloge u odnosu na druge strukture u opštini Prizren, posebno sa Upravom za urbanizam, Upravom za kulturu, omladinu i sport, Upravom za turizam i ekonomski razvoj itd, kao i sa strukturama na centralnom nivou, RCKN, MKOS i druge zainteresovane strane, preporučuje se da KICP sa hijerarhijskog aspekta izveštava Skupštini opštine, kao i direktno gradonačelniku Prizrena i bude uključena u kategoriju kancelarija koje su uređene članom 5. Odluke o unutrašnjoj organizaciji, sistematizaciji, opisu i klasifikaciji radnih mesta u upravi opštine Prizren.

Ako se ispoštuje scenario sadašnjeg zakonskog okvira u odnosu na broj osoblja Kancelarije, predlaže se sledeća struktura:



Shema 2. Organizaciona struktura za KICP

5.7. Ljudski resursi za KICP

Treba napomenuti da je broj službenika kojima se može dopustiti da budu angažovani u KICP vrlo ograničen i da će opis njihovih radnih mesta obuhvatiti širok spektar odgovornosti. Stoga, za dobro funkcionisanje osoblja, potrebna je kombinacija opštih i specifičnih veština za kulturnu baštinu, uključujući i za ICP. Kao opšte veštine, potrebne su veštine, uključujući analizu, planiranje, rukovođenje, upravljanje, komunikaciju, promociju, nadzor, itd. Pored toga, njima će biti potrebne specifične veštine za sektor kulturne baštine, a naročito za specifičnosti Istorijskog centra Prizrena i publike ili zainteresovanih strana povezanih sa ovim Centrom.

Pored predviđenog osoblja za angažovanje, ohrabruju se Opština Prizren i Kancelarija, nakon početka rada, da ispitaju dodatne mogućnosti za angažovanje privremenog osoblja ili stručnjaka na osnovu potencijalnih projekata koji mogu biti podržani od strane alternativnih izvora, a posebno spoljnih donatora. Pored toga, podršku u stručnjacima mogu pružiti i nevladine organizacije koje su aktivne u oblasti kulturne baštine, a posebno one koje daju doprinos Istorijskom centru Prizrena.

PLAN UPRAVLJANJA
ISTORIJSKIM CENTROM
PRIZRENA
2019-28

Nacrt za javne konsultacije

